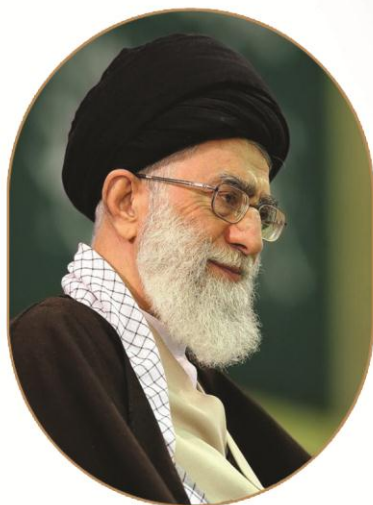






«رونق تولید» باید به عنوان تفکری عام مورد توجه و عمل سه قوه قرار گیرد.
رونق تولید یکید حل بسیاری از مشکلات است.



همه دستگاه‌های دولتی که مستقیم یا غیر مستقیم در موضوع تولید نقش دارند؛ باید در جهت رونق تولید ملی حرکت و گام کنند.



تحقق شعار رونق تولید نیازمند انجام همه ارکان جامعه و بکارگیری روش‌های نوآورانه و هوشمند است.



مهمترین اقدامی که در دستور کار داریم، توجه به معیشت، اشتغال و حمایت از تولید و سرمایه‌گذاران است

شناسنامه کتاب

پدیدآورنده: اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان
تطارت عالی: سید ناصر محمودی «نماینده وزیر و مدیر کل امور اقتصادی و دارایی استان همدان»

تهیه کنندگان:

سرپرست معاونت امور اقتصادی :

اسمعیل سلیمانی

گروه مطالعه و تحلیل سیاستهای پولی و مالی :

معصومه زیرک، طاهره جعفری، حمید رضا براتی، سمیه دهبانی

گروه مطالعه و تحلیل وضعیت بخشهای اقتصادی :

مرجان یزدان پور، زینب خزایی، سارا ساری گل

گروه سرمایه گذاری :

فرهاد کریم، مجید رجبی، مرتضی نعمتی، سید مهدی خلیلیان

بازنگری :

معصومه زیرک «مشاور مدیر کل»

مترجم:

سیده فاطمه معصومی

سال انتشار: زمستان سال ۱۳۹۸

طراحی گرافیک و چاپ : محمد رضا امینی {۵۵۹-۳۸۳۲-۰۸۱}

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۷۸۵-۹-۰



پیشگفتار

همواره توسعه و رشد اقتصادی استان از برنامه های مورد تاکید در اسناد بالادستی و از اولویتهای کاری مدیران ارشد استان و کشور است. پیش نیاز این مهم، تدوین و تنظیم راهبردهای مناسب مبتنی بر ظرفیت ها و توانمندیهای استان در کلیه بخشها بوده و تحقق آن در گرو تعیین جایگاه نسبی استان در مقایسه با سایر استانها از طریق آسیب شناسی وضع موجود اقتصاد استان و هدف گذاری برای نیل به شرایط مطلوب است. در این راستا و مبتنی بر رسالت و اهداف راهبردی وزارت امور اقتصادی و دارایی با برش استانی، گردآوری و تحلیل داده های مالی و اقتصادی استان در حوزه های تولید، وضعیت بخشهای اقتصادی (کشاورزی، صنعت و معدن، ساختمان و مسکن، خدمات، حمل و نقل، انرژی و...)، سرمایه گذاری (داخلی و خارجی)، پایش و بهبود محیط کسب و کار، تجارت خارجی، بازارهای پول و اعتبار، مالی، سرمایه، کالا و خدمات، کار و عوامل تولید، نظام بودجه مالی و مالیاتی، بودجه خانوار، صنعت بیمه، شاخص قیمت مصرف کننده و نرخ تورم به عنوان وظیفه خطیر ادارات امور اقتصادی و دارایی استانها بوده که برای مرور شرایط اقتصادی موجود استان و ایجاد زمینه لازم برای هماهنگی سیاستهای اقتصادی با رخدادها و تحولات در یک سال و با در نظر گرفتن آینده پژوهی و بکارگیری تجارب مفید در جهت گیری های ملی و محلی مورد استفاده قرار می گیرد. در نتیجه، این محصول در قالب جعبه ابزار اقتصادی استان، چراغ روشنی برای برنامه ریزی، سیاست گذاری و تصمیم گیری در اختیار مدیران استان و وزارت متبوع خواهد بود. بی تردید گردآوری و تدوین چنین مجموعه ای بدون تشریک مساعی سایدستگاه های اجرایی استان میسر نبود. در این مجال، فرصت را مغتنم شمرده و از تلاشها و زحمات تمامی کارشناسان به ویژه تیم کارشناسی معاونت امور اقتصادی این اداره کل که در تدوین این مجموعه تلاش مضاعفی داشته اند، تشکر و قدردانی می نمایم.

امید است این مجموعه مدون بتواند در جهت تقویت شاخص های اقتصادی و مالی استان برای تحقق اهداف کلان موثر واقع شود.

سید ناصر محمودی
مدیرکل امور اقتصادی و دارایی استان همدان



گزارش اقتصادی استان همدان
در سال ۱۳۹۷

نگاه اجمالی به
شاخص های اقتصادی استان همدان
در سال ۱۳۹۷

محیط عمومی اقتصاد کشور در سال ۱۳۹۷ تحت تاثیر عوامل مختلف داخلی و خارجی با فراز و نشیب هایی روبرو بود. اوج تحریم های بین المللی و خروج آمریکا از برجام همراه با نوسانات شدید ارزی و کاهش ارزش پول ملی و افزایش روزافزون تورم مصرف کننده شوک بزرگی بر بازارهای داخلی بود و توان تولیدی کشور را با بحران مواجه نمود. ناهماهنگی سیاستهای ارزی، پولی و مالی در سال ۱۳۹۷ در سطح کشور و به تبع آن در استان همدان پیامدهای منفی زیادی داشت. دولت سیاست هایی مانند توزیع ارز ترجیحی، واردات کالاهای اساسی، ممانعت از صادرات برخی اقلام، کنترل و دخالت گسترده در قیمت گذاری ها، افزایش دستمزدهای اسمی، تثبیت قیمت انرژی، پرداخت زیان سپرده گذاران بانکی و نظایر آن را به اجرا درآورد و همچنان تلاش خود را برای اجرای سیاست های اقتصاد مقاومتی و حمایت از تولید داخلی ادامه داد و با حمایت هایی که از محیط کسب و کار و جذب سرمایه گذاری اعمال نمود، سعی در تقویت توان تولید و توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط و احیای بخش خصوصی داشت. لذا افزایش درآمدهای مالیاتی از مسیر گسترش پایه های مالیاتی برنامه اصلی دولت در سال مورد بررسی بود. اقدامات و جهت گیری های کشور و به تبع آن در استان همدان به منظور توسعه تجارت خارجی، تفویض اختیار کافی به گمرکات اجرایی، فراهم کردن شرایط مناسب برای ارائه خدمات به فعالان مجاز اقتصادی، ساده سازی فرآیند ترخیص کالاهای واسطه ای و سرمایه ای و همچنین تاکید بر لزوم تقویت و توسعه تجارت با پنج شریک اول تجاری ایران (چین، عراق، امارات متحده عربی، افغانستان و کره جنوبی)، در مقابله با بحران اقتصادی جاری بود. شرکت های صادرات محور بوری به دلیل افزایش روزافزون نرخ ارز منجر به افزایش صادرات و مثبت شدن تراز تجاری شدند. با مشکلات بوجود آمده در بخش تولید و محدودیت های ایجاد شده ناشی از تحریم های اقتصادی و کاهش توان مالی تولیدکنندگان برای واردات کالاهای واسطه ای برای تولید و مشخص شدن وابستگی شدید اقتصاد ایران به خارج، اوضاع اشتغال نیز چندان رضایت بخش نبود. بر این اساس در یک بررسی کلی از شاخص های اقتصادی و مالی استان همدان و تعیین جایگاه این استان در مقایسه میانگین کشوری، نتایج حاصله حکایت از تقویت و یا تضعیف برخی از شاخص های اقتصادی و مالی استان همدان در سال ۱۳۹۷ دارد که نتایج اجمالی آن مطابق آخرین مرجع رسمی داده ها و اطلاعات اقتصادی در زیر بیان می گردد.



محصول ناخالص داخلی استان طی سال ۱۳۹۵ معادل ۱۸۷۴۸۰.۴ میلیارد ریال بوده که در مقایسه با سال ۱۳۹۴ معادل ۱۳.۲ درصد افزایش داشته است و سهم استان از محصول ناخالص داخلی کشور در سال ۱۳۹۵ معادل ۱.۳۳ درصد بوده است. همچنین محصول ناخالص داخلی سرانه استان همدان در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۰۷۸۵۶.۵ هزار ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۴ معادل ۱۶.۹ درصد افزایش داشته است و شکاف محصول ناخالص داخلی سرانه استان با سطح کشور معادل ۶۸۴۳۱.۲ هزار ریال بوده است.

در بخش کشاورزی استان طی سال زراعی ۱۳۹۶ - ۱۳۹۵ مجموع محصولات اصلی و فرعی معادل ۳۲۳۵۶۳۲ تن و مجموع محصولات باغی و گلخانه‌ای معادل ۷۳۱۴۸۵ تن بوده است. مجموع ارزش افزوده بخش کشاورزی در سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ به ترتیب معادل ۳۹۳۶۵۱۲۹ و ۴۰۲۴۲۹۹۶ میلیون ریال بوده که بیشترین ارزش افزوده بخش کشاورزی در سال‌های مورد بررسی به زراعت و باغداری تعلق داشته است. در سال ۱۳۹۶ کشمش به عنوان مهم‌ترین کالای صادراتی بخش کشاورزی استان با صادرات معادل ۲۸.۹ میلیون دلار سهم عمده‌ای از صادرات محصولات کشاورزی استان را به خود اختصاص داده است. مهم‌ترین اقلام تولیدی و صادراتی بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۳۹۷ شامل کشمش، سیب‌زمینی، فرآورده‌های لبنی، گوجه‌فرنگی، گشنیز، انواع حبوبات، خیارشور، گردو و سیر بوده است.

در بخش صنعت و معدن استان طی سال ۱۳۹۷ معادل ۵۷۹ فقره جواز تأسیس صادر شده و میزان سرمایه ثابت بر اساس تعداد جواز تأسیس در این سال معادل ۳۴۶۶۷ میلیارد ریال بوده است. همچنین میزان اشتغال بر اساس تعداد جواز تأسیس صادره در سال مزبور معادل ۹۶۸۳ نفر بوده است. در سال ۱۳۹۷ ارزش صادرات استان همدان در بخش صنعت معادل ۹۲.۴ میلیون دلار بوده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۴۸ درصد رشد داشته است. در سال ۱۳۹۷ تعداد پروانه‌های بهره‌برداری برای ایجاد معدن معادل ۱۳ فقره می‌باشد، در حالی که در سال ۱۳۹۶ تعداد پروانه‌های بهره‌برداری برای ایجاد معدن معادل ۱۹ فقره بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۳۱.۵ درصد کاهش را نشان می‌دهد. در سال ۱۳۹۷ میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری برای ایجاد معدن نسبت به مدت مشابه سال ۱۳۹۶ با کاهش ۱۴.۷ درصدی مواجه بوده است. ارزش صادرات بخش معدن در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال قبل معادل ۱۲۴۵ درصد افزایش داشته است.

در بخش ساختمان و مسکن استان طی سال ۱۳۹۷ قیمت فروش یک متر زمین (متوسط شهری) معادل ۵۵,۰۰۰,۰۰۰ ریال و قیمت زیر بنا زمین (متوسط شهری) نیز معادل ۵۷,۰۰۰,۰۰۰ ریال بوده است. مبلغ اجاره ماهیانه به اضافه سه درصد ودیعه معادل ۱۴۱,۰۰۰ ریال به ازای هر متر مربع برای واحدهای مسکونی استان بوده است. میزان تسهیلات پرداختی به بخش مسکن و ساختمان معادل ۴,۷۷۱,۲۰۳ میلیون ریال و تعداد پروانه‌های ساخت صادره معادل ۱۰۳۳ واحد بوده است.

در بخش خدمات استان طی سال ۱۳۹۴ بیشترین ارزش افزوده به املاک و مستغلات معادل ۲۰۷۶۷۸۶۴۲ میلیون ریال اختصاص داشته است و ارزش افزوده اداره امور عمومی و خدمات شهری در رتبه‌های بعدی قرار داشته است. بیشترین مصرف واسطه در بخش خدمات به اداره عمومی و خدمات شهری تعلق داشته، بطوری که مصرف واسطه این بخش در سال مورد بررسی معادل ۳۱۴۰۱۷۳ میلیون ریال بوده است. کمترین مصرف واسطه در سال ۱۳۹۴ به بخش فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی تعلق داشته و مصرف واسطه آن معادل ۱۶۵۶۸۱ میلیون ریال بوده است. همچنین بخش املاک و مستغلات بیشترین ستانده را داشته بطوری که ستانده بخش مزبور در سال ۱۳۹۴ معادل ۲۲۴۰۵۲۱۸ میلیون ریال بوده است. بخش‌های اداره امور عمومی و خدمات شهری و بخش فعالیت‌های خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا در رتبه‌های بعدی از این حیث قرار داشته است. کمترین ستانده به بخش فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی (۶۴۴۹۳۵ میلیون ریال) اختصاص داشته است. با عنایت به اینکه استان همدان یکی از قطب‌های گردشگری کشور محسوب می‌گردد بنابراین در سال ۱۳۹۷ خدمات بازرگانی، رستوران و هتلداری استان همدان مجموعاً ۱۴ باب هتل با ۵۱۹ اتاق و مجموعاً ۱۶۰۲ تخت، ۳ باب هتل آپارتمان با ۵۶ اتاق و ۲۳۹ تخت و ۱۸ مورد مهمان‌پذیر با مجموع ۲۱۴ اتاق و ۶۳۰ تخت و یک باب متل با ۱۰ اتاق و ۳۰ تخت بوده است.^۱ همچنین تا پایان سال ۱۳۹۷ استان همدان دارای ۱۷۵۸ اثر تاریخی، فرهنگی و اکوتوریستی بوده که تنها ۱۰۱۶ عدد آن ثبت ملی شده است. در سال ۱۳۹۷ تعداد ۷۳۷۴۲۴ نفر از شهروندان ایرانی از موزه‌ها و اماکن تاریخی استان بازدید نموده‌اند. همچنین تعداد ۸۰۵۴ نفر گردشگر خارجی از موزه‌ها و اماکن تاریخی استان بازدید نموده‌اند که در مقایسه با سال گذشته کاهش داشته است.

۱. سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان همدان



در بخش حمل و نقل استان تا سال ۱۳۹۷ بیش از ۵۴۰۰ کیلومتر انواع راه مورد بهره برداری قرار گرفته است. در سال ۱۳۹۷ تعداد مسافر و بار جابه‌جا شده استان از طریق حمل و نقل جاده‌ای به ترتیب ۴۹۱۲ هزار نفر مسافر و میزان کالا و بار جابه‌جا شده تحت صحبت بارنامه ۱۱۴۴۲ هزار تن بار بوده است. در بخش حمل و نقل ریلی، خط راه‌آهن تهران- همدان دارای ۲۶۷ کیلومتر طول است که از شهر تهران شروع می‌شود و پس از عبور از استان مرکزی در شهر همدان به پایان می‌رسد. در سال ۱۳۹۷ از طریق فرودگاه همدان، تعداد ۳۵۳۶۵ مسافر جابجا شده است که حدود ۷۶ درصد در پروازهای داخلی و مابقی در پروازهای خارجی (حجاج) طی ۴۵۹ پرواز از طریق فرودگاه همدان صورت گرفته است.

در بخش انرژی استان طی سال ۱۳۹۷ به میزان ۶۶۰۶۳۴ مترمکعب نفت گاز، ۵۵۰۷۱۶ متر مکعب بنزین موتور معمولی، ۴۰۳۴ متر مکعب بنزین سوپر و ۳۳۶۷۱ متر مکعب گاز مایع به فروش رسیده است. در استان همدان ۱۲ نیروگاه فعال می‌باشند که از بین نیروگاه‌های موجود، نیروگاه شهید مفتاح متعلق به وزارت نیرو (بخش دولتی) بوده و سایر نیروگاه‌ها از جمله ۷ نیروگاه خورشیدی، ۳ نیروگاه CHP و یک نیروگاه برقابی گاماسیاب به بخش خصوصی تعلق دارند. در سال ۱۳۹۷ تعداد مشترکین برق کل استان همدان معادل ۷۴۱۷۷۲ مشترک و مجموع ارزش فروش برق در استان معادل ۲۳۴۷۳۵۹ میلیون ریال بوده که از این میزان ۹۵۱۴۶۹ میلیون ریال به بخش خانگی، ۲۳۴۱۶۷ میلیون ریال به بخش عمومی، ۲۳۲۶۹۳ میلیون ریال به بخش کشاورزی، ۳۵۹۵۲۷ میلیون ریال به بخش صنعتی و ۵۶۹۵۰۳ میلیون ریال به بخش تجاری تعلق داشته است.

در بخش سرمایه گذاری خارجی استان تا سال ۱۳۹۷ تعداد ۱۲ طرح سرمایه گذاری خارجی در حوزه های مختلف صنعت و نیرو با مبلغ کل ۱۱۶/۴ میلیون دلار و با اشتغال ۱۵۵۴ نفر به تصویب رسیده که از این مبلغ به میزان ۷۴/۷ میلیون ریال جذب گردیده است.

در بخش تجارت خارجی استان در سال ۱۳۹۷ صادرات استان به لحاظ ارزشی معادل ۱۵۵.۵ میلیون دلار و واردات کالا از گمرک استان ۲۳.۶ میلیون دلار بوده است. در سال مورد بررسی تراز تجاری استان مثبت و معادل ۱۳۱.۸ میلیون دلار و حجم مبادلات تجاری استان معادل ۱۷۹.۱ میلیون دلار بوده است.

در بخش بازار سرمایه استان طی سال ۱۳۹۷ حجم معاملات انجام شده در بورس منطقه‌ای همدان با افزایش ۷۵ درصدی نسبت به سال ۱۳۹۶، از ۲ میلیارد و ۱۰۴ میلیون سهم به ۳ میلیارد و ۶۸۷ میلیون سهم رسید. ارزش معاملات از ۵ هزار و ۶۴۷ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۶ به ۱۴ هزار و ۶۲۱ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۷ رسید و ۱۵۹ درصد افزایش را به ثبت رساند. در سال مورد بررسی تعداد ۴۰۹۵ کد معاملاتی جدید ایجاد شده که در مقایسه با سال قبل (۴۳۳۰ کد معاملاتی)، معادل ۵ درصد کاهش داشته است.

در بخش صنعت بیمه استان طی سال ۱۳۹۷ در مجموع معادل ۴۰۵۵۸۴۱ میلیون ریال حق بیمه تولیدی و معادل ۲۵۹۳۳۶۲ میلیون ریال خسارت پرداختی از طریق ۵۴۰ شعبه فعال بیمه انجام شد و حق بیمه سرانه به ازای هر نفر در استان معادل ۲۲۴۹۴۹۲ ریال بوده است. بیمه ایران به عنوان تنها شرکت بیمه دولتی حدوداً ۲۰.۶۱ درصدی از حق بیمه تولیدی و حق بیمه سرانه و ۲۴.۵۶ درصد از خسارت پرداختی و ۱۸.۷ درصد از شعبات نمایندگی‌های بیمه را از صنعت بیمه استان به خود اختصاص داده است. حق بیمه تولیدی این شرکت معادل ۸۳۶ میلیارد ریال و خسارت پرداختی آن ۶۳۷ میلیارد ریال بوده است. شرکت‌های بیمه خصوصی با مجموع معادل ۳۲۱۹۸۴۱ میلیون ریال حدوداً ۷۹.۳۹ درصد از کل حق بیمه تولیدی و حق بیمه سرانه و معادل ۱۹۵۶۳۶۲ میلیون ریال با سهم ۷۵.۴۴ درصدی از کل خسارت پرداختی را از طریق تعداد ۴۳۷ نمایندگی فعال با سهم ۸۱.۳ درصدی در این حوزه از صنعت بیمه استان را به خود اختصاص داده‌اند. از تعداد ۲۰ شرکت بیمه خصوصی استان ۱۷ شرکت اطلاعات عملکردی خود را اعلام نموده که در مجموع معادل ۳۲۱۹۸۴۱ میلیون ریال حق بیمه تولیدی و معادل ۱۹۵۶۳۶۲ میلیون ریال خسارت پرداختی را از طریق تعداد ۴۳۹ شعبه نمایندگی به ثبت رسانده‌اند. با توجه به ۳۱ شرکت فعال در کشور، در استان همدان بیمه ایران به عنوان تنها شرکت بیمه دولتی، سهم زیادی از فعالیت‌های بیمه‌ای استان را به عهده دارد و از بین ۳۰ شرکت بیمه‌ای که به صورت خصوصی فعالیت دارند ۲۰ شرکت بیمه‌ای در استان شعبه داشته و به فعالیت خدمات بیمه‌ای مشغول هستند که از میان این تعداد ۱۷ شرکت عملاً فعال‌ترین شرکت‌های بیمه‌ای خصوصی تلقی می‌شوند.

در بخش بازار پول و اعتبار استان طی سال ۱۳۹۷ مانده سپرده‌های بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی معادل ۱۶۲,۴۶۸,۴۶۱ ریال، تسهیلات اعطای بانکی استان



معادل ۱۰۸,۸۰۶,۸۰۱ میلیون ریال و مانده کل مطالبات غیر جاری استان معادل ۹,۲۵۷,۱۵۱ میلیون ریال بوده است. بیشترین جذب سپرده به ترتیب مربوط به بانک‌های ملی، قوامین و مسکن و کمترین میزان جذب سپرده هم به ترتیب مربوط به بانک‌های توسعه صادرات و صنعت و معدن بوده است. در بخش میزان جذب سپرده از سوی بانک‌ها بیشترین سهم را سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه مدت داشته است که در این بخش نیز بانک قوامین بیشترین جذب سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه مدت را دارا می‌باشد. از محل اعتبارات بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی استان معادل ۹,۷۷۷,۹۰۶ میلیون ریال به بخش صنعت و معدن، معادل ۲۲,۵۴۶,۸۱۴ میلیون ریال به بخش کشاورزی، معادل ۴۰,۴۳۷,۶۱۰ میلیون ریال به بخش مسکن و ساختمان، معادل ۳۳,۰۹۳,۱۸۲ میلیون ریال به بخش بازرگانی و خدمات، معادل ۶۵۲,۵۹۳ میلیون ریال به بخش صادرات و معادل ۳,۸۹۱,۱۲۰ میلیون ریال به بنگاه‌های زود بازده تسهیلات پرداخت شده است. از مجموع ۱۰۸,۸۰۷,۸۰۱ میلیون ریال تسهیلات اعطایی بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی استان معادل ۵۴,۰۳۱,۰۹۳ میلیون ریال تسهیلات فروش اقساطی، معادل ۱,۸۷۲,۱۹۳ میلیون ریال تسهیلات مضاربه، معادل ۱۸,۸۱۴,۳۸۰ میلیون ریال تسهیلات مشارکت مدنی، معادل ۱۱,۹۱۰,۰۲۱ میلیون ریال قرض الحسنه اعطایی، معادل ۱,۰۰۶,۰۹۹ میلیون ریال تسهیلات اجاره به شرط تملیک، معادل ۱,۳۷۶,۳۵۵ میلیون ریال تسهیلات معاملات سلف، معادل ۴,۶۴۴,۱۳۷ میلیون ریال تسهیلات جعاله، معادل ۱,۴۹۶,۶۶۸ میلیون ریال تسهیلات خرید دین و معادل ۱۳,۶۵۶,۸۵۵ میلیون ریال سایر تسهیلات پرداخت شده که بیشترین تسهیلات اعطایی فروش اقساطی و کمترین تسهیلات پرداختی مربوط به اجاره به شرط تملیک بوده است. بیشترین میزان مطالبات مربوط به مطالبات مشکوک‌الوصول بوده و بیشترین مطالبات سررسید گذشته نیز مربوط به بانک‌های کشاورزی، مسکن و ملی بوده است. بیشترین مطالبات معوق نیز مربوط به بانک‌های مسکن، کشاورزی و تجارت بوده و نهایتاً بیشترین مطالبات مشکوک‌الوصول مربوط به بانک‌های مسکن، کشاورزی و ملی بوده است.

در بخش شاخص‌های قیمت و تورم استان طی سال ۱۳۹۷ براساس سال پایه ۱۳۹۵ متوسط شاخص بهای مصرف‌کننده استان همدان در سال ۱۳۹۷ معادل ۱۴۱,۱ بوده که در مقایسه با کل کشور (۱۳۶,۹) در سال مورد بررسی معادل ۴,۲ واحد بالاتر بوده است. با وجود سیاست‌های کاهش و مهار تورم توسط دولت و بانک مرکزی در سال‌های

اخیر اما نرخ تورم استان همدان با افزایشی حدود آسه برابری نسبت به سال ۱۳۹۶ از ۱۰ درصد در سال ۱۳۹۶ به رقم ۲۸.۳ درصد در سال ۱۳۹۷ رسید. این افزایش نرخ تورم در مورد میانگین کل کشور (از ۸.۱ درصد در سال ۱۳۹۶ به ۲۶.۶ درصد در سال ۱۳۹۷) هم مشهود می باشد. به طوری که با افزایشی معادل ۱۸.۵ واحد نسبت به سال ۱۳۹۶ مواجه بوده است.

در بخش وضعیت مالی و بودجه ای استان طی سال ۱۳۹۷ درآمدهای مصوب استانی مجموعاً ۶۵۶۰ میلیارد ریال بوده است که از این میزان درآمد مصوب مجموعاً ۶۰۲۷ میلیارد ریال در سال مورد بررسی محقق گردیده است. کسری عملکرد سال ۱۳۹۷ نسبت به مبلغ مصوب درآمدهای استانی ۵۳۳ میلیارد ریال می باشد. عملکرد درآمد های عمومی استان در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال گذشته معادل ۳۲ درصد یا به عبارتی معادل ۴۵۷۱ میلیارد ریال افزایش داشته است. درآمدهای مالیاتی مصوب استان در سال ۱۳۹۷ برابر با ۵۴۹۱ میلیارد ریال بوده است که ۹۹ درصد از این مبلغ برابر با ۵۴۱۵ میلیارد ریال محقق گردیده است. میزان مصوب درآمدهای مالیات مستقیم ۳۳۹۵ میلیارد ریال بوده است که در حدود ۹۷.۳ درصد از آن برابر با ۳۳۰۴ میلیارد ریال محقق گردیده است. میزان مصوب درآمدهای مالیات غیر مستقیم ۲۰۹۶ میلیارد ریال بوده است که در حدود ۱۰۰.۷ درصد از آن برابر با ۲۱۱۲ میلیارد ریال محقق گردیده است. کل درآمدهای مالیاتی استان در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶ در حدود ۲۷.۲ درصد افزایش را نشان می دهد. تخصیص اعتبارات استان به تفکیک سرمایه ای و هزینه ای در دوره مورد بررسی به ترتیب ۸ درصد و ۹.۶ درصد افزایش داشته است.

در بخش نظام مالیاتی استان طی سال ۱۳۹۷ میزان مالیات های مستقیم استان همدان معادل ۳۳۰۴ میلیارد ریال بوده است که نسبت به سال قبل ۲۷ درصد رشد داشته است. عملکرد استان در زمینه وصول مالیات های غیر مستقیم معادل ۲۱۱۲ میلیارد ریال بوده است که نسبت به سال قبل ۴۳ درصد رشد نشان می دهد. کل درآمدهای مالیاتی استان در سال مورد بررسی معادل ۵۴۱۶ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال قبل ۳۳ درصد دارای رشد است. نسبت درآمدهای مالیاتی به درآمد های عمومی در سال ۹۶ معادل ۸۹.۲ درصد بوده است که این نسبت در سال ۹۷ در حدود ۸۹.۸ می باشد و می توان گفت نسبت درآمدهای مالیاتی به درآمدهای عمومی در سال مورد بررسی نسبت به سال قبل تغییر قابل



ملاحظه ای نداشته است. که این امر با توجه به شرایط خاص سیاسی و اقتصادی کشور و مواجهه جدی با تحریم ها توجه بیشتری را می طلبد.

در بخش بازار کار استان طی سال ۱۳۹۷ نرخ بیکاری معادل ۸.۳ درصد بوده که نسبت به سال گذشته ۲.۳ درصد کاهش یافته است، نرخ مشارکت اقتصادی استان معادل ۴۱.۹ بوده که نسبت به سال گذشته حدود ۱ درصد افزایش داشته است. بیشترین سهم اشتغال استان همدان در سال ۱۳۹۷ مربوط به بخش خدمات با ۴۳.۷ درصد و پس از آن بخش های کشاورزی با ۲۸.۵ و صنعت با ۲۷.۸ درصد قرار دارند.

در بخش بهبود محیط کسب و کار استان طی سال ۱۳۹۷ بر اساس پژوهش های اتاق بازرگانی ایران، رتبه استان همدان در فصول چهارگانه به ترتیب برابر با ۲۲، ۲۰، ۲۱ و ۲۱ بوده است که حاکی از جایگاه نامناسب این استان در میان استانهای کشور است.

در بخش درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد استان طی سال ۱۳۹۶ ضریب جینی در مناطق شهری استان با کاهش ۰.۰۰۶ درصدی روبرو بوده و از عدد ۰.۳۲۲۹ در سال ۱۳۹۵ به عدد ۰.۳۱۶۲ در سال ۱۳۹۶ کاهش یافته است که این اتفاق حاکی از شرایط بهبودی جزئی توزیع درآمد در نقاط شهری استان بوده و در مقایسه با میانگین کشوری این کاهش نسبتاً مطلوب به نظر می رسد. ضریب جینی در مناطق روستایی با ۰.۰۱۶۵ درصد افزایش مواجه بوده و از عدد ۰.۳۰۸۷ در سال ۱۳۹۵ به عدد ۰.۳۲۵۲ در سال ۱۳۹۶ افزایش یافته است که نسبت به میانگین کشور افزایش اندکی داشته و در مقایسه با مناطق شهری استان وضعیت بهبود در توزیع درآمد در مناطق روستایی را به نحو مطلوبی نشان نمی دهد. در سال ۱۳۹۶ سهم فقیرترین افراد (۱۰ تا ۵۰ درصد) نسبت به سال ۱۳۹۵ کمتر شده است. به طوری که درصد تغییرات بیانگر کاهش این سهم در سال ۱۳۹۶ است. در نهایت این شرایط حکایت از شکاف طبقاتی و نابرابری توزیع درآمد و نیز وخیم شده شرایط بودجه خانوار شهری و روستایی استان طی سالهای مورد بررسی است. در سال ۱۳۹۶ بودجه خانوار در مناطق شهری و روستایی مازاد داشته است و باتوجه به کسری بودجه خانوار شهری در سال ۱۳۹۵ میزان مازاد بودجه خانوار شهری در سال ۱۳۹۶ نسبت به سال ۱۳۹۵ کاهش داشته است اما میزان مازاد در خانوارهای روستایی افزایش چشمگیری داشته است.

در بخش هدفمندسازی یارانه ها طی سال ۱۳۹۷ میزان پرداخت یارانه نقدی استان معادل ۹,۸۱۹,۱۷۷ میلیون ریال بوده است. میزان یارانه پرداختی سرانه استان سال مورد

بررسی با جمعیت برآوردی ۱۷۹۸۳۸۴ نفر به مبلغ ۵,۴۶۰,۰۰۰ میلیون ریال و میزان یارانه پرداختی سرانه در هر ماه معادل ۴۵۵,۰۰۰ ریال بوده است. در سال مورد بررسی شرکت آب و فاضلاب شهری، شرکت گاز، شرکت توزیع نیروی برق، سازمان صنعت معدن و تجارت و شرکت پخش فرآورده‌های نفتی فاقد کمک‌های بلاعوض (موضوع ماده ۸ قانون هدفمند کردن یارانه‌ها) بوده‌اند. اطلاعات شرکت توزیع نیروی برق، آبقای روستایی، شرکت گاز و سازمان صنعت معدن و تجارت در موضوع کمک‌های بلاعوض موضوع ماده ۸ برای سال ۱۳۹۷ طبق اظهارات مکتوب این شرکتها و سازمانها صفر بوده و کلیه موارد مرتبط با هدفمندی یارانه‌ها از طریق مرکز انجام شده است.

در سال ۱۳۹۷ مصارف ماده ۷ قانون هدفمندی یارانه‌ها حدود ۱۰۱ درصد کاهش نسبت به سال ۱۳۹۶ داشته است. میزان سهم بسته خدماتی درخصوص پوشش دارویی و درمان بیماران خاص و صعب‌العلاج نیز دارای رشدی حدوداً ۱۸۱.۹۶ نسبت به سال گذشته بوده که ناشی از اثرات تحریم‌های دارویی و نیز تورم افسارگسیخته بازار دارو می باشد. در حالی که میزان یارانه سلامت با کاهش حدوداً ۵۲.۱۲ درصدی نسبت به سال گذشته مواجه شد که بنا به اظهارات کارشناسان بودجه دانشگاه علوم پزشکی همدان این کاهش ناشی از عدم تخصیص‌های موضوع ماده مذکور از دی ماه سال ۱۳۹۷ به بعد توسط سازمان برنامه و بودجه است.

فهرست مطالب

فصل اول: اقتصاد ملی

۳.....	مرور اجمالی بر اقتصاد ملی
۴.....	مقدمه
۵.....	بررسی اجمالی سیاست های اقتصادی کشور در سال ۱۳۹۷
۶.....	بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران و جایگاه استان در سطح کشور

فصل دوم: محصول ناخالص داخلی

۱۵.....	مرور اجمالی بر محصول ناخالص داخلی
۱۶.....	مقدمه
۱۷.....	۱-۲- سیاست های اقتصادی تولید و جهت گیری های استان
۲۰.....	۲-۲- بررسی و تحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی
۲۳.....	۳-۲- بررسی و تحلیل اجزاء محصول ناخالص داخلی
۲۹.....	۴-۲- جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی در خصوص رشد اقتصادی

فصل سوم: کشاورزی

۳۵.....	مرور اجمالی بر کشاورزی
۳۷.....	مقدمه
۳۸.....	۱-۳- سیاست های اقتصادی بخش کشاورزی و جهت گیری های استان همدان
۴۰.....	۲-۳- بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان همدان
۴۱.....	۳-۳- بررسی وضعیت شاخص های بخش کشاورزی
۵۰.....	۴-۳- جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی برای استان

فصل چهارم: صنعت و معدن

۵۵.....	مرور اجمالی بر صنعت و معدن
۵۷.....	مقدمه
۵۸.....	۱-۴- سیاست های اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت گیری استان
۵۸.....	۲-۴- بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن
۶۰.....	۳-۴- بررسی و تحلیل شاخص ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن
۷۲.....	۴-۴- جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی برای استان



فصل پنجم: ساختمان و مسکن

۷۷	 مرور اجمالی بر ساختمان و مسکن
۷۸	 مقدمه
۷۹	 ۱-۵- سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن و جهت‌گیری‌های استان
۸۴	 ۲-۵- بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن
۸۴	 ۳-۵- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش ساختمان و مسکن
۸۸	 ۴-۵- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

فصل ششم: خدمات

۹۳	 مرور اجمالی بر خدمات
۹۵	 مقدمه
۹۶	 ۱-۶- سیاست‌های اقتصادی بخش خدمات و جهت‌گیری‌های استان
۹۶	 ۲-۶- بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات
۹۸	 ۳-۶- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش خدمات
۱۰۲	 ۴-۶- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

فصل هفتم: حمل و نقل

۱۰۷	 مرور اجمالی بر حمل و نقل
۱۰۹	 مقدمه
۱۰۹	 ۱-۷- سیاست‌های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت‌گیری‌های استان
۱۱۱	 ۲-۷- بررسی وضعیت تحولات بخش حمل و نقل
۱۱۲	 ۳-۷- بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل
۱۱۴	 ۴-۷- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

فصل هشتم: انرژی

۱۱۹	 مرور اجمالی بر انرژی
۱۲۰	 مقدمه
۱۲۰	 ۱-۸- سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان
۱۲۳	 ۲-۸- بررسی و تحلیل وضعیت حامل‌های بخش انرژی
۱۲۹	 ۳-۸- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

فصل نهم: سرمایه گذاری خارجی

۱۳۵	مرور اجمالی بر سرمایه گذاری خارجی
۱۳۶	مقدمه
۱۳۶	۹-۱- سیاست های اقتصادی سرمایه گذاری خارجی و جهت گیری های استان
۱۳۷	۹-۲- بررسی وضعیت تحولات سرمایه گذاری خارجی
۱۳۸	۹-۳- بررسی و تحلیل عملکرد سرمایه گذاری خارجی
۱۴۰	۹-۴- فعالیت های مرکز خدمات سرمایه گذاری
۱۴۳	۹-۵- جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی برای استان

فصل دهم: تجارت خارجی

۱۴۷	مرور اجمالی بر تجارت خارجی
۱۴۹	مقدمه
۱۴۹	۱۰-۱- سیاست های اقتصادی تجارت خارجی و جهت گیری های استان
۱۵۰	۱۰-۲- بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی
۱۵۱	۱۰-۳- بررسی و تحلیل وضعیت شاخص ها و متغیرهای کلان تجارت خارجی
۱۵۹	۱۰-۴- جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی برای استان

فصل یازدهم: بازار سرمایه

۱۶۵	مرور اجمالی بر بازار سرمایه
۱۶۷	مقدمه
۱۶۷	۱۱-۱- سیاست های اقتصادی بازار سرمایه و جهت گیری های استان
۱۶۹	۱۱-۲- بررسی وضعیت تحولات بازار سرمایه استان
۱۶۹	۱۱-۳- وضعیت شاخص های بازار سرمایه استان
۱۷۲	۱۱-۴- جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی

فصل دوازدهم: صنعت بیمه

۱۷۵	مرور اجمالی بر صنعت بیمه
۱۷۶	مقدمه
۱۷۶	۱۲-۱- سیاست های اقتصادی صنعت بیمه و جهت گیری استان
۱۷۷	۱۲-۲- بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه
۱۷۹	۱۲-۳- بررسی و تحلیل شاخص های کلان صنعت بیمه
۱۷۹	۱۲-۴- بررسی و تحلیل شاخص های عملکردی در شرکت های بیمه



۱۲-۵-جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی برای استان..... ۱۸۱

فصل سیزدهم: بازار پول و اعتبار

مروور اجمالی بر بازار پول و اعتبار..... ۱۸۷

مقدمه..... ۱۸۸

۱-۱۳- سیاستهای اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت گیری های استان..... ۱۸۸

۲-۱۳- بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان..... ۱۸۹

۳-۱۳- بررسی وضعیت بازار پول و اعتبار (وضعیت متغیرهای بانکی در استان)..... ۱۹۰

۴-۱۳- بررسی و تحلیل اجزاء سپرده ها و تسهیلات بانکی استان..... ۱۹۱

۵-۱۳- بررسی و تحلیل اجزاء مطالبات غیر جاری بانک های استان..... ۱۹۴

۶-۱۳- بررسی کارایی بانک ها..... ۱۹۶

۷-۱۳- جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی برای استان..... ۱۹۷

فصل چهاردهم: نرخ تورم و شاخص های قیمتی

مروور اجمالی بر نرخ تورم و شاخص های قیمتی..... ۲۰۱

مقدمه..... ۲۰۳

۱-۱۴- سیاست های اقتصادی تورم و جهت گیری های استان..... ۲۰۳

۲-۱۴- بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم و شاخص های قیمتی استان..... ۲۰۵

۳-۱۴- بررسی وضعیت شاخص های قیمتی استان..... ۲۰۶

۴-۱۴- وضعیت و تحلیل اجزاء شاخص های قیمتی استان..... ۲۰۸

۵-۱۴- جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی برای استان..... ۲۱۱

فصل پانزدهم: وضعیت مالی و بودجه ای

مروور اجمالی بر وضعیت مالی و بودجه ای..... ۲۱۷

مقدمه..... ۲۱۹

۱-۱۵- سیاست های اقتصادی مالی و بودجه ای و جهت گیری های استان..... ۲۱۹

۲-۱۵- بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه ای..... ۲۲۰

۳-۱۵- بررسی و تحلیل کلی وضع مالی استان..... ۲۲۱

۴-۱۵- جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی برای استان..... ۲۲۶

فصل شانزدهم: نظام مالیاتی

مروور اجمالی بر نظام مالیاتی..... ۲۳۱

مقدمه..... ۲۳۳

۲۳۳	۱-۱۶- سیاست‌های مالیاتی و جهت‌گیری‌های استان.....
۲۳۴	۱۶-۲- بررسی وضعیت تحولات مالیاتی.....
۲۳۵	۱۶-۳- بررسی و تحلیل عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی.....
۲۳۸	۱۶-۴- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان.....

فصل هفدهم: بازار کار

۲۴۳	مرور اجمالی بر بازار کار.....
۲۴۵	مقدمه.....
۲۴۶	۱۷-۱- سیاست‌های ایجاد اشتغال و جهت‌گیری‌های استان.....
۲۴۸	۱۷-۲- بررسی وضعیت تحولات بازار کار استان.....
۲۵۰	۱۷-۳- بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار.....
۲۵۷	۱۷-۴- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان.....

فصل هجدهم: بهبود محیط کسب و کار

۲۶۳	مرور اجمالی بر محیط کسب و کار.....
۲۶۴	مقدمه.....
۲۶۴	۱۸-۱- سیاست‌های مربوط به بهبود محیط کسب و کار و جهت‌گیری‌های استان.....
۲۶۶	۱۸-۲- بررسی وضعیت تحولات محیط کسب و کار.....
۲۶۷	۱۸-۳- بررسی و تحلیل وضعیت زیرشاخص‌های بهبود محیط کسب و کار.....
۲۷۶	۱۸-۴- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان.....

فصل نوزدهم: درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

۲۸۱	مرور اجمالی بر درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد.....
۲۸۳	مقدمه.....
	۱۹-۱- سیاست‌های اقتصادی در زمینه درآمد و هزینه خانوارها و توزیع درآمد و جهت‌گیری‌های استان.....
۲۸۳	استان.....
۲۸۴	۱۹-۲- بررسی وضعیت تحولات مرتبط با هزینه خانوار و توزیع درآمد.....
۲۸۵	۱۹-۳- بررسی وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد.....
۲۹۰	۱۹-۴- بررسی و تحلیل توزیع درآمد بین خانوارها.....
۲۹۶	۱۹-۵- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان.....



فصل بیستم: هدفمند کردن یارانه‌ها

- ۳۰۱ مرور اجمالی بر هدفمند کردن یارانه ها
- ۳۰۳ مقدمه
- ۳۰۳ ۱-۲۰ سیاست‌های هدفمند کردن یارانه‌ها و جهت‌گیری‌های استان
- ۳۰۴ ۲-۲۰ بررسی وضعیت تحولات مرتبط با هدفمند کردن یارانه‌ها
- ۳۰۵ ۳-۲۰ منابع و مصارف قانون هدفمند کردن یارانه‌ها در استان
- ۳۰۸ ۴-۲۰ جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی برای استان

فهرست جداول

جدول (۱-۱) مقایسه بازار کار در کشور و استان همدان طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷.....	۸
جدول (۲-۱) مقایسه متوسط شاخص بهای مصرف کننده و نرخ تورم استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷.....	۹
جدول (۳-۱) آمار مربوط به تجارت خارجی کشور و استان همدان در سال ۱۳۹۷.....	۱۲
جدول (۱-۲) وضعیت محصول ناخالص داخلی در استان و کشور در سالهای ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵.....	۲۱
جدول (۲-۲) وضعیت محصول ناخالص سرانه استان و کشور در سالهای ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵.....	۲۲
جدول (۳-۲) ارزش افزوده بخش های مختلف اقتصادی استان و کشور در سالهای ۱۳۹۵-۱۳۹۰.....	۲۵
جدول (۴-۲) مصرف واسطه بخش های مختلف اقتصادی استان و کشور در سالهای ۱۳۹۵-۱۳۹۰.....	۲۶
جدول (۵-۲) ستانده بخش های مختلف اقتصادی استان و کشور در سالهای ۱۳۹۵-۱۳۹۰.....	۲۷
جدول (۶-۲) نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش های مختلف اقتصادی استان و کشور.....	۲۸
جدول (۱-۳) برآورد تولید و عملکرد در هکتار محصولات زراعی استان همدان به تفکیک گروه تولیدات در سال ۱۳۹۶ و ۱۳۹۵.....	۴۲
جدول (۲-۳) برآورد تولید و عملکرد در هکتار محصولات باغی استان همدان به تفکیک گروه تولیدات در سال ۱۳۹۶ و ۱۳۹۵.....	۴۴
جدول (۳-۳) ارزش افزوده فعالیت های اقتصادی استان همدان به قیمت های سال جاری در سال ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴.....	۴۶
جدول (۴-۳) مصرف واسطه فعالیت های اقتصادی استان همدان به قیمت های سال جاری در سال ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴.....	۴۶
جدول (۵-۳) ستانده فعالیت های اقتصادی استان همدان به قیمت های سال جاری در سال ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴.....	۴۶
جدول (۶-۳) سطح زیر کشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان در سال ۱۳۹۶.....	۴۷
جدول (۷-۳) وضعیت صادرات محصولات کشاورزی استان همدان.....	۴۸
جدول (۸-۳) اقلام عمده صادراتی بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۷.....	۴۹
جدول (۱-۴) ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیربخش های گروه صنعت و معدن استان به قیمت جاری سال ۱۳۹۴.....	۶۱
جدول (۲-۴) میزان تولید برخی از واحدهای منتخب استان.....	۶۲
جدول (۳-۴) تعداد جواز تأسیس و پروانه های بهره برداری صنعتی در بخش صنعت در سالهای ۱۳۹۶-۱۳۹۷.....	۶۴
جدول (۴-۴) وضعیت کارگاه های صنعتی بالای ۱۰ نفر کارکن استان همدان در کشور در سال ۱۳۹۶.....	۶۵
جدول (۵-۴) بهره وری نیروی کار بر مبنای ارزش ستانده و ارزش افزوده در بخش صنعت استان.....	۶۶
جدول (۶-۴) بهره وری دستمزد (رقابت پذیری نیروی کار) بر مبنای ارزش ستانده و ارزش افزوده در بخش صنعت استان.....	۶۷



جدول (۴-۷) شاخص بهره‌وری انرژی فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر در استان همدان و کشور (سال پایه ۱۰۰=۱۳۹۰).....	۶۷
جدول (۴-۸) وضعیت پروانه‌های بهره‌برداری معدنی در بخش معدن.....	۶۸
جدول (۴-۹) میزان صادرات کالای استان همدان در بخش‌های صنعت و معدن در سال ۱۳۹۷.....	۶۹
جدول (۴-۱۰) مهمترین اقلام صادراتی استان همدان در بخش صنعت در سال ۱۳۹۷.....	۷۰
جدول (۴-۱۱) مهمترین اقلام صادراتی استان همدان در بخش معدن در سال ۱۳۹۷.....	۷۰
جدول (۴-۱۲) اقلام عمده وارداتی در بخش‌های صنعت و معدن در سال ۱۳۹۷.....	۷۱
جدول (۴-۱۳) اعتبارات بودجه‌ای تخصیص یافته به طرح‌های صنعتی در سال ۱۳۹۷.....	۷۲
جدول (۵-۱) آمار و اطلاعات بخش مسکن استان همدان در سال ۱۳۹۷.....	۸۸
جدول (۶-۱) ارزش افزوده، مصرف واسطه، ستانده و نسبت مصرف واسطه به ستانده پربخش‌های خدمات استان همدان به قیمت جاری در سال ۱۳۹۴.....	۹۹
جدول (۶-۲) وضعیت هتل‌ها و اقامتگاههای استان همدان.....	۱۰۲
جدول (۶-۳) آمار بازدیدکنندگان از مراکز گردشگری و تاریخی استان همدان.....	۱۰۲
جدول (۷-۱) شاخص و نماگرهای حمل و نقل هوایی استان همدان در سال ۱۳۹۷.....	۱۱۳
جدول (۸-۱) تجزیه فروش چهار فرآورده اصلی و گاز مایع در بخش‌های مختلف مصرف در سال ۱۳۹۷ در منطقه همدان.....	۱۲۴
جدول (۸-۲) مصرف ۱۰ ماهه سال ۱۳۹۷ به تفکیک نوع مصرف.....	۱۲۵
جدول (۸-۳) میزان تعرفه گازبهای خانگی در ماه‌های گرم سال در سال ۱۳۹۷.....	۱۲۵
جدول (۸-۴) میزان تعرفه گازبهای خانگی در ماه‌های سرد سال در سال ۱۳۹۷.....	۱۲۶
جدول (۸-۵) ظرفیت اسمی و تولید ناویژه برق انواع نیروگاه‌ها در استان در سال ۱۳۹۷.....	۱۲۷
جدول (۸-۶) فروش برق به تفکیک بخش‌ها توسط وزارت نیرو در سال ۱۳۹۷.....	۱۲۸
جدول (۹-۱) پروژه‌های سرمایه‌گذاری خارجی به بهره‌برداری رسیده در استان همدان در سال ۱۳۹۷.....	۱۳۹
جدول (۹-۲) پروژه‌های سرمایه‌گذاری خارجی در حال اجرای استان همدان (دارای مجوز) در سال ۱۳۹۷.....	۱۴۰
جدول (۱۰-۱) آمار صادرات کالا از گمرک همدان در سالهای ۱۳۹۶-۱۳۹۷.....	۱۵۲
جدول (۱۰-۲) میزان صادرات کالا از گمرک همدان در بخش‌های مختلف تولیدی سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶.....	۱۵۲
جدول (۱۰-۳) ده قلم عمده کالاهای صادراتی استان از گمرک همدان در سال ۱۳۹۷.....	۱۵۳
جدول (۱۰-۴) آمار واردات کالا از گمرک همدان در سالهای ۱۳۹۶-۱۳۹۷.....	۱۵۷
جدول (۱۰-۵) اقلام وارداتی استان به تفکیک نوع در سال ۱۳۹۷.....	۱۵۷
جدول (۱۰-۶) متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی.....	۱۵۸
جدول (۱۰-۷) تراز تجاری استان همدان در سال ۱۳۹۷ در مقایسه با سال ۱۳۹۶.....	۱۵۹

جدول (۱-۱۱) آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌ها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان	۱۷۰
جدول (۲-۱۱) آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌ها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان	۱۷۱
جدول (۳-۱۱) آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌ها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان	۱۷۱
جدول (۱-۱۲) وضعیت عملکرد بیمه‌های خصوصی استان همدان در سال ۱۳۹۷	۱۷۹
جدول (۱-۱۳) آمار و اطلاعات مربوط به بانکها و متغیرهای بازار پول و اعتبار در استان	۱۹۱
جدول (۲-۱۳) آمار و اطلاعات مربوط به بانک‌ها و متغیرهای بازار پول و اعتبار در استان	۱۹۱
جدول (۳-۱۳) مانده سپرده‌های بانک‌های دولتی استان همدان به تفکیک نوع سپرده در سال ۱۳۹۷	۱۹۲
جدول (۴-۱۳) مانده تسهیلات اعطایی بانک‌های دولتی استان همدان به تفکیک بخشهای اقتصادی در سال ۱۳۹۷	۱۹۳
جدول (۵-۱۳) مانده تسهیلات اعطایی بانک‌های دولتی استان همدان به تفکیک عقود اسلامی در سال ۱۳۹۷	۱۹۴
جدول (۶-۱۳) مانده کل مطالبات غیر جاری و نسبت آن به کل مانده تسهیلات بانکی استان همدان در سال ۱۳۹۷	۱۹۵
جدول (۷-۱۳) مانده مطالبات سر رسید گذشته و معوق بانکهای دولتی استان همدان در سال ۱۳۹۷	۱۹۵
جدول (۸-۱۳) آمار و اطلاعات مربوط به کارایی بانکهای تجاری و تخصصی دولتی استان در سال ۱۳۹۷	۱۹۷
جدول (۱-۱۴) مقایسه متوسط شاخص بهای مصرف کننده و نرخ تورم استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷	۲۰۷
جدول (۲-۱۴) شاخص بهای مصرف کننده و نرخ تورم گروه‌های اصلی استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۵	۲۰۹
جدول (۱-۱۵) آمار و اطلاعات مربوط به وضعیت مالی و بودجه‌ای در استان	۲۲۱
جدول (۲-۱۵) درآمدهای عمومی استان مصوب و عملکرد	۲۲۲
جدول (۳-۱۵) درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم	۲۲۳
جدول (۴-۱۵) سایر درآمدها (وصولی خزانه معین استان همدان)	۲۲۳
جدول (۵-۱۵) عملکرد اعتبارات استان به تفکیک تملک دارایی‌های سرمایه‌ای و اعتبارات هزینه‌ای	۲۲۴
جدول (۶-۱۵) عملکرد اعتبارات هزینه‌ای استان به تفکیک هفت فصل	۲۲۵
جدول (۱-۱۶) بررسی عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی	۲۳۵
جدول (۲-۱۶) مالیات مستقیم به تفکیک اجزا	۲۳۶
جدول (۳-۱۶) مالیات غیر مستقیم به تفکیک اجزا	۲۳۶



جدول (۱۷-۱) نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر استان همدان و کشور در سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۶	۲۵۱
جدول (۱۷-۲) نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر استان همدان و کشور در فصل پاییز سال ۱۳۹۷	۲۵۱
جدول (۱۷-۳) نرخ بیکاری استان همدان و کشور در سالهای ۱۳۹۷-۱۳۹۶	۲۵۲
جدول (۱۷-۴) نرخ بیکاری استان همدان و کشور در فصل پاییز سال ۱۳۹۷	۲۵۳
جدول (۱۷-۵) نسبت اشتغال استان همدان و کشور در سالهای ۹۷-۱۳۹۶	۲۵۴
جدول (۱۷-۶) سهم اشتغال بخشهای عمده فعالیت‌های اقتصادی استان همدان و کشور در سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۶	۲۵۵
جدول (۱۸-۱) مقایسه رتبه استانهای کشور در شاخص محیط کسب و کار بر اساس پژوهش‌های اتاق بازرگانی ایران	۲۶۸
جدول (۱۸-۲) میانگین ساده ارزیابی فعالین اقتصادی استان همدان از مؤلفه‌های محیط کسب و کار در سال ۱۳۹۷	۲۶۹
جدول (۱۸-۳) رتبه کسب و کار استان همدان در سال ۱۳۹۷	۲۷۶
جدول (۱۹-۱) بررسی وضعیت ضریب جینی مناطق شهری استان همدان	۲۸۶
جدول (۱۹-۲) بررسی وضعیت ضریب جینی مناطق روستایی استان همدان	۲۸۶
جدول (۱۹-۳) بررسی وضعیت نسبت ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در خانوارهای شهری	۲۸۷
جدول (۱۹-۴) بررسی وضعیت نسبت ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در خانوارهای روستایی	۲۸۸
جدول (۱۹-۵) بررسی وضعیت سهم فقیرترین افراد از کل سبد هزینه ای در خانوارهای شهری استان همدان	۲۸۹
جدول (۱۹-۶) بررسی وضعیت سهم فقیرترین افراد از کل سبد هزینه ای در خانوارهای روستایی استان همدان	۲۸۹
جدول (۱۹-۷) بررسی وضعیت متوسط هزینه ناخالص خانوار شهری به تفکیک گروه‌های هزینه ای	۲۹۰
جدول (۱۹-۸) بررسی وضعیت متوسط هزینه ناخالص خانوار روستایی به تفکیک گروه‌های هزینه ای ...	۲۹۱
جدول (۱۹-۹) بررسی وضعیت سهم دهک‌های هزینه ای از مجموع سبد هزینه خانوارهای شهری استان همدان	۲۹۱
جدول (۱۹-۱۰) بررسی وضعیت سهم دهک‌های هزینه ای از مجموع سبد هزینه خانوارهای روستایی استان همدان	۲۹۲
جدول (۱۹-۱۱) بررسی وضعیت متوسط درآمد ناخالص خانوار شهری به تفکیک گروه‌های درآمدی ..	۲۹۳
جدول (۱۹-۱۲) بررسی وضعیت متوسط درآمد ناخالص خانوار روستایی به تفکیک گروه‌های درآمدی	۲۹۳
جدول (۱۹-۱۳) بررسی وضعیت سهم گروه‌های درآمدی از مجموع درآمد ناخالص خانوارهای شهری استان همدان	۲۹۴

جدول (۱۹-۱۴) بررسی وضعیت سهم گروه های درآمدی از مجموع درآمد ناخالص خانوار های شهری	استان همدان.....	۲۹۵
جدول (۱۹-۱۵) بررسی وضعیت مازاد / کسری بودجه خانوار های شهری و روستایی استان همدان	۲۹۵	
جدول (۲۰-۱) منابع ماده ۷ قانون هدفمندسازی	۳۰۵	
جدول (۲۰-۲) یارانه ها به تفکیک شرکت های موضوع قانون استان همدان	۳۰۶	
جدول (۲۰-۳) مصارف ماده ۷ قانون هدفمند کردن یارانه ها در استان همدان	۳۰۷	

فهرست نمودارها

نمودار (۱-۱) مقایسه ارزش افزوده رشته فعالیت های مختلف اقتصادی کشور در سال ۱۳۹۵	۷
نمودار (۲-۱) مقایسه ارزش افزوده رشته فعالیت های مختلف اقتصادی استان در سال ۱۳۹۵	۷
نمودار (۳-۱) متوسط شاخص قیمت مصرف کننده و نرخ تورم استان همدان و کشور در سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷	۹
نمودار (۱-۲) سهم استان از محصول ناخالص داخلی کشور طی سالهای ۱۳۹۵ و ۱۳۹۰	۲۱
نمودار (۲-۲) مقایسه محصول ناخالص داخلی سرانه استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۵ و ۱۳۹۱	۲۳
نمودار (۱-۱۰) مقایسه ای میزان صادرات کالا از گمرک همدان در بخش های مختلف تولیدی در سالهای ۱۳۹۷ و ۱۳۹۶	۲۵۲
نمودار (۲-۱۰) مقایسه اقلام وارداتی استان به تفکیک نوع در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶	۱۵۷
نمودار (۳-۱۰) مقایسه متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی استان همدان	۱۵۸
نمودار (۱-۱۴) متوسط شاخص بهای مصرف کننده استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷	۲۰۷
نمودار (۲-۱۴) مقایسه نرخ تورم استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷	۲۰۸
نمودار (۳-۱۴) مقایسه نرخ تورم گروه های اصلی استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۵	۲۱۰
نمودار (۴-۱۴) مقایسه نرخ تورم استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷	۲۱۱
نمودار (۱-۱۷) مقایسه نرخ بیکاری و مشارکت اقتصادی استان همدان و کشور در سالهای ۹۷-۱۳۹۶	۲۵۳
نمودار (۲-۱۷) مقایسه ای نسبت اشتغال در بخش های اقتصادی در استان همدان و کشور در سالهای ۹۷-۱۳۹۶	۲۵۶

فصل اول

اقتصاد ملی

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019

Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Province



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر اقتصاد ملی

اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۷ شرایط بحرانی و پرنوسانی را پشت سر گذاشت. اوج تحریم های بین المللی و خروج آمریکا از برجام همراه با نوسانات شدید ارزی و کاهش ارزش پول ملی شوک بزرگی بر بازارهای داخلی بود و توان تولیدی کشور را با بحران مواجه نمود. جهش ارزی آثار مختلفی بر اقتصاد ایران داشت که مهمترین آن، ایجاد بی ثباتی در بازارهای مختلف کشور و افزایش قیمت ها بود. دولت با هدف حفظ رفاه جامعه و ممانعت از گسترش نارضایتی عمومی، سیاست هایی مانند توزیع ارز ترجیحی، واردات کالاهای اساسی، ممانعت از صادرات برخی اقلام، کنترل و دخالت گسترده در قیمت گذاری ها، افزایش دستمزدهای اسمی، تثبیت قیمت انرژی، پرداخت زیان سپرده گذاران بانکی و نظایر آن را به اجرا درآورد. در سال ۱۳۹۷ دولت همچنان تلاش خود را برای اجرای سیاست های اقتصاد مقاومتی و حمایت از تولید داخلی ادامه داد و با حمایت هایی که از محیط کسب و کار و جذب سرمایه گذاری اعمال نمود، سعی در تقویت توان تولید و توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط و احیای بخش خصوصی داشت. لذا افزایش درآمدهای مالیاتی از مسیر گسترش پایه های مالیاتی برنامه اصلی دولت در سال مورد بررسی بود. اقدامات و جهت گیری های کشور به منظور توسعه تجارت خارجی در سال ۱۳۹۷، تفویض اختیار کافی به گمرکات اجرایی، فراهم کردن شرایط مناسب برای ارائه خدمات به فعالان مجاز اقتصادی، ساده سازی فرآیند ترخیص کالاهای واسطه ای و سرمایه ای (مواد اولیه و ماشین آلات خطوط تولید) و همچنین تاکید بر لزوم تقویت و توسعه تجارت با پنج شریک اول تجاری ایران (چین، عراق، امارات متحده عربی، افغانستان و کره جنوبی)، در مقابله با بحران اقتصادی جاری بود. شرکت های صادرات محور بورسی به دلیل افزایش روزافزون نرخ ارز منجر به افزایش صادرات و مثبت شدن تراز تجاری شدند. با مشکلات بوجود آمده در بخش تولید و محدودیت های ایجاد شده ناشی از تحریم های اقتصادی و کاهش توان مالی تولیدکنندگان برای واردات کالاهای واسطه ای برای تولید و مشخص شدن وابستگی شدید اقتصاد ایران به خارج اوضاع اشتغال نیز چندان رضایت بخش نبود.

واژگان کلیدی: ایران، استان همدان، اقتصاد ملی، شاخص های کلان اقتصادی و مالی



مقدمه

محیط عمومی اقتصاد کشور در ۱۳۹۷ تحت تاثیر عوامل مختلف داخلی و خارجی با فراز و نشیبی روبرو بود. در سال ۱۳۹۷ اوج تحریم های بین المللی و خروج آمریکا از برجام همراه با نوسانات شدید ارزی و کاهش ارزش پول ملی شوک بزرگی بر بازارهای داخلی بود و توان تولیدی کشور را با بحران مواجه نمود. این جهش ارزی آثار مختلفی بر اقتصاد ایران داشت که مهمترین آن، ایجاد بی ثباتی در بازارهای مختلف کشور و افزایش قیمت ها بود. با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست های اقتصادی دولت در سطح شاخص های کلان اقتصادی و مالی نظیر تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت، اشتغال، تورم، بودجه، درآمدهای مالیاتی، بورس، سرمایه گذاری خارجی، صادرات و واردات جهت گیری های کشور و جایگاه استان همدان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم به بررسی و تحلیل شاخص های کلان اقتصادی و مالی کشور و جایگاه استان همدان در این زمینه پرداخته شده است.

۱-۱. بررسی اجمالی سیاست های اقتصادی کشور

ناهماهنگی سیاستهای ارزی، پولی و مالی در سال ۱۳۹۷ در سطح کشور و به تبع آن در استانها پیامدهای منفی زیادی داشت. جهش نرخ ارز در نیمه نخست سال ۱۳۹۷ سبب شد تا تورم ماهانه به شدت افزایش پیدا کند و پس از ثبات چند ساله در محدوده یک تا ۴ درصد به یک باره به بالای ۱۰ درصد برسد. در نیمه دوم سال ۱۳۹۷ اقتصاد ایران شرایط نسبتاً متفاوتی را با نیمه نخست آن داشت و پس از تثبیت نرخ ارز در نتیجه اقدامات بانک مرکزی و کاهش نوسانات آن، تخلیه شوک ارزی اتفاق افتاد. به طوری که تورم ماهانه دوباره روند کاهشی یافت و این اتفاق در جهت کنترل تورم و کند شدن روند فزاینده آن بود.

دولت با هدف حفظ رفاه جامعه و ممانعت از گسترش نارضایتی عمومی، سیاستهایی مانند توزیع ارز ترجیحی، واردات کالاهای اساسی، ممانعت از صادرات برخی اقلام، کنترل و دخالت گسترده در قیمت گذاریها، افزایش دستمزدهای اسمی، تثبیت قیمت انرژی، پرداخت زیان سپرده گذاران بانکی و نظایر آن را به اجرا درآورد.

در سال ۱۳۹۷ دولت همچنان تلاش خود را برای اجرای سیاست های اقتصاد مقاومتی و حمایت از تولید داخلی ادامه داد و با حمایت هایی که از محیط کسب و کار و جذب سرمایه گذاری اعمال نمود، سعی در تقویت توان تولید و توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط و احیای بخش خصوصی داشت.

با توجه به اینکه در شرایط رکودی کنونی در کشور که فعالان اقتصادی با کاهش درآمد و سود و حتی زیان دهی مواجه هستند. لذا افزایش درآمدهای مالیاتی از مسیر گسترش پایه های مالیاتی برنامه اصلی دولت می باشد.

از جمله اقدامات و جهت گیری های کشور به منظور توسعه تجارت خارجی در سال ۱۳۹۷، تفویض اختیار کافی به گمرکات اجرایی، فراهم کردن شرایط مناسب برای ارائه خدمات به فعالان مجاز اقتصادی (AEO)، ساده سازی فرآیند ترخیص کالاهای واسطه ای و سرمایه ای (مواد اولیه و ماشین آلات خطوط تولید) و همچنین تاکید بر لزوم تقویت و توسعه تجارت با پنج شریک اول تجاری ایران (چین، عراق، امارات متحده عربی، افغانستان و کره جنوبی)، در مقابله با بحران اقتصادی جاری بود.



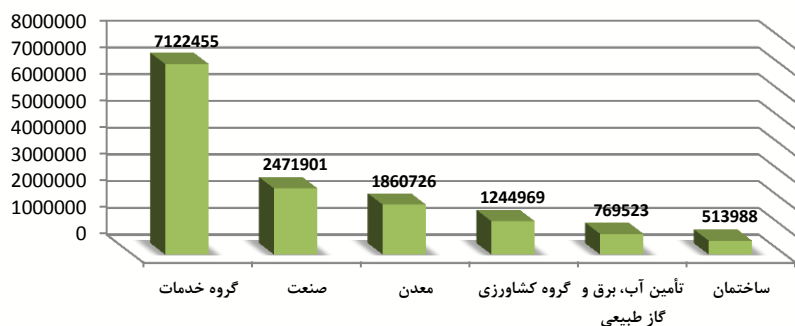
۲-۱. بررسی متغیرهای کلان اقتصاد ایران

- محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت

محصول یا تولید ناخالص داخلی و درصد تغییر آن (رشد اقتصادی)، از مهم‌ترین مولفه‌های سنجش و ارزیابی وضعیت اقتصاد در کشور است. افزایش تولید باعث می‌شود درآمدهای یک کشور بهتر شود و در نتیجه این موضوع باعث افزایش سرمایه‌گذاری یا مصرف و رفاه جامعه خواهد شد. بر اساس گزارش مرکز آمار ایران محصول ناخالص داخلی به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰ در نه ماهه اول سال ۱۳۹۷ به رقم ۵۴۱۳۴۳۷ میلیارد ریال با نفت و ۴۳۰۳۵۳۰ میلیارد ریال بدون احتساب نفت رسیده است. درحالی که رقم مذکور در مدت مشابه سال قبل با نفت ۵۶۲۷۲۲۴ میلیارد ریال و بدون نفت ۴۳۸۷۵۵۲ میلیارد ریال بوده است. از این رو محصول ناخالص داخلی با احتساب نفت کشور با رشد منفی ۳۸ درصدی و بدون احتساب نفت با رشد منفی ۱۰۹ درصدی در ۹ ماهه اول سال ۱۳۹۷ مواجه بوده است. همچنین رشته فعالیت‌های گروه کشاورزی رشد منفی ۲۰۱ درصدی، گروه صنعت رشد منفی ۷۰۹ و گروه خدمات رشد ۰۰۶ درصدی نسبت به دوره مشابه سال قبل را تجربه کرده است.

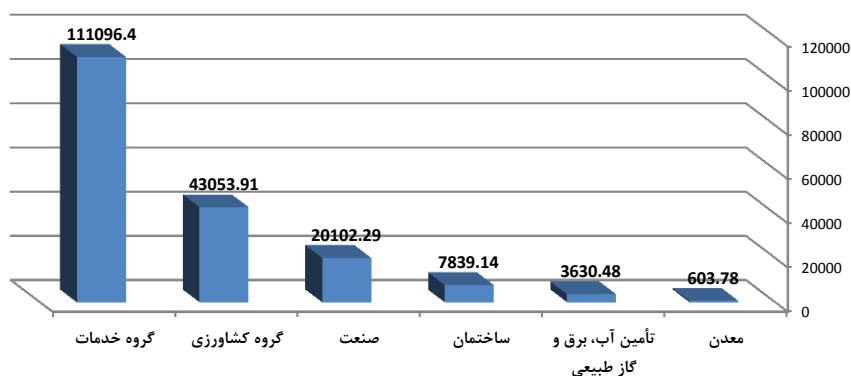
براساس بررسی‌های بعمل آمده محصول ناخالص داخلی سرانه استان همدان در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۰۷۸۵۶۰۵ هزار ریال و سهم استان از محصول ناخالص داخلی کشور در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۰۳۳ درصد بوده است. گفتنی است محصول ناخالص داخلی سرانه استان همدان همواره از سطح کشوری پایینتر بوده است. محصول ناخالص داخلی استان همدان در سال ۱۳۹۵ به قیمت جاری معادل ۱۸۷۴۸۰۴ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۴ معادل ۱۳۰۲ درصد افزایش داشته است.

در نمودار (۱-۱) ارزش افزوده رشته فعالیت‌های مختلف اقتصادی کشور در طی دوره زمانی ۹۵-۱۳۹۰ نشان داده شده است. در سال ۱۳۹۵ بیشترین ارزش افزوده کشور به بخش خدمات با ارزش افزوده‌ای معادل ۷۱۲۲۴۵۵ میلیارد ریال اختصاص داشته و بعد از آن بخش صنعت و معدن قرار دارند. کمترین ارزش افزوده نیز در رشته فعالیت‌های اقتصادی کشور مربوط به بخش ساختمان با ارزشی معادل ۵۱۳۹۸۸ میلیارد ریال بوده است.



نمودار ۱-۱. مقایسه ارزش افزوده رشته فعالیت‌های مختلف اقتصادی کشور در سال ۱۳۹۵ (واحد: میلیارد ریال)

بر اساس نمودار ذیل، در سال ۱۳۹۵ سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی استان به ۴۳۰۵۳.۹۱ میلیارد ریال رسیده است. ارزش افزوده بخش معدن به ۶۰۳.۷۸ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۵ رسیده است. همچنین ارزش افزوده بخش‌های صنعت، تأمین آب، برق و گاز طبیعی و ساختمان نیز در سال ۱۳۹۵ نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۱۳۹۴ با افزایش روبرو بوده بطوری که ارزش افزوده بخش‌های مذکور در سال ۱۳۹۵ به ترتیب معادل ۲۰۱۰۲.۲۹، ۳۶۳۰.۴۸ و ۷۸۳۹.۱۴ میلیارد ریال بوده است. بعلاوه ارزش افزوده بخش خدمات در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۱۱۰۹۶.۴۰ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۴ با افزایش ۱۳.۸ درصدی مواجه بوده است. همانطور که در نمودار ذیل مشاهده می شود بیشترین ارزش افزوده به بخش خدمات و بعد از آن به گروه کشاورزی و صنعت اختصاص داشته است.



نمودار ۱-۲. مقایسه ارزش افزوده رشته فعالیت‌های مختلف اقتصادی استان همدان در سال ۱۳۹۵ (واحد: میلیارد ریال)



– اشتغال

بر اساس آمارهای منتشر شده توسط مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۷ شاخص نرخ بیکاری در کشور ۱۲ درصد بوده که نسبت به سال گذشته که این نرخ ۱۱.۹ درصد بوده است حدود ۰.۸ درصد افزایش یافته است، نرخ مشارکت اقتصادی کشور نیز ۴۰.۵ بوده که نسبت به سال گذشته (۴۰.۱) حدود ۱ درصد افزایش داشته است. نسبت اشتغال در کشور در سال ۱۳۹۷ معادل ۳۵.۶ درصد بوده و بیشترین سهم اشتغال کشور در این سال مربوط به بخش خدمات با ۵۰.۳ درصد بوده و پس از آن بخش های صنعت با ۳۲ درصد و کشاورزی با ۱۷.۷ درصد قرار دارند.

جدول ۱-۱. مقایسه بازار کار در کشور و استان همدان در سالهای ۱۳۹۷-۱۳۹۶

	نرخ مشارکت اقتصادی		نسبت اشتغال		نرخ بیکاری		سهم اشتغال بخش کشاورزی		سهم اشتغال بخش صنعت		سهم اشتغال بخش خدمات	
	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۶
کشور	۴۰.۵	۴۰.۱	۳۵.۶	۳۵.۳	۱۲	۱۱.۹	۱۷.۷	۱۷.۵	۳۲	۳۲.۳	۵۰.۳	۵۰.۲
استان همدان	۴۱.۹	۴۰.۹	۳۸.۴	۳۶.۶	۸.۳	۱۰.۶	۲۸.۵	۲۹.۲	۲۷.۸	۲۶.۵	۴۳.۷	۴۴.۳

ماخذ: مرکز آمار ایران

– تورم

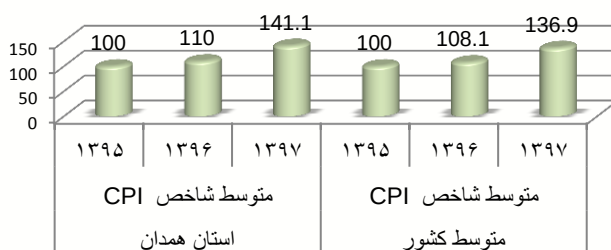
جهش افزایشی سطح عمومی قیمتها و وقوع مسئله گرانی در کشور و به تبع آن در استان همدان در طول سال ۱۳۹۷، اقتصاد را در اکثر بخش ها به ویژه در سمت بنگاه ها و خانوارها دچار مشکل کرد.

متوسط شاخص بهای مصرف کننده استان همدان در سال ۱۳۹۷ معادل ۱۴۱.۱ بوده که در مقایسه با کل کشور (۱۳۶.۹) در سال مورد بررسی معادل ۴.۲ واحد بالاتر بوده است. با وجود سیاست های کاهش و مهار تورم توسط دولت و بانک مرکزی در سال های اخیر اما نرخ تورم استان همدان با افزایشی حدود ۳ سه برابری نسبت به سال ۱۳۹۶ از ۱۰ درصد در سال ۱۳۹۶ به ۲۸.۳ درصد در سال ۱۳۹۷ رسید. این افزایش نرخ تورم در مورد میانگین کل کشور (از ۸.۱ درصد در سال ۱۳۹۶ به ۲۶.۶ درصد در سال ۱۳۹۷) هم مشهود می باشد، به طوری که با افزایشی معادل ۱۸.۵ واحد نسبت به سال ۱۳۹۶ مواجه بوده است.

جدول ۱-۲. مقایسه متوسط شاخص بهای مصرف کننده
و نرخ تورم استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷

شاخص کل قیمت			استان همدان						کل کشور		
			متوسط شاخص CPI			نرخ تورم			متوسط شاخص CPI		
			۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷
			۱۰۰.۰	۱۱۰.۰	۱۴۱.۱	۱۰.۰	۲۸.۳	۲۶.۶	۱۰۰.۰	۱۰۸.۱	۱۳۶.۹

ماخذ: مرکز آمار ایران



نمودار ۱-۳. متوسط شاخص بهای مصرف کننده استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷

برای برون رفت از شرایط تورمی ایجاد شده در سال ۱۳۹۷ در استان و کشور می توان با هماهنگی سازی سیاستهای پولی، ارزی و مالی که به نوعی در تعدیل تورم و ثبات شرایط در استان و تنظیم بازار کالاها و خدمات استان و نظارت دقیق بر قیمت ها تاثیر معناداری دارد، این معضل اقتصادی را در سطح کشور و استان مرتفع نمود.

- بودجه دولت

با عنایت به آمار و ارقام اخذ شده از اداره خزانه معین استان همدان میزان اعتبار تملک دارایی های سرمایه ای استان همدان در سال ۹۷ در حدود ۵۳۰۳ میلیارد ریال می باشد. این در حالی است که میزان تخصیص اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای در سال ۹۷ در حدود ۳۱۰۲ میلیارد ریال است که نسبت تخصیص به اعتبار در حدود ۵۸.۵ درصد می باشد. همچنین پرداخت نقد اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای در حدود ۱۰۴۶ میلیارد ریال و پرداخت اسناد خزانه در حدود ۱۲۴۱ میلیارد ریال می باشد که در مجموع در حدود ۲۲۸۷ میلیارد ریال پرداخت شده است. در خصوص اعتبارات هزینه ای میزان اعتبار اختصاص یافته در حدود ۳۰۷۳ و میزان تخصیص در حدود ۲۹۳۸ میلیارد ریال



می باشد و همچنین میزان پرداختی در خصوص اعتبارات هزینه ای در حدود ۲۹۲۴ میلیارد ریال می باشد.

- درآمدهای مالیاتی

براساس قانون بودجه سال ۱۳۹۷، مقرر گردیده از مجموع ۱۴۴۵ هزار میلیارد ریال درآمد مالیاتی حدود ۶۵ درصد مالیات ها (حدود ۹۴۰ هزار میلیارد ریال) از طریق مالیات های مستقیم و ۳۵ درصد مابقی آن (حدود ۵۰۴ هزار میلیارد ریال) از محل مالیات های غیرمستقیم جمع آوری شود که در این میان ۰.۴ درصد از درآمدهای مصوب مالیاتی به میزان ۵۴۹۱ میلیارد ریال به استان همدان تخصیص یافته است که با توجه به توانایی ها و پتانسیل موجود در استان به نظر می رسد امکان افزایش آن وجود دارد.

- وضعیت بورس

شاخص کل بورس طی روزهای نخست سال ۱۳۹۷ از ۹۶,۲۹۰ واحد، به ۱۷۸,۶۹۵ واحد در پایان سال مورد بررسی رسید و بازدهی ۸۶ درصدی را به ثبت رساند. شاخص صنعت از ۸۶,۰۸۲ در سال ۱۳۹۶ به ۱۶۱,۰۳۰ در سال ۱۳۹۷ رسید که بازدهی ۸۷ درصدی را نشان می دهد. در زمینه شاخص مالی نیز این شاخص با ۷۲ درصد افزایش از ۱۱۹,۱۷۵ به ۲۰۵,۲۶۵ رسیده است. نسبت قیمت به بازده انتظاری با ۷ درصد رشد از ۶.۴۴ به ۶.۸۸ رسید. علاوه بر این، در سال ۱۳۹۷، حجم معاملات انجام شده در بورس منطقه ای همدان با ۷۵ درصد افزایش نسبت به سال ۱۳۹۶، از ۲ میلیارد و ۱۰۴ میلیون سهم به ۳ میلیارد و ۶۸۷ میلیون سهم رسیده است. این در حالی است که ارزش معاملات با ۱۵۹ درصد افزایش، از ۵ هزار و ۶۴۷ میلیارد ریال به ۱۴ هزار و ۶۲۱ میلیارد ریال رسید. این در حالی است که ۵۲ درصد از ارزش معاملات مربوط به خرید سهام و ۴۸ درصد مربوط به فروش سهام بوده است که نشان دهنده قدرت خریداران نسبت به فروشندگان و ورود پول های جدید به بازار سرمایه است.

نسبت ارزش سهام معامله شده در بورس منطقه ای به کل کشور در سال ۱۳۹۷، معادل ۰.۵۰ درصد بوده که نسبت به سال قبل که ۰.۸۸ درصد بوده به میزان ۰.۳۸ کاهش داشته است. از نظر نسبت حجم سهام معامله شده در بورس منطقه ای به کل کشور نیز این شاخص از ۰.۸۰ در سال ۱۳۹۶ به ۰.۵۲ درصد در سال ۱۳۹۷ رسیده که حاکی از کاهش ۰.۲۸ درصدی می باشد.

- سرمایه گذاری خارجی

با عنایت به آخرین آمار و اطلاعات ابلاغی وزارتخانه، در کل کشور مجموعاً تعداد ۱۷۹ طرح سرمایه گذاری خارجی با مبلغ مصوب ۱۰۳۶۸۱۱۴ هزار دلار و مبلغ جذب شده ۱۰۵۷۳۸۱ هزار دلار ایجاد گردیده است. و استان همدان از حیث میزان سرمایه گذاری خارجی مصوب دارای رتبه ۱۸ و از حیث تعداد طرح سرمایه گذاری خارجی دارای رتبه ۱۳ در سطح کشور دارا می باشد.

- صادرات و واردات

بر اساس آمار گمرک ایران از تجارت خارجی در سال ۱۳۹۷، تراز تجاری کشور معادل ۱/۷ میلیارد دلار مثبت و میزان صادرات غیر نفتی کشور معادل ۴۴/۳ میلیارد دلار بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۵/۶۹ درصد کاهش داشته است. همچنین به لحاظ وزنی میزان صادرات غیر نفتی کشور معادل ۱۱۷۲۲۸ هزار تن بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۱.۷۸ درصد نیز کاهش داشته است. ارزش واردات کشور نیز در این مدت معادل ۴۲/۶ میلیارد دلار و ۳۲۰۴۶ هزار تن بوده است که نسبت به سال گذشته از لحاظ وزنی ۱۷.۵۳- درصد و از نظر ارزشی ۲۱.۷۵- درصد کاهش داشته است. دلیل اصلی کاهش کالاهای وارداتی مربوط به گروه کالاهایی مصرفی و لوکس بوده که با مصوبه هیات وزیران ۱۳۳۹ قلم از واردات منع شد. عمده این کالاها مربوط به کالاهای سرمایه ای و واسطه ای بود که در بنگاه های تولیدی قابل استفاده است و ۱۵ درصد نیز مصرفی بوده که شامل کالاهای اساسی، کنجاله، سویا و دیگر نهاده های دامی که خود در تولید نقش دارند. همینطور در سال ۱۳۹۷ متوسط قیمت هر تن کالای صادراتی در حدود ۳۷۸ دلار بود که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۶.۹۱ درصد افزایش داشته و متوسط قیمت هر تن کالای وارداتی حدود ۱۳۳۰ دلار بود که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۵.۱۳ درصد در ارزش دلاری کاهش داشته است.



جدول ۱-۳. آمار مربوط به تجارت خارجی کشور و استان همدان در سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷

فعالیت	۱۳۹۷		۱۳۹۶		درصد تغییرات ارزش	درصد تغییرات وزن
	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)		
کشور	صادرات	۴۴۳۱۰	۱۱۷۲۲۸	۴۶۹۸۲	۱۳۲۸۸۲	-۵.۶۹
	واردات	۴۲۶۱۲	۳۲۰۴۶	۵۴۴۵۹	۳۸۸۵۶	-۱۷.۵۳
استان همدان	صادرات	۱۵۵.۵	۳۳۶.۵	۱۴۰.۱	۶۹۸.۶	%۱۱
	واردات	۲۳.۶	۴.۲	۵۲.۳	۱۷.۴	%-۵۵
سهم صادرات استان از کل صادرات کشور		۰.۳۵	۰.۲۹	۰.۳۰	۰.۵۳	-
سهم واردات استان از کل واردات کشور		۰.۰۶	۰.۰۱	۰.۱۰	۰.۰۴	-

ماخذ: گمرک ایران و سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

فصل دوم

محصول ناخالص داخلی

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019

Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Province



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر محصول ناخالص تولید

محصول ناخالص داخلی یکی از عمده شاخص های سنجش عملکرد اقتصاد کلان هر منطقه است و دغدغه کارگزاران بومی و ملی برای تقویت عملکرد اقتصاد استان و کشور، رشد تولید و تثبیت آن در همه شرایط است. طی سالهای اخیر به ویژه سال ۱۳۹۷ بخش تولید به دلیل نوسانات ارزی، تحریم های اقتصادی، ناهماهنگی و ناکارآمدی سیاستهای پولی، مالی، ارزی و رشد روز افزون تورم، در سطح استان و کشور آسیب های زیادی دید. مهمترین سیاستهای اتخاذ شده در استان به منظور فراهم کردن زمینه های ارتقاء جایگاه استان در بخشهای اقتصادی از طریق تقویت زیرساختها و توجه زیاد به مزیت های نسبی استان بوده است که جهت گیری استان در راستای اقتصاد مقاومتی در سال های مورد بررسی از طریق ستادهای تسهیل و رفع موانع تولید و اقتصاد مقاومتی به جد پیگیری شد. سهم ناچیز استان از تولید ناخالص داخلی و سرانه آن از میانگین کشوری و کاهش این سهم طی سالهای اخیر به ویژه در سالهای ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ و همچنین سهم اندک بخشهای عمده اقتصادی نظیر معدن با توجه به مزیت های نسبی در این زمینه در استان و رشد سهم بخش خدمات طی سالهای اخیر در استان از مهمترین نکات برای توجه به بخش تولید استان است. روند افزایشی سهم استان از مصرف واسطه بخشهای مختلف اقتصادی و پایین بودن نسبت مصرف واسطه به ستانده بخشهای اقتصادی استان بسیار قابل توجه است. ظرفیت های موجود تولیدی استان نشان داد که با وجود توانمندیها و قابلیت های استان می توان تولید استان را از طریق حفظ و احیای میراث فرهنگی برای توسعه گردشگر به استان و حمایت از صنایع دستی استان و توسعه این بخش برای رونق تولید داخلی استان با محوریت صادرات آن، جذب منابع سرگردان و خرد شهروندان استان به سمت تولید و نهایتاً تغییر رویکرد تنظیم بازار به سمت صادرات گرایی تقویت و بهبود بخشید.

واژگان کلیدی: همدان، محصول ناخالص داخلی، رشد اقتصادی، ارزش افزوده،

نسبت مصرف واسطه به ستانده



مقدمه

تولید ناخالص داخلی^۱، سرانه^۲ و نرخ رشد آن^۳ سه شاخص مهم عملکردی اقتصاد کلان هستند. تولید ناخالص داخلی حاوی مجموع ارزش کالاها و خدمات نهایی است که در طی یک دوره معین، معمولاً یک سال، در کشور تولید می‌شود و سرانه تولید ناخالص داخلی شاخص اندازه‌گیری میزان متوسط رفاه اقتصادی افراد، معیار مقایسه کارآمدی اقتصاد مناطق، مشخص‌کننده سطح برخورد افراد از خدمات تامین اجتماعی، شاخص قدرتمند برای بررسی دلایل سرمایه‌گذاری و بازگشت سرمایه در مورد سرمایه‌گذاران خارجی است. نرخ رشد تولید ناخالص داخلی (نرخ رشد اقتصادی) نیز سرعت افزایش یا کاهش محصول ناخالص داخلی و به تبع آن سرعت بهبود یا کاهش سطح رفاه و برخورداری عموم را نشان می‌دهد. علاوه بر اینها شاخص‌هایی چون بیکاری و فقر نیز عموماً تحت تأثیر تولید و رشد اقتصادی قرار دارند، به طوری که رشد اقتصادی بالاتر، در بلندمدت به کاهش نرخ بیکاری و سطح فقر می‌انجامد^۴. با توجه به اهمیت میزان تولید و رشد اقتصادی در کشور و استان همدان، دستیابی به تولید بیشتر و نرخ رشد بالاتر آن، همواره دغدغه کارگزاران دولت و عموم در سطح کشور و استان است. از اینرو یکی از مهمترین اهداف اقتصاد کلان دستیابی به رشد اقتصادی مستمر و باثبات است و این مهم طی سالهای اخیر به ویژه در سال ۱۳۹۷ در اسناد بالا دستی، برنامه‌های توسعه‌ای، سیاستهای کلی اقتصاد مقاومتی و شعار سال (حمایت از کالای ایرانی) متبلور است.

با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی تولید در بخشهای اقتصادی و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت محصول ناخالص داخلی استان و مقایسه آن با کل کشور مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. سپس در بخش بعدی به بررسی اجزا محصول ناخالص داخلی پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق بخش تولید استان در اختیار سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور ارائه شده است.

۱. Gross Domestic Product (GDP)

۲. Gross Domestic Product (GDP) per Capita

۳. GDP Growth Rate

۴. کریمی‌پناتلار و همکاران، (۱۳۹۴)

۱-۲- سیاست‌های اقتصادی تولید و جهت‌گیری‌های استان

سیاست‌های اقتصادی و جهت‌گیری‌های تولید استان در طی دوره زمانی ۱۴۰۰-۱۳۹۷ به شرح ذیل است.^۱

بخش گردشگری

- ارتقای جایگاه استان در سطح ملی مبتنی بر ذخایر فرهنگی و تاریخی و هویت ایرانی و تعامل با دستگاه‌های اجرایی ذیربط
- ارتقا سهم گردشگری در تولید ناخالص ملی
- ارایه الگوهای بهینه توسعه محیط گردشگری بر اساس آمایش سرزمین
- تنوع‌بخشی به گروه‌های هدف گردشگری با توجه به روند گذار بازارهای گردشگری کشور
- بهره‌مندی از ظرفیت‌های گردشگری سلامت و دستیابی به جایگاه برتر با مشارکت دانشگاه علوم پزشکی و ظرفیت‌های نسبی استان
- بهره‌مندی از ظرفیت‌های طبیعی استان در تعامل با دستگاه‌های اجرایی مرتبط
- جذب گردشگران خارجی و افزایش آمار گردشگران ورودی به استان
- افزایش آمار گردشگران داخلی و خارجی و رشد و توسعه درآمد زایی و اشتغال پایدار
- افزایش ماندگاری گردشگران و توانمندسازی و بهره‌مندی جامعه محلی از مزایای گردشگری
- استفاده از ظرفیت بالای صنایع دستی استان در توسعه گردشگری

بخش کشاورزی و منابع طبیعی

- افزایش بهره‌وری عوامل و منابع تولید در بخش کشاورزی
- حفاظت از منابع خاک، احیای اراضی مخروبه کشاورزی و سازماندهی زمین
- بهبود و اصلاح نظام بهره‌برداری در بخش کشاورزی
- دستیابی به خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی به منظور تأمین امنیت غذایی کشور
- افزایش درآمد و توان اقتصادی تولیدکنندگان بخش کشاورزی

۱. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان همدان، (۱۳۹۷)



- حفظ، احیا و بهره‌برداری بهینه از منابع آب در بخش کشاورزی به منظور پایداری تولیدات کشاورزی و توسعه پایدار مناطق روستایی
- مدیریت و مبارزه تلفیقی با آفات و بیماری‌های گیاهی
- حفاظت و بهره‌برداری پایدار از منابع ژنتیک گیاهی و جانوری
- افزایش توان تولید بیولوژیک خاک و ارتفاع تنوع زیستی در عرصه‌های کشاورزی

بخش صنعت، معدن و تجارت

- تحقق مستمر و پایدار رشد بخش صنعت و افزایش سهم این بخش در فعالیت‌های اقتصادی استان
- ساماندهی و تقویت منابع انسانی جهت بهبود مدیریت در بنگاه‌های اقتصادی و مشارکت واقعی بخش خصوصی
- استقرار فعالیت‌های صنعتی بر پایه پتانسیل‌های محلی به منظور ایجاد عدالت محوری و توازن منطقه‌ای
- تقویت و توسعه زیرساخت‌های تولیدی صنعتی و معدنی با محوریت صرفه‌جویی در منابع انرژی
- رقابت‌پذیری محصولات تولیدی استان در سطح کشور و بازارهای منطقه‌ای با رویکرد استانداردسازی تولید
- بهبود شرایط زیست محیطی صنایع استان به منظور نیل به اهداف صنعت سبز
- حرکت به سمت صنایع مبتنی بر فناوری‌های برتر جهت افزایش سهم این بخش در صنعت و معدن استان
- تأمین مواد اولیه صنعت از طریق معادن و محصولات کشاورزی به منظور جلوگیری از خروج محصولات خام فرآوری نشده
- افزایش سهم استان از صادرات کشور به ویژه رشد و توسعه صادرات کالا و خدمات با ارزش افزوده و فناوری بالا
- تنوع بخشی محصولات صادراتی و بازارهای هدف
- توسعه و ارتقا فرهنگ صادراتی
- ایجاد و توانمندسازی تشکلهای و بنگاه‌های بزرگ برای توسعه صادرات
- توسعه تجارت الکترونیکی و استفاده از فناوری نوین

- افزایش سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی در بخش تجارت و بازرگانی
 - افزایش سهم کالاهای استان در صادرات و برنامه‌ریزی جهت هدایت صادرات محصولاتی که استان دارای مزیت بالقوه می‌باشد.
 - تنظیم منطقی بازار کالا و خدمات داخلی
 - تأمین و تدارک کالاهای حساس و مورد نیاز مردم و نوین‌سازی شبکه تأمین و توزیع
- با این توصیف، نظر به اینکه رونق تولید یکی از سیاست‌ها و برنامه‌های اقتصاد مقاومتی است^۱. جهت‌گیری استان در اجرای خط مشی‌های فوق^۲ در این زمینه شامل بررسی مشکلات مالی، مالیاتی، بیمه و تأمین اجتماعی و... تولیدکنندگان و تلاش برای مرتفع نمودن آن مشکلات از طریق کارگروه تسهیل و رفع موانع تولید استان، تأمین مالی و اعطای تسهیلات به واحدهای تولیدی از محل تسهیلات صندوق توسعه ملی و رونق تولید، اعطای معافیت‌های مالیاتی مطابق قانون مالیاتهای مستقیم اصلاحی سال ۱۳۹۴ و اعطای مشوق‌های بیمه‌ای، شناسایی ۱۲۰ واحد صنعتی غیر فعال و نیمه فعال در استان، شروع به فعالیت و احیا ۱۱۲ واحد غیر فعال، ۱۰۳ واحد با فعالیت کمتر از ظرفیت اسمی و با اشتغالزایی ۳۰۳۴ نفر در بخش صنعت، جذب و پذیرش ۱۰۹ واحد فناوری و فروش محصولات این واحدها به ارزش ۶۰۵ هزار دلار در سال ۱۳۹۷ و استقرار ۱۶۲ واحد فناوری تا سال ۱۳۹۷ در استان و میزان فروش واحدهای فناوری در سال ۱۳۹۷ معادل ۴۸۴۵۷۰ میلیون ریال، فعالیت ۸۱۴ نیروی انسانی شاغل تمام وقت و پاره وقت در مراکز علم و فناوری تا سال ۱۳۹۷، استقرار ۶ مرکز رشد در پارک علم و فناوری استان، استقرار ۵۴ شرکت دانش‌بنیان در ۲۳ پارک علم و فناوری تا سال ۱۳۹۷ و میزان فروش این شرکت‌ها در سال ۱۳۹۷ معادل ۲۳۲۷۰۰۰ میلیون ریال، اشتغال ۱۱۳۱ نفر تا سال ۱۳۹۷ در مراکز علم و فناوری استان، برگزاری دوره‌های آموزشی از طریق اتاق بازرگانی، صنایع و معادن و کشاورزی همدان برای تولیدکنندگان و صادرکنندگان استان، توسعه زیرساختها به ویژه شهرک‌های صنعتی، تقویت ناوگان حمل و نقل ریلی، هوایی و جاده‌ای استان، برند شهر جهانی سفال لالچین، شهر ملی مبل و منبت ملایر و نشان جغرافیایی مبل و منبت توپسرکان، کسب عنوان خوشه

۱. سیاستهای کلی اقتصاد مقاومتی؛ بندهای ۵، ۶، ۷، ابلاغی مقام معظم رهبری (۲۹ بهمن ۱۳۹۲)

۲. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان همدان، (۱۳۹۷)



طلایی انگور ملایر از اقدامات برجسته ملی و بین‌المللی در راستای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی برای ارتقاء تولید بوده است.

۲-۲- بررسی و تحلیل وضعیت محصول ناخالص داخلی

۲-۲-۱- محصول ناخالص داخلی استان

محصول ناخالص داخلی در برگیرنده مجموع ارزش کالاها و خدمات نهایی است که در طی یک دوره معین (معمولاً یک سال) در یک کشور تولید می‌شود. در جدول (۱-۲) وضعیت محصول ناخالص داخلی کشور و استان همدان به قیمت جاری در دوره زمانی ۱۳۹۵-۱۳۹۰ نشان داده شده است. طبق جدول مزبور محصول ناخالص داخلی کشور در سال ۱۳۹۰ معادل ۶۶۸۹۷۳۳۸ میلیارد ریال و محصول ناخالص داخلی استان در همین سال معادل ۸۰۹۰۶۸ میلیارد ریال بوده است. همچنین بر اساس بررسی‌های به عمل آمده در سال ۱۳۹۴ مجموع محصول ناخالص داخلی کشور به قیمت جاری معادل ۱۲۳۱۴۲۲۰.۲ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۳، ۴.۳ درصد کاهش یافته است. در حالی که محصول ناخالص داخلی استان در سال ۱۳۹۳ معادل ۱۶۲۵۰۵.۲ میلیارد ریال بوده که با افزایشی ۱.۹ درصدی به ۱۶۵۶۱۱.۴ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۴ رسیده است. شایان ذکر است محصول ناخالص داخلی استان همدان در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۸۷۴۸۰.۴ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۴، معادل ۱۳.۲ درصد افزایش داشته و محصول ناخالص داخلی کشور نیز معادل ۱۴۰۹۰۰۲۲.۱ میلیارد ریال بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل معادل ۱۰.۴ افزایش را نشان می‌دهد.

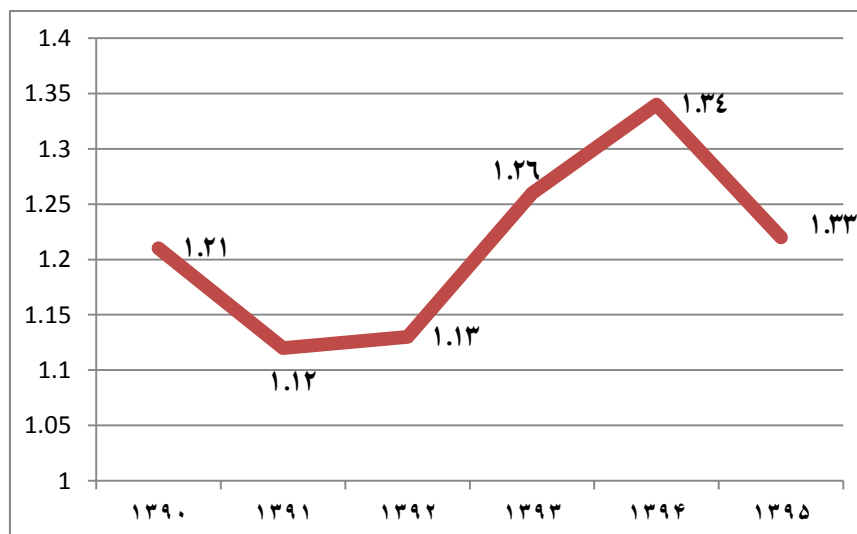
جدول ۲-۱. وضعیت محصول ناخالص داخلی در استان و کشور طی سالهای ۱۳۹۰-۱۳۹۵
(ارقام میلیارد ریال / درصد)

سال	استان همدان	کشور	سهم استان از کل کشور
۱۳۹۰	۸۰۹۰۶۸	۶۶۸۹۷۳۳.۸	۱.۲۱
۱۳۹۱	۱۰۲۳۱۶.۹	۹۱۱۴۹۴۱.۶	۱.۱۲
۱۳۹۲	۱۳۸۰۹۳.۱	۱۲۲۱۹۷۳۷.۱	۱.۱۳
۱۳۹۳	۱۶۲۵۰۵.۲	۱۲۸۷۲۹۱۶.۸	۱.۲۶
۱۳۹۴	۱۶۵۶۱۱.۴	۱۲۳۱۴۲۲۰.۲	۱.۳۴
۱۳۹۵	۱۸۷۴۸۰.۴	۱۴۰۹۰۰۲۲.۱	۱.۳۳

مأخذ: مرکز آمار ایران

البته نکته حایز اهمیت در روند فوق آن است که ارقام تولید ناخالص داخلی به قیمت جاری بوده و اثر تورم از آنها استخراج نشده است. از این رو چنین روندی نمی تواند بیانگر اثر واقعی در اقتصاد استان و کشور باشند و در این خصوص باید به روند کاهشی و افزایش آنها با احتیاط بیشتری توجه گردد.

براساس نمودار (۱-۲) سهم استان از محصول ناخالص داخلی کشور در سال ۱۳۹۰، معادل ۱.۲۱ درصد بوده که در سال ۱۳۹۵ با یک روند کاهشی به ۱.۳۳ درصد رسیده است.



نمودار ۲-۱. سهم استان از محصول ناخالص داخلی کشور طی سالهای ۱۳۹۰-۱۳۹۵ (ارقام به درصد)
مأخذ: مرکز آمار ایران



۲-۲-۲- وضعیت محصول ناخالص داخلی سرانه استان

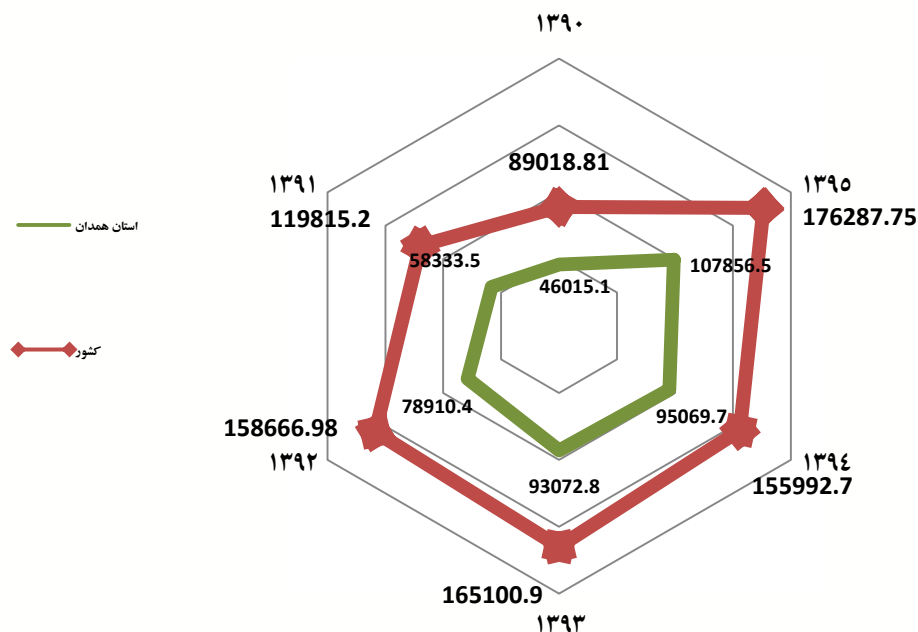
بررسی تولید ناخالص داخلی سرانه، واقعیات بیشتری را به خصوص از منظر رفاه اقتصادی نمایان می‌سازد. باید توجه داشت که میزان رفاه و برخورداری مردم یک کشور یا یک استان صرفاً به واسطه تولید ناخالص داخلی تعیین نمی‌شود، بلکه شاخص بهتر، تولید ناخالص داخلی سرانه است که میزان تولید به وسیله هر نفر را به صورت سرانه نشان می‌دهد و از تقسیم تولید ناخالص داخلی بر جمعیت بدست می‌آید. در واقع رفاه مردم یک کشور یا استان متأثر از تولید ناخالص داخلی و میزان جمعیت آن کشور یا استان بوده که در تولید ناخالص داخلی سرانه منعکس می‌شود. جدول (۲-۲) وضعیت محصول ناخالص داخلی سرانه استان همدان و کشور (به قیمت جاری) را در طی دوره زمانی ۱۳۹۵-۱۳۹۰ نشان می‌دهد. محصول ناخالص داخلی استان همدان در سال ۱۳۹۰ معادل ۴۶۰۱۵.۱ هزار ریال و در کشور معادل ۸۹۰۱۹.۶۰ میلیون ریال بوده است. در حالی که محصول ناخالص داخلی سرانه استان در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۰۷۸۵۶.۵ هزار ریال بوده و محصول ناخالص داخلی سرانه کشور در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۷۶,۲۸۷.۷۵ هزار ریال بوده است. همانطور که پیشتر بیان شد می‌بایست در روند فوق این نکته را در نظر داشت که ارقام تولید ناخالص داخلی سرانه به قیمت جاری بوده و اثر تورم از آنها استخراج نشده است. از این رو چنین روندی نمی‌تواند بیانگر اثر واقعی در اقتصاد استان و کشور باشند و روند کاهشی و یا افزایشی در این شاخص گویای واقعیت برای سیاستگذاری و برنامه ریزی نخواهد بود.

جدول ۲-۲. وضعیت محصول ناخالص سرانه استان و کشور طی سالهای ۱۳۹۵-۱۳۹۰

سال	استان همدان			کشور		
	تولید (میلیارد ریال)	جمعیت (نفر)	تولید سرانه (هزار ریال)	تولید (میلیارد ریال)	جمعیت (نفر)	تولید سرانه (هزار ریال)
۱۳۹۰	۸۰,۹۰۷	۱,۷۵۸,۲۶۸	۴۶,۰۱۵.۱	۶,۶۸۹,۷۳۴	۷۵,۱۴۹,۰۰۰	۸۹,۰۱۹.۶۰
۱۳۹۱	۱۰۲,۳۱۷	۱,۷۵۴,۰۰۰	۵۸,۳۳۳.۵	۹,۱۱۴,۹۴۲	۷۶,۰۳۸,۰۰۰	۱۱۹,۸۷۳.۵۱
۱۳۹۲	۱۳۸,۰۹۳	۱,۷۵۰,۰۰۰	۷۸,۹۱۰.۳	۱۲,۲۱۹,۷۳۷	۷۶,۹۴۲,۰۰۰	۱۵۸,۸۱۷.۵۱
۱۳۹۳	۱۶۲,۵۰۵	۱,۷۴۶,۰۰۰	۹۳,۰۷۲.۹	۱۲,۸۷۲,۹۱۷	۷۷,۸۵۶,۰۰۰	۱۶۵,۳۴۲.۶۴
۱۳۹۴	۱۶۵,۶۱۱	۱,۷۹۵,۰۰۰	۹۲,۲۶۲.۶	۱۲,۳۱۴,۲۲۰	۷۸,۷۷۳,۰۰۰	۱۵۶,۳۲۵.۳۹
۱۳۹۵	۱۸۷۴۸۰.۴	۱,۷۳۸,۲۳۴	۱۰۷۸۵۶.۵	۱۴,۰۹۰,۰۲۲	۷۹,۹۲۶,۲۷۰	۱۷۶,۲۸۷.۷۵

مأخذ: مرکز آمار ایران

همانطور که نمودار (۲-۲) نشان می‌دهد محصول ناخالص داخلی استان همدان در طی شش سال گذشته از سال ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۵ همواره از محصول ناخالص داخلی سرانه کشور کمتر بوده است.



نمودار ۲-۲- مقایسه محصول ناخالص داخلی سرانه استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۰-۱۳۹۵ (هزار ریال)

مأخذ: مرکز آمار ایران

۲-۳- بررسی و تحلیل اجزاء محصول ناخالص داخلی

۲-۳-۱- ارزش افزوده بخش‌های مختلف

در جدول (۳-۲) ارزش افزوده بخش‌های مختلف اقتصادی استان همدان در طی دوره زمانی ۱۳۹۵-۱۳۹۰ نشان داده شده است. براساس جدول مزبور، در سال ۱۳۹۰ سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی استان در سال ۱۳۹۰ معادل ۱۲۹۶۷.۰۶ میلیارد ریال بوده که در سال ۱۳۹۵ به ۴۳۰۵۳.۹۱ میلیارد ریال رسیده است. ارزش افزوده بخش معدن در سال ۱۳۹۰ معادل ۲۳۶.۶۵ میلیارد ریال بوده و با افزایش ۱۵۵.۱ درصدی به ۶۰۳.۷۸ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۵ رسیده است. همچنین ارزش افزوده بخش‌های صنعت، تامین آب، برق و گاز طبیعی و ساختمان نیز در سال ۱۳۹۵ نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۱۳۹۴ با افزایش



روبرو بوده بطوری که در سال ۱۳۹۵ ارزش افزوده بخش های صنعت (۲۰۱۰۲.۲۹ میلیارد ریال)، تامین آب، برق و گاز طبیعی (۳۶۳۰.۴۸ میلیارد ریال) و ساختمان (۷۸۳۹.۱۴ میلیارد ریال) بوده است. بعلاوه ارزش افزوده بخش خدمات در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۱۱۰۹۶.۴۰ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۴ با افزایش ۱۳.۸ درصدی مواجه بوده است. همانطور که مشاهده می شود طی سالهای ۱۳۹۵-۱۳۹۰ بیشترین ارزش افزوده در استان به بخش خدمات اختصاص داشته است. در جدول (۲-۴) نیز ارزش افزوده کشور در بخش های مختلف اقتصادی در سالهای ۹۵-۱۳۹۰ نیز نشان می دهد که در سال ۱۳۹۵ نیز در کشور بیشترین ارزش افزوده به بخش خدمات با رقمی معادل ۷۱۲۲۴۵۵ میلیارد ریال و کمترین ارزش افزوده با ارزشی معادل ۵۱۳۹۸۸ میلیارد ریال به بخش ساختمان اختصاص داشته است.

جدول ۳-۲. ارزش افزوده بخش های مختلف اقتصادی استان و کشور طی سالهای ۱۳۹۵-۱۳۹۰

ارقام به میلیارد ریال

استان همدان											شرح
کشور											
گروه	ساختمان	تأمین آب، برق و گاز	صنعت	معادن	گروه کشاورزی	گروه خدمات	ساختمان	تأمین آب، برق و گاز	صنعت	معادن	گروه کشاورزی
خدمات		طبیعی						طبیعی			
۳۰.۴۳.۱۷۵	۳۳۱.۷۲۷	۳۳۴.۸۱۲	۸۱۸.۸۶۹	۱.۷۵۰.۴۹۲	۳۸۱.۹۸۳	۴۹.۰۱۰	۵.۶۹۲	۱.۸۲۰	۱۰.۸۷۳	۲۳۷	۱۲.۹۶۷
۳۸۰.۱۰۱۴	۳۶۸.۱۵۷	۴۳۰.۸۰۰	۱.۹۴۳.۱۱۱	۱.۹۴۹.۹۲۶	۵۷۹.۵۹۴	۵۶.۵۵۹	۶.۵۷۱	۱.۸۸۹	۱۹.۰۱۸	۲۴۹	۱۷.۵۵۷
۵۰.۲۹.۱۶۴	۴۳۵.۴۷۵	۶۶۱.۴۲۱	۲.۴۴۰.۶۲۶	۲.۷۳۳.۱۱۳	۹۰۸.۰۷۸	۷۸.۷۳۱	۶.۹۹۰	۲.۴۱۳	۱۶.۰۹۲	۸۶۲	۳۲.۸۷۴
۵.۸۳۳.۸۰۷	۵۴۱.۶۶۳	۷۱۷.۰۳۹	۲.۴۲۹.۷۰۳	۲.۲۸۲.۹۸۲	۱.۰۸۶.۹۴۶	۹۳.۰۵۷	۸.۵۰۱	۳.۰۸۳	۱۷.۶۷۷	۹۲۲	۳۹.۳۶۵
۶.۲۴۰.۶۳۱	۵۵۹.۹۴۳	۶۵۶.۰۴۵	۲.۲۰۰.۸۰۷	۱.۴۲۰.۹۵۶	۱.۱۷۸.۶۴۰	۹۷.۵۸۵	۶.۳۶۰	۳.۵۷۷	۱۶.۳۰۶	۱۰.۲۰	۴۰.۲۴۳
۷.۱۲۲.۴۵۵	۵۱۳.۹۸۸	۷۶۹.۵۲۳	۲.۴۷۱.۹۰۱	۱.۸۶۰.۷۲۶	۱.۲۴۴.۹۶۹	۱۱۱.۰۹۶	۷.۸۳۹	۳.۶۳۰	۲۰.۱۰۲	۶۰.۴	۶۳.۰۵۴

مأخذ: مرکز آمار ایران



۲-۳-۲- مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی

در جدول (۲-۴) مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی استان و کشور طی سالهای ۱۳۹۰-۹۴ نشان داده شده است. براساس این جدول، مجموع مصرف واسطه استان همدان و کشور در سال ۱۳۹۰ به ترتیب معادل ۴۷۳۴۵.۵ و ۴۴۲۲۰.۸.۳ میلیارد ریال بوده است. در طی دوره زمانی مورد مطالعه مصرف واسطه استان همدان روند افزایشی داشته است، بطوری که مجموع مصرف واسطه استان همدان در سال ۱۳۹۴ معادل ۸۸۳۸۵.۶ میلیارد ریال و برای کشور ۸۱۸۰۳۹۳.۸ میلیارد ریال بوده است. گفتنی است در سال ۱۳۹۴ میزان مصرف واسطه در استان همدان در بخش‌های کشاورزی (۲۴۱۶۸.۶)، صنعت، معدن (۲۹۷۷۶.۲ و ۲۴۱.۵)، ساختمان (۹۴۱۵.۷) میلیارد ریال و میزان مصرف واسطه در بخش خدمات^۱ معادل ۲۳۶۲۱.۵ میلیارد ریال بوده است.

جدول ۲-۴. مصرف واسطه بخش‌های مختلف اقتصادی استان طی سالهای ۱۳۹۰-۱۳۹۴
(ارقام به میلیارد ریال)

۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	رشته فعالیت‌های اقتصادی
۲۴۱۶۸.۷	۲۴۳۲۸.۳	۲۰۷۹۷	۱۴۱۰۳.۷	۹۶۹۴.۴	کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری
۲۴۱.۵	۱۵۸.۷	۱۶۶.۷	۱۳۸.۲	۱۰۰.۶	استخراج معدن
۲۹۷۷۶.۲	۳۵۴۴۷	۲۹۳۴۴.۳	۲۳۱۷۵	۱۶۷۰۳.۴	صنعت
۷۹۳	۵۸۲.۵	۴۴۶.۱	۳۴۹.۲	۴۴۸.۵	تامین برق، گاز، بخار و تهویه هوا
۳۶۹.۳	۳۸۸.۳	۳۱۵.۱	۲۲۷.۱	۱۸۱.۷	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه
۹۴۱۵.۷	۱۳۰۶۸.۲	۱۳۱۴۲.۷	۱۰۸۲۴	۸۹۶۵.۸	ساختمان
۶۰۹۴.۹	۶۵۵۸.۲	۶۱۳۸.۲	۴۳۱۴.۴	۳۲۹۲.۵	عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای
۵۶۷۰.۳	۵۳۹۲.۹	۳۴۴۸.۶	۲۶۶۳.۲	۲۱۵۸.۸	حمل و نقل و انبارداری و پست
۹۹۴.۱	۸۵۰.۲	۷۱۱.۱	۵۰۱.۳	۳۶۳.۳	فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا
۷۰۳.۸	۵۹۲.۱	۴۱۴.۵	۴۰۴.۹	۳۰۶	اطلاعات و ارتباطات
۱۲۵۵.۹	۹۳۱.۱	۸۲۰.۰	۵۶۸.۱	۴۱۴	فعالیت‌های مالی و بیمه
۱۶۳۷.۴	۱۱۴۶.۸	۱۵۳۳.۹	۶۷۵.۸	۸۸۱.۹	املاک و مستغلات
۱۶۵.۷	۱۴۸.۱	۱۰۷.۴	۷۶.۱	۷۷.۸	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی

۱- بخش خدمات شامل زیر بخش‌های عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای حمل و نقل و انبارداری و پست، فعالیت خدماتی مربوط به تامین جا و غذا، اطلاعات و ارتباطات، فعالیت‌های مالی و بیمه، املاک و مستغلات، فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی، فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی، اداره امور عمومی و خدمات شهری، آموزش، فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی، سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی است.

۶۴۳.۵	۵۰۳.۶	۴۰۴.۴	۳۰۲.۶	۲۴۷.۲	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی
۳۱۴۰.۲	۲۴۴۵.۴	۱۸۷۰.۶	۱۳۹۱.۴	۱۷۸۷.۸	اداره امور عمومی و خدمات شهری
۱۳۰۹.۱	۱۱۳۱.۴	۱۴۴۹.۷	۹۳۳.۹	۷۰۸.۲	آموزش
۱۳۶۸.۲	۱۲۳۵.۲	۱۰۲۵.۸	۸۸۵	۷۲۷.۶	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۶۳۸.۴	۵۳۶.۷	۴۴۳.۷	۳۶۴.۱	۲۸۶	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی
۸۸۳۸۵.۷	۹۵۴۴۴.۶	۸۲۵۷۹.۷	۶۱۸۹۷.۸	۴۷۳۴۵.۶	جمع

مأخذ: مرکز آمار ایران

۲-۳-۳- ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی

همانطور که در جدول (۲-۵) مشاهده می‌شود، مجموع ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی استان همدان در سال ۱۳۹۴ معادل ۲۵۳۴۷۶.۳ میلیارد ریال بوده است. ستانده استان در رشته فعالیت‌های اقتصادی بخش‌های کشاورزی (۶۴۴۱۱.۶)، معدن (۱۲۶۰.۹)، صنعت (۴۶۰۸۲.۴)، ساختمان (۱۵۷۷۵.۵) میلیارد ریال در سال ۱۳۹۴ بوده است. ستانده بخش خدمات نیز در سال ۱۳۹۴ معادل ۱۲۱۲۰۶.۲ میلیارد ریال بوده است.

جدول ۲-۵. ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی استان طی سالهای ۱۳۹۰-۱۳۹۴ (ارقام به میلیارد ریال)

۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	رشته فعالیت‌های اقتصادی
۶۴۴۱۱.۶	۶۳۶۹۳.۴	۵۳۶۷۱.۰۷	۳۱۶۶۰.۶	۲۲۶۶۱.۴	کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری
۱۲۶۰.۹	۱۰۸۰.۵	۱۰۲۸.۵	۳۸۷.۵	۳۳۷.۲	استخراج معدن
۴۶۰۸۲.۴	۵۳۱۲۳.۷	۴۵۴۳۶.۴	۴۲۱۹۲.۵	۲۷۵۷۶.۶	صنعت
۳۵۸۹.۹	۳۱۵۱.۵	۲۳۸۵.۵	۱۹۵۱.۵	۲۰۵۸.۴	تأمین برق، گاز، بخار و تهریه هوا
۱۱۴۹.۲	۹۰۱.۶	۷۸۸.۱	۵۱۳.۴	۳۹۲.۲	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه
۱۵۷۷۵.۵	۲۱۵۶۹.۴	۲۰۱۳۲.۵	۱۷۳۹۴.۷	۱۴۶۵۸.۱	ساختمان
۳۱۰۵۹.۷	۳۴۰۴۶.۴	۳۱۸۳۷.۴	۲۱۹۹۳.۱	۱۷۲۹۹.۸	عمده فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای
۲۰۶۴۷.۹	۱۹۴۲۹.۰۶	۱۲۶۲۹.۹	۹۵۲۸.۲	۷۱۰۲.۵	حمل و نقل و انبارداری و پست
۲۹۸۸.۴	۲۵۵۹.۸	۲۱۳۷.۳	۱۴۹۸.۰۷	۱۰۸۰.۷	فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا
۱۹۶۴.۵	۱۵۶۶.۷	۱۱۴۸.۹	۱۰۵۷.۴	۸۵۶.۰۳	اطلاعات و ارتباطات
۲۹۲۶.۲	۲۲۹۴.۳	۲۳۹۷.۴	۲۱۱۹.۱	۱۶۸۴.۲	فعالیت‌های مالی و بیمه
۲۲۴۰۵.۲	۲۱۰۷۲.۱	۱۷۶۳۰.۸	۱۱۰۱۹.۱	۱۱۹۱۸.۵	املاک و مستغلات
۶۴۴.۹	۵۷۶.۷	۴۲۴.۴	۳۰۹.۵	۲۹۰.۵	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی
۱۳۳۴.۲	۱۰۴۶	۸۱۶.۵	۶۰۲.۱	۴۷۱۳۵۵	فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی



۱۳۷۴۰.۵	۱۱۶۸۲.۹	۹۶۹۷.۷	۷۵۰۰.۷	۷۵۷۴.۶	اداره امور عمومی و خدمات شهری
۱۰۴۰۶.۱	۸۹۹۷.۱	۹۴۱۱.۲	۶۵۶۴.۷	۵۵۰۷.۱	آموزش
۱۰۹۸۱.۲	۹۴۶۳.۱	۷۵۱۳.۶	۶۲۵۷.۲	۵۵۸۱	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۲۱۰۰.۴	۱۷۹۳.۶	۱۴۵۳.۵	۱۱۹۰.۴	۸۹۴.۳	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی
۲۵۳۴۷۶.۳	۲۵۸۰۴۸.۸	۲۲۰۵۴۱.۵	۱۶۳۷۴۰.۶	۱۲۷۹۴۵.۴	جمع

مأخذ: مرکز آمار ایران

۲-۳-۴- نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی

در جدول (۲-۶) نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی استان و کشور را طی دوره زمانی ۹۴-۱۳۹۰ بیانگر آن است که نسبت مصرف واسطه به ستانده در مجموع بخش‌های اقتصادی در استان همدان در سال ۱۳۹۴، معادل ۰.۳۵ بوده است. همانطور که در جدول (۲-۶) مشاهده می‌شود، در سال ۱۳۹۴ نسبت مصرف واسطه به ستانده در استان همدان در بخش‌های کشاورزی (۰.۳۸)، صنعت (۰.۶۵)، معدن (۰.۱۹) و ساختمان (۰.۶۰) بوده است. کمترین نسبت مصرف واسطه به ستانده رشته فعالیت املاک و مستغلات (۰.۰۷) تعلق داشته است.

جدول ۲-۶. نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش‌های مختلف اقتصادی استان طی سالهای

۱۳۹۰-۱۳۹۴

(ارقام به میلیارد ریال)

۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	رشته فعالیت‌های اقتصادی
۰.۳۸	۰.۳۸	۰.۳۹	۰.۴۵	۰.۴۳	کشاورزی، شکار و جنگلداری و ماهیگیری
۰.۱۹	۰.۱۵	۰.۱۶	۰.۳۶	۰.۳۰	استخراج معدن
۰.۶۵	۰.۶۷	۰.۶۵	۰.۵۵	۰.۶۱	صنعت
۰.۲۲	۰.۱۸	۰.۱۹	۰.۱۸	۰.۲۲	تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا
۰.۳۲	۰.۴۳	۰.۴۰	۰.۴۴	۰.۴۶	آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه
۰.۶۰	۰.۶۱	۰.۶۵	۰.۶۲	۰.۶۱	ساختمان
۰.۲۰	۰.۱۹	۰.۱۹	۰.۲۰	۰.۱۹	عمده‌فروشی و خرده‌فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاهای
۰.۲۷	۰.۲۸	۰.۲۷	۰.۲۸	۰.۳۰	حمل و نقل و انبارداری و پست
۰.۳۳	۰.۳۳	۰.۳۳	۰.۳۳	۰.۳۴	فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا
۰.۳۶	۰.۳۸	۰.۳۶	۰.۳۸	۰.۳۶	اطلاعات و ارتباطات
۰.۴۳	۰.۴۱	۰.۳۴	۰.۲۷	۰.۲۵	فعالیت‌های مالی و بیمه
۰.۰۷	۰.۰۵	۰.۰۹	۰.۰۶	۰.۰۷	املاک و مستغلات
۰.۲۶	۰.۲۶	۰.۲۵	۰.۲۵	۰.۲۷	فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی

فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی	۰.۰۰	۰.۵۰	۰.۵۰	۰.۴۸	۰.۴۸
اداره امور عمومی و خدمات شهری	۰.۲۴	۰.۱۹	۰.۱۹	۰.۲۱	۰.۲۳
آموزش	۰.۱۳	۰.۱۴	۰.۱۵	۰.۱۳	۰.۱۳
فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی	۰.۱۳	۰.۱۴	۰.۱۴	۰.۱۳	۰.۱۲
سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی	۰.۳۲	۰.۳۱	۰.۳۱	۰.۳۰	۰.۳۰
جمع	۰.۳۷	۰.۳۸	۰.۳۷	۰.۳۷	۰.۳۵

مأخذ: مرکز آمار ایران

۲-۴- جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی در خصوص رشد اقتصادی^۱

باتوجه به اهمیت تولید ناخالص داخلی و تحولات آن به عنوان شاخص عملکردی اقتصادی، در این فصل به بررسی وضعیت تولید ناخالص داخلی استان و روند تغییرات اجزای آن پرداخته شد. براساس بررسی‌های بعمل آمده مشخص شد که محصول ناخالص داخلی سرانه استان همدان در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۰۷۸۵۶.۵ هزار ریال و سهم استان از محصول ناخالص داخلی کشور در سال ۱۳۹۵ معادل ۱.۳۳ درصد بوده است. محصول ناخالص داخلی سرانه استان همدان همواره از سطح میانگین کشوری پایین تر بوده است. محصول ناخالص داخلی استان همدان در سال ۱۳۹۵ معادل ۱۸۷۴۸۰.۴ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۴، معادل ۱۳.۲ درصد افزایش داشته و محصول ناخالص داخلی کشور نیز به ۱۴۰۹۰۰۲۲.۱ میلیارد ریال رسیده است.

به منظور بهبود تولید ناخالص داخلی استان همدان و در نتیجه افزایش رشد اقتصادی توجه به توصیه‌های سیاستی ذیل در بخش‌های مختلف اقتصادی می‌تواند راهگشا باشد.

گردشگری:

- ارتقا فرهنگ کارگروهی و همدلی در زمینه حفظ و احیا میراث فرهنگی، توسعه، ترویج و صادرات صنایع دستی و توسعه صنعت گردشگری در میان آحاد جامعه مردم
- جذب منابع و سرمایه‌های داخلی و خارجی جهت توسعه فعالیت‌های میراث فرهنگی، گردشگری، صنایع دستی و هنرهای سنتی

۱. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان همدان (۱۳۹۷)



- بهره‌گیری مناسب از تسهیلات بانکی به منظور تحقق اهداف استان در حوزه‌های میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی
- معرفی استان به عنوان یکی از غنی‌ترین فرهنگ‌های کشور با ویژگی‌های کم‌نظیر و جاذبه‌های متنوع تاریخی-طبیعی، تنوع قومیتی و صنایع دستی پویا
- شناخت و استفاده از ظرفیت‌ها، مزیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری استان از جمله گردشگری فرهنگی، تاریخی، علمی، زیارتی، سلامت، دفاع مقدس، باستان-شناسی، طبیعت‌گردی و ورزشی متناسب با این ظرفیت‌ها

کشاورزی و منابع طبیعی:

- تغییر رویکرد تنظیم بازار از واردات‌گرایی به صادرات‌گرایی با توجه به منابع و ظرفیت‌های بخش کشاورزی
- اولویت‌بندی نیازهای وارداتی به منظور فراهم‌سازی شرایط تولید داخلی
- حمایت از سرمایه‌گذاری داخلی (ارتقای ظرفیت شبکه صندوق حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری کشاورزی)
- استفاده از روش‌های تکمیل زنجیره برای همسویی منافع و فعالیت‌های سطوح مختلف

صنعت، معدن و تجارت:

- توسعه فناوری، نوآوری و تحقیق و توسعه در جهت نوسازی و روزآمدسازی صنایع استان
- تبدیل واحدهای صنعتی و معدنی مستعد در هر رشته به واحدهای بزرگ مقیاس
- برندسازی و ارتقا اعتبار نام و نشان تجاری محصولات تولیدی استان
- توسعه منابع انسانی و افزایش ظرفیت مدیریتی، تخصصی و بهسازی نظام‌های مدیریتی
- توسعه و ساخت ماشین‌آلات و تجهیزات صنعتی به منظور جلوگیری از خروج ارز و قطع وابستگی به خارج از کشور
- تقویت مشارکت بخش خصوصی در اجرا و تکمیل طرح‌ها و پروژه‌های در دست اجرا در بخش صنعت و معدن

- شناسایی قابلیت‌های قدرتمند استان جهت تولید و در نهایت صادرات به بازارهای هدف
- توسعه تجارت الکترونیک و ایجاد فروشگاه‌های بزرگ و شبکه‌ای

فصل سوم

کشاورزی

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019

Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Province



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر بخش کشاورزی

اقتصاد استان همدان یک اقتصاد کشاورز محور است. این استان با توجه به ویژگی‌های جغرافیایی و ذخائر ژنتیکی مهمی چون بذر یونجه، سیر، گردو، گوسفند نژاد مهربان و ... به عنوان یکی از قطب‌های تولید کشاورزی در کشور مطرح بوده و سهم به سزایی در تولید ناخالص کشور دارد. استان همدان در بیش از بیست فعالیت تولیدی، زیر بنایی و صنایع تبدیلی دارای رتبه برتر در سطح کشور و منطقه می‌باشد که از جمله می‌توان به رتبه اول در تولید کشمش، سیب زمینی، سیر و گردو، رتبه دوم در تولید انگور، رتبه سوم در تولید یونجه و گیاهان دارویی رتبه چهارم در تولید جو، رتبه ششم در تولید گندم و همچنین رتبه دوم در اجرای آبیاری تحت فشار و سیستم‌های نوین آبیاری اشاره نمود. در سال ۱۳۹۷ از جمله سیاستهای اتخاذ شده در جهت تقویت و بهبود این بخش می‌توان به افزایش ضریب خوداتکایی محصولات اساسی همچون گندم و چغندر قند، سیب‌زمینی، تجهیز و نوسازی اراضی، تأمین داخلی نهاده‌ها و ادوات، افزایش تولید در محیط‌های کنترل شده گلخانه‌ای و افزایش فرآورده‌ها و کاهش ضایعات در تولید و همچنین انسجام در توسعه کشاورزی و روستایی، تکیه بر تولید داخل، گسترش و تقویت امنیت غذایی، تغییر رویکرد در تنظیم بازار از واردات‌گرایی به صادرات‌گرایی و نیز افزایش تولید محصولات راهبردی، افزایش تولید داخلی نهاده‌های کشاورزی، تأمین ذخایر راهبردی و تنظیم بازار، مثبت کردن تراز تجاری و حفاظت و بهره‌برداری از منابع پایه اشاره داشت. در این راستا عمده جهت‌گیریها در استان فراهم کردن زمینه‌های لازم برای توسعه زیر ساختها، مدیریت مصرف منابع، تجهیز و نوسازی اراضی استان، اصلاح و رفع برخی از موانع قانونی و حذف رویه‌های زاید، اصلاح الگوی های کشت توسعه ایستگاههای تحقیقاتی و توسعه صنایع تبدیلی بخش کشاورزی بود. با توجه به اینکه بخش کشاورزی به عنوان یکی از بخش‌های اثرگذار بر صادرات، حایز اهمیت است. این بخش به دلیل وجود شرایط مساعد از جمله توانمندی‌های بالقوه موجود و همچنین شرایط آب و هوایی و اقلیم مناسب می‌تواند از طریق صادرات محصولات، ارزآوری بالایی برای استان در مقایسه با سایر بخشهای اقتصادی داشته است در سالهای مورد بررسی کشمش به عنوان مهم‌ترین کالای صادراتی بخش کشاورزی استان با صادرات ۲۸.۹ میلیون دلاری شناخته شد. مهمترین مشکل در صادرات این محصول با ارزش و با کیفیت استان این است که به صورت فله‌ای و بدون داشتن بسته‌بندی



و برند معرف استان صادر می گردد. سیب زمینی نیز به عنوان یکی دیگر از کالای صادراتی استان است که ارزشی معادل ۲.۷ میلیون دلار به خود اختصاص داده است اما به دلیل بوروکراسی زیاد اداری و ماهیت فسادپذیری این محصول ناگزیر بخش قابل توجهی از صادرات سیب زمینی استان همدان به صورت پله وری انجام می شود که این نوع صادرات علاوه بر اینکه در رقم رسمی صادرات استان لحاظ نمی شود مشکلات زیادی برای صادرات این محصول به وجود آورده است. با توجه به محصولات تولیدی با کیفیت بخش کشاورزی در استان همدان در نظر داشتن خاصیت فسادپذیری و عمر کوتاه محصولات تولیدی این بخش در حال حاضر یکی از نیازهای اساسی و اصلی بخش کشاورزی همدان صنایع تبدیلی است تا محصولات این بخش فرآوری شده و سپس صادر شوند. در این زمینه توسعه زیرساختها و توجه جدی به این مساله می بایست از اولویتهای این بخش باشد.

واژگان کلیدی: همدان، اقتصاد کشاورزی، ارزش افزوده، صادرات و واردات

مقدمه

کشاورزی به عنوان اصیل ترین فعالیت تولیدی، مهمترین فعالیت اقتصادی همه کشورهای جهان از سالیان گذشته تاکنون بوده است. بخش کشاورزی با پتانسیل ها و ظرفیت های درونی خود، نقش محوری در اقتصاد مناطق را دارد و این بخش به دلیل گستردگی و پیوندهای قوی با سایر بخش های اقتصادی، به عنوان موتور محرک اولیه رشد اقتصادی عمل می نماید. در کشورهای در حال توسعه همچون ایران که از لحاظ پیشرفت صنعت و فناوری در سطوح پایین تری نسبت به کشورهای صنعتی قرار دارند، کشاورزی بخش غالب اقتصاد ملی آنها به شمار می رود، به طوری که رشد و توسعه اقتصادی این کشورها ارتباط بسیار تنگاتنگی با توسعه و پیشرفت بخش کشاورزی آنها دارد. در حال حاضر کشاورزی به لحاظ توانمندی های قابل توجه در منابع و عوامل تولید توانسته است جایگاه مناسبی در اقتصاد ایران کسب کند و همچنین نقش موثری در تولید ناخالص داخلی و اشتغالزایی ایفا نماید. لذا با توجه به وجود اقلیم های متنوع آب و هوایی و مزیت های نسبی در زمینه تولید محصولات کشاورزی لزوم توسعه کشاورزی نظام مند بیش از گذشته نیازمند پرداختن به این موضوع است، چرا که علاوه بر تأمین غذا و امنیت غذایی برای جمعیت رو به رشد، تأمین ارز خارجی از راه افزایش صادرات؛ عرضه مواد خام مورد نیاز صنعت و کمک به توسعه فعالیت های تولیدی وابسته؛ اشتغال موثر و کارآمد نیروی کار و افزایش صادرات غیرنفتی که از اهداف چشم انداز ۲۰ ساله کشور نیز می باشد، ایجاد می کند. استان همدان با توجه به ویژگی های جغرافیایی و ذخائر ژنتیکی مهمی چون بذر یونجه، سیر، گردو، گوسفند نژاد مهربان و ... از دیرباز به عنوان یکی از قطب های تولید کشاورزی در کشور مطرح بوده و سهم به سزایی در تولید ناخالص کشور دارد. استان همدان در بیش از بیست فعالیت تولیدی، زیر بنایی و صنایع تبدیلی دارای رتبه برتر در سطح کشور و منطقه می باشد که از جمله می توان به رتبه اول در تولید سیب زمینی، سیر و گردو، رتبه دوم در تولید انگور، رتبه سوم در تولید یونجه و گیاهان دارویی رتبه چهارم در تولید جو، رتبه ششم در تولید گندم و همچنین رتبه دوم در اجرای آبیاری تحت فشار و سیستم های نوین آبیاری اشاره کرد. با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست های اقتصادی بخش کشاورزی استان و جهت گیری های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان مورد بررسی و تحلیل قرا می گیرد. سپس در بخش بعدی به بررسی



وضعیت شاخص های این بخش پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع بندی این فصل، توصیه های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش اقتصادی در اختیار سیاستگذاران و برنامه ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۳-۱- سیاست های اقتصادی بخش کشاورزی و جهت گیری های استان همدان

در سال های اخیر به ویژه در سال ۱۳۹۷ استان همدان با توجه به داشتن مبنای اقتصاد کشاورزی محور، با سر لوحه قرار دادن سیاست های اقتصاد مقاومتی در بخش تولید و تقویت بخش های اقتصادی در این زمینه خط مشی های زیادی را برای نیل به اهداف ترسیمی به کار برد، در این راستا با توجه به اینکه بخش کشاورزی در استان مزیت های - نسبی فراوانی تولید دارد لذا با اجرا و بکار گیری سیاست های اقتصاد مقاومتی در بخش کشاورزی استان تلاش شد تا استفاده از امکانات موجود جهت تولید محصولات به منظور کاهش وابستگی به کشورهای خارجی حداکثر گردد. ضمن آنکه برای افزایش بهره وری در این بخش سعی شد تا تولید کالاهایی که وابستگی به خارج را هرچه کمتر می کنند و به موازات این امر با سرمایه گذاری در بخش کشاورزی استان در جهت کاهش فقر و گرسنگی و ایجاد توسعه پایدار گام های موثر تر برداشته شود. بر همین اساس سیاست های اقتصاد مقاومتی در حوزه کشاورزی در استان تعریف، اجرا و یا در حال اجرا است. در این زمینه افزایش ضریب خوداتکایی محصولات اساسی همچون گندم و چغندر قند، سیب زمینی، تجهیز و نوسازی اراضی، تأمین داخلی نهاده ها و ادوات، افزایش تولید در محیط های کنترل شده گلخانه ای و افزایش فرآورده ها و کاهش ضایعات در تولید و همچنین انسجام در توسعه کشاورزی و روستایی، تکیه بر تولید داخل، گسترش و تقویت امنیت غذایی، تغییر رویکرد در تنظیم بازار از واردات گرایی به صادرات گرایی و نیز افزایش تولید محصولات راهبردی، افزایش تولید داخلی نهاده های کشاورزی، تأمین ذخایر راهبردی و تنظیم بازار، مثبت کردن تراز تجاری و حفاظت و بهره برداری از منابع پایه از جمله سیاست های مورد تعقیب مدیران استانی برای بخش کشاورزی در سال مورد بررسی بود. در سال ۱۳۹۷ به منظور حمایت از بخش کشاورزی به عنوان مهمترین بخش تولیدی

استان همدان و تحقق اهداف تبیین شده در سیاست‌های اقتصاد مقاومتی جهت‌گیری‌های استان به شرح ذیل است:

- فعال سازی کلیه امکانات و منابع تولیدی با مشارکت مردم و اقتصاد دانش بنیان
- ارتقای بهره وری در منابع تولید به ویژه آب
- تامین امنیت غذایی با افزایش تولید داخلی نهاد ها و کالاهای اساسی
- تنظیم بازار و حمایت از تولید داخلی با ایجاد زنجیره های تولید و صادرات
- مدیریت مصرف منابع و تولیدات محصولات کشاورزی
- صرفه جویی در هزینه های عمومی
- تجهیز و نوسازی اراضی کشاورزی از طریق یکپارچه سازی و یکجا زراعی، احداث شبکه های مدرن آبیاری و زهکشی، ساماندهی انهار سنتی، توسعه روش های آبیاری تحت فشار و نیز برقی کردن چاه های آب کشاورزی به منظور افزایش بهره وری آب و خاک
- تلاش در جهت اصلاح الگوی کشت با هدف صرفه جویی در مصرف آب
- تبدیل اراضی کم بازده دیم به کشت های مرتعی
- اجرای طرح های تغذیه مصنوعی، مهار آب های سطحی و بهره برداری بهینه از منابع آب به منظور حفظ و جبران افت آب های زیرزمینی و نیز جلوگیری از جاری شدن سیل های مخرب و همچنین حفظ منابع خاک استان
- تلاش در جهت بهبود دامداری های سنتی از طریق بهسازی و نوسازی و بهبود روش ها و توسعه دامداری های صنعتی
- حفظ و احیای مراتع و جنگل ها و تقویت پوشش گیاهی آنها از طریق اجرای پروژه های جنگل کاری، مرتعداری، آبخیزداری
- گسترش فعالیت های جنبی کشاورزی بویژه پرورش زنبور عسل، آبرزی پروری در سطح استان



- ایجاد ایستگاه‌های تحقیقاتی کشاورزی در مراکز شهرستان‌ها و حمایت از شرکت‌های تحقیقاتی بخش خصوصی با مشارکت در اجرای طرح‌های تحقیقاتی کشاورزی

- ایجاد مراکز پرورش ماهی گرم آبی و سردآبی در نواحی مستعد استان
- تلاش در جهت افزایش ضریب مکانیزاسیون در بخش کشاورزی استان
- توجه کافی به محصولات بخش صنایع تبدیلی و حمایت از گسترش این صنایع

۳-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش کشاورزی استان همدان

از سال ۱۳۹۲ با ابلاغ سیاست‌های اقتصاد مقاومتی از سوی مقام معظم رهبری، برنامه اقتصاد مقاومتی از سوی سازمان جهاد کشاورزی استان نیز تدوین گردید و به منظور استفاده حداکثری از عوامل تولید، تامین امنیت غذایی، کاهش وابستگی به واردات، تولید محصولات استراتژیک، کاهش مصرف آب و مدیریت مصرف کود و سم، تامین بذر مورد نیاز، افزایش ضریب خوداتکایی محصولات اساسی مانند گندم، چغندر قند، سیب زمینی، دانه‌های روغنی، تولید گوشت قرمز و گوشت سفید؛ عمده تحولات ایجاد شده در سال ۱۳۹۷ در بخش کشاورزی استان همدان در بخش مدیریت بهینه عرضه و تقاضای آب و افزایش ضریب خودکفایی و امنیت غذایی در این بخش به شرح ذیل است.

- توسعه اجرای سیستم‌های نوین آبیاری در اراضی آبی
- اجرای عملیات کشاورزی حفاظتی (کم‌خاک‌ورزی، بی‌خاک‌ورزی، حفظ و ذخیره رطوبت)
- افزایش ضریب خوداتکایی در محصولات اساسی مانند گندم، سیب‌زمینی، دانه‌های روغنی، حبوبات، انواع گوشت، شیر و تخم‌مرغ، توسعه فعالیت‌های صنایع تبدیلی کشاورزی و افزایش توان صادراتی محصولات فرآوری شده.
- ایجاد و توسعه سردخانه‌های نگهداری محصولات کشاورزی در راستای حفظ و حراست از تولید و ارزش محصولات تولیدی
- توسعه فعالیت‌های گلخانه و کشت گیاهان دارویی کم‌آب بر در راستای تغییر الگوی کشت و افزایش درآمد بهره‌برداران و صرفه‌جویی در مصرف آب

- اتخاذ اقدامات سازگارانه با اقلیم (توسعه کشت نشایی به جای بذر کاری به منظور صرفه‌جویی بهینه در مصرف آب)
- اجرای طرح کاداستر کشاورزی (در راستای سنددار کردن اراضی کشاورزی)
- اجرای عملیات تجهیز و نوسازی اراضی در استان
- احداث کانال‌های آبیاری عمومی

۳-۳- بررسی وضعیت شاخص‌های بخش کشاورزی

۳-۳-۱- تولید محصولات اساسی بخش کشاورزی

طبق جداول (۱-۳) و (۲-۳) تولید و عملکرد در هکتار محصولات زراعی و باغی استان همدان به تفکیک گروه تولیدات در سال ۱۳۹۵-۱۳۹۶ نشان داده شده است. براساس اطلاعات جدول (۱-۳)، مجموع تولید محصولات زراعی استان همدان در این سال معادل ۳۲۳۵۶۳۲ تن بوده که از این میزان ۲۸۸۷۵۶۰۶ تن به صورت آبی و ۳۴۸۰۶۵ تن به صورت دیمی کشت شده است. گروه تولید غلات به صورت دیمی و آبی، معادل ۷۶۰۳۴۷ تن بوده است، حبوبات نیز به صورت دیمی معادل ۱۲۸۹۳ تن و به صورت آبی معادل ۱۲۴۸ تن بوده است. همچنین محصولات صنعتی نیز به صورت آبی معادل ۵۵۰۳۷۴ تن بوده که این محصولات به صورت دیمی تولید نمی‌شود. عملکرد در هکتار محصولات چغندر قند، آفتابگردان و کلزا به ترتیب معادل ۵۴۴۱۰۶، ۵۴۵ و ۵۷۲۳ کیلوگرم در هکتار بوده است. مجموع تولید سبزیجات به صورت آبی ۹۹۷۱۵۹ تن بوده که بیشترین تولید به کشت سب-زمینی با تولیدی معادل ۹۲۲۲۲۶ تن تعلق داشته است. عملکرد در هکتار تولید سیب‌زمینی به صورت آبی معادل ۴۳۲۵۸ کیلوگرم در هکتار بوده است. همانطور که از جدول ذیل مشاهده می‌شود، مجموع تولید محصولات جالیزی آبی معادل ۱۱۱۴۹۴ تن و دیمی معادل ۱۷۸۰ تن بوده است. عملکرد در هکتار تولید هندوانه به صورت آبی و دیمی به ترتیب معادل ۴۱۸۱۰ و ۳۳۴۶ و خیار معادل ۳۰۳۹۸ کیلوگرم در هکتار بوده است. مجموع تولید نباتات علوفه‌ای نیز معادل ۵۳۱۴۳۶ تن بوده است.



جدول ۳-۱. برآورد تولید و عملکرد در هکتار محصولات زراعی استان همدان
به تفکیک گروه تولیدات در سال ۱۳۹۶-۱۳۹۵

نام محصول	تولید (تن)	عملکرد (کیلوگرم)		
غلات	آبی	دیم	جمع	آبی
گندم	۳۲۲۲۷۲	۲۶۱۹۶۸	۵۸۴۲۴۰	۴۴۷۴
جو	۱۲۷۴۸۰	۳۹۸۷۹	۱۶۷۳۵۹	۳۸۸۸
ذرت دانه‌ای	۸۷۴۸	۰	۸۷۴۸	۸۸۷۲
جمع غلات	۴۵۸۵۰۰	۳۰۱۸۴۷	۷۶۰۳۴۷	*
حبوبات	۴۶۴	۱۱۶۶۷	۱۲۱۳۱	۱۵۱۱
نخود	۴۶۴	۱۱۶۶۷	۱۲۱۳۱	۱۵۱۱
عدس	۴۷	۱۱۹۲	۱۲۳۹	۱۵۵۰
لوبیا	۶۸۸	۸	۶۹۶	۱۹۴۲
سایر حبوبات	۵۰	۲۶	۷۶	۱۷۲۴
جمع حبوبات	۱۲۴۸	۱۲۸۹۳	۱۴۱۴۱	*
محصولات صنعتی	۵۴۴۱۰۶	۰	۵۴۴۱۰۶	۶۳۳۴۹
چغندر قند	۵۴۴۱۰۶	۰	۵۴۴۱۰۶	۶۳۳۴۹
آفتابگردان	۵۴۵	۰	۵۴۵	۲۴۱۴
کلزا	۵۷۲۳	۰	۵۷۲۳	۲۲۱۳
جمع محصولات صنعتی	۵۵۰۳۷۴	۰	۵۵۰۳۷۴	*
سبزیجات	۹۲۲۲۲۶	۰	۹۲۲۲۲۶	۴۳۲۵۸
سیب زمینی	۹۲۲۲۲۶	۰	۹۲۲۲۲۶	۴۳۲۵۸
گوچه فرنگی	۴۲۱۷۶	۰	۴۲۱۷۶	۴۴۳۹۶
سیر	۲۸۱۰۹	۰	۲۸۱۰۹	۱۴۲۴۷
پیاز	۱۲۹۵	۰	۱۲۹۵	۴۹۸۰۸
سایر سبزیجات	۳۳۵۳	۰	۳۳۵۳	۳۱۰۴۶
جمع سبزیجات	۹۹۷۱۵۹	۰	۹۹۷۱۵۹	*
محصولات جالیزی	۵۷۹۴۹	۱۷۸۰	۵۹۷۲۹	۴۱۸۱۰
هندوانه	۵۷۹۴۹	۱۷۸۰	۵۹۷۲۹	۴۱۸۱۰
خیار	۴۴۳۲۰	۰	۴۴۳۲۰	۳۰۳۹۸
سایر جالیزی	۹۲۲۵	۰	۹۲۲۵	۲۹۳۷۹
جمع محصولات جالیزی	۱۱۱۴۹۴	۱۷۸۰	۱۱۳۲۷۴	*
نباتات علوفه‌ای	۴۲۳۹۲۸	۱۸۱۹	۴۲۵۷۴۷	۱۴۳۷۶
یونجه	۴۲۳۹۲۸	۱۸۱۹	۴۲۵۷۴۷	۱۴۳۷۶
شبدر	۴۱۷۶	۰	۴۱۷۶	۸۱۵۶
کاودانه	۲۵۹	۹۸۷	۱۲۴۶	۱۳۰۸

•	۹۷۳۴۰	•	۹۷۳۴۰	ذرت علوفه‌ای	گیاهان دارویی
•	۲۹۲۷	•	۲۹۲۷	سایر نباتات علوفه‌ای	
*	۵۳۱۴۳۶	۲۸۰۶	۵۲۸۶۳۰	جمع نباتات علوفه‌ای	
•	۴	•	۴	کدو آجیلی	
•	۱۴۱۵	•	۱۴۱۵	آفتابگردان آجیلی	
•	۶۰	•	۶۰	جمع سایر محصولات	
*	۲۹۶۸۴۷۰	۳۱۹۳۲۶	۲۶۴۹۱۴۴	محصولات اصلی	
*	۲۶۷۱۶	۲۸۷۳۹	۲۳۸۴۲۳	محصولات فرعی	جمع محصولات اصلی و فرعی
*	۳۲۳۵۶۳۲	۳۴۸۰۶۵	۲۸۸۷۵۶۰۶		

ماخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان همدان

مطابق جدول (۳-۲)، مجموع تولید میوه‌های دانه‌دار معادل ۱۲۱۰۰۴ تن بوده که عملکرد در هکتار سیب، گلابی و به، به ترتیب معادل ۱۱۶۵۲۲، ۳۲۶۱، ۱۱۴۱ کیلوگرم در هکتار بوده است. همچنین مجموع تولید میوه‌های هسته‌دار در سال زراعی ۹۵-۹۶، معادل ۱۲۲۳۱۳ تن بوده که بیشترین میزان تولید به هلو با تولیدی معادل ۵۸۸۴۰ تن و کمترین میزان به تولید گوجه فرنگی با تولیدی معادل ۷۸۷ تن تعلق داشته است. بیشترین و کمترین عملکرد در هکتار در میوه‌های هسته‌دار به آلبالو و گیلان با ۴۲۶۲ و ۶۲۳۶ هکتار کیلوگرم تعلق داشته است. بعلاوه میزان تولید میوه‌های دانه‌ریز نیز به میزان ۳۸۶۳۶۲ تن در استان بوده که از این میزان انگور آبی ۳۸۴۴۱۹ تن، انگور دیم ۳۸۴۴۱۹ تن و توت درختی ۱۴۶ تن تولید شده است. عملکرد در هکتار انگور ۱۹۳۷۴ و انگور دیم، ۳۱۸۴ و توت درختی ۲۹۸۴ کیلوگرم در هکتار بوده است. همانطور که از جدول ذیل مشخص است، میوه‌های خشک معادل ۶۰۴۴۲ تن تولید شده است که بیشترین میزان تولید میوه‌های خشک به تولید گردو اختصاص داشته و عملکرد در هکتار آن معادل ۲۸۸۴ کیلوگرم در هکتار بوده است. از سایر محصولات باغی نیز تولید سماق معادل ۹۶ تن بوده که عملکرد در هکتار آن معادل ۱۰۶۴ کیلوگرم در هکتار بوده است.



جدول ۲-۳. برآورد تولید و عملکرد در هکتار محصولات باغی استان همدان
به تفکیک گروه تولیدات در سال ۱۳۹۶-۱۳۹۵

نام محصول	میزان تولید (تن)	عملکرد در هکتار (کیلوگرم)
میوه‌های دانه‌دار		
سیب	۱۱۶۵۲۲	۱۹۸۷۹
گلابی	۳۲۶۱	۹۹۷۶
به	۱۱۴۱	۸۸۷۹
جمع میوه‌های دانه‌دار	۱۲۱۰۰۴	*
میوه‌های هسته‌دار		
آلبالو	۴۰۰۰	۴۲۶۲
گیلاس	۲۸۰۳	۶۲۳۶
گوجه	۷۸۷	۹۷۱۵
انواع آلو	۱۷۲۲۸	۱۰۹۳۱
هلو	۵۸۸۴۰	۱۵۱۳۸
شلیل	۲۰۲۶۱	۱۲۴۳۴
زردآلو	۱۷۵۱۶	۱۰۳۳۱
جمع میوه‌های هسته‌دار	۱۲۲۳۱۳	*
میوه‌های دانه‌ریز		
انگور آبی	۳۸۴۴۱۹	۱۹۳۷۴
انگور دیم	۱۷۷۳	۳۱۸۴
توت درختی	۱۴۶	۲۹۸۴
جمع میوه‌های دانه‌ریز	۳۸۶۳۶۲	*
میوه‌های خشک		
گردو	۵۰۸۷۰	۲۸۸۴
بادام آبی	۷۳۶۱	۲۳۱۲
بادام دیم	۲۰۴۵	۶۹۷
پسته	۴۱	۵۰۰
سنجد	۸۱	۹۹۴
جمع میوه‌های خشک	۶۰۴۴۲	*
سایر محصولات باغی		
سماق	۹۶	۱۰۶۴
گل محمدی	۹۵	۲۲۸۴
انواع تبریزی و محصولات غیر مشمر	*	*
جمع سایر	۶۰۴۴۲	*
گلخانه‌های سبزی و صیفی	۲۶۲۸۵	۲۸
گل و گیاهان زینتی	۲۶۲۸۵	*

۹۲۰۲	۷۰۵۲۰۰	جمع محصولات باغی
*	۷۳۱۴۸۵	جمع گل باغی و گلخانه‌ای

ماخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان

۳-۱-۱ ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیر بخش‌های گروه کشاورزی
 جدول (۳-۳)، وضعیت ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده بخش کشاورزی را نشان می‌دهد، لازم به توضیح است که آخرین آمار مربوط به ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی منتشر شده از سوی مرکز آمار ایران مربوط به سال ۱۳۹۴ است. براساس جداول ذیل، مجموع ارزش افزوده بخش کشاورزی در سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ به ترتیب معادل ۳۹۳۶۵۱۲۹ و ۴۰۲۴۲۹۹۶ میلیون ریال بوده است. بیشترین ارزش افزوده بخش کشاورزی در سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ به زراعت و باغداری تعلق داشته و در سال ۱۳۹۳ معادل ۳۴۴۵۹۴۸۱ میلیون ریال و با افزایشی ۳۵ درصدی در سال ۱۳۹۳ معادل ۳۵۶۷۳۷۱۹ میلیون ریال بوده است. همچنین براساس جدول (۹)، مجموع مصرف واسطه بخش کشاورزی در سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ به ترتیب معادل ۲۴۳۲۸۳۴۱ و ۲۴۱۶۸۶۶۰ میلیون ریال بوده است. در سال ۱۳۹۴ بیشترین مصرف واسطه به بخش زراعت و باغداری با مصرفی معادل ۱۴۱۸۵۲۸۶ میلیون ریال و کمترین مصرف واسطه به جنگلداری با مصرفی معادل ۴۶۸۱۴ میلیون ریال اختصاص داشته است. همانطور که از جدول (۳-۵) مشاهده می‌شود، مجموع ستانده بخش کشاورزی در سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ به ترتیب معادل ۶۳۶۹۳۴۷۰ و ۶۴۴۱۱۶۵۶ میلیون ریال بوده است. در ستانده، بخش زراعت و باغداری بیشترین تغییر را داشته و با ۳۴ درصد رشد در سال ۱۳۹۴ به ۴۹۸۵۹۰۰۴ میلیون ریال و ستانده بخش دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم و زنبور عسل و شکار نیز در سال ۱۳۹۴ با کاهش ۷۴ درصدی به ۱۳۲۱۷۶۹۷ میلیون ریال رسیده است.



جدول ۳-۳. ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی استان همدان به قیمت‌های سال جاری
در سال ۱۳۹۳-۱۳۹۴ (میلیون ریال)

شرح فعالیت	۱۳۹۳	۱۳۹۴
کشاورزی، شکار و جنگلداری	۳۹۳۶۵۱۲۹	۴۰۲۴۲۹۹۶
زراعت و باغداری	۳۴۴۵۹۴۸۱	۳۵۶۷۳۷۱۹
دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم و زنبور عسل و شکار	۴۱۳۷۴۶۶	۳۷۲۱۳۲۵
جنگلداری	۱۳۱۱۴۲	۱۲۸۷۹۰
ماهگیری	۶۳۷۰۴۰	۷۱۹۱۶۳

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۳-۴. مصرف واسطه فعالیت‌های اقتصادی استان همدان به قیمت‌های سال جاری
در سال ۱۳۹۳-۱۳۹۴ (میلیون ریال)

شرح فعالیت	۱۳۹۳	۱۳۹۴
کشاورزی، شکار و جنگلداری	۲۴۳۲۸۳۴۱	۲۴۱۶۸۶۶۰
زراعت و باغداری	۱۳۷۵۸۱۷۷۵	۱۴۱۸۵۲۸۶
دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم و زنبور عسل و شکار	۱۰۱۲۳۵۳۰	۹۴۹۶۳۷۲
جنگلداری	۶۸۲۵۵	۴۶۸۱۴
ماهگیری	۳۷۷۷۸۰	۴۴۰۱۸۸

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۳-۵. ستانده فعالیت‌های اقتصادی استان همدان به قیمت‌های سال جاری
در سال ۱۳۹۳-۱۳۹۴ (میلیون ریال)

شرح فعالیت	۱۳۹۳	۱۳۹۴
کشاورزی، شکار و جنگلداری	۶۳۶۹۳۴۷۰	۶۴۴۱۱۶۵۶
زراعت و باغداری	۴۸۲۱۸۲۵۶	۴۹۸۵۹۰۰۴
دامداری، مرغداری، پرورش کرم ابریشم و زنبور عسل و شکار	۱۴۲۶۰۹۹۷	۱۳۲۱۷۶۹۷
جنگلداری	۱۹۹۳۹۷	۱۷۵۶۰۴
ماهگیری	۱۰۸۰۵۷۵	۱۱۵۹۳۵۱

مأخذ: مرکز آمار ایران

۳-۱-۲- سطح زیر کشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان به تفکیک (زراعی، باغی، دامی و آبزیان)

به دلیل ماهیت پراکندگی زمان تولید و برداشت محصول در بخش کشاورزی ازاینرو جمع آوری آمار مربوط به این بخش معمولاً با یک سال تاخیر منتشر می‌گردد. آخرین آمار منتشر شده از وضعیت بخش کشاورزی در استان همدان مربوط به سال ۱۳۹۶ است، از اینرو به منظور تجزیه و تحلیل، آمار و اطلاعات بروزتر در دسترس نبود.

در جدول (۳-۶)، سطح زیر کشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان به تفکیک (زراعی، باغی، دامی و آبزیان) برای سال ۱۳۹۶ ارائه گردیده است. براساس جدول مذکور، در سال‌های ۱۳۹۶، تولید محصولات زراعی استان معادل ۳۲۳۵۶۳۲ تن با سطح زیر کشت ۶۱۹۱۱۷ هکتار بوده است. تولید محصولات باغی و گلخانه‌ای نیز ۷۳۱۴۸۵ تن بوده که سطح زیر کشت محصولات باغی و گلخانه‌ای اختصاص یافته به آن ۷۶۷۴۱ هکتار بوده است. همانطور که از جدول ذیل مشخص است، تولید محصولات دامی و آبزیان نیز در سال ۱۳۹۶ معادل ۴۸۸۷۲۳ تن بوده است و در مجموع با احتساب تولید محصولات فرعی و سایر جمع تولیدات بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۳۹۶ معادل ۴۴۵۵۸۴۰ تن بوده است.

جدول ۳-۶. سطح زیر کشت و تولید محصولات عمده بخش کشاورزی استان به تفکیک (زراعی، باغی، دامی و آبزیان) سال ۱۳۹۶

عنوان	تولید (تن)	سطح زیر کشت (هکتار)
زراعی	۳۲۳۵۶۳۲	۶۱۹۱۱۷
باغی و گلخانه‌ای	۷۳۱۴۸۵	۷۶۷۴۱
دامی و آبزیان	۴۸۸۷۲۳	*
جمع تولید بخش کشاورزی	۴۴۵۵۸۴۰	*

مأخذ: سازمان جهاد کشاورزی استان همدان

۳-۳-۲- صادرات و واردات محصولات کشاورزی

در سال‌های اخیر با توجه به تأکید و حمایت از تولیدات داخلی، ایجاد تنوع در محصولات صادراتی و تأکید بر تجارت محصولات غیرنفتی به عنوان یکی از مباحث جدی در امر صادرات مطرح شده است. در این میان بخش کشاورزی به عنوان یکی از بخش‌های اثرگذار بر صادرات، حایز اهمیت است. این بخش به دلیل وجود شرایط مساعد از جمله



توانمندی‌های بالقوه موجود و همچنین شرایط آب و هوایی و اقلیم مناسب می‌تواند از طریق صادرات محصولات، ارزآوری بالایی برای کشور داشته باشد. این مهم نیازمند وجود یک بخش کشاورزی توانمند و اتخاذ سیاست‌های مناسب است. استان همدان نیز از دیرباز به عنوان یکی از قطب‌های کشاورزی کشور مطرح بوده و در تولید برخی محصولات عمده حائز رتبه‌های برتر کشوری است.

مطابق آمار و اطلاعات موجود در سال ۱۳۹۶ کشمش به عنوان مهم‌ترین کالای صادراتی بخش کشاورزی استان با صادرات ۲۸.۹ میلیون دلاری شناخته شده است. مهمترین مشکل در صادرات این محصول با ارزش و با کیفیت استان این است که به صورت فله‌ای و بدون داشتن بسته‌بندی و برند معرف استان صادر می‌گردد.

سیب‌زمینی به عنوان یکی دیگر از کالای صادراتی استان است که ارزشی معادل ۲.۷ میلیون دلار به خود اختصاص داده است اما به دلیل بوروکراسی زیاد اداری و ماهیت فسادپذیری این محصول ناگزیر بخش قابل توجهی از صادرات سیب‌زمینی استان همدان به صورت پله‌وری انجام می‌شود که این نوع صادرات علاوه بر اینکه در رقم رسمی صادرات استان لحاظ نمی‌شود مشکلات زیادی برای صادرات این محصول به وجود آورده است.

با توجه به محصولات تولیدی با کیفیت بخش کشاورزی استان همدان و با نگاه ویژه به اینکه اقتصاد این استان بیشتر بر پایه کشاورزی استوار است و در نظر داشتن خاصیت فساد-پذیری و عمر کوتاه محصولات تولیدی این بخش باید گفت که در حال حاضر یکی از نیازهای اساسی و اصلی بخش کشاورزی همدان صنایع تبدیلی است تا محصولات این بخش فرآوری شده و سپس صادر شوند که در این صورت شاهد ایجاد ارزش افزوده و رونق اقتصادی برای استان همدان باشیم.

جدول ۳-۷. وضعیت صادرات محصولات کشاورزی استان همدان

سال	میزان صادرات (تن)	ارزش دلار (میلیون دلار)
۱۳۹۶	۵۲۴۲۴	۵۷
۱۳۹۷	۳۲۲۵۳	۴۵
رشد سال ۱۳۹۷ نسبت به ۱۳۹۶	-۳۸٪	-۲۱٪

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

جدول ۳-۸. اقلام عمده صادراتی بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۷

عنوان	ارزش (میلیون دلار)	وزن (تن)	نسبت ارزش دلاری به وزن (درصد)
کشمش	۲۸.۹	۱۸۰۰۰	۱.۶٪
سیب زمینی	۲.۷	۶۰۳۴	۰.۴٪
لبنیات*	۱۰.۱	۵۷۳۰	۱.۷٪
شور و ترشیجات*	۷.۷	۳۳۵۳	۲.۳٪

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

*در برخی آمارها این قبیل محصولات را در گروه صنعتی قرار می دهند. اما در این نوشتار جزء بخش کشاورزی در نظر گرفته است.

از آنجا که واردات بخش کشاورزی توسط بخش خصوصی و به صورت کشوری انجام می شود و سپس در استان ها بنا به نیاز موجود تقسیم می گردد، از اینرو آمار دقیقی در خصوص واردات این بخش در استان وجود ندارد. با توجه به آمارهای ارائه شده باید گفت که در سال ۱۳۹۷ نسبت ارزش به وزن صادرات و یا متوسط قیمت هر واحد صادرات در بخش کشاورزی استان همدان که از تقسیم ارزش دلاری به وزن صادرات بدست می آید، برای عمده محصولات صادراتی بخش کشاورزی استان (کشمش، سیب زمینی، لبنیات، شور و ترشیجات) به ترتیب عبارتند از: ۱.۶٪، ۰.۴٪، ۱.۷٪، ۲.۳٪ می باشد. از مهمترین اقلام تولیدی و صادراتی بخش کشاورزی استان همدان در سال ۱۳۹۷ می توان به سیب زمینی، کشمش، فرآورده های لبنی، گوجه فرنگی، گشنیز، انواع حبوبات، خیارشور، گردو و سیر اشاره نمود.

۳-۳-۳- حمایت های صورت گرفته از بخش کشاورزی

اگرچه در سال های اخیر دولت نگاه حمایت گرانه به تولید و رونق بخش های اقتصادی داشته است و گام های موثری در عبور از دوران رکود و ورود به عرصه فعالیت رقم خورده است که از جمله این حمایت ها می توان به: توجه و تاکید بر تولید دانش بنیان، بهره گیری از محققین، کشاورزان پیشرو، تشکل های فعال در بخش کشاورزی، جوانان فارغ التحصیل دانشگاهی در به کارگیری شیوه های نوین در تولید و افزایش بهره وری و ... اشاره نمود. اعمال این سیاست ها در سطوح استانی و منطقه ای بازتاب های مثبتی داشته است، همچنین در سطح عمومی نیز شامل تعیین منصفانه و اعلام به موقع قیمت تضمینی خرید محصولات کشاورزی، تأمین و دسترسی آسان کشاورزان به انواع نهاده های تولید معتبر و باکیفیت،



پرداخت تسهیلات و اعتبارات مورد نیاز توسعه بخش کشاورزی به ذینفعان نیز از حمایت‌های مؤثر دولت در مسیر توسعه و رونق بخش کشاورزی کشور و استان‌ها محسوب می‌گردد.

۳-۴- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی بخش کشاورزی برای استان

کشاورزی در استان همدان مهمترین فعالیت اقتصادی به شمار می‌رود. با این وجود هنوز ظرفیت‌های خفته و پنهان بسیاری در این بخش وجود دارد که به منصفه ظهور نرسیدند و همچنان تا نقطه مطلوب و نهایی فاصله بسیاری وجود دارد. برنامه‌ریزی به روز، منسجم و کارآمد با توجه به شرایط اقلیمی و منابع آبی استان همدان می‌تواند ظرفیت‌های و پتانسیل‌های بالقوه استان را شکوفا نموده و میزان بهره‌وری را افزایش می‌دهد. برای این منظور پیشنهادات راهبردی قابل اجرا در جهت توسعه و بهبود وضعیت بخش کشاورزی استان همدان به شرح ذیل ارائه می‌گردد.

- حفظ و توسعه توان تولید و حصول خودکفایی در محصولات استراتژیک
- تولید محصول سالم با قابلیت فرآوری بالا و رقابت پذیری در صادرات
- مدیریت صحیح، کارآمد و بهره‌برداری از منابع آب و خاک
- حفظ، احیاء اصلاح، توسعه و بهره‌برداری پایدار از منابع طبیعی
- افزایش تولید با تاکید بر افزایش ضریب خود کفایی در تولید محصولات استراتژیک
- کاهش ضایعات محصولات کشاورزی در مرحله اصلی داشت، کاشت و برداشت
- اصلاح ساختار مدیریت تولید با تاکید بر تبدیل اقتصاد معیشتی به اقتصاد نوین
- توسعه مشارکت مردمی، تعاون و ساماندهی نظام بهره‌برداری
- افزایش سطح امنیت سرمایه گذاری با گسترش زیر ساخت های مطلوب
- توسعه و تنوع بخشی صنایع تبدیلی و تکمیلی
- اصلاح سیاست های تنظیم بازار داخلی و توسعه صادرات

- از آنجا که بخش کشاورزی تحت تاثیر شرایط جوی و ناملايمات طبيعى است و متأسفانه تغييرات ناگهانی اقليم و آب و هوای سال‌های اخیر در استان همدان مانند سرمازدگی، خشکسالی و بیماری‌ها می‌موجب تضعیف این بخش تولیدی در استان گردیده است. از این رو لازم است که تمهیدات ویژه‌ای برای جبران خسارت کشاورزان اندیشیده شود.
- تشويق و آموزش کشاورزان بومی استان به تولید محصولات کم آب بر و مقاوم در مقابل تغییرات ناگهانی جوی در کنار ترویج و حمایت از تولید به روش‌های جدید و مکانیزه به جای روش سنتی با توجه به وضعیت کمبود آب در استان همدان و سهم بالای مصرف آب در بخش کشاورزی ضروری است که در زمینه مدیریت منابع آب و استفاده از پساب‌های تصفیه شده برای تولید محصولات کشاورزی اهتمام بیشتری صورت گیرد.

فصل چهارم

صنعت و معدن

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019

Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Province



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر صنعت و معدن

ظرفیتهای صنعتی و معدنی استان همدان از دیر باز در اقتصاد این استان نقش بسزایی دارد، در سالهای اخیر و به ویژه در سال ۱۳۹۷ با فراهم شدن زمینه های توسعه شهرک ها، نواحی و خوشه های صنعتی در استان و نیز بهره برداری از معادن با جذب سرمایه گذاران داخلی و خارجی و در نهایت تعقیب و اجرای سیاستهای اقتصاد مقاومتی در پی اتخاذ سیاستهای اقتصادی در بخش صنعت و معدن در راستای بهبود محیط کسب و کار، حمایت از تولیدات داخلی، توسعه و تقویت بنگاههای تولیدی و حمایت از سرمایه گذاری، توسعه اشتغال، حمایت از صادرات، ارتقاء سهم و نقش فعالیت های معدنی در تولید، اصلاح و بهبود نظام توزیع، کاهش آلایندگی صنایع و حفظ محیط زیست و منابع، با هدف بهبود وضعیت این بخش مورد توجه قرار گرفته است. در پی اجرا و عملیاتی کردن سیاستهای اقتصاد مقاومتی به منظور حمایت از تولید کنندگان صنعتی و معدنی با ایجاد تسهیلات لازم و توسعه زیر ساختها در شهرک های صنعتی، اعطای تسهیلات از طریق منابع بانکی و تکلیفی دولت برای حفظ و توسعه واحدهای صنعتی، رفع موانع تولید کنندگان از جمله مسایل مالی و مالیاتی، گمرکی، بیمه، تامین اجتماعی و... از طریق ستاد تسهیل و رفع موانع تولید استان پیگیری های زیادی به عمل آمد. علی رغم این در سال ۱۳۹۷ که نوسانات بازار ارز، تورم تولید کننده و تحریم های اقتصادی به طور همزمان مشکلات عدیده ای برای بخش صنعت و معدن به وجود آورد. در سال ۱۳۹۷ روند کاهشی شاخص های بخش صنعت و معدن اثر گذاری این بخش را در اقتصاد استان کمتر نمود. به طوری که طبق بررسی های بعمل آمده از بخش صنعت و معدن در این فصل مشخص گردید تعداد جواز تأسیس صادر شده، میزان اشتغال و تعداد کارگاه های فعال و ارزش وزنی صادرات محصولات صنعتی و معدنی در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال گذشته کاهشی بود و صرفاً رشد در ارزش ریالی صادرات محصولات صنعتی و معدنی استان تنها به جهت افزایش نرخ ارز بود. در نتیجه استان همدان علیرغم داشتن ظرفیت های بسیار در بخش های صنعت و معدن با مشکلات و موانعی بسیاری از جمله رکود طرح های صنعتی و عدم توان راه اندازی آنها، مشکلات مربوط به تأمین ارز و گشایش اعتبار ورود کالا و تحریم های اقتصادی اعمال شده بر کشور و به تبع آن اثرگذاری بر بخش صنعت و معدن استان که باعث عدم تأمین مواد اولیه و قطعات یدکی خارجی مورد نیاز واحدهای صنعتی، مطالبات معوقه واحدهای



صنعتی به بانک‌ها، رکود کامل برخی از واحدهای دارای پروانه بهره‌برداری، فعالیت اکثر واحدهای دارای پروانه کمتر از ظرفیت مندرج و ... مواجه است.

واژگان کلیدی: همدان، صنعت، معدن، پروانه‌های بهره‌برداری صادره، مجوزهای تأسیس، کارگاه‌های صنعتی

مقدمه

توسعه اقتصادی هر کشور به کارایی و ترکیب بهینه بخش‌های مختلف اقتصادی اعم از کشاورزی، صنعتی و خدماتی بستگی دارد و برای رسیدن به توسعه پیشرفته باید رابطه معناداری بین بخش اقتصادی یاد شده باشد. در این میان نقش صنعت در اقتصاد جهانی و روند توسعه کشورها بر کسی پوشیده نیست چراکه این بخش با سهم ۴۰ درصدی از ارزش تولید ناخالص جهان، نقش خطیری در رشد و توسعه اقتصادی کشورها ایفا می‌کند. آنچه امروزه باعث تفاوت در درجه توسعه‌یافتگی کشورها شده، میزان فعالیت‌های صنعتی این کشورها و توان نیروی کار آنها در ارتقای کمی و کیفی تولیدات کارخانه‌ای است. از اینرو در جهت تحقق اهداف توسعه صنعتی ملی، بررسی وضعیت بخش صنعت و معدن استان همدان ضروری است.

استان همدان در شاهراه ورودی غرب کشور قرار گرفته و از توانایی‌های بالقوه‌ای جهت ایجاد سرمایه‌گذاری و دسترسی به بازارهای غرب کشور برخوردار است. شهرستان همدان نسبت به سایر شهرستان‌ها مهمترین مرکز صنعتی استان محسوب می‌شود. شهرستان همدان (محور جاده همدان-دوراهی کبودر آهنگ)، به دلیل قرارگیری در مسیر ارتباطی با بازار بزرگ مصرف تهران-کرج، قطب‌های صنعتی قزوین و ساوه و جاده ترانزیتی اروپا و همچنین احداث شهرک صنعتی بوعلی در این مسیر و به سبب شرایط مساعد توپوگرافی و ارزانی اراضی صنعتی، بیشترین تمرکز را از نظر تولید و اشتغال صنعتی دارد.

با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت بخش صنعت و معدن استان مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. سپس در بخش بعدی به بررسی شاخص‌ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن در سال ۱۳۹۷ پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش در اختیار سیاست‌گذاران و برنامه ریزان استان و کشور قرار می‌گیرد.



۴-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش صنعت و معدن و جهت‌گیری استان

استان همدان سرشار از ظرفیتهای صنعتی و معدنی است، در سالهای اخیر و به ویژه در سال ۱۳۹۷ با فراهم شدن زمینه‌های توسعه شهرک‌ها، نواحی و خوشه‌های صنعتی در استان و نیز بهره‌برداری از معادن در راستای رونق ساخت و ساز در بازار مسکن طی سال مورد بررسی، جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی و در نهایت تعقیب و اجرای سیاستهای اقتصاد مقاومتی در پی اتخاذ سیاست‌های اقتصادی در بخش صنعت و معدن در راستای بهبود محیط کسب و کار، حمایت از تولیدات داخلی، توسعه و تقویت بنگاه‌های تولیدی و حمایت از سرمایه‌گذاری، توسعه اشتغال، حمایت از صادرات، ارتقاء سهم و نقش فعالیت‌های معدنی در تولید، اصلاح و بهبود نظام توزیع، کاهش آلایندگی صنایع و حفظ محیط‌زیست و منابع، با هدف بهبود وضعیت این بخش به سرانجام رسید و جهت‌گیری استان در پی اجرا و عملیاتی شدن موارد یاد شده از طریق حمایت از تولید کنندگان صنعتی و معدنی برای ایجاد تسهیلات لازم و توسعه زیرساختها در شهرک‌های صنعتی، اعطای تسهیلات از طریق منابع بانکی و تکلیفی دولت برای حفظ و توسعه واحدهای صنعتی، رفع موانع تولید کنندگان از جمله مسایل مالی و مالیاتی، گمرکی، بیمه، تامین اجتماعی و... از طریق ستاد تسهیل و رفع موانع تولید استان بود.

۴-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش صنعت و معدن

بخش صنعت و معدن بدلیل تعامل گسترده با سایر بخش‌های اقتصادی، سهم بالایی در ساماندهی معیشت شهروندان و توسعه اقتصادی استان و کشور دارد. در سال ۱۳۹۷ با توجه به شرایط نامناسب اقتصاد کشور و استان در بخش صنعت و معدن، سال بسیار پرنوسانی را پشت سر گذاشت. مهمترین تحولات و موانع این بخش در استان همدان طی سال مورد بررسی به شرح ذیل است.

- عدم تأیید و تخصیص سهمیه مواد اولیه بورسی (مواد پلیمری و آلومینیم و ...) متناسب با حجم فعالیت واحدهای تولیدی استان
- مغایرت میزان حداقل عرضه محصولات پلیمری و آلومینیم در بورس کالا و تأییدیه‌های سازمانها و دفاتر تخصصی (به عنوان مثال طبق دستورالعمل وزارتخانه میزان مواد تأییدی بر اساس متوسط آمار تولید ۲۴ ماهه منطبق بر مالیات بر ارزش-افزوده و لیست بیمه و سایر موارد انجام می‌گیرد و ممکن است میزان مواد بر این

- اساس کمتر از میزان حداقل عرضه در بورس باشد که به همین دلیل بسیاری از واحدها قادر به خرید از بورس کالا نمی‌شوند).
- عدم اجرای مفاد بند ۵ مصوبه هیات دولت به شماره ۷۰۱۲۲۰/ت/۵۵۶۳۲ مورخ ۱۳۹۷/۵/۲۹ درخصوص مابه‌التفاوت نرخ ارز از سوی بانک‌های عامل (به عنوان مثال برای شرکت‌های الوان ثابت و کیسه‌بافی کاویان بود)
- عدم تدوین و بازنگری در دستورالعمل صدور جواز تأسیس و پروانه‌های بهره‌برداری و وجود ابهامات متعدد در دستورالعمل موجود
- عدم تفویض اختیار در ارتباط با ثبت سفارش و تأییدیه‌های مربوطه به استان‌ها با توجه به جمع‌انجام کارها در وزارت صنعت و معدن، سبب ازدحام متقاضی و طولانی شدن فرایند انجام امور می‌شود.
- نواقص متعدد در سامانه هماهنگی بخصوص گزارش‌گیری با توجه به آمارهای متعدد و متنوعی که استانداران مطالبه می‌نمایند (به عنوان مثال تمدید و اصلاحیه برای صدور مجوز انبارها در سامانه تعریف نشده است).
- عدم شفافیت و چگونگی تخصیص یارانه تسهیلات از محل‌های مختلف (رونق تولید، فراگیر و ...)
- روند کاهشی سهم بخش صنعت از تولید و محقق نشدن رشد آن مطابق برنامه‌های توسعه ای همچنان که در برنامه پنجم توسعه اقتصادی، متوسط رشد اقتصادی معادل ۰/۳- درصد و متوسط رشد بخش صنعت ۰/۳- و متوسط رشد بخش معدن نیز ۷/۱ درصد بوده است که می‌توان اعمال محدودیت‌های بین‌المللی، تحریم‌های اقتصادی و ارزی را دلیل کاهش رشد صنعت و معدن دانست.
- در برنامه ششم توسعه اقتصادی، به منظور دستیابی به متوسط رشد تولید ناخالص داخلی ۸ درصد، بخش صنعت و معدن باید حداقل ۱۲ درصد رشد داشته باشد. بنابراین با توجه به اهمیت بخش‌های صنعت و معدن باید مسئولین استانی و کشوری توجه ویژه‌ای در رفع مشکلات این بخش‌ها داشته باشند.
- با توجه به این که تمامی معادن استان همدان توسط بخش خصوصی سرمایه‌گذاری و مدیریت می‌شود مشکل اصلی در این زمینه توجه به مشکلات بخش خصوصی و محدودیت‌های موجود آنها از جمله راه دسترسی به معدن است که در دست احداث



می‌باشد. همچنین با توجه به اینکه از ۵۰ درصد معادن استان فرآوری اولیه صورت می‌گیرد اما تا سال ۱۳۹۷ بسترهای لازم برای اینکه همه نوع کارخانه در استان ایجاد شود، فراهم نشد. علی‌رغم تلاش‌های بسیار در این زمینه حداقل کاری که در زمینه فرآوری مواد معدنی در استان صورت گرفته فرآوری اولیه و دانه بندی است بطوری که ۳۵ واحد فرآوری سیلیس شامل دانه بندی و پودر وجود دارد. لذا در بخش معدن باید بسترهای مناسب را برای جذب سرمایه‌گذار بکار برد تا واحدهای غیرفعال را از این وضعیت خارج نمود.

— همچنین ریسک سرمایه‌گذاری و بهبود شرایط منطقه‌ای به دلایل فوق در سال مورد بررسی بسیار بالا بوده و هست. همچنین استفاده از روش‌های سنتی هزینه معدن کاری را در همدان افزایش داده و اغلب معادن همدان به صورت سنتی و غیرفنی بهره‌برداری می‌شود، از اینرو حوزه معدن استان همدان تا رسیدن به وضعیت مطلوب فاصله زیادی دارد. به نظر می‌رسد استعدادهای معدنی همدان به‌درستی معرفی نشده و حتی میزان سرمایه‌گذاری در حوزه معدن همدان قابل توجه و رضایت‌بخش نیست و این مشکلات سبب شده تا سرمایه‌گذاران در این زمینه ورود پیدا نکنند.

۴-۳- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن

بخش صنعت و معدن از جمله بخش‌های زیربنایی اقتصاد است که نقش مهمی در تعیین چرخه‌های رونق و رکود اقتصادی ایفا می‌کند. از این رو به منظور شناخت دقیق، رفع مشکلات و نارسایی‌ها و انجام برنامه‌ریزی‌های آتی، بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش صنعت و معدن استان همدان ضروری است.

۴-۳-۱- بررسی وضعیت تولید بخش صنعت و معدن

در جدول (۴-۱)، ارزش افزوده، مصرف واسطه، ستانده و نسبت مصرف به ستانده زیربخش‌های گروه صنعت و معدن در سال ۱۳۹۴ نشان داده شده است. براساس جدول مزبور، ارزش افزوده صنعت در سال ۱۳۹۴ معادل ۱۶۳۰۶۲۵۹ میلیون ریال بوده است. مصرف واسطه بخش صنعت در سال ۱۳۹۴ معادل ۲۹۷۷۶۱۵۲ میلیون ریال بوده است. همچنین ستانده بخش صنعت در سال ۱۳۹۴، ۴۶۰۸۲۴۱۱ میلیون ریال افزایش یافته است.

ارزش افزوده بخش معدن نیز در سال ۱۳۹۴ معادل ۱۰۱۹۵۰۱ میلیون ریال، مصرف واسطه آن در سال مذکور معادل ۲۴۱۴۵۷ میلیون ریال و ستانده آن معادل ۱۲۶۰۹۵۸ میلیون ریال بوده است. گفتنی است، در جدول (۴-۱) نیز نسبت مصرف واسطه به ستانده زیربخش‌های گروه صنعت و معدن تصویر شده است. همانطور که مشاهده می‌شود، نسبت مصرف واسطه به ستانده در بخش صنعت در سال ۱۳۹۴ معادل ۰.۶۴۶ و نسبت مصرف واسطه به ستانده در بخش معدن در سال مذکور معادل ۰.۱۹۱ بوده است.

جدول ۴-۱. ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده زیربخش‌های گروه صنعت و معدن استان به قیمت جاری در سال ۱۳۹۴

(ارقام میلیون ریال)

شرح	ارزش افزوده	مصرف واسطه	ستانده	نسبت مصرف واسطه به ستانده
استخراج معدن	۱۰۱۹۵۰۱	۲۴۱۴۵۷	۱۲۶۰۹۵۸	۰.۱۹۱
استخراج نفت خام، گاز طبیعی و خدمات پشتیبانی معادن	.	.	.	.
استخراج سایر معادن	۱۰۱۹۵۰۱	۲۴۱۴۵۷	۱۲۶۰۹۵۸	۰.۱۹۱
صنعت	۱۶۳۰۶۲۵۹	۲۹۷۷۶۱۵۲	۴۶۰۸۲۴۱۱	۰.۶۴۶
تولید محصولات غذایی	۳۹۰۶۳۳۴	۱۳۳۲۱۶۱۷	۱۷۲۲۷۹۵۱	۰.۷۷۳
تولید انواع آشامیدنیها	۱۳۴۱۵۵.۶	۱۹۸۰۸۶	۳۳۲۲۴۱	۰.۵۹۶
تولید فرآورده‌های توتون و تنباکو	۳۴۳۵.۲	۱۲۶۶	۴۷۰۱	۰.۲۶۹
تولید منسوجات	۱۰۸۷۳۰۸	۱۰۴۶۶۶۴	۲۱۳۳۹۷۲	۰.۴۹۰
تولید پوشاک	۱۶۶۶۳۶.۲	۸۷۷۳۹	۲۵۴۳۷۵	۰.۳۴۴
تولید چرم و فرآورده‌های وابسته	۱۵۸۴۲.۶	۲۴۲۱۹	۴۰۰۶۱	۰.۶۰۴
تولید چوب و محصولات چوبی به جز مبلمان، حصیر و مواد حصیر بافی	۳۲۰۹۹۷.۳	۱۶۶۸۲۴	۴۸۷۸۲۱	۰.۳۴۱
تولید کاغذ و فرآورده‌های کاغذی	۲۱۲۷۰۰.۷	۱۳۹۲۱۹	۳۵۱۹۱۹	۰.۳۹۵
چاپ و تکثیر رسانه‌های ضبط شده	۲۲۴۸۴.۷	۱۰۱۳۹	۳۲۶۲۴	۰.۳۱۰
تولید کک، فرآورده‌های حاصل از پالایش نفت	۱۲۷۹۱.۶	۸۱۸۲	۲۰۹۷۴	۰.۳۹۰
تولید مواد شیمیایی و فرآورده‌های شیمیایی	۸۱۶۹۳۷.۷	۷۷۶۰۳۴	۱۵۹۲۹۷۲	۰.۴۸۷
تولید داروها و فرآورده‌های دارویی و شیمیایی و گیاهی	۱۶۸۳۱۶.۸	۱۳۷۳۰۳	۳۰۵۶۲۰	۰.۴۴۹
تولید فرآورده‌های لاستیکی و پلاستیکی	۱۰۰۳۸۶۶	۷۹۶۳۶۷	۱۸۰۰۲۳۳	۰.۴۴۲
تولید سایر فرآورده‌های معدنی غیرفلزی	۴۱۰۷۷۷۲	۳۱۷۵۵۴۳	۷۲۸۳۳۱۶	۰.۴۳۶



تولید فلزات پایه	۱۹۴۵۷۱۴	۵۴۵۰۲۶۴	۷۳۹۵۹۷۹	۰.۷۳۶
تولید محصولات فلزی ساخته شده، به جز ماشین آلات و تجهیزات	۸۷۲۵۱۶	۲۵۲۲۲۷۵	۳۳۹۴۷۹۱	۰.۷۴۲
تولید محصولات رایانه‌ای، الکترونیکی و نوری	۳۷۳۵۷۶.۴	۲۰۹۲۳۷	۵۸۲۸۱۴	۰.۳۵۹
تولید تجهیزات برقی	۲۸۲۲۳۰.۶	۸۷۷۹۵۱	۱۱۶۰۱۸۱	۰.۷۵۶
تولید ماشین آلات و تجهیزات طبقه بندی نشده در جای دیگر	۳۹۴۱۹۸.۸	۵۷۰۴۹۶	۹۶۴۶۹۴	۰.۵۹۱
تولید وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیم تریلر	۳۴۴۴۹۸.۲	۱۹۵۲۹۳	۵۳۹۷۹۱	۰.۳۶۱
تولید سایر تجهیزات حمل و نقل	۸۱۱.۸	۳۹۱	۱۲۰.۳	۰.۳۲۵
تولید مبلمان	۹۲۴۹۷.۷	۳۴۵۹۹	۱۲۷۰۹۶	۰.۲۷۲
تولید سایر مصنوعات	۱۹۲۶۶.۳	۸۸۵۴	۲۸۱۲۰	۰.۳۱۴
تعمیر و نصب ماشین آلات و تجهیزات	۱۳۶۹.۳	۱۷۵۹۰	۱۸۹۵۹	۰.۹۲۷

مأخذ: مرکز آمار ایران

۴-۳-۱ میزان تولید محصولات صنعتی منتخب (محصولات صنعتی عمده تولیدی استان) جدول (۴-۲) میزان تولید محصولات صنعتی عمده تولیدی استان در سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ را نشان می‌دهد. براساس جدول مذکور، مقدار تولید سیمان در سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ به ترتیب معادل ۲۲۱۰.۱ و ۱۷۸۴.۹ هزار تن بوده است. مقدار تولید فولاد خام نیز در سال ۱۳۹۶ معادل ۳۹۸۸ هزار تن و در سال ۱۳۹۷ معادل ۴۰۳.۷ هزار تن بوده است. مقدار تولید شیشه (ظروف و بطری) در سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ به ترتیب معادل ۵۵.۰۱ و ۶۷.۷ هزار تن بوده است.

جدول ۴-۲. میزان تولید برخی از واحدهای منتخب استان
(ارقام هزار تن)

عنوان شاخص یا نماگر	سال ۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷
مقدار تولید سیمان	۲۲۱۰.۱	۱۷۸۴.۹
مقدار تولید فولاد خام	۳۹۸۸	۴۰۳.۷
مقدار تولید روغن خوراکی	۲۲.۶	-
مقدار تولید شیشه (ظروف و بطری)	۵۵.۰۱	۶۷.۷

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۴-۳-۲- بررسی وضعیت کارگاه‌های صنعتی

با توجه به اهمیت تحولات واحدهای صنعتی در این بخش به بررسی وضعیت کارگاه‌های صنعتی استان همدان پرداخته شده است. با توجه به ارقام موجود در جدول (۴-۳)، تعداد جواز تأسیس صادر شده در سال ۱۳۹۷ معادل ۵۷۹ فقره و در سال ۱۳۹۶، ۵۷۴ فقره بوده است. میزان سرمایه ثابت بر اساس تعداد جواز تأسیس در سال ۱۳۹۷ معادل ۳۴۶۶۷ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۶، ۱۵.۷ درصد کاهش یافته است. همچنین میزان اشتغال بر اساس تعداد جواز تأسیس صادره در سال ۱۳۹۶ معادل ۱۰۶۹۶ نفر بوده که این تعداد در سال ۱۳۹۷ به ۹۶۸۳ نفر کاهش یافته است. گفتنی است، پروانه‌های بهره‌برداری به عنوان شاخصی از فعالان یک بخش صنعتی است که می‌تواند تعداد واحدهای تولیدی که پس از موفقیت در تولید آزمایشی محصول، فعالیت خود را آغاز کرده‌اند، نشان دهد. بنابراین تعداد پروانه‌های صادر شده برای یک فعالیت صنعتی نشان‌دهنده میزان جذابیت صنعت، سطح سرمایه‌گذاری در آن صنعت و نیز تعداد بازارها و سطح تقاضا برای تولیدات آن است و در نهایت تمامی این عوامل نشان‌دهنده قابلیت توسعه و نیز سهم آن صنعت در میان سایر صنایع است. براساس جدول (۴-۳)، تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ بدون تغییر و تعداد آن ۷۴ فقره بوده است. میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در سال ۱۳۹۶ معادل ۱۲۹۸ میلیارد ریال بوده که با افزایش ۲۹۲ درصدی به ۵۰۸۹ میلیارد ریال در سال ۱۳۹۷ رسیده است. بعلاوه میزان اشتغال براساس پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای در سال ۱۳۹۶ معادل ۹۶۱ فقره بوده که این تعداد در سال ۱۳۹۷ به ۱۰۷۱ فقره افزایش یافته است.



جدول ۴-۳. تعداد جواز تأسیس و پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی در بخش صنعت در سالهای ۹۷-۱۳۹۶

۱۳۹۷	۱۳۹۶	شرح
۵۷۹	۵۷۴	تعداد جواز تأسیس (فقره)
۳۴۶۶۷	۴۱۱۲۶	میزان سرمایه ثابت بر اساس تعداد جواز تأسیس (میلیارد ریال)
۹۶۸۳	۱۰۶۹۶	میزان اشتغال بر اساس تعداد جواز تأسیس (نفر)
۷۴	۷۴	تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای (فقره)
۵۰۸۹	۱۲۹۸	میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای (میلیارد ریال)
۱۰۷۱	۹۶۱	میزان اشتغال‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری صنعتی ایجاد و توسعه‌ای (نفر)

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۴-۳-۲-۱ سهم کارگاه‌های صنعتی استان در کشور

در جدول (۴-۴) وضعیت کارگاه‌های صنعتی بالای ۱۰ نفر کارکن استان همدان در کشور در سال ۱۳۹۶ نشان شده است. مجموع کارگاه‌های صنعتی استان در سال ۱۳۹۶ معادل ۶۶۳ عدد بوده که سهم کارگاه‌های صنعتی بالای ۱۰ نفر کارکن استان همدان در کشور در سال ۱۳۹۶، ۱.۵۶ درصد بوده است. تعداد کارگاه‌های ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر در استان همدان ۳۷ عدد و در کشور ۳۴۷۲ عدد بوده است. سهم کارگاه‌های صنعتی بالای ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر از کل کارگاه‌های صنعتی استان ۵.۵۸ درصد بوده است. همچنین مجموع شاغلان کارگاه‌های صنعتی استان در سال ۱۳۹۶ معادل ۲۳۷۷۲ نفر بوده که ۱.۱۱ درصد از مجموع شاغلان کارگاه‌های صنعتی در کشور را به خود اختصاص داده است. تعداد شاغلان کارگاه‌های صنعتی بالاتر از ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر در استان ۹۰۴۳ نفر بوده که ۰.۷۷ درصد از تعداد شاغلان کارگاه‌های صنعتی بالاتر از ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر در کشور به خود اختصاص داده است. بعلاوه سهم شاغلان کارگاه‌های صنعتی ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر از مجموع شاغلان کارگاه‌های صنعتی استان ۳۸.۰۴ درصد را به خود اختصاص داده است.

جدول ۴-۴. وضعیت کارگاه‌های صنعتی بالای ۱۰ نفر کارکن استان همدان در کشور در سال ۱۳۹۶

شرح	نوع کارگاه	همدان	درصد از کشور	کشور
تعداد کارگاه‌ها	۱۰-۴۹ نفر کارکن	۵۶۶	۱.۶۳	۳۴۶۶۵
	۵۰-۹۹ نفر کارکن	۶۰	۱.۴۳	۴۱۸۷
	۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر	۳۷	۱.۰۶	۳۴۷۲
	جمع کل	۶۶۳	۱.۵۶	۴۲۳۲۴
تعداد شاغلان	۱۰-۴۹ نفر کارکن	۱۰۹۴۵	۱.۵۷	۶۹۴۰۵۹
	۵۰-۹۹ نفر کارکن	۳۷۸۴	۱.۳۶	۲۷۸۱۲۸
	۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر	۹۰۴۳	۰.۷۷	۱۱۶۸۹۰۲
	جمع کل	۲۳۷۷۲	۱.۱۱	۲۱۴۱۰۸۹

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

مطابق جدول (۴-۵)، شاخص بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش ستانده در بخش صنعت (بر حسب میلیون ریال به تعداد کارکنان) در سال ۱۳۹۲ معادل ۱۱۹۵ و در سال ۱۳۹۳ معادل ۱۱۹۰ میلیون ریال به تعداد کارکنان بوده است. همچنین شاخص بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش ستانده در بخش صنعت (سال پایه ۱۰۰=۱۳۹۰) در سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ به ترتیب معادل ۱۱۴ و ۱۱۳ بوده است. درصد تغییرات سالیانه نرخ بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش ستانده در بخش صنعت در سال ۱۳۹۲، ۴.۷٪- و در سال ۱۳۹۳، ۰.۴٪- بوده است. همانطور که از جدول (۴-۵) مشاهده می‌شود، شاخص بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش افزوده در بخش صنعت (بر حسب میلیون ریال به تعداد کارکنان) در سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ به ترتیب معادل ۲۹۰ و ۲۹۷ میلیون ریال به تعداد کارکنان بوده است. شاخص بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش افزوده در بخش صنعت (سال پایه ۱۰۰=۱۳۹۰) در سال ۱۳۹۲، ۸۰ و در سال ۱۳۹۳ معادل ۸۲ بوده است. گفتمانی است درصد تغییرات سالیانه نرخ بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش افزوده در بخش صنعت در سال ۱۳۹۲، ۱۴.۴٪- و در سال ۱۳۹۳، ۲.۵٪- بوده است.



جدول ۴-۵. بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش ستانده و ارزش افزوده در بخش صنعت استان

شرح	۱۳۹۲	۱۳۹۳
شاخص بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش ستانده در بخش صنعت (بر حسب میلیون ریال به تعداد کارکنان)	۱۱۹۵	۱۱۹۰
شاخص بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش ستانده در بخش صنعت (سال پایه ۱۰۰=۱۳۹۰)	۱۱۴	۱۱۳
درصد تغییرات سالیانه نرخ بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش ستانده در بخش صنعت	-۴.۷	-۰.۴
شاخص بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش افزوده در بخش صنعت (بر حسب میلیون ریال به تعداد کارکنان)	۲۹۰	۲۹۷
شاخص بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش افزوده در بخش صنعت (سال پایه ۱۰۰=۱۳۹۰)	۸۰	۸۲
درصد تغییرات سالیانه نرخ بهره‌وری نیروی کار بر مبنای ارزش افزوده در بخش صنعت	-۱۴.۴	۲.۵

مأخذ: سازمان ملی بهره‌وری ایران

در جدول (۴-۶) بهره‌وری دستمزد (رقابت‌پذیری نیروی کار) بر مبنای ارزش ستانده و ارزش افزوده در بخش صنعت استان در سالهای ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ تصویر شده است. بر اساس جدول (۴-۶) بهره‌وری دستمزد بر مبنای ارزش ستانده در بخش صنعت در سال‌های ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ به ترتیب معادل ۱۶.۱ و ۱۴.۸ بوده است. همچنین بهره‌وری دستمزد بر مبنای ارزش ستانده در بخش صنعت (سال پایه ۱۰۰=۱۳۹۰) در سال ۱۳۹۲ معادل ۱۳۲ و در سال ۱۳۹۳ معادل ۱۲۱ بوده است. درصد تغییرات سالیانه نرخ بهره‌وری دستمزد بر مبنای ارزش ستانده در بخش صنعت در سال ۱۳۹۲ معادل ۰.۱٪ بوده و در سال ۱۳۹۳ به ۸.۵٪- کاهش یافته است. بعلاوه بهره‌وری دستمزد بر مبنای ارزش افزوده در بخش صنعت در سالهای ۱۳۹۲ و ۱۳۹۳ به ترتیب معادل ۳.۹ و ۳.۷ بوده است. بهره‌وری دستمزد بر مبنای ارزش افزوده در بخش صنعت (۱۰۰=۱۳۹۳) در سال ۱۳۹۲، ۹۳ و در سال ۱۳۹۳، ۸۸ بوده است. گفتنی است، درصد تغییرات سالیانه نرخ بهره‌وری دستمزد بر مبنای ارزش افزوده در بخش صنعت در سال ۱۳۹۲، ۱۰.۱٪- و در سال ۱۳۹۳، ۵.۸٪- بوده است.

جدول ۴-۶. بهره‌وری دستمزد (رقابت‌پذیری نیروی کار) بر مبنای ارزش‌سنانده و ارزش‌افزوده در بخش صنعت استان

شرح	۱۳۹۲	۱۳۹۳
بهره‌وری دستمزد (رقابت‌پذیری نیروی کار) بر مبنای ارزش‌سنانده در بخش صنعت	۱۶.۱	۱۴.۸
بهره‌وری دستمزد (رقابت‌پذیری نیروی کار) بر مبنای ارزش‌سنانده در بخش صنعت (سال پایه ۱۰۰=۱۳۹۰)	۱۳۲	۱۲۱
درصد تغییرات سالیانه نرخ بهره‌وری دستمزد (رقابت‌پذیری نیروی کار) بر مبنای ارزش‌سنانده در بخش صنعت	۰.۱	-۸.۵
بهره‌وری دستمزد (رقابت‌پذیری نیروی کار) بر مبنای ارزش‌افزوده در بخش صنعت	۳.۹	۳.۷
بهره‌وری دستمزد (رقابت‌پذیری نیروی کار) بر مبنای ارزش‌افزوده در بخش صنعت (سال پایه ۱۰۰=۱۳۹۰)	۹۳	۸۸
درصد تغییرات سالیانه نرخ بهره‌وری دستمزد (رقابت‌پذیری نیروی کار) بر مبنای ارزش‌افزوده در بخش صنعت	-۱۰.۱	-۵.۸

مأخذ: سازمان ملی بهره‌وری ایران

مطابق جدول (۴-۷)، شاخص بهره‌وری انرژی فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر (سال پایه ۱۰۰=۱۳۹۰) در استان همدان در سال ۱۳۹۳، ۸۵ و در کشور ۸۶ بوده اما در سال ۱۳۹۴، اختلاف این شاخص در کشور و استان فاحش بوده و در استان ۹۴ و در کشور ۷۲ بوده است.

جدول ۴-۷. شاخص بهره‌وری انرژی فعالیت صنعتی کارگاه‌های صنعتی دارای ده نفر کارکن و بیشتر در استان همدان و کشور (سال پایه ۱۰۰=۱۳۹۰)

شرح	۱۳۹۳	۱۳۹۴
استان همدان	۸۵	۹۴
کشور	۸۶	۷۲

مأخذ: سازمان ملی بهره‌وری ایران



۴-۳-۳- بررسی وضعیت زیربخش معدن

معادن تأمین کننده مواد اولیه مورد نیاز بسیاری از صنایع بوده و در امر خود کفایی صنعتی، ایجاد اشتغال مولد و افزایش تولید ناخالص ملی و در آمدسرانه یک کشور نقش بسزایی دارند. به تعبیری دیگر، اهمیت مشارکت معدن و صنایع معدنی در قابلیت این بخش در ایجاد جریان بلندمدتی از تولید، ظرفیت به کارگیری نیروی کار ساده و ماهر، پیوستگی آن به بخش زیرساخت‌ها، تنوع گسترده محصولات و کاربردهای آن و امکان بازیافت، نهفته است. مدیریت صحیح و متعهدانه این بخش توسط بخش دولتی و خصوصی، رشد پایدار آن را تضمین خواهد کرد. از اینرو بررسی وضعیت معدن در استان از اهمیت بسزایی برخوردار است. در جدول (۴-۸) وضعیت پروانه‌های بهره‌برداری معدنی در بخش معدن تصویر شده است. تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده در سال ۱۳۹۶، ۱۹ فقره بوده که با کاهش ۳۱.۵ درصدی به ۱۳ فقره در سال ۱۳۹۷ رسیده است. میزان سرمایه گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده در سال ۱۳۹۷ معادل ۵۸۳۲۹ میلیارد ریال بوده که با کاهش ۱۴.۷ درصدی مواجه بوده است. همچنین میزان اشتغال بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده در سال ۱۳۹۷، ۷۱ نفر بوده است.

جدول ۴-۸. وضعیت پروانه‌های بهره‌برداری معدنی در بخش معدن

۱۳۹۷	۱۳۹۶	شرح
۱۳	۱۹	تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده (فقره)
۵۸۳۲۹	۶۸۴۰۲	میزان سرمایه‌گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده (میلیارد ریال)
۷۱	۱۲۵	میزان اشتغال بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده (نفر)

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۴-۳-۴- صادرات و واردات محصولات بخش صنعت و معدن

با توجه به اینکه توسعه صادرات کالاهای صنعتی در استان از مهم‌ترین اولویت‌ها محسوب می‌شود. از اینرو، صنعتگران استان همدان باید کالاهای خود را صادرات محور و براساس بازاریابی تولید کنند تا بتوانند در بازارهای جهانی رقابت کنند. جدول (۴-۹) میزان صادرات استان را در بخش‌های صنعت و معدن در سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد. براساس جدول مذکور، ارزش صادرات استان همدان در بخش صنعت در سال ۱۳۹۷ معادل ۹۲.۴ میلیون دلار بوده

که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۴۸ درصد رشد داشته است. همچنین وزن صادرات کالاهای صنعتی معادل ۲۹۱.۵ هزار تن بوده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۳۳ درصد با کاهش مواجه بوده است. گفتنی است ۵۹.۴۶ درصد از صادرات استان همدان در سال ۱۳۹۷ به بخش صنعت تعلق داشته است.

بعلاوه ارزش و وزن صادرات بخش معدن در سال ۱۳۹۷ به ترتیب معادل ۵.۵ میلیون دلار و ۴.۷ هزار تن بوده که از لحاظ وزنی با ۵ درصد کاهش و از لحاظ ارزشی ۱۲۴۵ درصد افزایش داشته است. همانطور که از جدول (۴-۹) مشاهده می‌گردد بخش معدن استان همدان در سال ۱۳۹۷، ۳.۵۶ درصد از کل صادرات استان را به خود اختصاص داده است.

جدول ۴-۹. میزان صادرات کالای استان همدان در بخش‌های صنعت و معدن در سال ۱۳۹۷

نام بخش	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	درصد از کل صادرات	وزن مدت مشابه سال قبل (هزار تن)	ارزش دلاری مدت مشابه سال قبل (میلیون دلار)	درصد رشد ارزش نسبت به سال گذشته	درصد رشد ارزش نسبت به سال گذشته
صنعت	۲۹۱.۵	۹۲.۴	۵۹.۴۶٪	۴۳۶.۴	۶۲.۶	۴۸٪	۳۳٪
معدن	۴.۷	۵.۵	۳.۵۶٪	۵.۰۲	۰.۴	۱۲۴۵٪	۵٪

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

سیم مسی با صادرات ۳۳.۵۰ میلیون دلار و ۲۱.۵۴ درصد از صادرات استان مهمترین کالای صادراتی استان در سال ۱۳۹۷ بوده است. گونی پلاستیکی با صادرات ۵.۹۳ میلیون دلار و اختصاص ۳۸۱ درصد از صادرات استان به عنوان چهارمین کالای صادراتی استان و دومین کالای صادراتی در بخش صنعت بوده است. همچنین کلینگر با ۵.۳۱ میلیون دلار، خیار شور با ۵.۱۹ میلیون دلار و موتور کولر با ۴.۹۵ میلیون دلار از دیگر اقلام عمده صادرات این بخش می‌باشند. از صادرات صنعتی می‌توان به عنوان منبعی جهت افزایش درآمدهای ارزی و دستیابی به رشد اقتصادی مستمر و باثبات یاد کرد. از اینرو با توجه به اینکه اهمیت استراتژیک صادرات صنعتی برای استان باید بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد.


جدول ۴-۱۰. مهمترین اقلام صادراتی استان همدان در بخش صنعت در سال ۱۳۹۷

ردیف	نام کالا	وزن(هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	درصد ارزش از صادرات
۱	سیم مسی	۲.۵۹	۳۳.۵۰	٪۲۱.۵۴
۲	گونی پلاستیکی	۱.۳۸	۵.۹۳	٪۳.۸۱
۳	کلینگر	۱۷۱.۲	۵.۳۱	٪۳.۴۲
۴	خیار شور	۲.۲۸	۵.۱۹	٪۳.۳۴
۵	موتور کولر	۱.۳۴	۴.۹۵	٪۳.۱۸
۶	ظروف تفلون	۰.۶	۳.۷۲	٪۲.۳۹
۷	چینی آلات بهداشتی	۴.۲۹	۳.۰۶	٪۱.۹۷
۸	سیمان	۷۱.۵	۲.۶۶	٪۱.۷۱
۹	میلگرد	۲.۵۷	2.53	٪۱.۶۳
۱۰	انواع ترشحات	۰.۸۷	2.08	٪۱.۳۴

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

همانطور که در جدول (۴-۱۱) مشاهده می‌شود، این بخش شامل ۱۰ قلم کالا بوده که مهمترین کالای صادراتی این بخش در سال ۱۳۹۷، خاک فروسیلیس به ارزشی معادل ۵.۱۸ میلیون دلار و به وزن ۳.۵۳ هزار تن بوده است. صادرات خاک فروسیلیس ۳.۳۳ درصد از ارزش کل صادرات استان را به خود اختصاص داده است. بعد از آن صادرات سنگ تراورتن با ارزشی معادل ۰.۳۸ میلیون دلار و صادرات گل گوگرد با ارزشی معادل ۰.۰۴ میلیون دلار در رده‌های بعدی صادرات بخش معدن استان همدان از نظر ارزش صادرات قرار دارند.

جدول ۴-۱۱. مهمترین اقلام صادراتی استان همدان در بخش معدن در سال ۱۳۹۷

ردیف	نام کالا	وزن(هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	درصد ارزش از کل صادرات
۱	خاک فروسیلیس	۳.۵۳	۵.۱۸	٪۳.۳۳
۲	سنگ تراورتن	۰.۳۸	۰.۰۸	٪۰.۰۵
۳	گل گوگرد	۰.۱۴	۰.۰۶	٪۰.۰۴
۴	سنگ ساختمانی	۰.۱۰	۰.۰۵	٪۰.۰۴
۵	کربنات کلسیم	۰.۲۲	۰.۰۴	٪۰.۰۳

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

جدول (۴-۱۲) اقلام عمده وارداتی در بخش های صنعت و معدن استان را در سال ۱۳۹۷ نشان می دهد. ارزش واردات پنل خورشیدی در سال ۱۳۹۷ معادل ۵.۱۴ میلیون دلار بوده که ۲۲ درصد از مجموع ارزش واردات استان را به خود اختصاص داده است. ست ژنراتور و کلاف رنگی کویل آلومینیوم به ترتیب با ارزشی معادل ۲.۶۵ و ۲.۴۲ میلیون دلار در رده های بعدی واردات استان قرار دارند.

جدول ۴-۱۲. اقلام عمده وارداتی در بخش های صنعت و معدن در سال ۱۳۹۷

نام کالا	وزن (تن)	ارزش (میلیون دلار)	سهم از وزن	سهم از ارزش
پنل خورشیدی	۸۸۷.۹	۵.۱۴	٪۲۱	٪۲۲
ست ژنراتور	۹۴.۳	۲.۶۵	٪۲	٪۱۱
کلاف رنگی کویل آلومینیوم	۴۷۱	۲.۴۲	٪۱۱	٪۱۰
کویل آلومینیوم	۴۲۳.۳	۱.۳۶	٪۱۰	٪۶
مهره زیر سوکت	۹۳.۹	۰.۷۳	٪۲	٪۳
دیزل ژنراتور	۱۴.۴	۰.۶۳	٪۰	٪۳
توربین	۲۷.۵	۰.۵۰	٪۱	٪۲
مقاومت پتاسیومتر	۰.۳	۰.۴۲	٪۰	٪۲
اجزا و قطعات بالابر	۸۵.۹	۰.۴۱	٪۲	٪۲

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۴-۳-۵- حمایت های دولت از بخش صنعت و معدن

جدول (۴-۱۳) اعتبارات بودجه ای تخصیص یافته به طرح های صنعتی را در سال ۱۳۹۷ نشان می دهد. در سال ۱۳۹۷، ۲ طرح با اعتبار ۸۷۵۰۰ میلیون ریال از صندوق توسعه ملی، ۳۲۶ طرح از سایر منابع بانکی با اعتبار ۱۲۶۶۴۰۰ میلیون ریال و ۲۱ طرح از محل رونق تولید با اعتبار ۲۷۶۷۰۶۰ میلیون ریال تخصیص یافته است.



جدول ۴-۱۳. اعتبارات بودجه‌ای تخصیص یافته به طرح‌های صنعتی در سال ۱۳۹۷

محل پرداخت	تعداد	مبلغ (میلیون ریال)
صندوق توسعه ملی	۲	۸۷۵۰۰
سایر منابع بانکی	۳۲۶	۱۲۶۶۴۰۰
رونق تولید	۲۱	۲۷۶۷۰۶۰

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۴-۴- جمع بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی بخش صنعت و معدن برای

استان

براساس بررسی‌های بعمل آمده از بخش صنعت و معدن در این فصل مشخص گردید تعداد جواز تأسیس صادر شده در سال ۱۳۹۷ معادل ۵۷۹ فقره و در سال ۱۳۹۶، ۵۷۴ فقره بوده است. اما میزان سرمایه ثابت بر اساس تعداد جواز تأسیس در سال ۱۳۹۷ معادل ۳۴۶۶۷ میلیارد ریال بوده که نسبت به سال ۱۳۹۶، ۱۵.۷ درصد کاهش یافته است. همچنین میزان اشتغال بر اساس تعداد جواز تأسیس صادره در سال ۱۳۹۶ معادل ۱۰۶۹۶ نفر بوده که این تعداد در سال ۱۳۹۷ به ۹۶۸۳ نفر کاهش یافته است. بعلاوه مجموع کارگاه‌های صنعتی استان در سال ۱۳۹۶ معادل ۶۶۳ واحد فعال بوده که سهم کارگاه‌های صنعتی بالای ۱۰ نفر کارکن استان همدان در کشور در سال ۱۳۹۶، ۱.۵۶ درصد بوده است. تعداد کارگاه‌های- ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر در استان همدان ۳۷ واحد فعال و در کشور ۳۴۷۲ واحد فعال بوده است. سهم کارگاه‌های صنعتی بالای ۱۰۰ نفر کارکن و بیشتر از کل کارگاه‌های صنعتی استان ۵.۵۸ درصد بوده است. البته نکته حایز اهمیت آن است که ارزش صادرات استان همدان در بخش صنعت در سال ۱۳۹۷ معادل ۹۲.۴ میلیون دلار بوده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۴۸ درصد رشد داشته است.

استان همدان در بخش معدن با تحولاتی در سال ۱۳۹۷ مواجه بوده است بطوری که تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده در سال ۱۳۹۶، معادل ۱۹ فقره بوده که با کاهش ۳۱.۵ درصدی به ۱۳ فقره در سال ۱۳۹۷ کاهش یافته است. میزان سرمایه گذاری بر اساس تعداد پروانه‌های بهره‌برداری معدنی ایجاد شده نسبت به مدت مشابه سال ۱۳۹۶ با کاهش ۱۴.۷ درصدی مواجه بوده است. همچنین ارزش صادرات بخش معدن در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال گذشته ۱۳۹۶، معادل ۱۲۴۵ درصد افزایش داشته است. با این وجود استان



- اعمال مقررات ضد دامپینگ از طریق برخورد تعرفه‌ای یا غیرتعرفه‌ای با اقدامات تجاری نامطلوب کشور مقابل
- حذف معافیت‌های خاص و تعرفه‌ای و جایگزین کردن اعتبارهای لازم برای دستگاه‌هایی که امکان تأمین هزینه‌های مذکور را از محل عرضه کالا و خدمات ندارند.
- حذف تعرفه وارداتی برای سرمایه‌گذاری خارجی جهت ماشین‌آلات

بخش معدن

- الزام سایر وزارتخانه‌ها و واحدهای تابعه استانی در هماهنگی با وزارتخانه خصوصاً در بحث پروژه‌های عمرانی
- ایجاد مشوق‌های لازم و ایجاد بسته مناسب جهت حضور بخش معدن در بازارهای جهانی و خصوصاً کشورهای همسایه
- برگزاری دوره‌های آموزشی تجارت و بازاریابی بین‌المللی برای بهره‌برداران معادن
- اولویت اجرایی عملیات ژئوفیزیک هوایی در کشور
- نیاز به تجهیز سازمان استان‌ها به تجهیزات بروز و مناسب جهت نظارت بر عملیات معدنی و برداشت‌های غیرمجاز از ذخایر به طور مثال استفاده از پهباد
- یکسان‌سازی قوانین و مقررات در بخش احداث واحدهای فرآوری سر معدن
- موضوع ماده ۹۰ آئین نامه اجرایی خصوصاً در بحث قوانین منابع طبیعی و امور اراضی
- روزرسانی اطلاعات پایه زمین‌شناس

فصل پنجم

ساختمان و مسکن

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019
Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Province



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر بخش ساختمان و مسکن

بخش ساختمان و مسکن یکی از بخشهای پراهمیت اقتصادی و به عنوان بخش پیشرو در اقتصاد است، نقش کلیدی این بخش در اصلاح وضعیت اقتصادی، خروج از رکود و بحرانهای اقتصادی و ویژگی خاص آن است. تعیین رفاه خانوارها و ایجاد ثبات اجتماعی و اقتصادی از مهم‌ترین کارکردهای بخش ساختمان و مسکن می‌باشد. استان همدان در این بخش از استانهای پیشرو کشور است. در سال ۱۳۹۷ در راستای اجرای سیاستهای مطابق با نقشه راه بخش مسکن و به استناد برنامه ششم توسعه جهت گیری استان در تامین مالی بخش ساختمان و مسکن، دنبال کردن و اجرای طرح بازآفرینی و ترمیم مسکن بافت های فرسوده، تولید مسکن ارزان قیمت برای حمایت از اقشار کم درآمد و... مورد توجه جدی بود. با وجود این اقدامات در سال مورد بررسی به دلیل شرایط نابسامان اقتصادی حاکم در اقتصاد استان و کشور جهش قیمتی در بخش مسکن و اثرگذاری آن بر سایر بخشها و همچنین تاثیر پذیری این بخش از سایر بازارها به ویژه بازار ارز بسیار پر شتاب بود. رشد قیمت زمین و مسکن، افزایش اجاره بها و نامناسب بودن میزان تسهیلات اعطایی در این بخش به دلیل تورم و رشد روزافزون آن آسیب جدی در این بخش بود. در این راستا به منظور تقویت و بهبود این بخش در استان می بایست با فراهم کردن زمینه های لازم در راستای تشویق و ترغیب سازندگان و سرمایه گذاران به جهت مداخله در بافت فرسوده شهری استان و سرمایه گذاری در این بخش و افزایش سهم تسهیلات به جهت ساخت و خرید مسکن بخصوص در محدوده بافت فرسوده شهری، حمایت از تولید حرفه ای، انبوه و صنعتی مسکن در استان، تقویت بخش تقاضای مسکن از طریق اعطایی تسهیلات به متقاضیان و تاسیس صندوق ضمانت باز پرداخت تسهیلات مسکن و تسريع در اجرایی شدن برنامه باز آفرینی شهری در استان و گام های موثر برداشت.

واژگان کلیدی: همدان، مسکن و ساختمان، بازآفرینی، ارزش افزوده، نقشه راه مسکن



مقدمه

بخش مسکن از بخش های پیشرو در هر اقتصادی است. علاوه بر تاثیرات ژرف اجتماعی، فرهنگی، به لحاظ اقتصادی نیز حایز اهمیت بوده و به عنوان موتور رشد و توسعه عمل می نماید. این بخش با ایجاد اشتغال در بخش ساختمان و بخش های وابسته از طریق تاثیر بر مخارج مصرفی و سرمایه گذاری تغییرات در تولید ناخالص داخلی و نوسانات اقتصادی را به شدت تحت تاثیر قرار می دهد. بنابراین کشورها در شرایط بحران اقتصادی و برای رفع معضل بیکاری از این بخش به عنوان موتور رشد و مولد اشتغال کمک می گیرند. بخش مسکن، مصرف کننده عمده محصولات بسیاری از فعالیت های صنعتی، معدنی و کشاورزی و خدماتی می باشد و ایجاد رونق در این بخش معادل رونق در کل اقتصاد بوده و از آنجایی که مردم هنوز مسکن را به چشم سرمایه می پندارند، این موضوع و اثرگذاری این بخش بر اقتصاد بیشتر خواهد بود.

در عین حال هرگونه بی ثباتی در اقتصاد کلان می تواند سیستم کارآی مسکن و هر بخش اقتصادی دیگری را غیرکارآمد ساخته و اهداف تعیین شده در بخش مسکن را دور از دسترس سازد، پس شرط اولیه در تمهید بخش مسکن کارآمد، ایجاد محیط باثبات اقتصادی است. تأثیرگذاری مسکن برای ایجاد رونق و رکود در اقتصاد و متقابلاً استفاده از این بخش به عنوان بخش پیشرو در اقتصاد، برای اصلاح وضعیت اقتصادی، خروج از رکود و بحران های اقتصادی از ویژگی خاص بخش مسکن حکایت دارد. تعیین رفاه خانوارها و ایجاد ثبات اجتماعی و اقتصادی از مهم ترین کارکردهای مسکن می باشد^۱.

با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن و جهت گیری های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن مورد بررسی و تحلیل قرار می گیرد. سپس در بخش بعدی به بررسی شاخص های بخش ساختمان و مسکن پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع بندی این فصل، توصیه های سیاستی لازم برای تقویت و رونق بخش ساختمان و مسکن استان در اختیار سیاستگذاران و برنامه ریزان استان و کشور قرار می گیرد.

۱. مجموعه گزارش های پژوهشی مسکن، (۱۳۹۳)

۵-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن استان

سیاست‌های اقتصادی بخش ساختمان و مسکن به دلیل اهمیت این بخش از دو منظر و اثرگذاری آن بر سایر بخشها در اقتصاد هر منطقه طراحی، اتخاذ و اجرا می‌شود، از این حیث بررسی وضعیت ساختمان و مسکن از دو بعد اقتصادی و اجتماعی در این فصل مورد توجه است. ازدیدگاه اقتصادی، مسکن و ساختمان یک کالای اقتصادی است و سرمایه-گذاری در این بخش به طور مستقیم اشتغال و درآمد ملی را تحت تاثیر قرار می‌دهد و ازدیدگاه اجتماعی ساختمان و مسکن یک نیاز اجتماعی محسوب می‌شود^۱ و ضرورت داشتن مسکن متناسب و تأمین آن را برای آحاد ملت مورد تأکید قرار داده است. در این صورت، بررسی سیاست‌ها و رویکردهای اتخاذ شده مربوط به این بخش می‌تواند تبیین-کننده وضعیت و راهنمای عاملان و دست اندر کاران بخش مزبور باشد.^۲

مطابق نقشه راه بخش مسکن تا افق سال ۱۴۰۴ در راستای مسکن خانوارهای کم‌درآمد، نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده و سکونتگاه‌های نابسامان شهری، برنامه اصلاحات درسیاست‌گذاری برای زمین با تأکید بر نظام برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، تقویت کارآمدی صنعت ساختمان، بهبود و توسعه نظام مالی تأمین مسکن، مسکن روستایی و بازار استیجاری دیده شده است.^۳ در سالهای اخیر به ویژه سال ۱۳۹۷ در بخش برنامه ریزی برای توسعه مالی بخش مسکن با راهکارهای به شرح ذیل طراحی شده است.

- افزایش سقف وام خرید مسکن از محل اوراق گواهی حق تقدم تا ۶۰۰ میلیون ریال
- ساخت مسکن تا سقف یک‌هزار میلیون ریال
- راه‌اندازی شرکت تأمین سرمایه مسکن
- راه‌اندازی صندوق پس‌انداز یکم با هدف تأمین مالی خرید و ساخت مسکن در ۳ سقف ۸۰۰، ۶۰۰ و ۴۰۰ میلیون ریال .
- راه‌اندازی صندوق سرمایه‌گذاری زمین و ساختمان
- راه‌اندازی حساب‌های امانی جهت تقویت بازار پیش فروش مسکن

۱. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (اصول سی و یکم و چهل و سوم)

۲. قادری و ایزدی، (۱۳۹۵)

۳. در بازنگری و به‌روزرسانی طرح جامع مسکن نقشه راه بخش مسکن تا افق سال ۱۴۰۴ در قالب محورهای هفت‌گانه طرح جامع، عمدتاً به دو بخش برنامه‌های نهادسازی و برنامه‌های عملیاتی تقسیم شده است.



- راه اندازی طرح تضمین معاملات فروش اقساطی مسکن
 - تدوین دستورالعمل نحوه انتشار اوراق رهنی در بازار رهن ثانویه
 - انتشار اولین مرحله از اوراق رهنی مسکن به میزان ۳ هزار میلیارد ریال
 - تدوین آیین نامه ماده ۱۴ قانون ساماندهی و حمایت از تولید و عرضه مسکن
 - استفاده از شرکت های لیزینگ در بخش مسکن
 - تدوین بسته بهینه مالیاتی بخش مسکن
 - راه اندازی صندوق های املاک و مستغلات
- سیاست های کلی مسکن در برنامه ششم توسعه در ماده ۵۹ به شرح ذیل بیان گردیده است.
- در چهارچوب قانون ساماندهی و حمایت از تولید و عرضه مسکن مصوب ۱۳۸۷/۲/۲۵، الف- وزارتخانه های راه و شهرسازی و کشور و شهرداری ها مکلفند در طول برنامه نسبت به احیاء، بهسازی، نوسازی و مقاوم سازی و بازآفرینی سالانه حداقل دویست و هفتاد محله در قالب مطالعات مصوب ستاد ملی بازآفرینی شهری پایدار بر حسب گونه های مختلف (شامل ناکارآمد- تاریخی- سکونتگاه های غیررسمی و حاشیه ای) و ارتقای دسترسی به خدمات و بهبود زیرساخت ها با رویکرد محله محور در چهارچوب قوانین و مقررات ذی ربط اقدام نمایند. تسهیلات و اعتبارات مورد نیاز سهم دولت همه ساله با پیشنهاد وزارت راه و شهرسازی و هماهنگی شهرداری ها به تصویب ستاد ملی بازآفرینی شهری پایدار می رسد و در قالب بودجه سنواتی پیش بینی می شود و در اختیار دستگاه های اجرایی ذی ربط و شهرداری ها قرار می گیرد. برنامه عملیاتی در دو بخش نوسازی مسکن و تأمین خدمات و زیرساخت، در سه ماهه اول اجرای قانون برنامه توسط وزارتخانه های راه و شهرسازی و کشور، سازمان، شورای عالی استان ها و کلیه دستگاه های عضو ستاد ملی بازآفرینی شهری پایدار در سطح مدیریت ملی، استانی و شهری تهیه و تعهد و التزام به اجرای برنامه های بازآفرینی شهری خواهند داشت.
- تبصره- در تهیه برنامه عملیاتی محدوده های تاریخی شهرها، سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری به دستگاه های موصوف اضافه می شود.
- ب- دولت موظف است به منظور کاهش آسیب پذیری سکونتگاه های روستایی (با هدف بهسازی و نوسازی مسکن روستایی) و همچنین تأمین مسکن برای اقشار کم درآمد شهری (در شهرهای کوچک) منابع مالی و تسهیلات ارزان قیمت و زمین مورد نیاز را در قالب

بودجه سنواتی در طول اجرای قانون برنامه تأمین و اقدامات ذیل را از طریق بنیاد مسکن انقلاب اسلامی به عمل آورد.

۱- بهسازی و نوسازی سالانه حداقل دویست هزار واحد مسکونی روستایی با پرداخت تسهیلات ارزان قیمت با کارمزد پنج درصد (۵٪) و تأمین مابه‌التفاوت سود تسهیلات برای دوران مشارکت مدنی و فروش اقساطی. این حکم در طول اجرای قانون برنامه بر ماده (۶) قانون اساسنامه بنیاد مسکن انقلاب اسلامی مصوب ۱۳۶۶/۹/۱۷ حاکم است.

۲- تأمین منابع مالی و تسهیلات ارزان قیمت و زمین مورد نیاز برای کمک به ساخت و یا خرید سالانه حداقل صد و پنجاه هزار واحد مسکن اقشار کم درآمد در شهرها (با اولویت شهرهای زیر یکصد هزار نفر جمعیت)

تبصره- شناسایی و اولویت بندی گروههای هدف و معرفی افراد واجد شرایط توسط بنیاد مسکن و با همکاری کمیته امداد امام خمینی (ره)، سازمان بهزیستی و خیرین مسکن ساز انجام خواهد شد.

پ- بانک مسکن موظف است نسبت به تأمین باقیمانده تعهدات خود و تأمین منابع مورد نیاز مسکن مهر بدون تعهد احداث واحدهای جدید با تشخیص وزارت راه و شهرسازی اقدام نماید.

ت- وزارت راه و شهرسازی با رعایت وظایف و اختیارات سایر دستگاهها بدون ایجاد تشکیلات جدید و استفاده از امکانات سایر دستگاهها مکلف است در راستای تحقق پذیری طرحهای توسعه و عمران شهری و روستایی، آمایش و کنترل تخلقات، انضباط شهری و حفظ حقوق شهروندان نسبت به استقرار سامانه (سیستم) یکپارچه اطلاعات مکانی، تأمین زیرساخت های مورد نیاز آن و ایجاد ساختار مناسب برای اشتراک گذاری داده های مکانی توسط کلیه دستگاههای مرتبط اقدام نماید. این حکم ناقض و ناسخ هیچ یک از قوانین نیست.

تبصره- در ماده (۱۸) قانون ساماندهی و حمایت از تولید و عرضه مسکن مصوب ۱۳۸۷/۲/۲۵ با اصلاحات و الحاقات بعدی عبارت «برنامه پنجم» به «برنامه ششم» تغییر می یابد. منابع مورد نیاز بندهای این ماده از این محل قابل تأمین است.

ماده ۶۰ - به منظور مقاوم سازی ساختمان ها و اصلاح الگوی مصرف به ویژه مصرف انرژی در بخش ساختمان و مسکن اقدامات زیر انجام گردد:



الف- شهرداری‌ها مکلفند نسبت به درج الزام رعایت مقررات ملی ساختمان در پروانه‌های ساختمانی اقدام نمایند. صدور پایان کار برای واحدهای احداث شده بر مبنای این پروانه‌ها، منوط به رعایت کامل این مقررات است.

ب- کلیه مجریان دولتی موظفند مسئولیت فنی (حرفه‌ای) خود و در صورت نیاز، مسئولیت سایر عوامل مرتبط با طراحی، محاسبه و نظارت بر ساختمان‌های تحت پوشش خود اعم از شهری و روستایی را نزد یکی از شرکتهای دارای صلاحیت، بیمه نمایند.

پ- به منظور انجام مطالعات لازم برای کاهش خطرپذیری در برابر زلزله:

1- شبکه ایستگاه‌های شتاب‌نگاری و زلزله‌نگاری و پیش‌نشانگرهای زلزله توسعه یابد.

2- در طی اجرای قانون برنامه استانداردسازی مصالح و روشهای مقاوم‌سازی ساختمانی، به‌صورت کامل محقق و از تولیدکنندگان و ارائه‌کنندگان مصالح و روشهای مذکور حمایت شود.

ماده ۶۱- الف- شورای عالی شهرسازی و معماری ایران مکلف است نسبت به احصاء مناطق ویژه نیازمند بهسازی و نوسازی در بافتهای فرسوده و دسته‌بندی طرحهای واقع در این مناطق، با اولویتهای زیر اقدام نماید:

۱- طرحهایی که به دلیل وجود منافع عمومی، اجرای به موقع آنها ضروری است.

۲- طرحهایی که از طریق تدوین ضوابط و مقررات و مشارکت مردم و حمایت دولت، شهرداری‌ها و دهیاری‌ها به مرور زمان قابل انجام است.

تبصره- طرحهای گروه (۱) مشمول برنامه‌های عمومی و عمرانی دولت موضوع «لایحه قانونی نحوه خرید و تملک اراضی و املاک برای اجرای برنامه‌های عمومی، عمرانی و نظامی دولت مصوب ۱۳۵۸/۱۱/۱۷ شورای انقلاب با اصلاحات و الحاقات بعدی» می‌باشد که تمام یا بخشی از منابع مورد نیاز آن می‌تواند از طریق بخشهای غیردولتی تأمین شود.

ب- دستگاههای اجرایی ذی‌ربط موظفند به‌منظور افزایش بهره‌وری و استحصال زمین نسبت به احیای بافتهای فرسوده و نامناسب روستایی اقدام نمایند.

پ- وزارتخانه‌های راه و شهرسازی و کشور و شهرداری‌ها موظفند با اعمال سیاست‌های تشویقی و در چهارچوب قانون حمایت از احیای بافتهای فرسوده از اقدامات بخش غیردولتی برای احیاء و بازسازی بافتهای فرسوده در قالب بودجه مصوب حمایت نمایند.

ت- دولت مکلف است از طریق اعمال سیاستهای حمایتی، حقوقی، تشویقی و اعطای تسهیلات یارانه ای نسبت به احیاء و بهسازی حداقل ده درصد (۱۰٪) از بافتهای فرسوده شهری با رعایت سرانه های رو بنائی و زیر بنائی توسط بخش غیردولتی و شهرداریها اقدام و مابه التفاوت سود تسهیلات یارانه ای مورد نیاز را همه ساله در قوانین بودجه سنواتی پیش بینی نماید.

بند (ت) ماده (۶۱) قانون برنامه ششم توسعه در بخش مغایرت بر مواد (۱) و (۴) قانون تشکیل وزارت راه و شهرسازی مصوب ۱۳۹۰/۳/۳۱ حاکم است.

ث- وزارت راه و شهرسازی موظف است ساماندهی و احیاء شهرهای آسیب دیده از جنگ تحمیلی و استفاده از اراضی رهاشده و ساختمانهای مخروبه باقیمانده داخل شهرهای مورد نظر را در اولویت قرار دهد.

ماده ۶۲ - دولت موظف است به منظور ارتقای شرایط محیطی پایدار و فراگیر ساکنان مناطق حاشیه نشین و برخورداری آنها از مزایای شهرنشینی و پیشنگری و پیشگیری از ایجاد سکونت گاههای غیرمجاز اقدامات زیر را انجام دهد:

الف- برنامه ریزی برای مدیریت و توزیع متناسب فعالیت، جمعیت و مهاجرت در کشور و ممانعت از توسعه حاشیه نشینی با رویکرد تقویت مبادی مهاجرت، با ساماندهی مناطق حاشیه نشین و کاهش جمعیت آن به میزان سالانه ده درصد (۱۰٪)

ب- سامان بخشی مناطق حاشیه نشین تعیین شده توسط شورای عالی شهرسازی و معماری ایران از طریق تدوین و اجرای سازوکارهای حقوقی، مالی و فرهنگی و توانمندسازی ساکنان بافت های واقع در داخل محدوده های شهری با مشارکت آنها، در چهارچوب «سند ملی توانمندسازی و ساماندهی سکونت گاههای غیرمجاز» و ایجاد شهرکهای اقماری برای اسکان جمعیت مهاجر

پ- تهیه و اجرای طرح هادی برای روستاهای واقع در حریم شهرها با رویکرد کنترل محدوده روستاهای مذکور در حد رشد طبیعی آنها

ت- طراحی و ایجاد کمربند سبز در اطراف مراکز جمعیتی توسط شهرداریها با مشارکت دولت در قالب بودجه سنواتی

طبق سیاستهای یاد شده در بالا جهت گیری استان در ۱۳۹۷ اجرای سیاستهای فوق و مطابق با اسناد بالادستی و برنامه های توسعه بوده است تامین مالی بخش ساختمان و مسکن، دنبال



کردن و اجرای طرح بازآفرینی و ترمیم مسکن بافت های فرسوده، تولید مسکن ارزان قیمت برای حمایت از اقشار کم درآمد و... را به اجرا و عمل درآورد.

۲-۵- بررسی وضعیت تحولات بخش ساختمان و مسکن

در سال ۱۳۹۷ رکود حاکم بر اقتصاد کشور و استان به تبع بر بخش مسکن و ساختمان اثرگذار بود و برای این بخش مشکلات مزمنی به وجود آمد که به منظور شناخت مسایل و معضلات کنونی بخش مسکن و آسیب شناسی دقیق آن لازم است که درک صحیحی از مجموعه عوامل و سیاست های تأثیرگذار در سرمایه گذاری در این بخش داشت که در زیر تشریح می شود.

۳-۵- بررسی و تحلیل شاخص ها و متغیرهای بخش ساختمان و مسکن

از آنجا که شرایط اقتصادی هر کشوری وابسته به عملکرد بازارهای زیرمجموعه آن بوده و هر بازار نیز به دلیل راهبردهای تخصیص پرتفوی که از سوی سرمایه گذاران خرد و کلان اتخاذ می شود از بازارهای رقیب و جایگزین خود تأثیر می پذیرد، از اینرو کنترل و مهار نوسانات هر یک از بازارها بسته به میزان وابستگی آن بازار با سایر بازارها و جایگاه آن در اقتصاد می تواند مانع از بروز شرایط رکودی و تلاطم در کلیه بازارها و اقتصاد کشور شود. در این میان، به دلیل سهم بالای هزینه مسکن در سبد مصرف خانوارها، توجه به این بازار از اهمیت فوق العاده ای برخوردار است، با بروز رکود و رونق در این بازار مجموعه اقتصاد شرایط بحرانی را تجربه خواهد نمود و موج تلاطم با چند دوره تأخیر به سایر بازارهای هدف سرمایه گذاری نیز خواهد رسید.^۱

از متغیرهای مؤثر بر سرمایه گذاری، تسهیلات اعطایی بانک ها به بخش های مختلف اقتصادی است. معمولاً به هر بخش اقتصادی که تسهیلات بیشتری اعطا شود، نشانگر پربازده بودن آن بخش است و سرمایه گذاران بیشتری جذب آن بخش می شوند. به تعبیری دیگر می توان گفت، در سالیان گذشته همواره یکی از سیاست های اصلی اتخاذ شده برای خروج از دوران رکود، تحریک بازار از ناحیه تقاضا، تخصیص و افزایش سقف وام های خرید مسکن بوده است.

۱. اصلانی و خسروی، (۱۳۹۱).

۵-۳-۱- ارزش افزوده بخش ساختمان به تفکیک ساختمان‌های مسکونی و غیرمسکونی

یکی از عوامل مؤثر بر سرمایه‌گذاری در بخش مسکن و ساختمان، ارزش افزوده بخش ساختمان به تفکیک ساختمان‌های مسکونی و غیرمسکونی می‌باشد. به عبارتی هر چه میزان ارزش افزوده بخش ساختمان بالاتر باشد، سرمایه‌گذاری بیشتری در بخش مسکن و ساختمان صورت می‌گیرد.

بخش ساختمان بدلیل داشتن ارتباطات پیشین و پسین گسترده، و به عنوان یک بخش پیشرو نقش مهمی را در اثرگذاری بر ارزش افزوده سایر فعالیت‌های وابسته و بالتبع ارزش افزوده کل اقتصاد ایفا می‌کند به گونه‌ای که ۷ درصد (۰/۷٪) تولید ناخالص داخلی کشور در بخش مسکن بوده و ۲۰ درصد درآمد ملی کشور از این بخش احصا می‌شود.^۱ یکی از مهمترین راهکارهای اصلی افزایش ارزش افزوده بخش مسکن، تحریک طرف تقاضای این بخش و همچنین هموارسازی ساخت مسکن از طریق امور مربوط به شهرداری، تسهیلات مسکن و.. است، زیرا با تحریک طرف تقاضا و به تبع آن فروش واحدهای مسکونی تکمیل شده، انتظار بر آن است به تدریج ساخت و ساز افزایش یافته و این بخش از رکود خارج گردد. همچنین حمایت از ساخت و ساز در بافت‌های فرسوده بدلیل تقاضای قابل توجه به مسکن در بافت‌های فرسوده و مسایل و مشکلات این بافت‌ها، صورت گیرد، به نظر می‌رسد در صورت حمایت از این نواحی، ارزش افزوده بخش ساختمان در استان به ویژه در سال ۱۳۹۷ به افزایش شد.

۵-۳-۲- پروانه‌های ساختمانی صادره بر حسب نوع پروانه و بخش متقاضی

یکی از روش‌های پیش‌بینی وضعیت مسکن بررسی تعداد پروانه‌های ساختمانی صادر شده است به تعبیری میزان صدور سالانه پروانه‌های ساختمانی از جمله متغیرهایی است که می‌تواند نشان‌دهنده رکود یا رونق در بخش مسکن باشد به طوری که با افزایش صدور پروانه‌های ساختمانی، سرمایه‌گذاری و به تبع آن ارزش افزوده بخش مسکن نیز با رونق و در صورت کاهش صدور پروانه‌های ساختمانی، سرمایه‌گذاری و ارزش افزوده بخش مسکن با رکود مواجه می‌گردد و در سال ۱۳۹۷ با رونق ساخت و ساز در استان و افزایش قیمت بسیار زیاد در بخش مسکن این شاخص هم رشد نمود.

۱. سایت اکونومیست، (۱۳۹۶)



۵-۳-۳- وضعیت تحولات قیمتی بخش ساختمان و مسکن

مسکن به عنوان یک کالای اقتصادی دارای ویژگی‌هایی است که آنرا از سایر کالاها متمایز و تحلیل عرضه و تقاضا و بازار آنرا پیچیده می‌کند. از یک سو، مسکن کالای مصرفی است که پس از غذا و پوشاک مهمترین نیاز اساسی بشر است و گران‌ترین کالای ضروری خانوار تلقی می‌شود و از سوی دیگر، به عنوان کالای غیر منقول با دوام، کالای سرمایه‌ای است که سرمایه‌گذاری در آن، بزرگ‌ترین بخش دارایی خانوار به شمار می‌رود و علاوه بر خانوار، برای بنگاه‌های اقتصادی نیز جذابیت بالایی دارد. به ویژه در شرایط تورمی که اطمینان به بازده سرمایه‌گذاری در بخش‌های اقتصادی دیگر پایین است، خرید و احداث مسکن، سرمایه‌گذاری امن و مطمئنی به حساب می‌آید که در بلندمدت پربازده‌تر از سایر اشکال سرمایه‌گذاری است. علاوه بر عدم اطمینان به آینده و نبود سیستم مناسب تأمین اجتماعی، مسکن رابه محل درآمد خانوار در دوران پیری و از کارافتادگی تبدیل می‌کند^۱ طی دهه اخیر، اقتصاد ایران و بالتبع اقتصاد استان همدان شاهد تغییرات در قیمت مسکن بوده است. بنابراین با توجه به نوسانات قیمت مسکن بر رفاه خانوارها و بخش حقیقی اقتصاد، بررسی وضعیت تحولات قیمتی بخش ساختمان و مسکن ضروری است.

قیمت فروش یک متر زمین (متوسط شهری) در سال ۱۳۹۷ معادل ۵۵,۰۰۰,۰۰۰ ریال بوده است^۲ و قیمت زیر بنا زمین (متوسط شهری) نیز معادل ۵۷,۰۰۰,۰۰۰ ریال بوده است. در برابر این قیمت‌ها و رشد آن، استفاده از ابزارهای مالیاتی یکی از راه‌های کاهش قیمت زمین و بالتبع کاهش قیمت مسکن است چرا که مالیات بر ارزش زمین، باعث افزایش هزینه نگهداری زمین‌های خالی برای سوداگران زمین شده و همین امر هدایت مالکان این زمین‌ها را به استفاده بهینه از زمین در پی دارد. همچنین در مناطقی که دولت اهرم‌های مالکیتی «زمین» را در اختیار ندارد باید از روش «باز تولید زمین» استفاده کند. «باز تولید زمین» به معنای تغییر بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری به بافت‌های کارآمد با طراحی شهری جدید و مناسب است. بنابراین از آنجا که کاهش قیمت تولید مسکن یکی از عوامل تأثیرگذار بر عرضه مسکن و ساختمان بوده، بنابراین انتظار این بود دولت توجه جدی به کاهش سهم قیمت زمین در قیمت تمام شده مسکن داشته باشد. هر چند که در طی سال-

۱. ناجی میدانی و همکاران، (۱۳۸۹).

۲. اداره کل مسکن و شهرسازی استان همدان (۱۳۹۷)

های اخیر دولت تلاش نموده تا در قالب پروژه مسکن مهر و حذف قیمت زمین از واحدهای مسکونی، سرمایه‌گذاری در این بخش را تشدید نماید و به نحوی وضعیت رکود بازار مسکن را با پاسخ دادن به بخشی از تقاضاهای دهک‌های پایین در آمدی در کشور، از بین برده و رونق نسبی را در این عرصه ایجاد نماید. از دیگر تحولات در بازار مسکن افزایش اجاره بها در استان می باشد. مبلغ اجاره ماهیانه به اضافه سه درصد ودیعه در سال ۱۳۹۷ در استان همدان معادل ۱۴۱,۰۰۰ ریال به ازای هر متر مربع بوده است.

۵-۳-۴- تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان و مسکن

یکی دیگر از متغیرهای مؤثر بر سرمایه‌گذاری، تسهیلات اعطایی بانک‌ها به بخش‌های مختلف اقتصادی است. معمولاً به هر بخش اقتصادی که تسهیلات بیشتری اعطا شود، نشانگر پربازده بودن آن بخش است و سرمایه‌گذاران بیشتری جذب آن بخش می‌شوند. به تعبیری دیگر می‌توان گفت، در سالیان گذشته همواره یکی از سیاست‌های اصلی اتخاذ شده برای خروج از دوران رکود، تحریک بازار از ناحیه تقاضا، تخصیص و افزایش سقف وام‌های خرید مسکن بوده است. براساس آمار و اطلاعات دریافتی از مدیریت شعب بانک مسکن استان همدان، میزان تسهیلات پرداختی در سال ۱۳۹۷ معادل ۴,۷۷۱,۲۰۳ میلیون ریال بوده است.

البته شایان ذکر است اتکاء صرف به منابع بانک‌ها پاسخگوی نیاز بخش مسکن نیست و مناسب است برای پاسخ به نیاز انباشته در این بخش بستر اجرایی لازم جهت بکارگیری ابزارهای تأمین مالی جدید فراهم شود، نظیر: ایجاد بازار رهن ثانویه و انتشار اوراق مشارکت به پشتوانه تسهیلات رهنی، راه‌اندازی شرکت‌های تأمین سرمایه در حوزه مسکن، استفاده از صندوق‌های سرمایه‌گذاری مشترک در داخل و خارج با هدف جذب منابع برای تولید انبوه مسکن که از یک طرف به توسعه قدرت رقابت‌پذیری در تولید مسکن و ساختمان و افزایش عرضه در بین تولیدکنندگان منجر می‌گردد و از طرف دیگر با افزایش عرضه نسبت به تقاضا باعث کاهش قیمت تمام شده مسکن و ساختمان می‌گردد. علاوه بر این برای حصول به هدف توازن در بازار مسکن و ساختمان می‌توان در کنار ظرفیت داخلی تولید مسکن، اقدام به جذب سرمایه‌گذاری خارجی نموده و از این طریق از فناوری‌های بروز و در نتیجه از بهبود و تسریع در سرمایه‌گذاری در بخش مسکن و ساختمان منتفع شد.



استفاده از فناوری‌های بروز، افزایش سرعت و کیفیت ساخت و ساز بواسطه کاهش هزینه - های ساخت موجب افزایش سرمایه‌گذاری در بخش مسکن و ساختمان و پایین تر رفتن ریسک ساخت و ساز در میان سازندگان می‌شود.

جدول ۵-۱. آمار و اطلاعات بخش مسکن استان همدان در سال ۱۳۹۷ (ارقام به ریال / درصد)

عنوان	۱۳۹۷
ارزش افزوده بخش ساختمان به تفکیک ساختمان‌های مسکونی و غیر مسکونی	مسکونی ۲۲.۳ درصد غیرمسکونی ۵۹.۳ درصد
پروانه‌های ساختمانی صادره بر حسب نوع پروانه و بخش متقاضی (پروانه)	۱۰۳۳
شاخص بهای ارزش اجرای مسکن شخصی و غیر	شاخص بهای ارزش اجرای مسکن شخصی ۱۲۸.۵٪ اجاری مسکن غیر شخصی ۱۲۵٪
قیمت فروش یک متر زمین و زیر بنا	یک متر زمین (متوسط شهری) ۵۵۰۰۰۰۰۰ زیر بنا زمین (متوسط شهری) ۵۷۰۰۰۰۰۰
مبلغ اجاره ماهیانه به اضافه سه درصد ودیعه (ریال)	۱۴۱۰۰۰
تسهیلات پرداختی*	۴,۷۷۱,۲۰۳ میلیون ریال

ماخذ: اداره کل راه و شهرسازی استان همدان، مدیریت شعب بانک مسکن استان همدان، شهرداری همدان

۵-۴- جمع‌بندی واریه توصیه‌های سیاستی در بخش ساختمان و مسکن

برای استان

بخش ساختمان و مسکن از بخشهای مهم و پر رونق در استان همدان است. در این فصل به بررسی و تحلیل این بخش پرداخته شد. با توجه به نقش کلیدی این بخش در اقتصاد استان به جهت درآمد زایی و اشتغال زایی و ارتباط تنگاتنگ این بخش با سایر بخشهای به منظور تقویت و بهبود این بخش، پیشنهادهای راهبردی زیر ارائه می‌گردد.

- تشویق و ترغیب سازندگان و سرمایه‌گذاران به جهت مداخله دریافت فرسوده شهری استان
- تشویق سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی به جهت سرمایه‌گذاری در بخش مسکن استان
- عدم مداخله دولت در بخش اجرایی ساخت مسکن

- افزایش سهم تسهیلات به جهت ساخت و خرید مسکن بخصوص در محدوده بافت فرسوده شهری
- احیای بافت های فرسوده شهری و روستایی از طریق روش های کارآمد
- ایجاد و اصلاح نظام مالیات ها و ایجاد بانک اطلاعاتی زمین و مسکن در استان
- حمایت از تولید حرفه ای، انبوه و صنعتی مسکن در استان
- تقویت بخش تقاضای مسکن از طریق اعطایی تسهیلات به متقاضیان و تاسیس صندوق ضمانت باز پرداخت تسهیلات مسکن
- تسریع در اجرایی شدن برنامه باز آفرینی شهری در استان
- به منظور کاهش قیمت زمین و به تبع آن کاهش قیمت تولید مسکن، در بافت های فرسوده شهری که قیمت آن نسبت به سایر نقاط پایین تر است به صورت انبوه، زمین توسط بخش خصوصی و با حمایت بخش دولتی تملک و براساس طرح و نقشه مشاورین خبره نسبت به تهیه طرح و ساخت مسکن اقدام گردد. مزیت استفاده از این روش احیای بافت های فرسوده شهری و نوسازی ساختمان های ناامن به لحاظ سازه ای و غیرمقاوم در برابر زلزله و کم هزینه بودن تامین زمین در این مناطق به دلیل وجود خدمات زیربنایی است.
- در راستای کاهش سفته بازی در بازار زمین و در نهایت بازار مسکن، بر اجرای طرح های جامع و تفصیلی شهرها نظارت بیشتری اعمال گردد و همچنین به منظور جلوگیری از تراکم فروشی در شهرها، شهرداری ها به سمت منابع درآمدی پایدار سوق داده شوند.
- جهت کاهش هزینه های اداری، شهرداری ها و ادارات وابسته؛ صدور مجوز نسبت به تعدیل قیمت تعرفه های جاری اقدام گردد.

فصل ششم

خدمات

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019

Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Province



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر خدمات

بخش خدمات یکی از بخشهای منعطف، پویا و موثر در اقتصاد است. این بخش در سالهای اخیر هم در سطح کشور و هم در سطح استان همدان سهم زیادی در تولید داشته است. اما مهمترین مساله در بخش خدمات کشور و استان که توجه زیادی به آن باید نمود، پایین بودن اندازه بخش خدمات اقتصاد ایران از متوسط جهانی (۶۳.۶) درصدی نسبت به تولید ناخالص داخلی است. تولید خدمات نسبت به تولید کالا همواره سهم بالاتری در اشتغالزایی داشته و نیروی انسانی در آن دخالت بیشتری دارد. در شرایط کنونی که بیکاری از مهم ترین چالش های جهانی است، در همه کشورهای توسعه یافته توجه ویژه ای به تولید خدمات وجود دارد. در حال حاضر خدمات عمومی، خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی، خدمات موسسات مالی و پولی (بانکها و بیمه ها)، خدمات مستغلات و خدمات حرفه ای و تخصصی (آموزش، سلامت و پزشکی، توریسم و اکوتوریسم، توریسم درمانی و...)، حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات (تکنولوژی اطلاعات) و بازرگانی، رستوران و هتلداری از جمله خدماتی هستند که در آنها مزیت های رقابتی قابل توجهی در کشور و استان همدان وجود دارد و از همه مهمتر ظرفیت های بالای استان در حوزه گردشگری، زمینه رشد و توسعه صنعت گردشگری را در استان فراهم نموده است. این بخش متاثر از شرایط بحران حاکم در اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۷ شرایط متفاوتی را پشت سر داشت. افزایش سهم خدمات موسسات پولی و مالی در اقتصاد کشور و استان، ضعف در مدیریت دارایی و ادغام و تملیک در بازارهای مالی، کم عمقی بازار سرمایه و اتکای آن به بازار سهام، سهم ناچیز اوراق بدهی از بازار سرمایه و محدود بودن و کم رونق بودن ابزارهای مشتقه، اتکای بازار بیمه بر بیمه اجباری شخص ثالث خودرو و پایین بودن ضریب نفوذ بیمه های عمر و زندگی، بالا بودن نرخ پس انداز در اقتصاد، عدم آشنایی عموم با سرمایه گذاری در ابزارهای بازار سرمایه و تمایل شهروندان به سفته بازی و سپرده گذاری در بانکها، رقابت ناسالم بانکها بر سر نرخ های بالاترسود سپرده بانکی و عدم بازپرداخت تسهیلات پرداختی بانکها با نرخ های بالا و بالا رفتن مطالبات معوق بانکها، انحلال موسسات مالی و اعتباری غیرمجاز در سطح استان و کشور، زیان ده شدن اکثر بانکها و ... از مهمترین تحولات مثبت و منفی در این بود. برای بهبود و تقویت این بخش می توان از طریق ایجاد تمرکز جمعیتی و گسترش شهرنشینی و شکل گیری شهرهای بزرگ متوسط در



سطح استان، آموزش و ارتقاء مهارت‌های نیروی کار خصوصاً سرریز نیروی بیکار کشاورزی، ساخت مسکن مناسب و ارزان به منظور ایجاد تمرکز جمعیتی، توسعه زیر ساخت‌های ارتباطی و حمل و نقل، سرمایه‌گذاری در مناطق گردشگری، توسعه اتوماسیون و مکانیزاسیون خدمات و بهره‌گیری از فناوری پیشرفته، بالا بردن ضریب نفوذ صنعت خدمات بیمه‌ای، بالا بردن فرهنگ سرمایه‌گذاری در بورس از طریق جذب سرمایه‌های خرد و سرگردان شهروندان استان، مدیریت دارایی‌های استان و مولد سازی آنها در حد قابل توجهی کمک کرد.

واژگان کلیدی: همدان، خدمات، ارزش افزوده، موسسات پولی و مالی، بازرگانی، عمومی و اجتماعی

مقدمه

بخش خدمات بعنوان یکی از بخشهای تولید است. در تولید ناخالص داخلی بین تولید کالا و خدمات تمایزی وجود ندارد و هر دو عنصر موثر در این زمینه هستند و مهمتر از این موضوع بین توسعه یافتگی کشورها و سهم تولید خدمات از تولید ناخالص داخلی معمولاً رابطه مستقیمی وجود دارد. در واقع با توسعه کشورها معمولاً سهم خدمات در تولید ناخالص داخلی افزایش می‌یابد. بنابراین بخش خدمات یکی از بخشهای منعطف و پویا و موثر در اقتصاد است. این بخش در سالهای اخیر هم در سطح کشور و هم در سطح استان همدان سهم زیادی در تولید داشته است. اما مهمترین مساله در بخش خدمات کشور و استان که توجه زیادی به آن باید نمود، پایین بودن اندازه بخش خدمات اقتصاد ایران از متوسط جهانی (۶۳.۶) درصدی نسبت به تولید ناخالص داخلی است. تولید خدمات نسبت به تولید کالا همواره سهم بالاتری در اشتغال‌زایی دارد و نیروی انسانی در آن دخالت بیشتری دارد. در شرایط کنونی که بیکاری از مهم‌ترین چالش‌های جهانی است، در همه کشورهای توسعه‌یافته توجه ویژه‌ای به تولید خدمات وجود دارد. در حال حاضر خدمات عمومی، خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی، خدمات موسسات مالی و پولی (بانکها و بیمه‌ها)، خدمات مستغلات و خدمات حرفه‌ای و تخصصی (آموزش، سلامت و پزشکی، توریسم و اکوتوریسم، توریسم درمانی و...)، حمل‌ونقل، انبارداری و ارتباطات (تکنولوژی اطلاعات) و بازرگانی، رستوران و هتلداری از جمله خدماتی هستند که در آنها مزیت‌های رقابتی قابل توجهی در کشور و استان همدان وجود دارد و از همه مهمتر ظرفیت‌های بالای استان در حوزه گردشگری، زمینه رشد و توسعه صنعت گردشگری را در استان فراهم نموده است. با این توصیف در این فصل به بررسی وضعیت و پتانسیل‌های بخش خدمات استان همدان در سال ۱۳۹۷ و تحلیل ارزش افزوده ایجاد شده توسط این بخش پرداخته می‌شود و سپس بر اساس ظرفیت‌ها و توانمندی‌های استان در این زمینه و لزوم توجه بیش از پیش به این بخش در قسمت پایانی با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش در اختیار سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار گرفته است.



۶-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش خدمات و جهت‌گیری‌های استان

مهمترین مساله در بخش خدمات کشور و استان پایین بودن اندازه بخش خدمات اقتصاد ایران از متوسط جهانی (۶۳.۶) درصدی نسبت به تولید ناخالص داخلی است. در این راستا در سال ۱۳۹۷ توسعه خدمات عمومی، خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی، خدمات موسسات مالی و پولی (بانکها و بیمه‌ها)، خدمات مستغلات و خدمات حرفه‌ای و تخصصی (آموزش، سلامت و پزشکی، توریسم و اکوتوریسم، توریسم درمانی و...)، حمل‌ونقل، انبارداری و ارتباطات (تکنولوژی اطلاعات) و بازرگانی، رستوران و هتلداری به منظور اشتغال زایی و افزایش منابع درآمد زایی از عمده سیاست‌های اقتصادی در این زمینه بود.

از آنجایی که خدمات تورگردانی در استان همدان ضعف‌های زیادی در زمینه تبلیغات بین‌المللی، جذب تورگردان‌های بازارهای هدف و توسعه مناسب خدمات هوایی و آژانس‌های بین‌المللی حرفه‌ای دارد. در راستای حمایت از خدمات تورگردانی و رونق این بخش در سال ۱۳۹۷ سیاست‌هایی به شرح زیر در نظر گرفته شد.

- اعمال معافیت ۵۰ درصدی مالیات در سال ۱۳۹۷ برای دفاتر خدماتی و آژانس‌های گردشگری که موفق به جذب و ورود گردشگران خارجی می‌گردند.
- اعمال معافیت ۵۰ درصدی مالیات برای هتل‌ها و مراکز اقامتی بابت اسکان گردشگران و توریست‌های خارجی.

۶-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش خدمات

در سال ۱۳۹۷ تحولاتی منفی و مثبت در بخش خدمات رخ داد. از جمله این رخدادها می‌توان به افزایش سهم خدمات موسسات پولی و مالی در اقتصاد، ضعف در مدیریت دارایی و ادغام و تملیک در بازارهای مالی، کم عمقی بازار سرمایه و اتکای آن به بازار سهام، سهم ناچیز اوراق بدهی از بازار سرمایه و محدود بودن و کم رونق بودن ابزارهای مشتقه، اتکای بازار بیمه بر بیمه اجباری شخص ثالث خودرو و پایین بودن ضریب نفوذ بیمه‌های عمر و زندگی، بالا بودن نرخ پس‌انداز در اقتصاد، عدم آشنایی عموم با سرمایه‌گذاری در ابزارهای بازار سرمایه و تمایل شهروندان به سفته بازی و سپرده‌گذاری در بانک‌ها، رقابت ناسالم بانک‌ها بر سر نرخ‌های بالاتر سود سپرده بانکی و عدم بازپرداخت تسهیلات پرداختی بانک‌ها با نرخ‌های بالا و بالا رفتن مطالبات معوق بانک‌ها، انحلال

مؤسسات مالی و اعتباری غیر مجاز در سطح استان و کشور، زیان ده شدن اکثر بانکها و ... اشاره داشت.

با این توصیف در سال ۱۳۹۷ در پی اصلاح نظام بانکی کشور بانکها در گروه خدمات کمکی به ایجاد ارزش افزوده نکردند. همچنین به دلیل بحران ناشی از افزایش نرخ تورم در پی نوسانات ارزی و تحریم های اقتصادی خدمات عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیرات و فناوری اطلاعات که در واقع بخش قابل توجهی از فعالان بخش خدمات در توزیع کالاها مشغول اند و نقش واسطه را در این زمینه ایفا می کنند. در نظام توزیع با غلبه بر شیوه سنتی صرفاً بر هم زننده بازار بوده و سهم معناداری را در این زمینه ایفا نکردند.

در زمینه خدمات عمومی که امور دفاعی و تأمین اجتماعی در این دسته قرار داشته و از آنجایی که عمده این خدمات توسط دولت ارائه می شوند، عدم کارایی تخصیص منابع در این بخش غیر قابل کتمان است. به عبارت دیگر این زیرمجموعه گروه خدمات نیز عملاً تا کنون نتوانسته موثر واقع شود.

اما خدمات بازرگانی، رستوران و هتل داری با توسعه صنعت گردشگری در استان یکی از مزایای رقابتی قابل توجه اقتصاد ایران است که می تواند به افزایش قابل توجه سهم این بخش در اقتصاد منجر شود. از رویدادهای مهم برای همدان در سال ۲۰۱۸ میزبانی اجلاس اعضای سازمان جهانی گردشگری می باشد که در آبان ماه در استان همدان برگزار گردید. به طوری که این رخداد زمینه را برای استفاده بهینه و ایجاد توسعه استان مهیا نمود و معرفی همدان به عنوان پایتخت گردشگری آسیا در سال ۲۰۱۸ بعنوان رویداد مهم و تاثیر گذار در توسعه گردشگری به شمار آمد. در سال ۱۳۹۷ استان همدان میزبان فاز اول اجلاس وزرای گردشگری کشورهای آسیایی بود و در همین سال اجلاس دوره ای سازمان جهانی گردشگری (UNWTO) با حضور ۵۰۰ عضو وابسته سازمان جهانی گردشگری از ۱۴۶ کشور در همدان برگزار گردید که این دو رویداد در جذب گردشگر و توریست برای همدان بسیار مهم بوده است. همچنین این دو رویداد به عنوان فرصتی برای تبلیغ ظرفیت های گردشگری استان را فراهم نمود.

افتتاح هتل های امیران ۲، کتیبه و سفیر در سال ۱۳۹۷ در بخش خدمات بازرگانی، رستوران و هتلداری نیز از رویدادهای مهم در حوزه توسعه گردشگری استان همدان به شمار می رود. از تحولات مهم دیگر در سال مورد بررسی در بخش خدمات گردشگری افزایش



گردشگر داخلی به استان و کاهش گردشگر خارجی به استان نسبت به سال گذشته می باشد.

۶-۳- بررسی و تحلیل شاخص‌ها و متغیرهای بخش خدمات

۶-۳-۱- بررسی وضعیت ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده بخش خدمات

در جدول (۶-۱)، وضعیت ارزش افزوده، مصرف واسطه و ستانده بخش خدمات تصویر شده است. براساس جدول مذکور، بیشترین ارزش افزوده بخش خدمات در سال ۱۳۹۴ به املاک و مستغلات تعلق داشته به طوریکه ارزش افزوده آن در سال ۱۳۹۴ معادل ۲۰۷۶۷۸۶۴۲ میلیون ریال بوده است و بعد از آن ارزش افزوده اداره امور عمومی و خدمات شهری قرار داشته است. همچنین براساس جدول ذیل، در سال ۱۳۹۴ بیشترین مصرف واسطه در بخش خدمات به اداره عمومی و خدمات شهری تعلق داشته، بطوری که مصرف واسطه این بخش در سال ۱۳۹۴ معادل ۳۱۴۰۱۷۳ میلیون ریال بوده و کمترین مصرف واسطه در سال ۱۳۹۴ به بخش فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی تعلق داشته و مصرف واسطه آن معادل ۱۶۵۶۸۱ میلیون ریال بوده است. همچنین در سال ۱۳۹۴ در ستانده بخش خدمات، بخش املاک و مستغلات بیشترین ستانده را داشته بطوری که ستانده بخش مذکور در سال ۱۳۹۴ معادل ۲۲۴۰۵۲۱۸ میلیون ریال بوده است و بعد از آن بخش‌های اداره امور عمومی و خدمات شهری و بخش فعالیت‌های خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا قرار داشته است. کمترین ستانده به بخش فعالیت‌های حرفه‌ای، علمی و فنی با ستانده‌ای معادل ۶۴۴۹۳۵ میلیون ریال اختصاص داشته است.

جدول ۶-۱. ارزش افزوده، مصرف واسطه، ستانده و نسبت مصرف واسطه به ستانده زیربخش های خدمات استان همدان به قیمت جاری در سال ۱۳۹۴ (ارقام به میلیون ریال)

شرح	ارزش افزوده	مصرف واسطه	ستانده	نسبت مصرف واسطه به ستانده
فعالیت خدماتی مربوط به تأمین جا و غذا	۱۹۹۴۳۴۴.۵	۹۹۴۰۵۵	۲۹۸۸۴۰۰	۰.۳۳۲
تأمین جا (اقامتگاه ها)	۳۵۰۷۲۲.۱	۱۰۴۶۰۶	۴۵۵۳۲۸	۰.۲۲۹
فعالیت های خدماتی مربوط به غذا و آشامیدنی ها (رستوران ها)	۱۶۴۳۶۲۲.۳	۸۸۹۴۵۰	۲۵۳۳۰۷۲	۰.۳۵۱
اطلاعات و ارتباطات	۱۲۶۰۷۶۱.۷	۷۰۳۸۳۷	۱۹۶۴۵۹۹	۰.۳۵۸
ارتباطات	۵۷۲۵۲۳.۳	۴۷۹۷۶۹	۱۰۵۲۲۹۳	۰.۴۵۵
سایر فعالیت های اطلاعات و ارتباطات	۶۸۸۲۳۸.۴	۲۲۴۰۶۸	۹۱۲۳۰۶	۰.۲۴۵
فعالیت های مالی و بیمه	۱۶۷۰۳۳۳.۲	۱۲۵۵۸۱۰	۲۹۲۶۲۱۳	۰.۴۲۹
بانک و موسسات مالی	۷۴۹۳۸۴.۵	۹۱۰۴۵۰	۱۶۵۹۸۳۵	۰.۵۴۸
بیمه	۷۵۰۵۷۴.۴	۳۰۶۳۶۵	۱۰۵۶۹۳۹	۰.۲۸۹
سایر فعالیت های خدمات مالی و بیمه	۱۷۰۳۷۴.۱	۳۹۰۶۵	۲۰۹۴۳۹	۰.۱۸۶
املاک و مستغلات	۲۰۷۶۷۸۶۴.۲	۱۶۳۷۳۵۳	۲۲۴۰۵۲۱۸	۰.۰۷۳
خدمات واحدهای مسکونی شخصی	۱۴۰۳۲۶۵۷.۳	۷۰۹۴۷۴	۱۴۷۴۲۱۳۲	۰.۰۴۸
خدمات واحدهای مسکونی اجاری	۴۵۲۲۷۱۶.۸	۲۱۸۸۳۹	۴۷۴۱۵۵۶	۰.۰۴۶
خدمات واحدهای غیر مسکونی	۱۸۶۲۵۶۳.۱	۶۴۰۵۴۹	۲۵۰۳۱۱۲	۰.۲۵۵
خدمات دلالان مستغلات	۳۴۹۹۲۶.۸	۶۸۴۹۱	۴۱۸۴۱۸	۰.۱۶۳
فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی	۴۷۹۲۵۴.۱	۱۶۵۶۸۱	۶۴۴۹۳۵	۰.۲۵۶
تحقیق و توسعه	۸۲۴۸۵.۳	۶۸۰۹۲	۱۵۰۵۷۷	۰.۴۵۲
سایر فعالیت های حرفه ای، علمی و فنی	۲۷۹۰۹۸.۶	۵۴۵۴۳	۳۳۳۶۴۲	۰.۱۶۳
فعالیت های دامپزشکی	۱۱۷۶۷۰۰۶	۴۳۰۴۶	۱۶۰۷۱۶	۰.۲۶۷
فعالیت های اداری و خدمات پشتیبانی	۶۹۰۷۲۴.۱	۶۴۳۵۰۴	۱۳۳۴۲۲۸	۰.۴۸۲
فعالیت های اجاره داری	۱۰۵۹۵	۱۱۴۴	۲۲۰۳	۰.۵۱۹
کاریابی و استخدام	۴۸۱۱۷۵۰.۷	۵۹۹۵۱۱	۱۰۸۰۶۸۶	۰.۵۵۴
فعالیت های آژانس های مسافرتی و کاروان	۸۲۲۳۴.۶	۵۴۶۷	۸۷۷۰۲	۰.۰۶۲
سایر فعالیت های پشتیبانی کسب و کار طبقه بندی نشده در جای دیگر	۱۲۶۲۵۴.۹	۳۷۳۸۲	۱۶۳۶۳۷	۰.۲۲۸
اداره امور عمومی و خدمات شهری	۱۰۶۰۰۳۴۱.۴	۳۱۴۰۱۷۳	۱۳۷۴۰۵۱۴	۰.۲۲۸
امور عمومی و خدمات شهری	۴۱۸۱۹۹۶.۸	۱۲۶۶۳۷۲	۵۴۴۸۳۶۹	۰.۲۳۲
امور عمومی	۱۲۷۰۷۹۶.۴	۸۱۰۹۵۳	۲۰۸۱۷۴۹	۰.۳۸۹
خدمات شهری	۲۹۱۱۲۰۰.۳	۴۵۵۴۲۰	۳۳۶۶۶۲۰	۰.۱۳۵
امور دفاعی و انتظامی	۵۹۷۷۸۹۲.۵	۱۷۸۳۸۰۴	۷۷۶۱۶۹۷	۰.۲۲۹
امور دفاعی	۳۷۴۷۸۵۷.۵	۱۴۵۸۹۳۵	۵۲۰۶۷۹۲	۰.۲۸۰
امور انتظامی	۲۲۳۰۰۳۵۰۰۶	۳۲۴۸۷۰	۲۵۵۴۹۰۵	۰.۱۲۷
تأمین اجتماعی اجباری	۴۴۰۴۵۲۰۴	۸۹۹۹۶	۵۳۰۴۴۸	۰.۱۶۹
آموزش	۹۰۹۷۰۵۶۶	۱۳۰۹۱۲۴	۱۰۴۰۶۱۸۱	۰.۱۲۵
آموزش ابتدائی	۲۷۷۱۱۸۳.۵	۱۷۱۴۵۵	۲۹۴۲۶۳۹	۰.۰۵۸



۰.۰۵۱	۲۸۴۶۲۸۴	۱۴۵۶۷۹	۲۷۰۰۶۰۴.۲	آموزش ابتدائی دولتی
۰.۲۶۷	۹۶۳۵۵	۲۵۷۷۶	۷۰۵۷۹.۲	آموزش ابتدائی خصوصی
۰.۰۵۳	۳۸۱۳۱۶۷	۲۰۴۶۸۸	۳۶۰۸۴۷۸.۸	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای
۰.۰۴۶	۳۶۹۰۲۱۷	۱۷۰۸۷۴	۳۵۱۹۳۴۲.۷	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای دولتی
۰.۲۷۵	۱۲۲۹۵۰	۳۳۸۱۴	۸۹۱۳۶.۰۷	آموزش متوسطه عمومی و متوسطه فنی و حرفه‌ای خصوصی
۰.۲۵۷	۳۳۱۹۷۶۹	۸۵۳۷۳۹	۲۴۶۶۰۳۰.۱	آموزش عالی
۰.۲۵۷	۲۴۲۹۷۲۳	۶۲۶۵۱۶	۱۸۰۳۲۰۶.۳	آموزش عالی دولتی
۰.۲۵۵	۸۹۰۰۴۶	۲۲۷۲۲۲	۶۶۲۸۲۳.۷	آموزش عالی خصوصی
۰.۲۳۹	۳۳۰۶۰۶	۷۹۲۴۲	۲۵۱۳۶۴.۱	آموزش بزرگسالان
۰.۱۷۵	۱۷۲۸۳۱	۳۰۲۹۹	۱۴۲۵۳۱.۸	آموزش بزرگسالان دولتی
۰.۳۱۰	۱۵۷۷۷۵	۴۸۹۴۳	۱۰۸۸۳۲.۲	آموزش بزرگسالان خصوصی
۰.۱۲۴	۱۰۹۸۸۲۵۱	۱۳۶۸۲۰۵	۹۶۲۰۰۴۶.۱	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان و مددکاری اجتماعی
۰.۱۲۴	۱۰۳۵۷۸۲۱	۱۲۸۵۶۷۶	۹۰۷۲۱۴۴.۸	فعالیت‌های مربوط به سلامت انسان
۰.۱۳۱	۶۳۰۴۳۰	۸۲۸۲۹	۵۴۷۹۰۱.۳	مددکاری اجتماعی
۰.۳۰۳	۲۱۰۰۴۶۰	۶۳۸۳۹۴	۱۴۶۲۰۶۵.۹	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی
۰.۳۵۴	۴۲۳۲۹۷	۱۴۹۹۸۵	۲۷۳۳۱۲.۳	هنر، سرگرمی و تفریح
۰.۴۳۶	۵۲۲۳۲۳	۲۲۸۰۶۹	۲۹۴۲۵۳.۲	سازمان‌های مذهبی و سیاسی
۰.۳۰۲	۳۹۴۷۱	۱۱۹۴۲	۲۷۵۲۹.۶	تعمیرات خانه و کالاهای شخصی و خانگی
۰.۲۲۲	۱۱۱۵۳۶۹	۲۴۸۳۹۸	۸۶۶۹۷۰.۶	سایر فعالیت‌های خدماتی شخصی

ماخذ: مرکز آمار ایران

در جدول (۶-۱) نیز نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش خدمات در سال ۱۳۹۴ نشان داده شده است. بر اساس جدول مزبور، نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش خدمات در سال ۱۳۹۴ در بخش فعالیت‌های اداری و خدمات پشتیبانی معادل ۰.۴۸۲ و در بخش املاک و مستغلات معادل ۰.۰۷۳ بوده است که به ترتیب بیشترین و کمترین نسبت مصرف واسطه به ستانده بخش خدمات به این بخش‌ها اختصاص دارد.

۶-۳-۲- بررسی وضعیت زیر بخش میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

در بیان مشخصات طبیعی استان همدان باید گفت که یکی از استان‌های غربی و کوهستانی ایران است و به دلیل اینکه در دامنه رشته کوه الوند واقع شده دارای جاذبه‌های گردشگری و طبیعی زیادی است. همدان اولین پایتخت نخستین حکومت قوم ماد در ایران بوده است. این شهر را نخستین شاه ماد بنیان نهاد و آن را در زبان ایرانیان دوران مادها هگمتانه به معنی «جای گردآمدگان» نامیدند. همچنین همدان پایتخت تابستانی شاهان هخامنشی و اشکانی نیز

بوده است. آثار مکشوفه از محوطه باستانی هگمتانه و نیز کتیبه‌های گنجنامه یادگارهایی از آن زمان هستند. وجود آثار تاریخی، فرهنگی متعدد در استان همدان، موجب شد تا در جلسه مورخ ۱۳۷۰/۰۲/۰۲ شورای عالی شهرسازی و معماری کشور، همدان به عنوان یکی از شش شهر تاریخی، فرهنگی کشور شناخته شود. در سال ۱۳۸۵ مجلس شورای اسلامی در مصوبه‌ای همدان را (پایتخت تاریخ و تمدن) ایران اعلام کرد. همچنین لازم به ذکر است که لالچین دارای پیشینه سفال‌سازی ۷۰۰ الی یک هزار سال است که در حال حاضر سفال‌گری به عنوان یکی از مهم‌ترین رشته‌های صنایع دستی استان همدان شهرت جهانی دارد. در سال ۱۳۹۵ لالچین به عنوان شهر جهانی سفال به ثبت سازمان جهانی یونسکو رسید. لالچین که به شهر گل و سفال معروف است بیش از ۹۰۰ واحد خرد، کوچک و متوسط در حوزه تولید، تکمیل و فروش سفال و سرامیک در این شهر فعال است. طوریکه بیش از ۶۰ درصد مردم این شهر در حوزه صنعت سفال و سرامیک اعم از تولید، تکمیل، فروش، صادرات و فعال هستند.

در سال ۱۳۹۷ در خدمات بازرگانی، رستوران و هتلداری استان همدان مجموعاً ۱۴ باب هتل با ۵۱۹ اتاق و مجموعاً ۱۶۰۲ تخت، ۳ باب هتل آپارتمان با ۵۶ اتاق و ۲۳۹ تخت و ۱۸ مورد مهمان‌پذیر با مجموع ۲۱۴ اتاق و ۶۳۰ تخت و یک باب هتل با ۱۰ اتاق و ۳۰ تخت بوده است.^۹

همچنین استان همدان تا پایان سال ۱۳۹۷ دارای ۱۷۵۸ اثر تاریخی، فرهنگی و اکوتوریستی بوده که تنها ۱۰۱۶ عدد آن ثبت ملی شده است. لازم به توضیح است که تعداد آثار ثبت ملی شده استان همدان در سال ۱۳۹۴ نیز ۱۰۰۴ بوده و در سال ۱۳۹۶ تعداد ۱۲ اثر ثبت ملی شده‌اند.

در سال ۱۳۹۶ تعداد بازدیدکنندگان داخلی از موزه‌ها و اماکن تاریخی استان همدان ۶۵۲۷۶۲ نفر بوده که در سال ۱۳۹۷ این تعداد برابر با ۷۳۷۴۲۴ نفر ثبت گردیده است و همچنین تعداد بازدیدکنندگان خارجی از موزه‌ها و اماکن تاریخی استان همدان نیز در سال ۱۳۹۷ برابر با ۸۰۵۴ نفر بوده و در سال گذشته این تعداد برابر با ۸۲۸۲ نفر مورد شناسایی قرار گرفته است.

۹. سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان همدان



جدول ۶-۲. وضعیت هتل‌ها و اقامتگاههای استان همدان تا پایان سال ۱۳۹۷

تعداد تخت	تعداد اتاق	تعداد	
۱۶۰۲	۵۱۹	۱۴	هتل
۲۳۹	۵۶	۳	هتل آپارتمان
۶۳۰	۲۱۴	۱۸	مهمان پذیر
۳۰	۱۰	۱	متل
۲۱	۷	۱	اقامتی پذیرایی
۵۹۹	۱۴۳	۳۰	بوم گردی
۳۷۴	۱۴۲	۳	اقامتی تفریحی (رنگین کمان - گنجنامه - عباس آباد)

مأخذ: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان همدان

جدول ۶-۳. آمار بازدیدکنندگان از مراکز گردشگری و تاریخی استان همدان

سال	تعداد بازدیدکنندگان خارجی	تعداد بازدیدکنندگان داخلی
۱۳۹۶	۸۲۸۲	۶۵۲۷۶۲
۱۳۹۷	۸۰۵۴	۷۳۷۴۲۴

مأخذ: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان همدان

۶-۴- جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی در بخش خدمات برای استان

بخش خدمات در این فصل مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. سهم ۶۰ درصدی خدمات در تولید ناخالص داخلی کشور و استان و پایین بودن سهم این بخش از متوسط سهم خدمات میانگین جهانی و از طرفی نقش به سزای این بخش در درآمد زایی و اشتغال زایی بسی جای تامل و توجه دارد. در این بررسی مشخص شد که این بخش به دلیل ضعف در زیرساختها، ناهماهنگی سیاستها و رخدادهای غیر قابل پیش بینی در اقتصاد در بخش خدمات موسسات پولی و مالی، خدمات عمومی، خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی، خدمات مستغلات و خدمات حرفه ای و تخصصی، خدمات حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات، خدمات بازرگانی، رستوران و هتلداری اهداف ترسیمی در اسناد بالادستی و برنامه های توسعه پنج ساله را به طور کامل محقق نکرده است. با این وجود در استان همدان توسعه زیرساخت‌های حمل و نقل شهری و برون‌شهری استان، توسعه خدمات رفاهی تفریحی استان متناسب با فصل سرد و ایجاد جاذبه‌هایی گردشگری (مثل پیست

مجهز اسکی، جشنواره‌ها و بازارچه‌های زمستانی و ...، تولید برنامه‌های دیداری و شنیداری و سایت‌های اینترنتی جذاب برای معرفی جاذبه‌های گردشگری استان، تقویت پیوندهای خدماتی (مالی، آموزشی، بازرگانی و...) جمعیتی و اقتصادی، استفاده از ظرفیت آموزش عالی و تبدیل شدن استان به قطب آموزش عالی در غرب کشور، استفاده از ظرفیت‌های بهداشتی و درمانی استان و تبدیل شدن به قطب سلامت و بهداشت غرب کشور می‌بایست در دستور کار مسئولین استانی و کشوری باشد. بنابراین در ادامه توصیه‌های سیاستی جهت بهبود بخش خدمات استان در اختیار سیاستگذاران، برنامه ریزان و تصمیم گیرندگان به شرح زیر قرار می‌گیرد.

- ایجاد تمرکز جمعیتی و گسترش شهرنشینی و شکل‌گیری شهرهای بزرگ متوسط در سطح استان
- آموزش و ارتقاء مهارت‌های نیروی کار خصوصاً سرریز نیروی بیکار کشاورزی
- ساخت مسکن مناسب و ارزان به منظور ایجاد تمرکز جمعیتی
- توسعه زیر ساخت‌های ارتباطی و حمل و نقل
- سرمایه‌گذاری در مناطق گردشگری
- توسعه اتوماسیون و مکانیزاسیون خدمات و بهره‌گیری از فناوری پیشرفته
- بالا بردن ضریب نفوذ صنعت خدمات بیمه‌ای
- بالا بردن فرهنگ سرمایه‌گذاری در بورس از طریق جذب سرمایه‌های خرد و سرگردان شهروندان استان،
- مدیریت دارایی‌های استان و مولد سازی آنها.

فصل هفتم

حمل و نقل

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019

Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Providence



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر حمل و نقل

صنعت و خدمات حمل و نقل دربرگیرنده فعالیت‌هایی است که به طور گسترده در تمامی زمینه‌های تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات جریان داشته و در مجموعه فعالیت‌های اقتصادی نقش به سزایی برعهده دارد. بخش حمل و نقل در کشور و استان همچون شریانی است که سایر اجزای خدماتی، بازرگانی، صنعتی و کشاورزی را در دو سطح ملی و بین‌المللی به هم پیوند می‌دهد و تأثیرات عمیقی بر رشد و توسعه این بخش‌ها دارد، بخش‌هایی که در حقیقت پیشرفت و پس رفت اقتصاد یک کشور بستگی مستقیم به عملکرد تک تک آنها دارد. حمل و نقل در توزیع درآمدها و کاهش نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی و کاهش آثار فقر و اختلاف درآمد روستائینان و شهرنشینان نقشی موثر دارد. بدون وجود شبکه حمل و نقل، تاسیسات و تجهیزات جانبی و ناوگان حمل و نقل مطلوب تصور رشد و توسعه عمومی کشور و استان غیرممکن است. در سال ۱۳۹۷ توسعه ناوگان جاده ای، ریلی و هوایی مورد توجه قرار گرفت و با تمام دشواری‌ها و تنگناهای موجود در سال مورد بررسی استان، در راستای تجهیز و توسعه شبکه جاده ای، ریلی و هوایی اقدامات در خور توجهی را به سرانجام رساند. افتتاح راه آهن همدان - مشهد از مهمترین تحولات در این سال بود. در حوزه حمل و نقل هوایی نیز توسعه باند و بهسازی میدادین پروازی و محیط فرودگاه از برنامه‌های مهم و اولویت‌دار فرودگاه همدان در سال ۱۳۹۷ بود. افزایش سفرهای خارجی نسبت به سال ۱۳۹۶ در استان از رشد ۲۲.۲ درصدی برخوردار بود. با گذشت زمان و افزایش نیاز و تقاضا برای خدمات حمل و نقل در استان زمینه‌های لازم برای توسعه این بخش را می‌توان با کمک ساماندهی و نظارت مستمر بر حمل و نقل استان، فراهم کردن زمینه‌های توسعه ناوگان ریلی برون شهری، توانمندسازی شرکت‌های خصوصی و تعاونی‌های حمل و نقل بار و مسافر در استان، توسعه شبکه بزرگراهی و ایمن‌سازی راه‌های برون شهری و روستایی استان، فراهم ساختن زمینه مشارکت بخش غیردولتی و سرمایه‌گذاری سودآور با استفاده از انواع روش‌های تامین مالی نظیر فاینانس، BOT، BOO و ... در بخش توسعه ناوگان عمومی حمل و نقل و توسعه شبکه زیرساخت‌ها و پایانه‌های استان، توسعه و تقویت زیرساخت‌ها و شبکه حمل و نقل استان، رفع انحصارات دولتی و ایجاد انگیزه رقابت در عرصه حمل و نقل استان، جذب سرمایه‌گذار داخلی و خارجی برای توسعه و تقویت صنعت حمل و نقل ریلی استان،



تکمیل شبکه راه های شریانی استان با ارتقاء راه های فرعی به اصلی، لزوم تعریض جاده های بین راهی در شهرستان های استان، سرمایه گذاری بر روی اصلاح نقاط حادثه خیز جاده های استان، احداث، بهسازی و نوسازی راه های روستایی استان، جذب نیروهای متخصص و اپراتورهای زبده، نوسازی و بروزرسانی ماشین آلات و تجهیزات راهداری، تخصیص اعتبار بر اساس پروژه های حساس و مهم به اندازه مکفی، کاهش هزینه نگهداری راهها، تکمیل و توسعه بزرگراه ها و آزاد راه های منتهی به مرکز استان، بسیج امکانات و سرمایه ها جهت بین المللی کردن تجهیزات و زیرساخت های فرودگاه برای بالابردن سهم حمل و نقل هوایی، تجهیز و تقویت شبکه و ارتقاء شبکه ها و محورهای ترانزیتی کالاها. بهسازی، نوسازی و تجهیز ناوگان حمل و نقل جاده ای، ریلی و هوایی، ارتقاء و بهسازی راه های منتهی به جاذبه های گردشگری استان به ویژه جاذبه های طبیعی فراهم ساخت.

واژگان کلیدی: همدان، حمل و نقل جاده ای، ریلی، هوایی، ناوگان

مقدمه

امروزه حمل و نقل یکی از اجزای مهم اقتصاد ملی محسوب شده و به دلیل داشتن نقش زیربنایی تأثیر فراوانی بر فرآیند رشد اقتصادی کشور دارد. این بخش دربرگیرنده فعالیت‌هایی است که به شکلی گسترده در تمامی زمینه‌های تولید، توزیع و مصرف کالاها و خدمات جریان داشته و در مجموعه فعالیتهای اقتصادی نقش به سزایی برعهده دارد. از اینرو می‌توان با اطمینان اذعان داشت که حمل و نقل یکی از اساسی‌ترین ارکان زیر بنایی کشورهای پیشرفته و در حال توسعه به شمار می‌آید. حمل و نقل چون شریانی است که سایر اجزای خدماتی، بازرگانی، صنعتی و کشاورزی را در دو سطح ملی و بین‌المللی به هم پیوند می‌دهد و تأثیرات عمیقی بر رشد و توسعه این بخش‌ها بر جا می‌گذارد، بخش‌هایی که در حقیقت پیشرفت و پس رفت اقتصاد یک کشور بستگی مستقیم به عملکرد تک تک آنها دارد.

حمل و نقل در توزیع درآمدها و کاهش نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی و کاهش آثار فقر و اختلاف درآمد روستائینان و شهرنشینان نقشی موثر دارد. بدون وجود شبکه حمل و نقل، تاسیسات و تجهیزات جانبی و ناوگان حمل و نقل مطلوب تصور رشد و توسعه عمومی کشور غیرممکن به نظر می‌رسد. از این رو تقویت زیر ساختهای ارتباطی در حوزه‌های مختلف حمل و نقل می‌تواند به سادگی راه توسعه اقتصادی کشورها را هموار نماید. با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت تحولات این بخش مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. سپس در بخش بعدی به بررسی شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق بخش حمل و نقل استان در اختیار سیاستگذاران و برنامه ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۷-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش حمل و نقل و جهت‌گیری‌های استان

از عمده ملزومات رشد و توسعه اقتصادی در هر کشوری به لحاظ امور زیربنایی، توسعه بزرگراه‌ها و جاده‌ها و خطوط ریلی می‌باشد. وجود تلفات جاده‌ای به ویژه در زمان افزایش تردد خودروها در روزهای تعطیل سال و ایام نوروز، لزوم تجهیز و توسعه شبکه



جاده ای استان و کشور را نمایان می سازد. همچنین نوسازی ناوگان هوایی، ریلی و جاده ای تاثیر به سزایی در امنیت و آسایش مردم و حفظ محیط زیست دارد.

یکپارچگی در نظام حمل و نقل درون شهری و برون شهری و همچنین حمل و نقل چندوجهی و ترکیبی به عنوان مهمترین رویکردهای دولت در بخش حمل و نقل عمومی است. توسعه شبکه راه های ارتباطی به عنوان شریان های تبادل کالاها و خدمات، نقش تعیین کننده ای در توسعه سیاسی و اقتصادی ایفا می نمایند و با ایجاد امکان دسترسی آسان و کم هزینه به کالاها و خدمات از نظر رفاه جامعه از اهمیت بالایی برخوردار است.

بدلیل قرار گرفتن استان همدان بعنوان راه مواصلاتی و استراتژیک و نگهداری این سرمایه عظیم استانی و ملی با توجه به موقعیت ممتاز شهر همدان به عنوان یکی از پنج شهر تاریخی و فرهنگی کشور و نقش ارتباط جاده - ای در توسعه صنعت توریسم و نیز سهم اقتصاد و کشاورزی استان به عنوان یک متغیر مهم اقتصادی، توسعه و نگهداری مناسب شبکه راههای به عنوان یک سیاست مهم در این جریان از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

اهم سیاست ها و جهت گیری های استان در این بخش طی سال ۱۳۹۷ را می توان به شرح ذیل بیان داشت.

- استفاده از روش های نوین و کم هزینه در نگهداری راهها
- صرفه جویی در منابع انسانی، انرژی، سوخت و زمان
- انجام به موقع عملیات راهداری که باعث کاهش هزینه ها و جلوگیری از تخریب بیش از حد می شود.
- ایجاد بستر مناسب بمنظور داشتن محوری ایمن و با ترافیکی روان با انجام بموقع عملیات اجرایی با کمترین هزینه و زمان در اجرای پروژه ها
- توسعه و تجهیز شبکه های زیربنایی، خدمات ترانزیت و حمل و نقل، توسعه قرنطینه ها، گمرکات و منطقه ویژه اقتصادی.
- توسعه و نوسازی ناوگان مسافربری و باری به منظور تقویت ناوگان حمل و نقل استان.
- توسعه زیرساخت های فرودگاه و افزایش ظرفیت پروازی در سال مورد بررسی

۷-۲- بررسی وضعیت تحولات بخش حمل و نقل استان

استان همدان به دلیل موقعیت خاص جغرافیایی در غرب کشور به عنوان پخش کننده ترافیک در این منطقه به شمار می آید. با توجه به اینکه ترافیک غرب کشور از منطقه استان همدان عبور می کند، سهم این استان از ترافیک غرب کشور بیش از ۷۰ درصد بوده و نیز با داشتن بیش از ۵ هزار و ۴۰۰ کیلومتر انواع راه نقشی راهبردی و تعیین کننده در غرب کشور دارد.

در بخش حمل و نقل ریلی، خط راه آهن تهران- همدان که دارای ۲۶۷ کیلومتر طول است از شهر تهران شروع می شود و پس از عبور از استان مرکزی در شهر همدان به پایان می رسد، این خط در آینده به شهر سنندج در استان کردستان ادامه پیدا خواهد کرد. طرح احداث راه آهن همدان - تهران در سفر پر خیر و برکت رهبر معظم انقلاب در سال ۱۳۸۳ به همدان مصوب شد.

راه آهن تهران- همدان که در مسیر خود از شهرهای تهران، رباط کریم، ساوه، غرق آباد، فامنین و همدان عبور می کند در تاریخ ۱۸ اردیبهشت ۱۳۹۶ توسط رئیس جمهور محترم دکتر حسن روحانی به بهره برداری رسیده است. ایستگاه راه آهن شهر همدان در ۱۲ کیلومتری مرکز شهر همدان در سال ۱۳۹۷ مورد بهره برداری قرار گرفت که به دلیل دور بودن آن از شهر مقرر شد تا بعد از ساخت ایستگاه راه آهن در درون شهر همدان این ایستگاه به ایستگاه باری تبدیل شود ولی تا آن زمان این ایستگاه به عنوان ایستگاه مسافربری استفاده می شود. این ایستگاه نیز همراه با خط راه آهن تهران- همدان افتتاح گردیده است. کوتاه شدن مسیر و تسهیل در انتقال زائران عتبات عالیات از مرز خسروی به تهران از طریق همدان از دیگر مزایای این خط آهن است.

نخستین قطار مسیر همدان-مشهد نیز تیر ماه سال ۱۳۹۷ با حضور حدود ۱۵۰ تن از خانواده های شهدا، ایثارگران و اصحاب رسانه استان همدان عازم مشهد مقدس شد. قطعه نخست راه آهن همدان - ملایر نیز در حال ساخت است و پیمانکار آن زیر نظر شرکت ساخت و توسعه زیربنای حمل و نقل کشور مشغول به کار هستند. در حوزه حمل و نقل هوایی نیز توسعه باند و بهسازی میادین پروازی و محیط فرودگاه از برنامه های مهم و اولویت دار فرودگاه همدان در سال ۱۳۹۷ بود.



۷-۳- بررسی و تحلیل شاخص‌های عملکردی بخش حمل و نقل

۷-۳-۱- حمل و نقل جاده‌ای در استان همدان

در سال ۱۳۹۷ تعداد مسافر و بار جابه‌جا شده استان از طریق حمل و نقل جاده‌ای^۱ بر اساس صورت وضعیت حمل مسافر به ترتیب ۴۹۱۲ هزار نفر مسافر و میزان کالا و بار جابه‌جا شده تحت صحت‌بابت بارنامه به میزان ۱۱۴۴۲ هزار تن بار بوده است. استان همدان از نظر دارا بودن کامیون و ماشین‌های ترانزیت تقریباً وضعیت مطلوبی دارد و با وجود نامناسب بودن و ایمنی پایین جاده‌های استان که به شهرهای اطراف منتهی می‌شود منجر به کاهش فعالیت ترانزیتی استان نسبت به ظرفیت بالقوه آن گردیده است، هرچند که با وجود آزاد راه همدان-تهران تا حد قابل توجهی این مشکل حل گردیده است اما انتظار می‌رود که به تدریج با همت مسئولین تمام راه‌های استان بازسازی و گسترش یابند تا بدین طریق توسعه و رونق مورد انتظار در بخش حمل و نقل جاده‌ای استان همدان محقق گردد.

۷-۳-۲- حمل و نقل ریلی در استان همدان

اداره کل راه آهن غرب در بیستم آذر ماه سال ۱۳۹۷ در استان همدان افتتاح گردید. بر اساس مستندات موجود ۲۷۶ کیلومتر خط ریلی تهران-همدان با اعتبار ۹۷۰۰ میلیارد ریال به بهره‌برداری رسیده و عملیات اجرایی راه‌آهن همدان به سنج به طول ۱۵۱ کیلومتر آغاز و ۴۰۰۰ میلیارد ریال اعتبار برای آن در نظر گرفته شده است. میزان بار جابجا شده از طریق راه آهن همدان در سال ۱۳۹۷، بالغ بر ۱۰۴۵ تن بوده است. همچنین در سال ۱۳۹۷، تعداد مسافر ورودی ۱۱۵۷۵۷ نفر و تعداد مسافر خروجی ۱۱۵۲۴۱ نفر از طریق راه آهن همدان گزارش شده است.

۷-۳-۳- حمل و نقل هوایی در استان همدان

فرودگاه از زیرساخت‌های مهم اقتصادی و مواصلاتی و موجب گسترش امور بازرگانی و صنعت گردشگری هر استان است به نحوی که توسعه فرودگاه همدان می‌تواند نقش مهمی در توسعه زیرساخت‌ها برای جذب سرمایه‌گذاری‌های کلان داخلی و خارجی، ارتقاء سطح آموزش عالی، توسعه گردشگری، دسترسی مناسب‌تر به خدمات درمانی و غیره داشته باشد.

^۱ . اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده ای استان همدان

استان همدان در چند سال اخیر از فعالیت یک فرودگاه بین‌المللی بی‌بهره بوده اما با تلاش‌های صورت گرفته هم اکنون فرودگاه همدان آمادگی پرواز هواپیماهای پهن‌پیکر از باند این فرودگاه را دارد. فرودگاه همدان با قدمتی بیش از ۹ دهه در ۵ کیلومتری شمال شهر همدان واقع شده است و با توجه به موقعیت خاص جغرافیایی و استراتژیک یکی از فرودگاه‌های مهم و فعال غرب که جهت آموزش خلبانان نظامی و حتی سبک و فوق سبک همواره مورد توجه و استفاده بوده و دارای باشگاه آموزشگاه خلبانی و مرکز اورژانس و امداد و نجات هوایی، هواشناسی فعال و بزرگترین مرکز سوختگیری در غرب کشور می‌باشد. در ضمن از سال ۱۳۹۴ پروازهای حج تمتع استان همدان و کردستان از این فرودگاه انجام می‌شود. ازاینرو فرودگاه از زیرساخت‌های مهم اقتصادی و مواصلاتی رونق و گسترش تجارت و صنعت گردشگری استان به شمار می‌آید.

جدول ۱-۲. شاخص و نماگرهای حمل و نقل هوایی استان همدان در سال ۱۳۹۷

عنوان شاخص یا نماگر	واحد/سال	۱۳۹۷	۱۳۹۶	درصد تغییرات
تعداد مسافر جابه‌جا شده در پروازهای داخلی	نفر	۲۷۴۳۹	۳۵۳۶۵	-۲۲.۴
تعداد مسافر جابه‌جا شده در پروازهای بین‌المللی	نفر	۸۴۳۲	۶۸۹۹	۲۲.۲

مأخذ: فرودگاه همدان

با نگاهی به اطلاعات دریافتی از فرودگاه همدان ملاحظه می‌گردد که در سال ۱۳۹۷، تعداد ۲۷۴۳۹ مسافر که حدود ۷۶ درصد در پروازهای داخلی و مابقی در پروازهای خارجی (حجاج) جابه‌جا شده‌اند، همچنین معادل ۴۱۴ تن کالا در ۴۵۹ پرواز از طریق فرودگاه این استان جابجا شدند. تعداد پروازهای هفتگی از فرودگاه همدان اغلب بین ۴ تا ۶ فروند بوده است و متوسط سن ناوگان شرکت‌های فعال نیز در سال ۱۳۹۷ حدود ۲۲ سال بوده است.



۷-۴- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی در بخش حمل و نقل برای استان

از آنجا که حمل و نقل جزو جدایی‌ناپذیر زیرساخت‌های یک منطقه محسوب می‌شود که به افزایش توان تجاری کمک می‌کند و ترمینال‌ها، ایستگاه‌های راه‌آهن و فرودگاه‌ها از نظر کاربری مکان‌های مناسبی برای تبادلات اقتصادی، فرهنگی، گردشگری و ... هستند و با توجه به موقعیت خاص استان همدان به عنوان یکی از استان‌های مهم غرب کشور، وجود پتانسیل‌های قوی در زمینه گردشگری و سرمایه‌گذاری ضرورت ایجاد فرودگاه بین‌المللی و خطوط ارتباط ریلی با وسعت بیشتر و جاده‌های عریض، ایمن و بازسازی شده در این استان را چند برابر می‌کند. با این وجود به منظور توسعه بخش حمل و نقل استان پیشنهادهای راهبردی ذیل ارایه می‌گردد.

- ساماندهی و نظارت مستمر بر حمل و نقل استان
- فراهم کردن زمینه‌های توسعه ناوگان ریلی برون شهری
- توانمندسازی شرکت‌های خصوصی و تعاونی‌های حمل و نقل بار و مسافر در استان
- توسعه شبکه بزرگراهی و ایمن‌سازی راه‌های برون شهری و روستایی استان
- فراهم ساختن زمینه مشارکت بخش غیردولتی و سرمایه‌گذاری سودآور با استفاده از انواع روش‌های تامین مالی نظیر فاینانس، BOT، BOO و ... در بخش توسعه ناوگان عمومی حمل و نقل و توسعه شبکه زیرساخت‌ها و پایانه‌های استان
- فراهم آوری امکان کنترل بار در مبداء، مسیر و مقصد از طریق ردیابی بار و ایجاد بارنامه الکترونیکی
- توسعه و تقویت زیرساخت‌ها و شبکه حمل و نقل استان
- رفع انحصارات دولتی و ایجاد انگیزه رقابت در عرصه حمل و نقل استان
- جذب سرمایه‌گذار داخلی و خارجی برای توسعه و تقویت صنعت حمل و نقل ریلی استان

- تکمیل شبکه راه‌های شریانی استان با ارتقاء راه‌های فرعی به اصلی
- لزوم تعریض جاده‌های بین‌راهی در شهرستان‌های استان
- سرمایه‌گذاری بر روی اصلاح نقاط حادثه‌خیز جاده‌های استان
- احداث، بهسازی و نوسازی راه‌های روستایی استان

- جذب نیروهای متخصص و اپراتورهای زبده جهت ماشین آلات با توجه به بازنشستگی نیروی کار متخصص در عملیات راهداری استان
- نوسازی و بروزرسانی ماشین آلات و تجهیزات راهداری جهت انجام بموقع عملیات راهداری
- تخصیص اعتبار بر اساس پروژه های حساس و مهم به اندازه مکفی که این امر در درازمدت نتیجه مطلوبی بدنبال خواهد داشت از جمله کاهش هزینه نگهداری راهها
- تکمیل و توسعه بزرگراه ها و آزاد راههای منتهی به مرکز استان
- بسیج امکانات و سرمایه ها جهت بین المللی کردن تجهیزات و زیرساخت های فرودگاه برای بالابردن سهم حمل و نقل هوایی
- تجهیز و تقویت شبکه و ارتقاء شبکه ها و محورهای ترانزیتی کالاها.
- بهسازی، نوسازی و تجهیز ناوگان حمل و نقل جاده ای، ریلی و هوایی در استان.
- ارتقاء و بهسازی راههای منتهی به جاذبه های گردشگری استان به ویژه جاذبه های طبیعی.

فصل هشتم

انرژی

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019

Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Province



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر انرژی

بخش انرژی جزء مهم و لاینفک تولید هر کشور است و بستر توسعه اقتصادی وابستگی شدیدی به این بخش دارد و امروزه با گسترش روزافزون مصرف انرژی به ویژه در کشورهای در حال توسعه و محدودیت جدی منابع و مسایل زیست محیطی در رابطه با تولید و مصرف انرژی، برنامه ریزی و مدیریت جامع را در این زمینه ضروری می نماید. با توجه به منابع سرشار انرژی همچون نفت و گاز، برق و ... در کشور با این وجود، استان همدان فاقد منابع و ذخایر در این زمینه است. با توجه به اینکه در سالهای اخیر زمینه های تولید برق در استان با سرمایه گذاری در این بخش فراهم شده است. بنابراین با در نظر گرفتن این موضوع و جهت گیری استان همدان در راستای اهداف و سیاست های وزارت نفت در زمینه مدیریت مصرف، ایجاد و ارزش افزوده بیشتر و توسعه صادرات فرآورده های نفتی، برنامه عملیاتی وزارت نفت در استان با تاکید بر مدیریت بهینه و کنترل رشد مصرف فرآورده های نفتی، پیشگیری از توزیع فرآورده های نفتی خارج از شبکه رسمی و کنترل قاچاق آن در جهت جایگزینی مصرف فرآورده های نفتی مایع با ارزش افزوده کمتر و آلودگی بیشتر بوده و سیاست های اقتصادی بخش انرژی و جهت گیری های آن همسو با سیاست های اقتصادی بخش انرژی کشور دنبال می شود. در همین راستا به منظور تحقق اهداف و موفقیت در اجرای سیاست های یاد شده در این بخش مدیریت مصرف و الگو بهینه آن در بخش مصرف انرژی می توان با اصلاح قیمت حامل های انرژی با رعایت کلیه ملاحظات اجتماعی، اقتصادی و حفظ مزیت های نسبی برای صنایع و تولیدات، بهره گیری از تکنولوژی های نوین به منظور کاهش شدت انرژی در کشور، توجه به تامین مالی پروژه های بخش نفت و گاز و استفاده از ظرفیت های بازار سرمایه و بهره گیری از ابزارهای نوین مالی جهت تامین مالی پروژه های بخش انرژی و ایجاد زمینه های لازم برای جذب سرمایه گذاری داخلی و خارجی در این بخش، لزوم توجه به مزیت های نسبی استان در زمینه تولید و عرضه انرژی های تجدیدپذیر نظیر نیروگاه های خورشیدی در استان و.... کمک شایانی به این بخش نمود.

واژگان کلیدی: همدان، منابع انرژی، نفت و گاز، برق، انرژی خورشیدی



مقدمه

انرژی یکی از مهم‌ترین نیازهای بشر است که اهمیت خود را از ابتدا تاکنون حفظ کرده است. انرژی نقش ویژه‌ای در رشد و توسعه اقتصادی، رفاه اجتماعی، بهبود کیفیت زندگی و امنیت یک جامعه ایفا می‌کند. انرژی تأمین‌کننده نیازهای اولیه و خدماتی همچون گرمایش، سرمایش، روشنایی و حمل و نقل و عاملی بسیار مؤثر در زیربخش‌های صنایع است. از این رو رشد اقتصادی سریع در کشورهای در حال توسعه و رشد مداوم در کشورهای صنعتی، سبب افزایش تقاضای انرژی می‌شود. بین بخش انرژی و توسعه پایدار ارتباط وجود دارد، چرا که توسعه پایدار، استفاده درست از منابع انرژی و حفظ آنها برای نسل‌های آینده است.

ایران، علاوه بر اینکه دارای ذخایر ویژه و عمده‌ای از منابع انرژی به‌خصوص نفت و گاز می‌باشد، یکی از اصلی‌ترین منابع انرژی در سطح جهان نیز به‌شمار می‌رود. چگونگی سازمان‌دهی سیاست‌های بخش انرژی در کشور، نقش کلیدی در فرآیند تحولات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی را دارد. با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت حامل‌های انرژی در استان مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش در استان در اختیار سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۸-۱- سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های استان

انرژی از اساسی‌ترین عوامل توسعه اقتصادی هر کشور شمرده می‌شود. به هر حال گسترش روزافزون مصرف انرژی به ویژه در کشورهای در حال توسعه و محدودیت جدی منابع و مسایل زیست‌محیطی در رابطه با تولید و مصرف انرژی، ضرورت برنامه‌ریزی و مدیریت جامع در این حوزه را دو چندان می‌کند.

در راستای اهداف و سیاست‌های وزارت نفت در زمینه مدیریت مصرف، ایجاد و ارزش افزوده بیشتر و توسعه صادرات فرآورده‌های نفتی، برنامه عملیاتی وزارت نفت در استان با تاکید بر مدیریت بهینه و کنترل رشد مصرف فرآورده‌های نفتی، پیشگیری از توزیع فرآورده‌های نفتی خارج از شبکه رسمی و کنترل قاچاق آن در جهت جایگزینی مصرف

فرآورده‌های نفتی مایع با ارزش افزوده کمتر و آلودگی بیشتر (نفت گاز، نفت کوره، بنزین معمولی و نفت سفید) با سوخت‌های پاک تر (بنزین و نفت گاز یورو ۴ و بالاتر و CNG) تدوین گردیده است. وزارتخانه‌های نیرو و نفت در این بخش عهده دار سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی کلان انرژی و حفظ کیفیت آن در راستای توسعه پایدار و امنیت عرضه انرژی کشور می‌باشند.

از آنجا که استان همدان، استان نفت خیز کشور نیست، از اینرو سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی و جهت‌گیری‌های آن همسو با سیاست‌های اقتصادی بخش انرژی کشور است. سیاست‌های کلی بخش نفت و گاز در اسناد فرادستی نظام که به دو حوزه بالادستی و پایین‌دستی بخش مذکور مرتبط هستند را می‌توان در هشت بند خلاصه نمود. ارایه سیاست‌های کلی بخش نفت و گاز کشور که بر مبنای سند چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور و همچنین سایر قوانین و اسناد بالادستی کشور ارایه شده است، می‌تواند به عنوان شاخص و الگویی جهت تعیین اولویت‌های سیاست‌های اجرایی بخش نفت و گاز در حال حاضر باشند. این سیاست‌ها می‌توانند ما را در تعیین اولویت‌های استراتژیک در بخش نفت و گاز نیز یاری نمایند. سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران در مورد "انرژی" مصوب مورخ ۱۳۷۷/۱۰/۲۳ توسط مقام معظم رهبری تایید و طی شماره ۷۶۲۳۰/۱ مورخ ۱۳۷۹/۱۱/۳ دفتر معظم‌له ابلاغ گردیده است. در این راستا سیاست‌ها و جهت‌گیری‌های استان در این بخش به شرح زیر می‌باشد.

- توسعه پایدار بر مبنای بهبود امنیت و کارایی انرژی، حفاظت از محیط‌زیست و بهره‌وری انرژی
- مدیریت تقاضای انرژی
- استفاده از انرژی‌های نو
- گسترش تحقیق و توسعه در بخش انرژی
- نوسازی صنایع بر مبنای مصرف بهینه انرژی
- احداث و توسعه برق روستایی و برقی کردن چاه‌های کشاورزی استان
- سرمایه‌گذاری جهت اصلاح شبکه‌های توزیع برق و جلوگیری از اتلاف انرژی در شبکه
- توسعه گازرسانی به روستاهای استان



- احداث نیروگاه‌های برق با مقیاس کوچک (CHP) در استان جهت تقویت توزیع برق در استان
- کاهش تلفات انرژی
- کنترل پیک بار و مدیریت مصرف
- کاهش خاموشی‌ها
- ارتقاء ICT و GIS
- استفاده از انرژی‌های نو
- استفاده از کنتورهای فهام (طرح ملی فراسامانه هوشمند اندازه‌گیری و مدیریت انرژی)
- وصول مطالبات
- تنوع بخشی در سبد سوختی با گسترش جایگاه‌های گاز طبیعی فشرده و تشویق مصرف‌کنندگان به استفاده از سوخت پاک
- موفقیت در زمینه تخصیص مخازن ویژه و معرفی جایگاه‌های واجد شرایط دریافت، ذخیره‌سازی و عرضه نفت گاز با استاندارد جهانی EURO4
- اقدامات فرهنگ‌سازی در مدارس و نزد دانش‌آموزان آینده ساز با هدف نهادینه سازی رویکرد صرفه جویانه در مصرف حامل‌های انرژی
- ترغیب جامعه مصرف‌کنندگان فرآورده‌های نفتی به صرفه جویی و مدیریت بهینه مصرف در مصاحبه‌ها و انتشار اخبار
- تاکید بر مصرف صیانتی سرمایه‌های ملی همچون بنزین در مصاحبه‌های رادیو تلویزیونی
- نظارت مستمر بر امر تامین و توزیع حامل‌های انرژی در بخش‌های مختلف مصرف در استان با همکاری دستگاه‌های ناظر و نیروی انتظامی
- کشف و ضبط محمولات نفتی قاچاق و عرضه مجدد در شبکه توزیع
- همکاری مستمر با اداره استاندارد استان در حفظ استانداردهای کمی و کیفی حامل‌های انرژی
- تغذیه بانک اطلاعاتی جایگاه‌های و مجاری عرضه سوخت در نرم افزار باک (پمپ بنزین یاب) بمنظور سهولت دسترسی مردم و مسافران به این مراکز خدماتی

- نصب کنتورهای ارتقاء یافته در بخش مشترکین خانگی به منظور بهبود سیستم‌های اندازه‌گیری گاز مصرفی
- گازرسانی به کلیه روستاهای حائز شرایط گازرسانی به عنوان اولین استان در سطح کشور
- اجرای فاز اول مانیتورینگ صنایع عمده و CNG ها به منظور کنترل مصارف و کنترل صحت عملکرد تجهیزات
- اقدام به گازرسانی به تمامی صنایع متقاضی گاز و ترغیب سایر صنایع به جایگزینی گاز با سایر سوخت‌های فسیلی با ارائه یارانه

۸-۲- بررسی و تحلیل وضعیت حامل‌های بخش انرژی

۸-۲-۱- فرآورده‌های نفتی

جدول (۸-۱) تجزیه فروش چهار فرآورده اصلی و گاز مایع در بخش‌های مختلف مصرف در سال ۱۳۹۶ در منطقه همدان را نشان می‌دهد. بر اساس جدول مذکور و آمار ارایه شده توسط شرکت ملی پخش فرآورده‌های نفتی ایران منطقه همدان، از بین بخش‌های مصرف تنها بخش حمل و نقل از بنزین سوپر استفاده می‌کند که میزان فروش بنزین سوپر به بخش حمل و نقل در سال ۱۳۹۷ معادل ۴۰۳۴ مترمکعب بوده است. فرآورده بنزین موتور معمولی به بخش حمل و نقل و نیروهای مسلح فروخته شده است که در سال ۱۳۹۷ میزان فروش بنزین موتور معمولی به بخش حمل و نقل معادل ۵۴۹۸۶۱ مترمکعب و فروش به نیروهای مسلح معادل ۸۵۵ مترمکعب بوده است. گفتنی است، نفت سفید در سال ۱۳۹۷ به بخش‌های مختلف مصرف از جمله صنایع، کشاورزی، نیروهای مسلح، برق، اصناف و خانگی به میزان ۲۰۷۶۹ متر مکعب فروخته شده است.

براساس اطلاعات جدول مذکور بیشترین میزان فروش نفت سفید به بخش خانگی با ۱۴۷۹۹ مترمکعب و کمترین میزان فروش به بخش برق با ۲۴ مترمکعب بوده است. همچنین در سال ۱۳۹۷ به میزان ۶۶۰۶۳۴ مترمکعب نفت گاز در استان همدان به فروش رسیده است که بیشترین میزان فروش نفت گاز به بخش حمل و نقل و معادل ۴۹۷۷۱۳ مترمکعب و کمترین میزان فروش به مصرف ادارات و شرکتها با ۴۴۵ مترمکعب تعلق داشته است. بعلاوه نفت کوره به بخش‌های صنایع، برق، خانگی و مصرف ادارات و شرکتها به میزان ۷۰۵۲۲۶ مترمکعب فروخته شده به طوریکه به ترتیب اهمیت معادل ۶۷۹۰۳۵ مترمکعب به



بخش برق و ۲۶۰۶۳ متر مکعب به بخش صنایع اختصاص داشته است. همچنین میزان فروش گاز مایع در استان همدان در سال ۱۳۹۷ معادل ۳۳۶۷۱ متر مکعب بوده که تماماً به مصرف خانگی رسیده است.

جدول ۸-۱. تجزیه فروش چهار فرآورده اصلی و گاز مایع در بخش‌های مختلف مصرف در سال ۱۳۹۷ در منطقه همدان (متر مکعب)

شرح	بنزین سوپر	بنزین موتور معمولی	نفت سفید	نفت گاز	نفت کوره	گاز مایع
حمل و نقل	۴۰۳۴	۵۴۹۸۶۱	۰	۴۹۷۷۱۳	۰	۰
صنایع	۰	۰	۳۰	۲۰۷۲۱	۲۶۰۶۳	۰
کشاورزی	۰	۰	۳۶	۱۳۸۳۶۷	۰	۰
نیروهای مسلح	۰	۸۵۵	۳۹۴	۱۷۹۷	۰	۰
برق	۰	۰	۲۴	۰	۶۷۹۰۳۵	۰
اصناف	۰	۰	۵۴۸۶	۴۶۴	۰	۰
خانگی (حرارتی)	۰	۰	۱۴۷۹۹	۱۱۲۷	۱۰۴	۳۳۶۷۱
مصرف ادارات و شرکت‌ها	۰	۰	۰	۴۴۵	۲۴	۰
جمع	۴۰۳۴	۵۵۰۷۱۶	۲۰۷۶۹	۶۶۰۶۳۴	۷۰۵۲۲۶	۳۳۶۷۱

مأخذ: شرکت ملی پخش فرآورده‌های نفتی ایران منطقه همدان

۸-۲-۲- گاز طبیعی

صنعت گاز در ایران یکی از صنایع راهبردی کشور محسوب می‌شود. با توجه به نگرانی‌های بین‌المللی در ارتباط با آلودگی‌های محیط‌زیستی سوخت‌های فسیلی، گاز طبیعی به عنوان سوخت برتر قرن حاضر شناخته می‌شود. ایران پس از روسیه بیشترین ذخایر بزرگ گاز طبیعی را دارا بوده و براساس آخرین آمار در رده ۱۳ دنیا از نظر صادرات گاز است.^۲

^۲. بورس نیوز مورخ ۱۳۹۷/۸/۲۰

جدول ۸-۲. مصرف گاز در سال ۱۳۹۷ به تفکیک نوع مصرف

نوع مصرف	مصرف (مترمکعب)
CNG	۱۵۹۵۵۲۹۰۱
آموزش و پرورش	۶۴۹۷۰۷۵۳
تجاری	۸۲۹۲۷۳۸۹
خانگی	۱۵۳۱۴۵۴۸۰۸
صنعتی	۶۵۷۰۷۳۴۸۹
عمومی	۳۴۱۳۶۷۳۶
مذهبی	۱۷۰۵۹۲۴۰
نیروگاه	۱۰۶۶۰۸۷۱۲۲
مجموع	۳۶۱۳۲۶۲۴۳۸

مأخذ: شرکت گاز استان همدان

قیمت و تعرفه گاز طبیعی براساس دستورالعمل‌های ابلاغی در سطح کل کشور براساس جدول (۸-۳)، گاز بها در سال ۱۳۹۷ در ماه‌های گرم سال به ازای هر متر مکعب در دامنه مصرف ۱ معادل ۱۰۸۱ ریال و دامنه ۲ معادل ۱۳۱۱ ریال، در دامنه مصرف ۱۱ معادل ۴۱۸۶ ریال و در دامنه مصرف ۱۲ معادل ۴۳۰۱ ریال بوده است. همچنین براساس جدول (۸-۴) کمترین گازبها در ماه‌های سرد سال ۱۳۹۷ به دامنه‌های ۱ و ۲ تعلق داشته بطوری که گازبها در دامنه ۱ معادل ۴۱۴ ریال و در دامنه ۲ معادل ۶۹۰ ریال بوده است و گازبها در ماه‌های سرد سال به ازای هر مترمکعب در دامنه ۱۲ و ۱۱ به ترتیب معادل ۴۸۳۰ و ۴۴۱۶ بوده و بیشترین گازبها به این دو دامنه از مصرف اختصاص دارد.

جدول ۸-۳. میزان تعرفه گازبهای خانگی در ماه‌های گرم سال در سال ۱۳۹۷

دامنه مصرف	تعرفه گازبهای خانگی در ماه‌های گرم	از ابتدای سال ۱۳۹۷ (ریال)
۱	تا ۴۵	۱۰۸۱
۲	۴۶-۹۵	۱۳۱۱
۳	۹۶-۱۴۵	۱۶۵۶
۴	۱۴۶-۱۹۵	۲۱۱۶
۵	۱۹۶-۲۴۵	۲۵۷۶
۶	۲۴۶-۲۹۵	۲۸۰۶
۷	۲۹۶-۳۴۵	۳۱۵۱
۸	۳۴۶-۳۹۵	۳۴۹۶



۳۷۲۶	۳۹۶-۴۴۵	۹
۳۹۵۶	۴۴۶-۴۹۵	۱۰
۴۱۸۶	۴۹۶-۵۴۵	۱۱
۴۳۰۱	مازاد بر ۵۴۵	۱۲

مأخذ: شرکت گاز استان همدان

جدول ۸-۴. میزان تعرفه گازبهای خانگی در ماه‌های سرد سال در سال ۱۳۹۷

دامنه مصرف	اقلیم ۱	اقلیم ۲	اقلیم ۳	اقلیم ۴	اقلیم ۵	ریال
۱	تا ۳۰۰	تا ۲۵۰	تا ۲۰۰	تا ۱۵۰	تا ۷۵	۴۱۴
۲	۳۰۱-۴۰۰	۲۵۱-۳۵۰	۲۰۱-۳۰۰	۱۵۱-۲۵۰	۷۶-۱۵۰	۶۹۰
۳	۴۰۱-۵۰۰	۳۵۱-۴۵۰	۳۰۱-۴۰۰	۲۵۱-۳۵۰	۱۵۱-۲۵۰	۹۶۶
۴	۵۰۱-۶۰۰	۴۵۱-۵۵۰	۴۰۱-۵۰۰	۳۵۱-۴۵۰	۲۵۱-۳۵۰	۱۲۴۲
۵	۶۰۱-۷۰۰	۵۵۱-۶۵۰	۵۰۱-۶۰۰	۴۵۱-۵۵۰	۳۵۱-۴۵۰	۱۵۱۸
۶	۷۰۱-۸۰۰	۶۵۱-۷۵۰	۶۰۱-۷۰۰	۵۵۱-۶۵۰	۴۵۱-۵۵۰	۲۲۰۸
۷	۸۰۱-۹۰۰	۷۵۱-۸۵۰	۷۰۱-۸۰۰	۶۵۱-۷۵۰	۵۵۱-۶۵۰	۲۶۲۲
۸	۹۰۱-۱۰۰۰	۸۵۱-۹۵۰	۸۰۱-۹۰۰	۷۵۱-۸۵۰	۶۵۱-۷۵۰	۳۰۳۶
۹	۱۰۰۱-۱۱۰۰	۹۵۱-۱۰۵۰	۹۰۱-۱۰۰۰	۸۵۱-۹۵۰	۷۵۱-۸۵۰	۳۴۵۰
۱۰	۱۱۰۱-۱۲۰۰	۱۰۵۱-۱۱۵۰	۱۰۰۱-۱۱۰۰	۹۵۱-۱۰۵۰	۸۵۱-۹۵۰	۳۸۶۴
۱۱	۱۲۰۱-۱۳۰۰	۱۱۵۱-۱۲۵۰	۱۱۰۱-۱۲۰۰	۱۰۵۱-۱۱۵۰	۹۵۱-۱۰۵۰	۴۴۱۶
۱۲	مازاد بر ۱۳۰۰	مازاد بر ۱۲۵۰	مازاد بر ۱۲۰۰	مازاد بر ۱۱۵۰	مازاد بر ۱۰۵۰	۴۸۳۰

مأخذ: شرکت گاز استان همدان

۸-۲-۳- برق:

محدود بودن منابع انرژی به چالشی جدی در عصر حاضر تبدیل شده است. برق یکی از مهم‌ترین انرژی‌های پاک است که می‌تواند برای یک اقتصاد در حال توسعه مانند ایران اهمیت بسزایی داشته باشد و زمانی بر اهمیت این موضوع افزوده می‌شود که از یک سو سایر منابع انرژی همانند نفت و گاز مهم‌ترین منبع درآمدی کشور بوده و از سوی دیگر تقاضا برای گاز و فرآورده‌های نفتی به طور روزافزون در حال افزایش است. بیشتر کشورهایی که در سال‌های اخیر رشد اقتصادی قابل توجهی داشته‌اند این رشد را عمدتاً از طریق افزایش کارایی و بهره‌وری عوامل تولید به دست آورده‌اند به طوری که سهم

سرمایه‌گذاری جدید در این رشد در مقایسه با نقش افزایش کارایی و بهره‌وری در آن اندک بوده است.

تامین نیروی برق مورد نیاز، مستلزم سرمایه‌گذاری‌های بزرگ برای احداث، بهره‌برداری، نگهداری، تولید، ذخیره، انتقال، توزیع برق و تاسیسات مربوط به آن است. لزوم سرمایه‌گذاری‌های عظیم در بخش نیرو جهت تامین مصرف روز افزون برق، بر ضرورت بررسی کارایی و بهره‌وری در این صنعت می‌افزاید و بر لزوم افزایش کارایی و بهره‌وری تأکید می‌کند.

در سال ۱۳۹۷، در استان همدان ۱۲ نیروگاه فعال بوده اند که از بین نیروگاه‌های موجود، نیروگاه شهید مفتاح متعلق به وزارت نیرو (بخش دولتی) بوده و سایر نیروگاه‌ها از جمله ۷ نیروگاه خورشیدی، ۳ نیروگاه CHP و یک نیروگاه برقابی گاماسیاب به بخش خصوصی تعلق دارند.

جدول ۸-۵. ظرفیت اسمی و تولید ناویژه برق انواع نیروگاه‌ها در استان در سال ۱۳۹۷

نیروگاه	بخش	ظرفیت اسمی		تولید ناویژه
		مگاوات	میلیون کیلووات ساعت	
شهید مفتاح	دولتی (وزارت نیرو)	۱۰۰۰	۶۲۳۶.۶	
۷ نیروگاه خورشیدی	خصوصی	۴۲	۶۷.۲	
۳ نیروگاه CHP	خصوصی	۱۱۸	۴۵.۸	
نیروگاه تجدیدپذیر آبی گاماسیاب	خصوصی	۵	۶.۴	

مأخذ: شرکت توزیع نیروی برق استان همدان

در ابتدا باید گفت که انرژی تولیدی (MWH) ناویژه برق جمع انرژی تولیدی مولدهای برق یک نیروگاه است که در طی یک دوره زمانی معین مثلاً یک سال روی پایانه خروجی مولدها اندازه‌گیری می‌شود. انرژی تولیدی (MWH) ناویژه برق نیروگاه شهید مفتاح در سال ۱۳۹۷ معادل ۶۲۳۶.۶ میلیون کیلووات ساعت بوده و بیشترین تولید ناویژه برق به این نیروگاه تعلق دارد. تولید ناویژه برق در سال ۱۳۹۷ در ۷ نیروگاه خورشیدی استان معادل ۶۷.۲، در ۳ نیروگاه CHP معادل ۴۵.۸ و در نیروگاه تجدیدپذیر آبی معادل ۶.۴ بوده است.



جدول ۸-۶. فروش برق به تفکیک بخش‌ها توسط وزارت نیرو در سال ۱۳۹۷

تعرفه	فروش انرژی	تعداد مشترکین	سرانه سالیانه	قیمت برق
	(میلیون کیلو وات ساعت)		(کیلووات ساعت)	(میلیون ریال)
خانگی	۱۱۱۷.۶	۶۰۲۴۰۸	۱۸۵۵	۹۵۱۴۶۹
عمومی	۳۵۷.۶	۳۳۲۳۵	۱۳۷۶۸	۲۳۴۱۶۷
کشاورزی	۱۰۷۴.۳	۱۲۴۴۳	۸۶۳۴۱	۲۳۲۶۹۳
صنعتی	۳۶۳.۸	۵۸۱۸	۶۲۵۲۲	۳۵۹۵۲۷
تجاری	۱۹۴.۵	۸۷۸۶۸	۲۲۱۳	۵۶۹۵۰۳
جمع	۳۱۰۷.۸	۷۴۱۷۷۲	۴۳۲۵	۲۳۴۷۳۵۹

ماخذ: شرکت توزیع نیروی برق استان همدان

همانطور که از جدول (۸-۶) مشاهده می‌شود، بیشترین فروش انرژی در سال ۱۳۹۷ به بخش خانگی با فروشی معادل ۱۱۱۷.۶ میلیون کیلووات ساعت بوده و پس از آن به بخش کشاورزی با فروشی معادل ۱۰۷۴.۳ میلیون کیلووات ساعت و بخش صنعتی با فروشی معادل ۳۶۳.۸ میلیون کیلووات ساعت بوده است. در سال ۱۳۹۷ کمترین میزان فروش انرژی به بخش تجاری با فروشی معادل ۱۹۴.۵ میلیون کیلووات ساعت اختصاص دارد. همچنین گفتنی است، مطابق آمارهای دریافتی از شرکت توزیع نیروی برق استان همدان در سال ۱۳۹۷ تعداد مشترکین برق کل استان همدان ۷۴۱۷۷۲ مشترک بوده است که از این تعداد، ۶۰۲۴۰۸ مشترک در بخش خانگی، ۳۳۲۳۵ مشترک در بخش عمومی، ۱۲۴۴۳ مشترک در بخش کشاورزی، ۵۸۱۸ مشترک در بخش صنعتی و ۸۷۸۶۸ مشترک در بخش تجاری بوده است.

مجموع ارزش فروش برق در استان در سال ۱۳۹۷ معادل ۲۳۴۷۳۵۹ میلیون ریال بوده که از این میزان ۹۵۱۴۶۹ میلیون ریال به بخش خانگی، ۲۳۴۱۶۷ میلیون ریال به بخش عمومی، ۲۳۲۶۹۳ میلیون ریال به بخش کشاورزی، ۳۵۹۵۲۷ میلیون ریال به بخش صنعتی و ۵۶۹۵۰۳ میلیون ریال به بخش تجاری تعلق داشته است.

براساس اطلاعات دریافتی از شرکت توزیع نیروی برق استان همدان در سال ۱۳۹۷، مصرف سرانه سالیانه برق در بخش کشاورزی معادل ۸۶۳۴۱ کیلووات ساعت و در بخش خانگی معادل ۱۸۵۵ کیلووات ساعت بوده که به ترتیب بیشترین و کمترین میزان سرانه مصرف برق در سال ۱۳۹۷ به دو بخش مذکور تعلق داشته است.

۸-۳- جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی در بخش انرژی برای استان

با توجه به بالابودن مصرف سرانه و شاخص شدت انرژی در کشور ما نسبت به متوسط جهانی، وزارت نیرو در سالهای اخیر سیاست‌های مهمی در راستای مدیریت سمت تقاضا و عرضه انرژی در دستور کار خود قرار داده است که بسیاری از آنها موفقیت‌آمیز بوده و نتایج مطلوبی دربرداشته است. در این قسمت ابتدا اهم موانع پیش‌رو به شرح ذیل ارائه می‌گردد.

- عدم تخصیص کامل منابع ماده ۵ قانون حمایت (بند هـ بودجه سال ۱۳۹۶)
- عدم برگشت به موقع وجوه دریافتی بابت انشعاب و سایر درآمدها به حساب شرکت برق
- فرسودگی تاسیسات و قدمت بالای برخی از شبکه‌های موجود
- محدودیت تامین برق متقاضیان به علت عدم سرمایه گذاری در تاسیسات برق
- سرقت و تخریب تجهیزات و تاسیسات برق
- افزایش زیان انباشته شرکت به علت عدم اعمال نرخ‌های واقعی برق
- عدم تخصیص منابع پیش یینی شده در بودجه مصوب شامل الف) ذخیره استهلاک، ب) مابه التفاوت حق انشعاب، ج) تعهدات دولت (مخفف‌های کمیته امداد، بهزیستی، بنیاد شهید و امور ایثارگران و ...)
- ساخت و ورود تجهیزات انرژی بر
- تجاوز به حریم شبکه‌های برق در حاشیه شهرها و مناطق روستایی و وجود نقاط حادثه خیز و کانونهای خطر
- افزایش میزان مطالبات شرکت از مشترکین به علت عدم پرداخت هزینه انرژی برق
- کنترل مضاعف مبحث ۱۹ مقررات ملی ساختمان در استان به منظور افزایش بهره‌وری و بهینه‌سازی مصرف انرژی
- پایین بودن نرخ فرآورده‌های نفتی نسبت به دیگر کالاها و خدمات و در نتیجه عدم انگیزه کافی در مدیریت مصرف
- افزایش روبه رشد خودروهای مصرف کننده سوخت در ناوگان شهری و بین شهری سبک و سنگین.
- استفاده از فناوریهای قدیمی و پرمصرف در تولید خودروهای داخلی



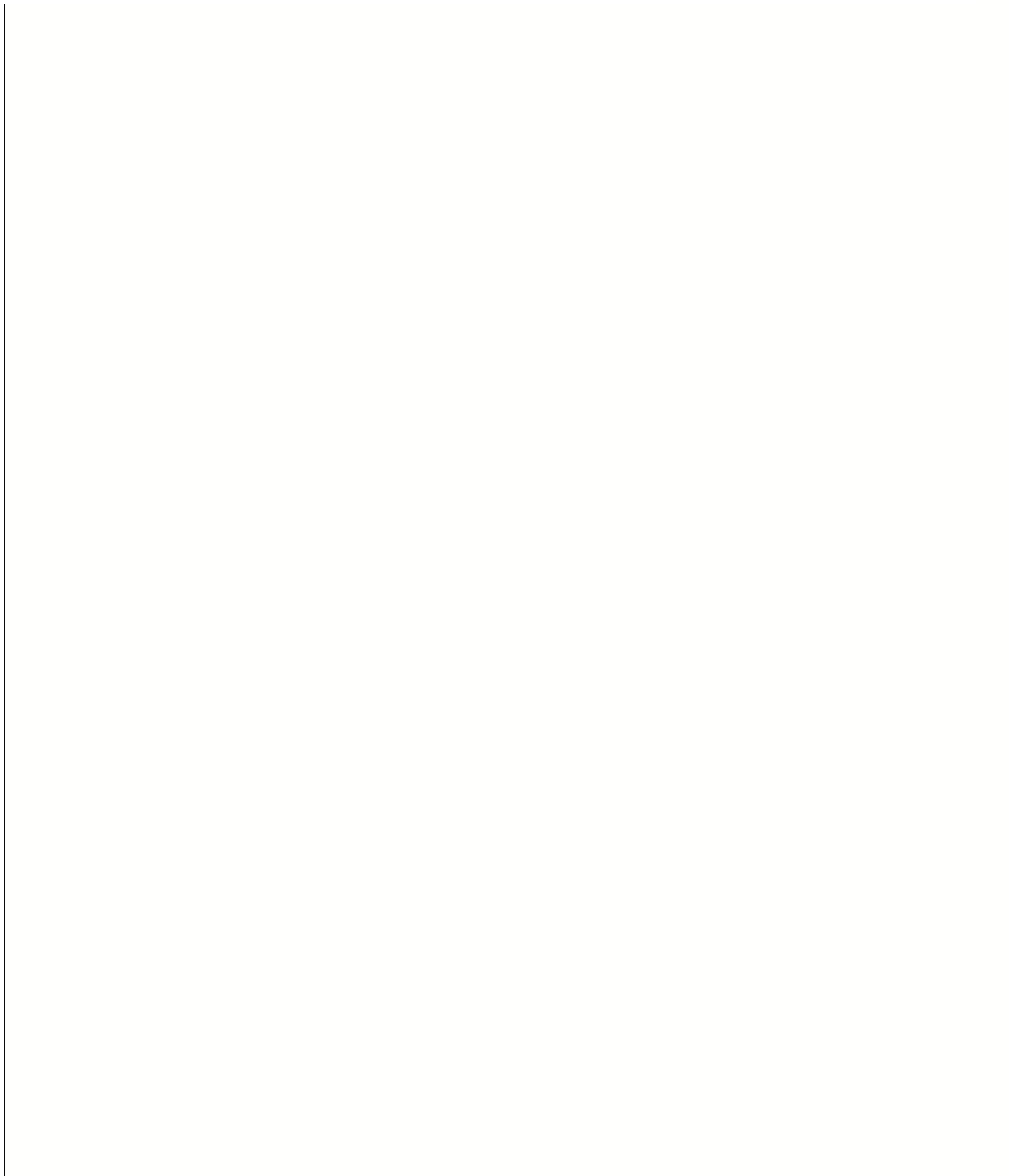
— عدم تاثیر بخشی میزان مصرف سوخت در مدل های شهرسازی و مدیریت معابر و مسیرهای شهری

— فقدان اجماع عمومی جدی حتی در لایه های روشنفکر جامعه به ایجاد سازوکاری برای کاهش نرخ مصرف و بوجود آوردن ارزش افزوده برای حامل های انرژی را

در این زمینه راهکارها و توصیه های سیاستی به شرح ذیل عبارتند از:

- بهبود الگوی پالایشی در پالایشگاه های کشور و تولید فرآورده های نفتی با کیفیت بالاتر.
- اصلاح قیمت حامل های انرژی با رعایت کلیه ملاحظات اجتماعی، اقتصادی و حفظ مزیت های نسبی برای صنایع و تولیدات.
- بهره گیری از تکنولوژی های نوین به منظور کاهش شدت انرژی در کشور.
- توجه به تامین مالی پروژه های بخش نفت و گاز و استفاده از ظرفیت های بازار سرمایه و بهره گیری از ابزارهای نوین مالی جهت تامین مالی پروژه های بخش انرژی و ایجاد زمینه های لازم برای جذب سرمایه گذاری داخلی و خارجی در این بخش.
- لزوم توجه به مزیت های نسبی استان در زمینه تولید و عرضه انرژی های تجدیدپذیر نظیر نیروگاه های خورشیدی در استان.
- تنظیم دمای سیستم سرمایش بین ۲۴ تا ۲۶ درجه سانتیگراد.
- استفاده حداکثری از روشنایی روز.
- جمع آوری لامپهای التهابی و پرمصرف و جایگزینی با لامپهای کم مصرف.
- خاموش کردن سیستم سرمایشی ادارات دولتی از ساعت ۱۴ به بعد در فصول سرد سال.
- خاموش کردن روشنایی اضافه.
- افزایش سهم انرژی های تجدیدپذیر در سبد انرژی کشور.
- ایجاد بستر لازم جهت تشویق و جذب سرمایه گذاری بخش خصوصی در این بخش.
- پیگیری تخصیص منابع لازم هزینه ای و سرمایه ای از منابع استانی و ملی و داخلی وزارت نیرو و تشویق بخش خصوصی به منظور سرمایه گذاری در بخش انرژی
- تعامل با نیروی انتظامی و دستگاه قضایی در استان برای جلوگیری از سرقت تجهیزات و همچنین ایجاد پوشش بیمه ای مناسب به منظور جایگزین نمودن تجهیزات و استفاده از فناوری های نوین
- تعدیل قیمت های انرژی متناسب با هزینه های تمام شده در صنعت برق و پرداخت مابه-التفاوت قیمت تکلیفی و تمام شده به شرکت

- رعایت استانداردهای لازم در تولیدات داخلی و واردات کالاها و تجهیزات انرژی بر با راندمان بالا
- برخورد مناسب با ساخت و سازهای غیرمجاز در حاشیه شهرها و مناطق روستایی از طریق مقامات استانی و نظارت کافی از سوی دستگاه‌های ذیربط



فصل نهم

سرمایه گذاری خارجی

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019

Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Province



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر سرمایه‌گذاری خارجی

جذب سرمایه‌گذار خارجی از مهم‌ترین متغیرهای اقتصادی و مورد توجه کشورهای درحال توسعه است. ناکافی بودن منابع داخلی برای تراکم سرمایه و یا نیاز به فناوری و دانش فنی بالا در کشورها که در پی جلب سرمایه‌های مستقیم خارجی هستند، رویکرد جدی نسبت به این مسئله ایجاد نموده است. مراکز خدمات سرمایه‌گذاری این رسالت و مأموریت را به نمایندگی از سازمان سرمایه‌گذاری و کمکهای اقتصادی و فنی ایران در استانها انجام و به منصف ظهور می‌رسانند. در این راستا در سال ۱۳۹۷ سیاستهای اقتصادی همچون توسعه اقتصادی استان همدان از طریق جذب سرمایه‌گذاری خارجی در پروژه‌های با مزیت نسبی، ایجادپنجره واحد سرمایه‌گذاری استان برای مشاوره و راهنمایی به متقاضیان سرمایه‌گذاری، پذیرش هیأت‌های اقتصادی و تجاری خارجی، معرفی توانمندی‌ها، مزیت‌ها و قابلیت‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان دنبال شد و در نتیجه تعداد ۱ طرح سرمایه‌گذاری خارجی با مجموع سرمایه‌گذاری ارزی معادل ۸ میلیون دلار و با اشتغال ۱۷۵ نفر در حوزه صنایع غذایی تصویب و تعداد ۱ طرح در حوزه نیروگاه‌های خورشیدی با مجموع سرمایه‌گذاری ارزی معادل ۸/۸ میلیون دلار و با اشتغال ۱۲ نفر به بهره‌برداری رسید. توجه جدی به این مرکز از طریق مدیران ارشد استان و کشور، تقویت و بهبود شاخص‌های سهولت کسب و کار در استان، رفع موانع تامین مالی پروژه‌های سرمایه‌گذاری استان می‌تواند عملکرد سرمایه‌گذاری در استان را بهبود و تقویت نماید.

واژگان کلیدی: همدان، سرمایه‌گذاری خارجی، مرکز خدمات سرمایه‌گذاری، طرحهای مصوب و بهره‌برداری شده



مقدمه

جذب سرمایه‌گذار خارجی به عنوان یکی از مهم‌ترین متغیرهای اقتصادی در اغلب کشورهای جهان مورد توجه است تا جایی که به دست گرفتن ابتکار عمل در این زمینه می‌تواند بخش عمده‌ای از اهداف اقتصادی کشورها را تحقق بخشد. ناکافی بودن منابع داخلی برای تراکم سرمایه و یا نیاز به فناوری و دانش فنی بالا در کشورهایی که در پی جلب سرمایه‌های مستقیم خارجی هستند رویکرد جدی نسبت به این مسئله را ایجاب می‌کند که در راستای تحقق این سیاست مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان‌ها تشکیل گردیده است. در این فصل ابتدا به معرفی سیاستهای اقتصادی در زمینه سرمایه‌گذاری خارجی و جهت‌گیری‌های استان پرداخته می‌شود سپس به بررسی وضعیت تحولات مرتبط با سرمایه‌گذاری خارجی در استان، تحلیل عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی انجام شده استان، فعالیت و اهم اقدامات مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان به ویژه در خصوص نظارت و بازدید از طرحهای سرمایه‌گذاری استان، آمار سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته، نشست‌ها، جلسات و همایش‌های برگزار شده در خصوص جلب و جذب سرمایه‌گذاران پرداخته می‌شود که آمار و اطلاعات موجود نشان از موفقیت استان در جلب و جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی دارد. در پایان نیز با بیان موانع و مشکلات، راهکارهای پیشنهادی در اختیار سیاستگذاران و برنامه ریزان کشور و استان قرار می‌گیرد.

۹-۱- سیاست‌های اقتصادی سرمایه‌گذاری خارجی و جهت‌گیری‌های استان

باتوجه به نقش مهم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و گسترش فرایند جهانی شدن، کشورهای جهان طی دهه‌های اخیر برای جذب این نوع سرمایه، برنامه‌ریزی و تلاشهای وسیعی کرده‌اند. در کشورهای میزبان و پذیرنده سرمایه‌های خارجی عواملی وجود دارند که می‌تواند بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی اثرگذار باشند. آگاهی از چگونگی اثرگذاری این متغیرها می‌تواند بر تصمیم‌گیری اقتصادی و سیاستگذاری کشورها در جذب سرمایه‌های خارجی مفید واقع گردد. سیاست‌های اقتصادی در زمینه جذب سرمایه‌گذار خارجی در کشور و به تبع آن در استان بر اساس اسناد بالا دستی موارد ذیل مورد توجه و اقدام قرار گرفته است.

۱- توسعه اقتصادی استان همدان از طریق جذب سرمایه‌گذاری خارجی در پروژه‌ها و طرح‌هایی که استان همدان دارای مزیت نسبی است.

۲- ایجاد پنجره واحد سرمایه‌گذاری استان و استقرار نمایندگان سازمان صنعت، معدن و تجارت، جهاد کشاورزی و اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان همدان به طور ثابت در مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان همدان، همچنین نمایندگان ۴۷ دستگاه اجرایی دیگر که با موضوع سرمایه‌گذاری استان مرتبط هستند نیز حسب مورد در جلسات این مرکز حضور یافته و به ارایه مشاوره و راهنمایی به متقاضیان سرمایه‌گذاری می‌پردازند.

۳- پذیرش هیأت‌های اقتصادی و تجاری خارجی توسط استاندار محترم همدان و رئیس مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان همدان و مدیرکل محترم امور اقتصادی و دارایی استان و نایب رئیس مرکز و ارایه توانمندی‌ها، مزیت‌ها و قابلیت‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان به ایشان و اعلام حمایت همه جانبه دولت جمهوری اسلامی ایران، مدیران و مسئولان استانی از سرمایه‌گذاری‌های خارجی انجام شده در استان همدان.

۴- ایجاد دفتر جذب و حمایت از سرمایه‌گذاری در استانداری همدان و تعامل دفتر مذکور با مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان همدان به منظور شناسایی و حمایت از سرمایه‌گذاران داخلی و خارجی استان و پیگیری موانع و مشکلات اداری متقاضیان سرمایه‌گذاری استان با دستگاه‌های اجرایی و مرتفع سازی مشکلات.

۵- معرفی توانمندی‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری استان همدان در قالب لوح فشرده، فلش مموری و بروشور به منظور جذب سرمایه‌های خارجی به استان.

۹-۲- بررسی وضعیت تحولات سرمایه‌گذاری خارجی

با عنایت به مصوبات ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی و برنامه‌های مندرج در بسته رونق تولید و اشتغال، وزارت امور اقتصادی و دارایی مکلف به تدوین اقدامات و هماهنگی‌های لازم جهت جلب ۱۵ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۱۳۹۶ گردیده است. در راستای عملیاتی نمودن تکلیف مذکور، طبق نامه شماره ۲۱-۱-۳۸۴۴ مورخ ۱۳۹۶/۳/۸ معاون محترم وزیر و رئیس کل سازمان سرمایه‌گذاری و کمک‌های اقتصادی و فنی ایران، در برش استانی این طرح سهم استان همدان با در نظر گرفتن مولفه‌های میانگین جلب سرمایه‌گذاری خارجی استان در پنج سال گذشته و سهم استان از تولید ناخالص داخلی



کشور و در نظر گرفتن ظرفیت‌ها و قابلیت‌های سرمایه‌پذیری بخش‌های مختلف اقتصادی استان، ۱۹۵ میلیون دلار معین گردیده است.

در سال ۱۳۹۷ تعداد ۱ طرح سرمایه‌گذاری خارجی با مجموع سرمایه‌گذاری ارزی معادل ۸ میلیون دلار و با اشتغال ۱۷۵ نفر در حوزه صنایع غذایی تصویب رسیده و تعداد ۱ طرح در حوزه نیروگاه‌های خورشیدی با مجموع سرمایه‌گذاری ارزی معادل ۸/۸ میلیون دلار و با اشتغال ۱۲ نفر به بهره‌برداری رسیده است. در این زمینه نکته حائز اهمیت این است که استان همدان با ایجاد تعداد ۷ طرح نیروگاه خورشیدی با مجموع توان تولیدی ۵۰/۹ مگاوات و مبلغ کل مصوب سرمایه‌گذاری خارجی ۶۵/۱ میلیون دلار بعنوان قطب نیروگاه‌های خورشیدی در منطقه غرب کشور معرفی گردید.

درخصوص عدم تحقق جذب ۱۹۵ میلیون دلار سرمایه‌گذاری خارجی استان این مطلب قابل ذکر است که این اداره کل دخالت مستقیم در جذب منابع تامین و جذب شده ندارد، بلکه وظیفه آن جلب سرمایه‌گذاری خارجی است. لذا میزان جلب و جذب سرمایه‌گذاری خارجی استان صرفاً منوط به اقدامات، مذاکرات و پیگیری‌های این اداره کل نیست و مجموعه‌ای از شرایط سیاسی، بین‌المللی و حقوقی کشور و همچنین اقدامات و پیگیری‌های دستگاه‌های اجرایی استان بر جذب سرمایه‌گذاری استان مؤثر هستند.

۹-۳- بررسی و تحلیل عملکرد سرمایه‌گذاری خارجی

تاکنون در استان همدان مجموعاً تعداد ۱۲ طرح سرمایه‌گذاری خارجی در حوزه‌های صنعت و نیرو با مبلغ کل ۱۱۶/۴ میلیون دلار و با اشتغال ۱۵۵۴ نفر تصویب گردیده که از این مبلغ، به میزان ۷۴/۷ میلیون دلار سرمایه‌گذاری خارجی جذب گردیده است. استان همدان با ایجاد تعداد ۷ طرح نیروگاه خورشیدی با مجموع توان تولیدی ۵۰/۹ مگاوات و مبلغ کل مصوب سرمایه‌گذاری خارجی ۶۵/۱ میلیون دلار بعنوان قطب نیروگاه‌های خورشیدی در منطقه غرب کشور معرفی گردید.

و مهمترین تحلیل وضعیت عملکردی سرمایه‌گذاری خارجی استان گرایش سرمایه‌گذاران خارجی به انجام سرمایه‌گذاری در حوزه انرژی و بالاخص به نیروگاه‌های خورشیدی می‌باشد که البته ضرورت معرفی سایر فرصت‌های سرمایه‌گذاری در این استان از نکات حائز اهمیت به منظور جذب سرمایه‌گذاری خارجی می‌باشد. همچنین

توجه به صنایع مهم همچون فولاد و بتن در انجام سرمایه گذاری خارجی استان مشهود است که توسعه این صنایع از عوامل توسعه صنعتی در استان همدان محسوب می گردند. مهمترین پروژه های سرمایه گذاری خارجی استان در حوزه نیروگاه های خورشیدی به شرح زیر می باشد.

۱- طرح نیروگاه خورشیدی شرکت آفتاب ماد راه ابریشم با توان ۷ مگاوات با نام نیروگاه خورشیدی شهدای همدان واقع در شهرستان کبودرآهنگ با مبلغ مصوب ۹/۲ میلیون دلار

۲- طرح نیروگاه خورشیدی شرکت آفتاب ماد راه ابریشم با توان ۷ مگاوات با نام نیروگاه خورشیدی باباطاهر واقع در شهرستان فامنین با مبلغ مصوب ۹/۷ میلیون دلار و مبلغ جذب ۵/۵ میلیون دلار

۳- طرح نیروگاه خورشیدی شرکت آفتاب ماد راه ابریشم با توان ۸/۹ مگاوات با نام نیروگاه خورشیدی بوعلی سینا واقع در شهرستان همدان با مبلغ مصوب ۱۰/۹ میلیون دلار و مبلغ جذب ۷/۶۴ میلیون دلار

۴- طرح نیروگاه خورشیدی شرکت کرینر سولار انرژی پاریسیان با توان ۷ مگاوات واقع در شهرستان کبودرآهنگ در اسفندماه سال ۱۳۹۶ با مبلغ ۸/۸ میلیون دلار

جدول ۹-۱. پروژه‌های سرمایه‌گذاری خارجی به بهره‌برداری رسیده در استان همدان در

سال ۱۳۹۷

پروژه‌های سرمایه گذاری	نام شرکت / پروژه	شرکت کرینر سولار انرژی پاریسیان
خارجی به بهره- برداری رسیده	نام سرمایه گذار خارجی	شرکت آلمانی کرینر
در استان همدان	تابعیت	آلمان
در سال ۱۳۹۷	نوع فعالیت	احداث نیروگاه خورشیدی ۷ مگاوات
	سرمایه گذاری خارجی مصوب (میلیون دلار)	۸/۸
	سرمایه گذاری خارجی وارده (میلیون دلار)	-
	زمان بهره برداری	۱۳۹۷
	تعداد اشتغال (نفر)	۱۲
	آدرس پروژه: شهرستان کبودر آهنگ، گل تپه	



جدول ۹-۲. پروژه‌های سرمایه‌گذاری خارجی در حال اجرای استان همدان (دارای مجوز سرمایه‌گذاری خارجی) در سال ۱۳۹۷

نام شرکت / پروژه	بلوک های سبک اتحاد بین الملل حواس سازه (آقای یوسفی)	شرکت تایش نیرو ایستا (آقای میسم)	شرکت کشت و صنعت طبیات فرا ملل
نام سرمایه گذار خارجی	حسین حواس و ریاض رکابی	شرکت هلندی Global Renewables Investment B.V	محمد باقر بحرینی (ایرانی مقیم لبنان)
تابعیت	عراق	هلند	لبنان
نوع فعالیت	تولید بتن سبک گازی	احداث نیروگاه خورشیدی ۷ مگاوات	سیب زمینی نیمه آماده منجمد
مبلغ مصوب سرمایه گذاری خارجی (میلیون دلار)	۵.۶ میلیون دلار مصوب ۱۳۹۵/۷/۲	۹.۷ میلیون دلار مصوب ۱۳۹۶/۰۶/۱۴	۸ میلیون دلار مصوب ۱۳۹۷/۰۳/۲۹
مبلغ سرمایه گذاری خارجی وارد (میلیون دلار)	۴.۳ میلیون دلار	-	-
پیشرفت فیزیکی پروژه	۸۰٪	۱۰٪	۵٪
تاریخ اخذ جواز تاسیس	۱۳۹۳	۱۳۹۶	۱۳۹۶
تاریخ بهره برداری	۱۳۹۹	۱۳۹۹	۱۳۹۹
تعداد اشتغال (نفر)	۶۰	۱۲	۱۷۵
آدرس پروژه	شهرستان ملایر، شهرک صنعتی شوشاب	شهرستان کبودر آهنگ، روبروی پایگاه نوژه	شهرستان رزن، بخش سردرود روستای خورونده (روبروی روستا)

۹-۴- فعالیت‌های مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان

در طی سال ۱۳۹۷ مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان اقدام به برگزاری ۲ جلسه کارشناسی با سرمایه‌گذاران خارجی از کشورهای آفریقای جنوبی و اتریش جهت انجام سرمایه‌گذاری در حوزه های نیرو و انرژی و مدیریت پسماند انجام پذیرفت.

برنامه نظارت بر طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی استان همدان:

این مرکز بر طبق رسالت حمایتی و هدایتی که بر عهده دارد بر اساس برنامه زمان‌بندی اجرا شده ذیل از طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی استان در مقاطع زمانی سه ماهه تعداد ۳۳

مورد بازدید بعمل آورده و بر میزان پیشرفت فیزیکی آنها نظارت و نقاط ضعف و قوت آنها مورد رصد و پیگیری قرار گرفته است. فرایند نظارت بر پروژه های سرمایه گذاری خارجی با هدف بررسی نقاط ضعف و قوت آنها و کمک به رفع مشکلات آنها انجام می پذیرد.

مشکلات و مسائل طرح‌های سرمایه‌گذاری خارجی استان:

- ۱- وجود محیط کسب و کار نامناسب در کشور و تاثیر منفی آن بر جذب سرمایه گذاری خارجی در استانها
- ۲- عوارض باقیمانده از تحریم‌ها در سیستم مالی و پولی بین‌المللی در انتقال بدون دردسر و بدون مشکلات سرمایه خارجی به کشور و استان
- ۳- وجود مراحل دست و پا گیر، زائد و پیچیده اداری و موازی کاری‌های عملیاتی در سیستم اداری و بانکی کشور و استان و طولانی شدن مراحل اخذ مجوزها و استعلامات اداری مرتبط با راه اندازی طرح‌های سرمایه گذاری
- ۴- ضعف و ابهام در شفافیت و ماهیت قوانین و مقررات از جمله قانون کار، بیمه، مالیات و سایر قوانین مرتبط به حوزه کسب و کار و نقل و انتقالات ارزی
- ۵- عدم توسعه یافتگی بازارهای مالی و پیش‌بینی پذیر نبودن سیاست‌های پولی، مالی و ارزی، نوسان‌ها و تغییر در نرخ ارز و چند نرخ بودن آن
- ۶- عدم انعطاف‌پذیری قوانین و مقررات بانکی بعلا کنترل‌های سخت گیرانه و بازدارنده از طرف مجموعه بانکی
- ۷- عدم ثبات در قوانین و دستورالعمل‌های مرتبط با سرمایه‌گذاری در کشور و تغییرات مقطعی و روزمره در این ضوابط معضل مهمی در فرایند جذب سرمایه گذاری در استان‌ها است.
- ۸- عدم پوشش ریسک ناشی از نوسانات نرخ ارز و عدم ثبات بلند مدت در سیاست‌های اقتصادی باعث زیان آور شدن خیلی از طرح‌های سرمایه گذاری می‌گردد.
- ۹- بالا بودن نرخ سود تسهیلات بانکی داخلی در حوزه سرمایه گذاری
- ۱۰- ابلاغ اعتبارات سیستم بانکی در اغلب مواقع در نیمه دوم سال انجام می‌پذیرد که باعث اتلاف ۶ ماه از زمان اجرای طرح‌های سرمایه گذاری در سال می‌گردد.



- ۱۱- نرخ سود تسهیلات بانکی بالاتر از بازدهی پروژه‌های سرمایه‌گذاری بوده که با عنایت به رکود اقتصادی حاکم می‌بایست این نرخ تعدیل گردد.
- ۱۲- موازی کاری دستگاه‌های اجرایی مرتبط با موضوع سرمایه‌گذاری استان و سردرگمی سرمایه‌گذاران

راهکارهای حل مشکلات سرمایه‌گذاری خارجی:

- ۱- ایجاد و توسعه سیستم یکپارچه پایش کسب و کار کشوری
- ۲- شناسایی و رفع قوانین و مقررات و مراحل اداری زائد و دست و پاگیر
- ۳- تعدیل نرخ سود بانکی تسهیلات تکلیفی در جهت حمایت از رشد سرمایه‌گذاری کشور
- ۴- تخصیص بودجه اعتباری بمنظور تامین سرمایه در گردش طرح‌های سرمایه‌گذاری فعال
- ۵- تعیین اولویت‌های سرمایه‌گذاری کشور بر اساس پتانسیل‌های بومی و منطقه‌ای
- ۶- رایزنی علمی و فنی با موسسات سرمایه‌گذاری بین‌المللی در جهت شناساندن فرصت‌ها و توانمندی‌های سرمایه‌گذاری کشور
- ۷- ایجاد و توسعه سیستم یکپارچه جهت تثبیت نرخ ارز و جلوگیری از جهش‌های ناگهانی آن
- ۸- انجام فرهنگ‌سازی ملی در جهت تشویق طبقه سرمایه‌گذار کشور به منظور روی آوردن بیشتر آنها به تولید و کارآفرینی
- ۹- ایجاد اتحادیه‌های منسجم ملی در بخش‌های مختلف اقتصادی به منظور ساماندهی و توسعه هدفمند صادرات
- ۱۰- تمرکزگرایی و انجام امور سرمایه‌گذاران در مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان و جلوگیری از موازی کاری دستگاه‌های اجرایی

انجام مکاتبه با سرمایه‌گذاران خارجی از طریق مکاتبات اداری و پست الکترونیکی

در این راستا مرکز خدمات سرمایه‌گذاری استان با بهره‌مندی از مترجم زبان انگلیسی، ارتباطات و تعاملات مناسبی با سرمایه‌گذاران خارجی از کشورهای مختلف از قبیل چین،

کره جنوبی، ایرلند، آلمان، دانمارک، ایتالیا و ... برقرار نموده و از طریق ایمیل و یا انجام مکاتبات متعدد ارتباط اداری لازم برای پیگیری امور ایشان انجام داده است.

اقدامات گروه سرمایه گذاری و مرکز خدمات سرمایه گذاری استان همدان در سال ۱۳۹۷

بر اساس اهداف تدوین شده مرکز خدمات سرمایه گذاری استان همدان در طی سال ۱۳۹۷ موفق به اخذ ۱ مصوبه برای ۱ پروژه در حوزه صنایع غذایی (تولید سیب زمینی نیمه آماده منجمد) با مجموع مبلغ سرمایه گذاری مصوب ۸ میلیون دلار گردیده و اقدام به تهیه و تنظیم کتابچه معرفی ۲۴ فرصت سرمایه گذاری استان به دو زبان فارسی و انگلیسی و پیگیری مشکلات طرح های سرمایه گذاری خارجی تا حصول نتیجه و رفع موانع آنها و انجام ۳۳ نظارت بر طرح ها و برگزاری ۲ جلسه با سرمایه گذاران خارجی و تهیه و تنظیم بروشورهای تبلیغاتی به دو زبان فارسی و انگلیسی و برگزاری سمینار اصول و فنون مذاکره در امر سرمایه گذاری از اهم فعالیت های انجام پذیرفته می باشند.

۹-۵- جمع بندی واریه توصیه های سیاستی در بخش سرمایه گذاری خارجی برای استان

مرکز خدمات سرمایه گذاری استان در سال ۱۳۹۷ درعمل به سیاست گذاریها و رسالت های مقرر مبنی بر جلب و جذب سرمایه گذاری خارجی با برگزاری جلسات مشترک کارشناسی و شناسایی و معرفی فرصت های و توانمندی های سرمایه گذاری استان اقدام به راهبری سرمایه گذاری استان نموده و با انجام نظارت بر پروژه های سرمایه گذاری خارجی به بررسی نقاط ضعف و قوت آنها و پیگیری به منظور رفع مشکلات و ارتقاء عملکرد و بازدهی آنها پرداخته که در این راستا با طراحی و چاپ بروشور و بنرهای تبلیغاتی به اشاعه مزیت ها و مشوق های سرمایه گذاری اقدام نموده است. در ادامه توصیه های سیاستی زیر جهت جذب و جلب سرمایه گذاری خارجی در استان همدان ارائه می گردد.

- تدوین نقشه راه تامین مالی سرمایه گذاری خارج استان همدان با ایجاد کارگروه تامین مالی سرمایه گذاری استان با محوریت اداره کل امور اقتصادی و دارایی به منظور جلب و جذب حداکثری سرمایه گذاری خارجی



- شناسایی و مطالعه دقیق فرصت‌ها و توانمندیهای سرمایه‌گذاری استان و معرفی آنها در سطح کشور و بین الملل
- فرهنگ‌سازی، حمایت و ترویج افکار و اندیشه سرمایه‌گذاری در بین اقشار مختلف جامعه جهت تبیین اهمیت و جایگاه سرمایه‌گذاری از طریق مدیریت عالمانه و برنامه‌ریزی هوشمندانه که دو رکن اساسی در نهادینه‌سازی و اشاعه فرهنگ سرمایه‌گذاری و تولید هستند و بایستی در نظام مدیریتی استان به آنها توجه گردد. با این دو رکن، در حقیقت چابکی، چالاکی، هدفمندی و سودمندی نظام اقتصادی و به ویژه نظام سرمایه‌گذاری تضمین خواهد شد.
- بهبود محیط کسب و کار استان از طریق بهبود شاخص‌های ده گانه سهولت انجام کار
- تامین امنیت اقتصادی و امنیت سرمایه‌گذاری جهت جذب سرمایه‌گذاری خارجی
- تأمین زیرساخت‌های لازم جهت اجرای پروژه‌های سرمایه‌گذاری نظیر فرودگاه‌ها، جاده، ریل قطار و امکانات زیربنایی در شهرک‌ها و نواحی صنعتی و منطقه ویژه اقتصادی استان
- تشکیل اتاق فکر در دبیرخانه سرمایه‌گذاری استان با دعوت از سرمایه‌گذاران و فعالان اقتصادی موفق و ناموفق استان و با حضور سایر تشکلهای دولتی برای ارایه راهکارهای بهبود و روند تولید و ارتقاء زمینه سرمایه‌گذاری در استان
- تأکید هر چه بیشتر به فعال شدن سفارتخانه‌های جمهوری اسلامی ایران در سایر کشورها بویژه در خصوص مباحث فرهنگی و تبلیغاتی جهت شناساندن استان‌ها و جذب توریست و همچنین شناساندن مزایا و توانمندی‌های استانها به سرمایه‌گذاران خارجی
- تقویت سیستم بانکی بویژه در بخش تسهیلات و لزوم تفویض اختیار بیشتر به استان‌ها
- اطلاع رسانی شفاف، وجود ضمانت اجرایی لازم برای مصوبات مرتبط با سرمایه‌گذاری و تخصیص بودجه تحقیقاتی از محل اعتبارات استانی به منظور شناسایی فرصت‌ها و زمینه‌های سرمایه‌گذاری استان از مواردی هستند که به جذب سرمایه داخلی و خارجی در استان کمک خواهند کرد.

فصل دهم

تجارت خارجی

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019

Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Province



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر تجارت خارجی

در سال ۱۳۹۷ تجارت خارجی به عنوان جزء مهم تولید ناخالص داخلی کشور به دلیل شرایط بحرانی حاکم بر اقتصاد از جمله نوسانات ارزی و تحریم های اقتصادی آسیب های زیادی دید. به تبع این رخداد در استان همدان نیز هرچند به دلیل افزایش نرخ ارز میزان صادرات روند افزایشی داشت، اما بخش واردات به دلیل افزایش نرخ تورم تولید کننده در سمت تولید استان، شاهد نوسانات زیادی در روند عملکردی و سخت شدن شرایط برای تولیدکنندگان در واردات کالاهای واسطه ای برای تولید بود. به هر حال جهت گیری استان در اجرای سیاست های اقتصادی استان حفظ بازار و تعادل آن بود. در این زمینه طی سال ۱۳۹۷ در استان همدان ریزنی و ارتباط با رابطین اقتصادی در کشورهای هدف به منظور بازاریابی و نیازسنجی کالا و خدمات انجام شد و از خدمات و تجربیات کارشناسان و رابطین اقتصادی در آن کشورها بهره برداری گردید و با تنظیم قراردادهای تجاری و معرفی تجار و بازرگانان خارجی، در بازاریابی و بازاریابی کالاهای تولیدی استان زمینه های لازم برای مراودات تجاری در شرایط بحرانی سال ۱۳۹۷ نسبتاً فراهم شد. تجهیز و توسعه گمرک نهاوند هم به عنوان سومین گمرک در استان پس از گمرکات همدان و ملایر رخداد دیگری در این زمینه بود که از طریق آن زمینه های لازم برای تجار و صادرکنندگان این شهرستان جهت صادرات محصولات خود، ایجاد شد تا از این پس نیازی به حضور در گمرکات ملایر یا همدان نداشته باشند. اجرای دقیق سامانه جامع امور گمرکی در ترخیص انواع کالا از گمرک همدان هم نتایج مثبت و مطلوبی به همراه داشت. در سال ۱۳۹۷ صادرات کالا از گمرک استان همدان معادل ۱۵۵.۵ میلیون دلار بوده که نسبت به سال گذشته (۱۴۰ میلیون دلار) حدود ۱۱ درصد از لحاظ ارزشی افزایش داشته در حالی که از لحاظ وزنی ۳۳ درصد کاهش را تجربه نمود. ارزش واردات استان نیز معادل ۲۳.۶ میلیون دلار بوده که به نسبت سال گذشته (۵۲.۳ میلیون دلار) حدود ۵۵ درصد کاهش داشته است. دلیل اصلی این کاهش اعمال تحریم های شدید آمریکا بر کشور و کاهش ارزش پول ملی در سال مورد بررسی بوده است. همچنین تراز تجاری استان همدان در سال ۱۳۹۷ معادل ۱۳۱.۸ میلیون دلار با حجم مبادلات تجاری ۱۷۹.۱ میلیون دلار و در سال ۱۳۹۶ به ترتیب معادل ۸۷ و ۱۹۲ میلیون دلار بوده است. با عنایت به اینکه هنوز راه زیادی برای دستیابی به اهداف و نتایج سیاستهای اتخاذ شده در بخش تجارت



خارجی استان وجود دارد بنابراین توجه ویژه به بازاریابی، تکمیل و توسعه صنایع تبدیلی- تکمیلی، حمایت از تولید کنندگان و صادرکنندگان و تجهیز زیر ساخت های حمل و نقل بین المللی استان همدان می تواند در رسیدن به نقطه امن در توسعه تجارت خارجی استان همدان اثر گذار باشد

واژگان کلیدی: همدان، صادرات، واردات، ارزش و وزن اقلام، گمرکات

مقدمه

ایجاد رقابت برای تولیدات داخلی در سطح بین‌الملل و تامین نیازهای تولیدی و مصرفی کشور در راستای تقویت قدرت تولید، افزایش اشتغال و رفاه در جامعه در بخش تجارت خارجی بسیار حائز اهمیت است. با گسترده‌گی فناوری اطلاعات در حوزه صادرات و تسهیلاتی که توسط کشورهای مختلف در اختیار صادرکنندگان قرار می‌گیرد، باعث تنوع و کثرت کالاهای صادراتی و رقابت در حوزه صادرات در عرصه جهانی شده و هرچه سرعت و کیفیت صادرات با توجه به ظرفیت‌های داخلی تولید در یک کشور مطلوب‌تر باشد، رتبه آن کشور در بازارهای بین‌المللی نیز بهتر خواهد بود. کشور ایران نیز در تدوین اسناد بالادستی و برنامه‌ریزی برای تعیین مسیر توسعه و پیشبرد اهداف خود به این مهم توجه ویژه داشته است. برای رسیدن به اهداف کلان ترسیمی در صادرات غیر نفتی کشور و استان با بررسی و کنکاش دقیق فرصت‌ها و تهدیدهای پیش‌روی اقتصاد ایران به ویژه در حوزه جهانی شدن می‌توان به رفع محدودیت‌ها و ضعف‌های موجود در زیر ساخت‌های اقتصادی کشور و مرتبط با صادرات پرداخت، که توجه به توانایی‌های استان‌ها و مناطق مختلف کشور و برنامه‌ریزی و هدایت سرمایه‌ها در این مسیر می‌تواند راهگشای مشکلات موجود و زمینه ساز تحقق اهداف بلندمدت توسعه تولید و صادرات کشور و استان باشد.

با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش تجارت خارجی و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم بخش تجارت خارجی استان مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد و در بخش سوم به بررسی و تحلیل شاخص‌های تجارت خارجی پرداخته می‌شود و بخش پایانی با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش در استان در اختیار سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۱-۱۰- سیاست‌های اقتصادی تجارت خارجی و جهت‌گیری‌های استان همدان

اتکا به تجارت خارجی ازجمله عواملی است که تأثیر به‌سزایی در رشد اقتصادی اکثر کشورهای در حال توسعه دارد. به علت وابستگی شدید این کشورها به درآمدهای صادراتی و تامین نیازهای مصرفی و تولیدی خود از طریق واردات، تجارت خارجی نقشی اساسی اقتصاد هر کشوری دارد. ایران نیز از این قاعده مستثنی نبوده و برای تداوم روند رشد و توسعه اقتصادی خود نیاز به برنامه‌ریزی و جهت‌گیری ویژه در هر استان دارد. در سال



۱۳۹۷ می توان به سیاست های اقتصادی در بخش توسعه تجارت خارجی همچون تدوین استراتژی توسعه و صادرات استان بر اساس کشور، اولویت اقتصادی در سیاست خارجی هدفمند در سیاست های خارجی با هدف جذب دانش و نوآوری از کشورهای صاحب فن آوری و توسعه بازارهای صادراتی، اعزام نیروی کار مستعد، جذب اساتید و متخصصان برای آموزش و انتقال فناوری، ارتقای کیفیت و رقابت پذیری ساختن کالاهای تولید داخل برای صادرات، افزایش بهره وری در تولید محصولات کشاورزی با اولویت محصولات دارای مزیت نسبی و ارزش صادراتی بالا، تشویق صادرات محصولات صنایع معدنی دارای ارزش افزوده بالا، جذب شرکت های معتبر خارجی در زنجیره تولید داخلی به شکل مستقیم به منظور افزایش توانمندی، رقابت پذیری و صادرات کالاها و خدمات تولیدی با رفع موانع، برنامه ریزی به منظور ارتقاء و بهبود بازاریابی برای محصولات تولیدی استان به ویژه جذب بازارهای کشورهای همسایه اشاره داشت. در راستای این سیاستها جهت گیری استان با توجه به شرایط بحرانی کشور در سال مورد بررسی و با توجه به شرایط تحریم های اقتصادی و نوسانات ارزی و رشد نرخ تورم بیشتر به سمت حفظ بازار و تعادل آن در این شرایط و سعی بر تقویت و بهبود روابط و تعاملات با مقاصد هدف بود.

۱۰-۲- بررسی وضعیت تحولات تجارت خارجی

در سال ۱۳۹۷ در استان همدان تحولاتی همچون رایزنی و ارتباط با رابطین اقتصادی در کشورهای هدف به منظور بازاریابی و نیازسنجی کالا و خدمات ایجاد شد که در این راستا از خدمات و تجربیات کارشناسان و رابطین اقتصادی در آن کشورها بهره برداری گردید و با تنظیم قراردادهای تجاری و معرفی تجار و بازرگانان خارجی، بازاریابی و بازار سنجی کالاهای تولیدی استان زمینه های لازم برای مراودات تجاری در شرایط بحران ۱۳۹۷ نسبتاً فراهم شد. گمرک نهاوند هم به عنوان سومین گمرک در استان همدان پس از شهرستان های همدان و ملایر، تجهیز و توسعه آن نیز به عنوان تحول مهم دیگر بود که از طریق آن شرایط برای تجار و صادرکنندگان این شهرستان جهت ارسال و صادرات محصولات خود ایجاد شد تا از این پس نیازی به حضور در گمرکات ملایر یا همدان نداشته باشند.

از دیگر تحولات عمده‌ای که در حوزه تجارت استان همدان در سال ۱۳۹۷ رخ داده، اجرای دقیق سامانه جامع امور گمرکی در ترخیص همه نوع کالا از گمرک همدان بوده که نتایج مثبت و مطلوبی را به همراه داشته است. با عنایت به اینکه در گذشته روند ترخیص کالا بشکل موردی بود اما هم‌اکنون با پیگیری‌ها گمرک و حمایت دستگاه‌های مربوطه همه کالاها زیر پوشش گمرک قرار گرفته است.

۱۰-۳- بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای کلان تجارت خارجی

با توجه به اینکه ایران دارای مزیت‌های فراوانی در تولید کالاها است و در زمینه منابع طبیعی، نفت و گاز و معادن کانی و غیرکانی از کشورهای غنی محسوب می‌شود. در زمینه نیروی انسانی نیز از جمعیت جوانی برخوردار است که در صورت مدیریت صحیح این منابع می‌تواند به عنوان یکی از مزیت‌های کشور در زمینه تولید و صادرات تلقی گردد. همچنین به دلیل موقعیت جغرافیایی خاص ایران و واقع شدن در مسیر شرق به غرب و ارتباط با دریا از شمال و جنوب، یکی از بهترین موقعیت‌های استراتژیک برای صادرات است. لذا سرمایه‌گذاری و توجه ویژه به صادرات غیرنفتی می‌تواند گام موثری در رونق تولید داخلی و کسب جایگاه ویژه در بازارهای جهانی برای محصولات داخلی کشور باشد که استان همدان نیز از این قاعده مهم مستثنی نیست. با این توصیف، صادرات کالای استان در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال گذشته (۴۹۸.۶ هزار تن صادرات به ارزش بیش از ۱۴۰ میلیون دلار) که از نظر وزنی ۳۳ درصد کاهش اما از نظر ارزشی حدود ۱۱ درصد افزایش داشته است. در این مدت حدود ۳۳۶.۵ هزار تن کالا طی دوره مورد نظر از گمرک این استان صادر شده است که ارزش دلاری این میزان صادرات بیش از ۱۵۵.۵ میلیون دلار برآورد شده است. دلیل عمده افزایش صادرات استان را می‌توان به تغییرات و افزایش روز افزون نرخ ارز ربط داد که باعث شده علی‌رغم افزایش هزینه تولید به دلیل کاهش بسیار زیاد ارزش پول ملی، حاشیه سود عایدی تولیدکننده و صادرکنندگان بیشتر شده لذا رونق و تکاپوی بیشتری در یافتن بازارهای صادراتی برای محصولات تولیدی داخلی مشاهده می‌گردد.



جدول ۱۰-۱. وضعیت صادرات کالا از گمرک همدان در سالهای ۱۳۹۶-۱۳۹۷

سال	ارزش (دلار)	وزن (تن)	درصد تغییر ارزش به سال قبل	درصد تغییر وزن به سال قبل
۱۳۹۶	۱۴۰۱۸۰۳۹۹	۴۹۸.۶۵۸	۶٪	۳۲٪
۱۳۹۷	۱۵۵۵۲۴۸۶۱	۳۳۶.۵۰۷	۱۱٪	۳۳٪

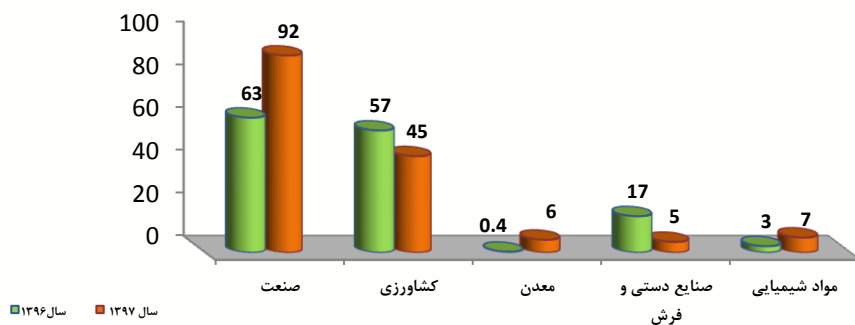
ماخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

جدول ۱۰-۲. میزان صادرات کالا از گمرک همدان در بخش های مختلف تولیدی سال

۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶

نام بخش	۱۳۹۶ وزن (تن)	۱۳۹۷ وزن (تن)	۱۳۹۶ ارزش (هزار دلار)	۱۳۹۷ ارزش (هزار دلار)	درصد از کل صادرات ۱۳۹۶	درصد از کل صادرات ۱۳۹۷	درصد رشد وزن نسبت به سال گذشته	درصد رشد ارزش نسبت به سال گذشته
صنعت	۴۳۶۴۴۶	۲۹۱۵۵۵	۶۲۶۶۸	۹۲۴۷۲.۹	٪۴۴.۷۱	٪۵۹.۴۶	-٪۳۳	٪۴۸
کشاورزی	۵۲۴۲۴	۳۲۲۵۳	۵۷۱۲۰	۴۵۰۶۷.۴	٪۴۰.۷۵	٪۲۸.۹۸	-٪۳۸	-٪۲۱
معدن	۵۰۲۳	۴۷۴۸	۴۱۱	۵۵۲۹.۸	٪۰.۲۹	٪۳.۵۶	-٪۵	٪۱۲۴۵
صنایع دستی و فرش	۱۷۸۷	۱۱۰۱	۱۶۵۱۸	۴۹۸۳.۳	٪۱۱.۷۸	٪۳.۲۰	-٪۳۸	-٪۷۰
مواد شیمیایی	۲۹۷۶	۶۸۴۷	۳۴۶۱	۷۴۷۱.۲	٪۲.۴۷	٪۴.۸۰	٪۱۳۰	٪۱۱۶
جمع	۴۹۸۶۵۷	۳۳۶۵۰۶	۱۴۰۱۸۰	۱۵۵۵۲۴.۸	٪۱۰۰	٪۱۰۰	-٪۳۳	٪۱۱

ماخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان



نمودار ۱۰-۱. مقایسه ای میزان صادرات کالا از گمرک همدان در بخش های مختلف تولیدی سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶ (میلیون دلار)

جدول (۱۰-۳)، میزان صادرات کالا از گمرک همدان در بخش های مختلف در سال ۱۳۹۷ را نشان می دهد. بخش صنعت با داشتن ۵۹.۴۶ درصد از کل ارزش صادرات استان جایگاه

نخست را در بین کالاهای صادراتی استان به خود اختصاص داده است. در مجموع صادرات این بخش از لحاظ ارزشی در سال ۱۳۹۷ حدود ۹۲ میلیون و ۴۷۲ هزار دلار و وزن ۲۹۱ هزار تن بوده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته از لحاظ ارزشی با ۴۸ درصد افزایش و از لحاظ وزنی نیز با ۳۳ درصد کاهش مواجه شده است. دلیل افزایش چشمگیر صادرات در این حوزه را می توان صادرات سیم مسی به عنوان اولین کالای صادراتی استان با ۳۳ میلیون و ۵۰۳ هزار دلار دانست که توانسته ۲۱.۵۴ درصد از صادرات استان را از آن خود کند. گونی پلاستیکی و کلینگر نیز به ترتیب چهارمین و ششمین جایگاه کالاهای صادراتی استان را در سال ۱۳۹۷ به خود اختصاص داده اند که هر کدام به ترتیب ۳.۸ و ۳.۴۲ درصد از کل ارزش صادرات استان را به خود اختصاص داده اند.

جدول ۱۰-۳. ده قلم عمده کالاهای صادراتی استان از گمرک همدان در سال ۱۳۹۷

ردیف	نام کالا	وزن کالا (تن)	ارزش هزار دلاری	درصد ارزش از صادرات استان
۱	سیم مسی	۲۵۹۰.۳	۳۳۵۰۳.۱	٪۲۱.۵۴
۲	کشمش تیزابی	۱۴۲۳۶.۴	۲۰۵۹۰.۶	٪۱۳.۲۴
۳	کشمش انگوری	۳۷۲۴.۱	۸۲۹۹.۸	٪۵.۳۴
۴	گونی پلاستیکی	۱۳۸۸.۸	۵۹۳۳	٪۳.۸۱
۵	ماست	۴۰۰۱.۹	۵۸۳۷.۸	٪۳.۷۵
۶	کلینگر	۱۷۱۲۳.۴	۵۳۱۴.۱	٪۳.۴۲
۷	خیارشور	۲۲۸۱.۸	۵۱۹۲.۵	٪۳.۳۴
۸	خاک فروسیلیس	۳۵۳۸.۶	۵۱۸۱.۶	٪۳.۳۳
۹	موتور کولر	۱۳۴۶.۵	۴۹۵۲.۱	٪۳.۱۸
۱۰	وازلین صنعتی	۴۳۰۸.۳	۴۹۴۰.۹	٪۳.۱۸
	جمع ده قلم	۲۰۸۶۵۰.۷	۹۹۷۴۵.۵	٪۶۴.۱۳

ماخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

طبق جدول فوق لبنیات (به ویژه ماست) و خیارشور نیز به عنوان پنجمین و هفتمین کالای صادراتی نیز در این مدت با هر کدام ارزشی بیش از ۵ میلیون را به ارمغان آورده است و توانسته حدود ۳.۷۵ و ۳.۳۴ درصد از کل ارزش صادرات استان را در برگیرد. ضمن اینکه



موتور کولر با ۴ میلیون و ۹۵۲ هزار دلار و وازلین صنعتی نیز با ۴ میلیون و ۹۴۰ هزار دلار از اقلام عمده صادراتی استان همدان در سال ۱۳۹۷ بوده اند. در مجموع باید گفت که صادرات بخش صنعت استان همدان در سال ۱۳۹۷ شامل ۱۷۱ قلم کالا بوده است.

در سال‌های اخیر با توجه به لزوم اجرای سیاست اقتصاد مقاومتی، ایجاد تنوع در محصولات صادراتی و اهمیت و تأکید بر تجارت محصولات غیرنفتی به عنوان یکی از مباحث جدی در امر صادرات مطرح شده است. در این میان بخش کشاورزی به عنوان یکی از بخش‌های اثرگذار بر صادرات، حائز اهمیت است. این بخش به دلیل وجود شرایط مساعد از جمله توانمندی‌ها و پتانسیل‌های بالقوه موجود و همچنین شرایط آب و هوایی و اقلیم مناسب می‌تواند از طریق صادرات محصولات، ارز آوری بالایی برای کشور داشته باشد. این مهم نیازمند وجود یک بخش کشاورزی توانمند و اتخاذ سیاست‌های مناسب است.

استان همدان از دیرباز به عنوان یکی از قطب‌های کشاورزی کشور مطرح بوده و در تولید برخی محصولات عمده حائز رتبه‌های برتر کشوری است. بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۷ با اختصاص حدود ۲۸.۹ درصد از ارزش کل صادرات استان همدان رتبه دوم را در بین کالاهای صادراتی استان به خود اختصاص داده است. این بخش از لحاظ ارزشی بیش از ۴۵ میلیون و ۶۷ هزار دلار و وزنی نیز حدود ۳۲ هزار تن بوده است که نسبت به مدت مشابه در سال گذشته (حدود ۵۲ هزار تن وزن به ارزش ۵۷ میلیون ۱۲۰ هزار دلار) ۳۸ درصد از نظر وزنی و ۲۱ دصد نیز از لحاظ ارزشی کاهش داشته است. عمده دلیل آن را می‌توان به ممنوعیت صادرات سیر، سیب‌زمینی و پیاز که به عنوان عمده محصولات تولیدی بخش کشاورزی استان دانست که صادرات این بخش را به مقدار قابل توجهی در سال مورد بررسی کاهش داد. مطابق مستندات ارائه شده در سال ۱۳۹۷ کشمش به عنوان مهم‌ترین کالای صادراتی استان شناخته شده که دو نوع تیزابی و انگوری آن در سرجمع با صادرات حدود ۱۸ میلیون دلار دومین کالای عمده صادراتی استان شناخته شده است.

از مهمترین دلایل این افزایش چشمگیر در سال ۱۳۹۷، می‌توان به این نکته اشاره نمود که بیشتر صادرات محصولات کشاورزی تولید داخل استان به طور مستقیم از گمرک استان انجام گرفت و نسبت به سال‌های گذشته کمتر از سایر استان‌ها ارسال گردید. همچنین اختصاص یارانه صادراتی به کشمش استان همدان از سوی دولت موجب رونق صادرات

این محصول گردید. لازم به توضیح است که علاوه بر تولید سیب زمینی، سیر، گردو، انگور و کشمش که از محصولات شاخص تولیدی و صادراتی بخش کشاورزی استان همدان است در سال ۱۳۹۷ ارائه تسهیلات و حمایت از تولید گیاهان دارویی، گل محمدی و زعفران در استان موجب گردید تا علاوه بر رونق و تنوع در تولید، با توجه به کم آبی استان در راستای تولیدات کم آب بر گام‌های موثری برداشته شود.

در سال ۱۳۹۷ میزان صادرات بخش معدن استان همدان به ارزش ۵ میلیون و ۵۲۹ هزار و ۸۱۰ دلار و وزن ۴ میلیون و ۷۴۸ هزار تن بوده که بر اساس آمارهای ارائه شده سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان نرخ رشد این بخش نسبت به سال گذشته تغییرات بسیار محسوسی داشته است که عمده دلیل آن را می‌توان به صادرات مواد معدنی استان همدان از گمرک همدان ربط داد در حالی که در سال‌های گذشته از گمرکات سایر استان‌ها به ویژه گمرک بندرعباس و بندر امام خمینی (ره) انجام می‌شد.

در حوزه صادرات صنایع دستی و فرش استان سال ۱۳۹۷ نیز ۳۰۲ درصد از کل صادرات استان را به خود اختصاص داده است که متأسفانه نسبت به مدت مشابه سال گذشته از لحاظ ارزشی با ۷۰ درصد و از لحاظ وزنی نیز با ۳۸ درصد کاهش مواجه بوده‌ایم، به طوری که این بخش با اختصاص ارزشی معادل ۴ میلیون و ۹۸۳ هزار دلار و وزن ۱۱۰۱ تن رتبه چهارم کالاهای صادراتی استان را به خود اختصاص داده است. باید گفت با توجه به اینکه یکی از مقاصد عمده صادرات فرش کشور آمریکا بوده است طبیعتاً با اعمال تحریم‌های سخت و گسترده این کشور و متحدانش صادرات این محصول استان نیز با ریزش شدی مواجه شده است که البته تغییرات ارزش پول ملی منجر به رشد ارزشی شده است. از طرفی نیز سفال که نماد صنایع دستی استان همدان در تمامی عرصه‌های ملی و بین‌المللی بوده علی‌رغم داشتن طرفداران داخلی و خارجی و تقاضای بالا برای خرید آن مخصوصاً از طرف تجار کشورهای عراق و ترکیه به علت کاهش ارزش پول ملی و در نتیجه کاهش قیمت خرید آن برای خریداران خارجی ضعف در نوع بسته‌بندی، عدم آشنایی تولیدکنندگان صنایع دستی به بازاریابی، فروش و مراکز عرضه و رقابت شدید و موفق‌تر محصولات مشابه چینی در بازارهای داخلی و بین‌المللی از جمله مشکلات اصلی است که موجب ضعف در صادرات این محصول کهن و با اصالت استان گردیده است که با تدبیر مسئولین و فعالان این بخش می‌توان از این فرصت استفاده کرد و با بازاریابی فعالانه و



هوشمندانه و تغییر در شیوه بسته بندی و ظاهر محصولات بازارهای با ثبات بین‌المللی برای این محصول ایجاد کرد. لازم به ذکر است که این بخش شامل ۲۰ قلم کالای صادراتی را به خود اختصاص داده است.

و درانتهای جدول نیز بخش مواد شیمیایی با اختصاص ۴۸ درصد از ارزش کل صادرات استان قرار دارد که در مجموع صادراتی به ارزش ۷ میلیون و ۴۷۱ هزار دلار داشته و نسبت به مدت مشابه سال گذشته با ۱۱۶ درصد رشد از لحاظ ارزشی مواجه بوده است. البته امید است که با راه‌اندازی پروژه پتروشیمی ابن سینا در استان همدان تولید و صادرات این بخش رونق چشمگیرتری را شاهد باشد.

مطابق آمارهای دریافتی از سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان ۲۴۷ قلم کالا در سال ۱۳۹۷ از استان همدان به ۴۰ کشور جهان که عمده آنها آمریکا، انگلستان، آلمان، ایتالیا، هلند، ترکیه، سوریه، عراق، امارات، پاکستان، افغانستان و ... می‌باشد، صادر گردیده است که این میزان در سال ۱۳۹۶ به میزان ۱۵۴ قلم کالا و ۳۲ کشور بوده که این موضوع حاکی از رونق صادرات استان همدان می‌باشد.

بطور کلی، کشورهای در حال توسعه، از نظر ساختار اقتصادی دارای ویژگی‌های مشترکی هستند. به عنوان مثال می‌توان نوع تولید در این کشورها را نام برد که بیشتر، محصولات کشاورزی و سنتی را در برمی‌گیرد. حال جهت انتقال از مرحله سنتی به مرحله تولید صنعتی و گذراندن مراحل توسعه اقتصادی، واردات کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای و فناوری مناسب می‌تواند، زمینه‌ساز تحول صنعتی و اجتماعی باشد. اگر سیاستهای عمرانی کشور در طول دوره مورد نظر در جهت تشویق و توسعه صنعتی طرح ریزی شده باشد، در چنین شرایطی واردات به طور طبیعی سیر صعودی خود را طی خواهد کرد، زیرا کشورهای در حال توسعه در مراحل انتقالی توسعه اقتصادی، به تأسیس زیربناهای سرمایه‌ای که واردات کالاهای سرمایه‌ای نقش بسیار مهمی در ایجاد آن دارد نیازمندند.

بنا به مستندات دریافتی از سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان در سال ۱۳۹۷، واردات کالا از گمرک همدان نیز طی این مدت ۲۳ میلیون و ۶۲۵ هزار دلار به وزن ۴ هزار و ۲۳۴ تن بوده که نسبت به مدت مشابه سال قبل از نظر ارزشی ۵۵ درصد و از نظر وزنی نیز ۷۶ درصد کاهش داشته است. از این میزان ۷۶۴ هزار دلار معادل ۳۰۲ درصد کالای مصرفی، ۱۲ میلیون و ۴۶۳ هزار دلار معادل ۵۲۸ درصد کالای واسطه‌ای و ۱۰ میلیون و

۳۹۶ هزار دلار نیز معادل ۴۴ درصد خطوط تولید بوده است. در خصوص کاهش مشاهده شده در واردات کالاهای واسطه‌ای و خطوط تولید که به نوعی کالاهای سرمایه‌ای محسوب می‌شوند می‌توان بیان داشت که هرچند که دلیل عمده آن اعمال تحریم‌های شدید علیه ایران و محدودیت انجام تجارت خارجی تجار ایرانی در کنار کاهش ارزش پول ملی و افزایش چند برابری هزینه خرید و واردات به کشور بوده، اما با توجه به کارایی بالای کالاهای سرمایه‌ای و خطوط تولید در روند رونق تولید و به تبع آن رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران، هر گونه سیاست محدودکننده تجاری موجب ضربه زدن به اقتصاد داخلی خواهد شد. لذا باید تلاش شود تا حتی الامکان سهم کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای کاهش نیابد.

جدول ۱۰-۴ آمار واردات کالا از گمرک همدان در سالهای ۱۳۹۶-۱۳۹۷

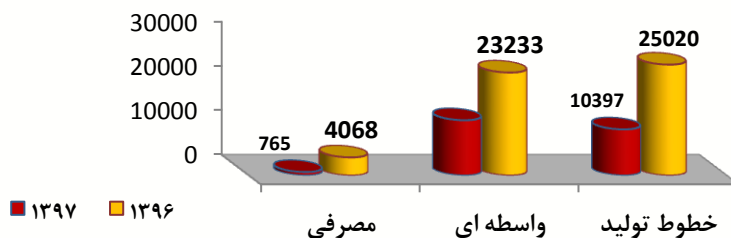
سال	ارزش (دلار)	وزن (کیلوگرم)	درصد تغییر ارزش به سال قبل	درصد تغییر وزن به سال قبل
۱۳۹۶	۵۲۳۲۰۴۵۴۰	۱۷۴۷۹۹۳۲	٪۹۰	٪۲۶
۱۳۹۷	۲۳۶۲۵۲۲۹	۴۲۳۴۱۸۰	٪۵۵-	٪۷۶-

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

جدول ۱۰-۵ اقلام وارداتی استان به تفکیک نوع در سال ۱۳۹۷

سال	ارزش (دلار)				وزن (تن)			
	مصرفی	واسطه ای	خطوط تولید	جمع	مصرفی	واسطه ای	خطوط تولید	جمع
۱۳۹۷	۷۶۴۸۵۹	۱۲۴۶۳۸۳۷	۱۰۳۹۶۵۳۳	۲۳۶۲۵۲۲۹	۲۰۵	۲۷۴۷	۱۲۸۱۰۹	۴۲۳۴
۱۳۹۶	۴۰۶۷۸۳۴	۲۳۲۳۲۹۸۳	۲۵۰۱۹۶۳۷	۵۲۳۲۰۴۵۴	۱۷۶۷	۱۱۸۷۴	۳۸۳۸	۱۷۴۷۹۰۹
تغییرات	٪۸۱-	٪۴۶-	٪۵۸-	٪۵۵-	٪۸۸-	٪۷۷-	٪۶۷-	٪۷۶-

مأخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان



نمودار ۱۰-۲. مقایسه اقلام وارداتی استان به تفکیک نوع در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶ (هزار دلار)

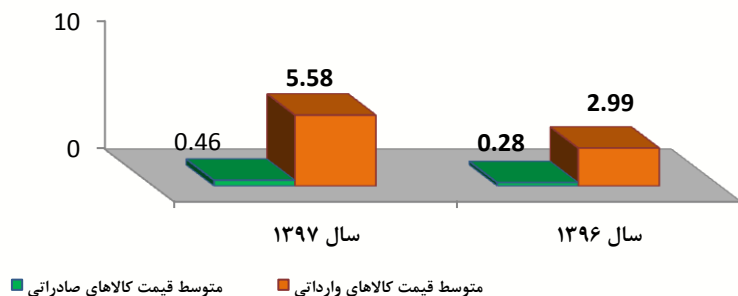


یکی از مهمترین متغیرهایی که در بحث تجارت خارجی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی می‌باشد. جدول (۱۰-۶) متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی استان همدان را در سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ نشان می‌دهد. متوسط قیمت کالاهای صادراتی معادل با ۰.۴۶ و متوسط قیمت کالاهای وارداتی معادل با ۵.۵۸ دلار به ازای هر کیلوگرم بوده است که نشان می‌دهد به علت کاهش ارزش پول ملی در سال ۱۳۹۷ متوسط قیمت کالاهای وارداتی تغییرات بسیار محسوسی داشته است.

جدول ۱۰-۶. متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی (دلار)

متوسط قیمت‌ها	۱۳۹۷	۱۳۹۶	تغییرات (درصد)
متوسط قیمت کالاهای صادراتی	۰.۴۶	۰.۲۸	۰.۱۸
متوسط قیمت کالاهای وارداتی	۵.۵۸	۲.۹۹	۲.۵۹

ماخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان



نمودار ۱۰-۳. مقایسه متوسط قیمت کالاهای صادراتی و وارداتی استان همدان (ارقام به دلار)

تراز بازرگانی یا خالص صادرات که از اختلاف بین صادرات و واردات بدست می‌آید یکی از مهم ترین شاخص هایی است که در بحث بررسی عملکرد تجارت خارجی مورد بررسی قرار می‌گیرد. تراز بازرگانی مثبت در واقع نشان دهنده موفقیت اقتصاد در کسب درآمدهای ارزی و دستیابی به بازارهای خارجی در مقابل دسترسی سایر کشورها به بازارهای داخلی می‌باشد.

بر اساس اظهارات سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان در سال ۱۳۹۷ تراز تجاری استان مثبت و معادل ۱۳۱۸ میلیون دلار می‌باشد و حجم مبادلات تجاری استان نیز حدود

۱۷۹.۱ میلیون دلار بوده که نسبت به سال گذشته افزایش قابل ملاحظه‌ای را داشته که این نمایانگر افزایش میزان ارزش صادرات نسبت به واردات می‌باشد.

جدول ۱۰-۷. تراز تجاری استان همدان در سال ۱۳۹۷ در مقایسه با سال ۱۳۹۶

سال	ارزش (میلیون دلار)	حجم مبادلات تجاری
۱۳۹۷	۱۳۱.۸	۱۷۹.۱
۱۳۹۶	۸۷	۱۹۲

ماخذ: سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان

۱۰-۴- جمع بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی در بخش تجارت خارجی برای استان

با توجه به این موضوع که بخش بازرگانی تابعی از شرایط تولید در کشور است، از اینرو هر نوع افت و خیزی در امر تولید تأثیر مستقیم و بسزایی در امر تجارت می‌گذارد. هر چه بتوان تولیدات داخلی را به سمت تولید با کیفیت بالاتر و با قیمت تمام شده پایین‌تر سوق داد، می‌توان در بازارهای جهانی جایگاه بالاتر و بزرگتری پیدا کرد. متأسفانه محصولات داخلی به دلیل وجود تحریم‌های اقتصادی، کمبود نیروی متخصص و فناوری‌های روز دنیا در اغلب موارد با قیمت بالا و کیفیت پایین‌تر نسبت به نمونه‌های مشابه خارجی تولید می‌گردند که این خود موجب کاهش قدرت رقابت در عرصه بازارهای جهانی می‌شود. لذا ضروریست که به منظور توسعه تجارت خارجی کشور و به تبع آن استان‌ها با توجه به ویژگی‌ها و توانمندی‌هایشان برنامه ریزی و دقت نظر بیشتری صورت گیرد. نگاهی به عملکرد تجارت خارجی استان همدان در سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد صادرات استان از نظر ارزشی ۱۵۵ میلیون ۵۲۵ هزار دلار و واردات کالا از گمرک استان نیز ۲۳ میلیون و ۶۲۵ هزار دلار بوده است. تراز تجاری نیز مثبت و معادل ۱۳۱.۸ میلیون دلار و حجم مبادلات تجاری استان معادل ۱۷۹.۱ میلیون دلار است. از این رو با توجه به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های تولیدی و صادراتی موجود در استان همدان باید گفت که هنوز تا رسیدن به نقطه مطلوب فاصله زیادی وجود دارد و لازم است که علاوه بر تقویت نقاط قوت استان همدان از جمله موقعیت جغرافیایی، ظرفیت تولید در بخش‌های کشاورزی، صنعت و معدن، صنایع دستی و صنعت، داشتن شهرک‌های صنعتی و در زمینه کاهش و رفع نقاط ضعف استان که از مهمترین آنها می‌توان به کمبود کارخانه‌های فرآوری و صنایع تبدیلی-تکمیلی، ضعف در



سیستم حمل و نقل بین‌المللی، ضعف در بازاریابی و توجه به سلايق مصرف‌کنندگان بازارهای هدف، بالا بودن قیمت تمام شده کالاهای داخلی نسبت به کالاهای مشابه خارجی و شناخت ناکافی کشور از توانمندی‌ها و پتانسیل‌های تولیدی استان اشاره نمود، برنامه‌ریزی و اقدام شود. در ادامه به ارائه چند راهکار و توصیه سیاستی به منظور بهبود وضعیت تجارت خارجی استان همدان پرداخته می‌شود باشد که گام موثری در راستای توسعه اقتصادی استان باشد:

- سازماندهی و افزایش ظرفیت ناوگان حمل و نقل داخلی و بین‌المللی در استان
- برگزاری نمایشگاه‌ها و بازارچه‌های محلی در داخل و خارج کشور، همایش‌ها و نشست‌های تخصصی در راستای معرفی محصولات تولیدی استان، توجه به بسته‌بندی و کیفیت محصولات تولیدی و صادراتی استان
- جلوگیری از صادرات کالاهای نامرغوب و ارایه خدمات پس از فروش به کالاهای صادراتی
- کاهش تعداد کالاهای صادراتی و ارتقاء کیفیت کالاهای منتخب
- ایجاد تقاضای موثر برای کالاهای صادراتی استان در کشورهای منطقه و در بازارهای بین‌المللی به ویژه کشورهای همسایه
- تخصیص اعتبارات لازم جهت طرح‌ها و پروژه‌های توسعه صادرات
- توجه به توسعه مناطق گردشگری استان و ترویج فرهنگ گردشگری به منظور ایجاد بازارچه‌های محلی برای گردشگران داخلی و خارجی
- حمایت دولت از صادرکنندگان موفق و فعال و صادرات کالا و خدمات
- جلوگیری از خام‌فروشی و ایجاد کارخانه‌های فرآوری محصولات کشاورزی و صنایع معدنی و ایجاد ارزش افزوده برای کالاهای صادراتی
- ترویج فرهنگ تولید صادرات محور در استان
- توسعه صادرات خدمات فنی و مهندسی و صادرات خدمات به کشورهای هدف
- اعطای تسهیلات ویژه صادراتی از محل حساب ذخیره ارزی
- ترویج توسعه زیرساخت‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری و فراهم کردن شرایط استفاده از تجارت الکترونیکی

- تسهیل واردات کالاهای سرمایه‌ای و خطوط تولید که زمینه ساز رونق تولید داخلی می‌باشد.

- تلاش در جهت بهبود بازاریابی برای محصولات استان و شناخت سلیق و انتظارات بازارهای هدف برای کسب بازار دائمی برای محصولات تولیدی

فصل یازدهم

بازار سرمایه

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019

Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Province



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر بازار سرمایه

ارتباط تنگاتنگ بازارهای مالی پول و سرمایه در ایران و حاکمیت ساختار بانک محوری و همزمانی آن با مهار تورم در سال های اخیر در کشور، الزامی برای توجه به بازار سرمایه است. تغییر رویه بازار پول و هدایت بانک ها به ارائه خدمات جدید نظیر مشارکت در بازار بدهی و رونق ابزارهای مالی با نرخ بهره و درآمد ثابت مقدمه این الزام است. بازار سرمایه در تامین مالی از طریق جذب منابع عمومی و انتقال آن به بخش واقعی اقتصاد نقش محوری دارد. بازار سرمایه با فعالیت تالارهای بورس منطقه ای زمینه را برای سرمایه گذاران بورسی فراهم نموده است. نظر به اینکه نقش، رغبت و ورود سرمایه گذاران به بورس نقش حیاتی برای بازار سرمایه است، و عملکرد بورس اثر بسزایی در رونق اقتصاد دارد. در این راستا در سال ۱۳۹۷ در سال گذشته بورس منطقه ای همدان با برگزاری چندین جلسه با مسئولین شهرداری و مدیران شرکت های صنعتی به معرفی ابزارهای تامین مالی پرداخت و زمینه را برای متقاضیان سرمایه گذاری در بورس فراهم نمود. همچنین مقدمات لازم برای پذیرش تعدادی از واحدهای واجد شرایط بورسی شدن در استان در دستور کار قرار گرفت. در راستای گسترش فرهنگ سرمایه گذاری در بازار سرمایه بورس منطقه ای همدان با افزایش تعداد برگزاری دوره های آموزشی گام موثر در این زمینه برداشت. در سال مورد بررسی شاخص های بورس به دلیل افزایش نرخ ارز و تقویت و بهبود عملکرد مالی شرکت های بورسی صادرات محور بسیار تقویت شد و شرکت های بورسی استان نیز با توجه به این روند رونق و رشد شاخص کل بورس منتفع شدند. با این وجود هنوز موانع و مشکلاتی پیش روی این بازار وجود دارد که می توان تاحدودی آنها را از طریق تعامل هر چه بیشتر با رسانه های استانی، دانشگاه ها، مدارس و ادارات در سطح استان، گسترش فرهنگ سهامداری و شناساندن هرچه بیشتر بازار سرمایه به عموم مردم استان همدان و تلاش مضاعف در جهت افزایش درک مفاهیم اقتصادی و سرمایه گذاری و افزایش تنوع در برگزاری دوره های آموزشی و معرفی ابزارهای متنوع مورد معامله در بازار سرمایه و نیز برنامه ریزی برای برگزاری این دوره ها طی فواصل مناسب جهت بهره برداری سرمایه گذاران و علاقه مندان به این بازار و نهایتاً ارتباط مستمر با شرکت های صنعتی، معدنی، بازرگانی و خدماتی مستعد و شهرداری ها جهت استفاده از ظرفیت های بازار سرمایه برای تامین مالی پروژه های در دست اقدام، مرتفع ساخت. لذا با این توصیف، توجه جدی به این



بازار در استان ضروری است و می تواند نتایج بسیار مطلوبی بر رشد تولید، رفع مشکلات تامین مالی و سرمایه بنگاههای اقتصادی استان داشته باشد و به تدریج سرمایه های راكد و سرگردان و خرد را در این مسیر به خوبی هدایت نموده و از رشد نقدینگی روز افزون جاری بکاهد.

واژگان کلیدی: همدان، بازار سرمایه، تالار بورس منطقه ای همدان، شاخص کل، ارزش داد و ستد

مقدمه

هدایت منابع مالی از بخش غیر مولد به بخش مولد، نقش حیاتی در رشد اقتصادی دارد و بازار سرمایه به عنوان جزئی از بازار مالی، از طریق تسهیل تامین مالی بنگاه‌ها، تخصیص بهینه منابع، بهبود نقدشوندگی دارایی‌ها، بهبود راهبری شرکتی و افزایش شفافیت، نقش اساسی در رشد اقتصادی کشور ایفا می‌کند. بازار سرمایه کشور، در سال‌های اخیر حرکت پرشتابی را در توسعه و تحول آغاز کرده است. در این میان، تاسیس نهادهای مالی جدید همچون شرکت‌های تامین سرمایه و صندوق‌های سرمایه‌گذاری و نیز طراحی ابزارهای مالی جدید همچون انواع صکوک، باعث شده است این بازار نقش اساسی خود که همان تامین مالی صنایع است، به خوبی ایفا کند و با کارکرد مؤثر خود در اقتصاد کشور به جایگاه قدرتمندی برسد. در این ارتباط بازار سرمایه با فعالیتهای تالارهای بورس منطقه ای زمینه را برای سرمایه گذاران بورسی فراهم نموده است. نظر به اینکه نقش رغبت و ورود سرمایه گذاران به بورس، نقش حیاتی برای بازار سرمایه است و عملکرد بورس اثر بسزایی در رونق اقتصاد دارد، با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بخش بازار سرمایه و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت تحولات بازار سرمایه در استان مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد و در بخش سوم نیز شاخص‌ها و متغیرهای بازار سرمایه مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد و نهایتاً در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای تقویت و رونق این بخش در استان در اختیار سیاست‌گذاران و برنامه ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۱-۱۱- سیاستهای اقتصادی بازار سرمایه و جهت گیری های استان

مهمترین سیاست‌ها و جهت گیری های استان در زمینه بازار سرمایه به شرح ذیل است.

الف) تامین مالی:

یکی از سیاست‌های اصلی سازمان بورس تدوین دستورالعمل‌های مناسب و کارا جهت رشد ابزارهای نوین مالی و همچنین ایجاد بسترهای لازم برای توسعه تامین مالی واحدهای تولیدی از طریق بازار سرمایه می‌باشد. تأمین منابع مالی در کشور به صورت سنتی و در شبکه بانک‌های تجاری و تخصصی انجام می‌شود. اما در سال‌های اخیر حرکتی نوین به سمت فعال‌سازی ظرفیتهای نهفته در بازار سرمایه برای تأمین مالی شرکت‌ها و طرح‌ها



آغاز شده است. روش‌ها و ابزارهای مختلفی برای تامین مالی وجود دارد که از آن جمله می‌توان به ابزارهای مبتنی بر بدهی (اوراق بهادار اسلامی یا همان صکوک، اوراق مشارکت، گواهی سپرده مدت‌دار ویژه سرمایه‌گذاری، اوراق رهنی و ...) و ابزارهای مبتنی بر سرمایه (افزایش سرمایه، شرکت‌های سهامی عام، صندوق‌های زمین و ساختمان برای تامین مالی بخش مسکن و صندوق‌های پروژه محور) اشاره نمود. یکی از ساز و کارهای موجود برای استفاده از ظرفیت‌های بازار سرمایه برای تامین مالی ایجاد و توسعه واسطه‌ها و شرکت‌های مالی ارائه دهنده خدمات مربوط تسهیل تامین مالی متقاضیان از بازار سرمایه می‌باشد. این واسطه‌ها و شرکت‌های ارائه دهنده خدمات تحت عنوان شرکت‌های تامین سرمایه از سازمان بورس اوراق بهادار دارای مجوز فعالیت می‌باشند. در سال گذشته بورس منطقه‌ای همدان با برگزاری چندین جلسه با مسئولین شهرداری و مدیران شرکت‌های صنعتی به معرفی ابزارهای فوق الذکر پرداخت.

ب) اشتغال زایی:

با توجه به اینکه رسمیت، شفافیت و برخورداری از پشتوانه محکم قانونی از جمله مهمترین امتیازات و شاخصه‌های بازار سهام است، بنابراین تامین مالی از طریق بورس اوراق بهادار یکی از مهمترین و موثرترین نوع تامین مالی برای شرکت‌ها و بنگاه‌های مالی است. در نتیجه اگر شرکتی بتواند در این بازار پذیرفته شود به راحتی می‌تواند تامین مالی خود را به انجام برساند، که در این صورت با توسعه و پیشرفت شرکت‌ها، عوامل انسانی بیشتری به کار گرفته خواهند شد. در استان همدان تعدادی از واحدهای واجد شرایط بررسی شدن را در سال ۱۳۹۷ تقویت نموده و مقدمات لازم برای پذیرش آنها در بورس در دستور کار قرار گرفته است.

ج) گسترش فرهنگ سهامداری:

گسترش فرهنگ سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه از جمله سیاست‌های مهم مسئولین بازار بوده است که در همین راستا بورس منطقه‌ای همدان با افزایش تعداد برگزاری دوره‌های آموزشی در سال گذشته، ۱۴۶۲۵ نفر ساعت آموزش داشته که نسبت به سال قبل ۵۸ درصد افزایش به ثبت رسانده است.

۱۱-۲- بررسی وضعیت تحولات بازار سرمایه استان

هرگونه تغییر و تحولی که در بازار سرمایه اتفاق بیفتد مربوط به کل استانهای کشور است و بازار سرمایه استان مجزا از بازار سرمایه کشور نیست. با این تفسیر، مهمترین تحولات بازار سرمایه در سال گذشته به شرح ذیل می باشد.

الف) از تحولات و تغییرات گسترده ای که طی سال های گذشته در بازار سرمایه اتفاق افتاده است می توان به مبحث معاملات برخط اشاره نمود که سبب شده تا بسیاری از سرمایه - گذاران از طریق سامانه های معاملات برخط اقدام به خرید و فروش سهم نمایند. البته این امر به گسترش بازار سرمایه و فرهنگ سهامداری در اقصی نقاط مختلف کشور کمک شایانی نموده است. (در حال حاضر بیش از ۳۵ درصد معاملات کل کشور از طریق معاملات آنلاین انجام می گیرد و تعداد زیادی از سرمایه گذاران استان نیز از این طریق اقدام به خرید و فروش می نمایند).

ب) اضافه شدن ابزارهای جدید مالی از جمله صندوق های سرمایه گذاری مشترک نیز جزء تحولات سالیان اخیر بازار سرمایه بوده که به کمک افراد مبتدی و تازه وارد آمده و به سهولت در اختیار فعالان بازار قرار گرفته و از قابلیت نقدشوندگی بالایی نیز برخوردار است. البته عموماً معاملات صندوق های سرمایه گذاری در شهر تهران انجام می گیرد.

ج) کاهش زمان توقف نمادهای معاملاتی از جمله تحولات بزرگی بود که در بازارهای بورس و فرابورس اتفاق افتاد و بسیاری از سرمایه گذاران را از ریسک توقف نماد شرکت ها رهانید.

د) رشد فوق العاده شرکت های بورسی صادرات محور به دلیل افزایش مستمر نرخ ارز و اثر معنادار آن بر رشد شاخص کل بورس

۱۱-۳- وضعیت شاخص های بازار سرمایه استان

شاخص کل قیمت در طی سال ۱۳۹۷ از ۹۶,۲۹۰ واحد، به ۱۷۸,۶۹۵ واحد رسید و بازدهی ۸۶ درصدی را به ثبت رساند که در جداول ذیل اطلاعات کاملی در مقایسه با سال ۱۳۹۶ آورده شده است. شاخص صنعت از ۸۶,۰۸۲ در سال ۱۳۹۶ به ۱۶۱,۰۳۰ در سال ۱۳۹۷ رسید که بازدهی ۸۷ درصدی را نشان می دهد. در زمینه شاخص مالی نیز این شاخص با ۷۲



درصد افزایش از ۱۱۹,۱۷۵ به ۲۰۵,۲۶۵ رسیده است. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌های فوق در جدول ۱۱-۱ نشان داده شده است.

جدول ۱۱-۱. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌ها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان

تغییرات	۱۳۹۶	سال ۱۳۹۷	واحد شمارش	شرح
+۸۶	۹۶۲۹۰	۱۷۸۶۵۹	تعداد	شاخص کل
+۸۷	۸۶۰۸۲	۱۶۱۰۳۰	تعداد	شاخص صنعت
+۷۲	۱۱۹۱۷۵	۲۰۵۲۶۵	تعداد	شاخص مالی
+۷	۶.۴۴	۶.۸۸	درصد	نسبت قیمت به بازده انتظاری (P/E)

مأخذ: تالار بورس منطقه‌ای استان همدان

در سال ۱۳۹۷، حجم معاملات انجام شده در بورس منطقه‌ای همدان با ۷۵ درصد افزایش نسبت به سال ۱۳۹۶، از ۲ میلیارد و ۱۰۴ میلیون سهم به ۳ میلیارد و ۶۸۷ میلیون سهم رسیده است. این در حالی است که ارزش معاملات با ۱۵۹ درصد افزایش، از ۵ هزار و ۶۴۷ میلیارد ریال به ۱۴ هزار و ۶۲۱ میلیارد ریال رسید. این در حالی است که ۵۲ درصد از ارزش معاملات مربوط به خرید سهام و ۴۸ درصد مربوط به فروش سهام بوده است که نشان دهنده قدرت خریداران نسبت به فروشندگان و ورود پول‌های جدید به بازار سرمایه است. تعداد شعب کارگزاری فعال در تالار بورس همدان تا سال ۱۳۹۶، ۱۷ کارگزاری بود که در سال ۱۳۹۷، به ۱۶ شعبه کاهش یافت. همچنین، طی یک سال گذشته، تعداد ۴۰۹۵ کد معاملاتی جدید در تالار همدان ایجاد گردید که نسبت به سال ۱۳۹۶ که ۴۳۳۰ کد ایجاد شده بود، ۵ درصد کاهش داشته است. آمار و اطلاعات مربوط به ارزش و حجم سهام معامله شده، میزان داد و ستدها به درصد، تعداد کارگزاری‌های استان و تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده در دو سال ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷، در جدول شماره ۲، آورده شده است.

با توجه به سیاست‌های دولت الکترونیک و با عنایت به راه‌اندازی سامانه سجام توسط شرکت سپرده‌گذاری مرکزی و تسویه وجوه بسیاری از مراجعه‌کنندگان جهت دریافت کد سهامداری از طریق سامانه مذکور اقدام به اخذ کد بورسی نمودند که این امر موجب

گردید تا علی‌رغم افزایش قابل توجه ورود سهامداران به بازار سرمایه، تعداد کدهای صادره نسبت به سال قبل کاهش داشته باشد.

جدول شماره ۱۱-۲. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌ها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان

شرح	واحد شمارش	سال ۱۳۹۷	سال قبل	تغییرات
ارزش سهام معامله شده	میلیارد ریال	۱۴۶۲۱	۵۶۴۷	+۱۵۹
حجم سهام معامله شده	تعداد سهم	۳۶۸۷	۲۱۰۴	+۷۵
داد و ستد در بورس منطقه ای به تفکیک نوع معامله	درصد	خرید ۵۲٪	۵۰٪	+۲
		فروش ۴۸٪	۵۰٪	-۲
داد و ستد در بورس منطقه ای به تفکیک شرکتهای کارگزاری	تعداد	۱۶	۱۷	-۶
تعداد کدهای معاملاتی ایجاد شده	تعداد*	۴۰۹۵	۴۳۳۰	-۵

مأخذ: تالار بورس منطقه‌ای استان همدان

شایان ذکر است نسبت ارزش سهام معامله شده در بورس منطقه‌ای به کل کشور در سال ۱۳۹۷، ۰.۵۰ درصد بوده که نسبت به سال قبل که ۰.۸۸ درصد بوده به میزان ۰.۳۸ کاهش داشته است. از نظر نسبت حجم سهام معامله شده در بورس منطقه‌ای به کل کشور نیز این شاخص از ۰.۸۰ در سال ۱۳۹۶ به ۰.۵۲ درصد در سال ۱۳۹۷ رسیده که حاکی از کاهش ۰.۲۸ درصدی می‌باشد. دلیل عمده کاهش حجم و ارزش معاملات بورس‌های منطقه‌ای نسبت به کل معاملات بازار سرمایه می‌تواند نفوذ سامانه‌های معاملات برخط باشد که اتفاقی مثبت در سیاست‌های کلان بازار سرمایه محسوب می‌شود. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌های مذکور در جدول شماره ۳، آمده است.

جدول شماره ۱۱-۳. آمار و اطلاعات مربوط به شاخص‌ها و متغیرهای بازار سرمایه در استان همدان

شرح	واحد شمارش	سال ۱۳۹۷	سال قبل	تغییرات
نسبت ارزش سهام معامله شده در بورس منطقه ای به کل کشور	درصد*	۰.۵۰	۰.۸۸	-۰.۳۸
نسبت حجم سهام معامله شده در بورس منطقه ای به کل کشور	درصد*	۰.۵۲	۰.۸۰	-۰.۲۸

مأخذ: تالار بورس منطقه‌ای استان همدان



۱۱-۴- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی در بازار سرمایه برای استان

یکی از موانع پیش رو، عدم ارتباط موثر بازار سرمایه با سرمایه‌گذاران نهادی و شرکت‌های حقوقی فعال در بازارهای مالی است. عدم شناخت کافی از ابزارهای متنوع قابل معامله در بازار سرمایه و عدم وجود ارتباطی مناسب با شرکت‌های سرمایه‌گذاری از جمله موانع پیش‌روی بورس استان و حتی کشور بوده است.

عدم شناخت کارکردهای اصلی بازار سرمایه از جمله ایجاد بسترهای لازم برای تامین مالی واحدهای تولیدی، روش‌ها و ابزارهای مختلف جهت تامین مالی به منظور تامین تجهیزات، سرمایه در گردش و ... برای پروژه‌های صنعتی، معدنی، ساختمانی و ... که به واقع می‌تواند جایگزین مناسبی برای تامین مالی از بازار پول و بانک‌ها باشد، معضلی است که اقتصاد استان و کشور با آن دست به گریبان بوده است. همچنین طولانی بودن توقف برخی نمادها که متأسفانه روند توقف نمادها و بازگشایی آنها در بعضی از موارد تبدیل به یک فرآیند طولانی مدت تبدیل شده که این ریسک بزرگی برای فعالان بازار سرمایه و یکی از موانع پیش‌روی بازار سرمایه تلقی می‌شود. بنابراین با توجه به موانع پیش‌روی بازار سرمایه در استان و حتی کشور، توصیه‌ها و راهکارهای ذیل ارائه می‌گردد.

الف) تعامل هر چه بیشتر با رسانه‌های استانی، دانشگاه‌ها، مدارس و ادارات در سطح استان، جهت گسترش فرهنگ سهامداری و شناساندن هرچه بیشتر بازار سرمایه به عموم مردم استان همدان و تلاش مضاعف در جهت افزایش درک مفاهیم اقتصادی و سرمایه‌گذاری.

ب) افزایش تنوع در برگزاری دوره‌های آموزشی و سعی در معرفی ابزارهای متنوع مورد معامله در بازار سرمایه و همچنین برنامه‌ریزی جهت برگزاری این دوره‌ها طی فواصل مناسب جهت بهره‌برداری سرمایه‌گذاران و علاقه‌مندان به این بازار.

ج) ارتباط مستمر با شرکت‌های صنعتی، معدنی، بازرگانی و خدماتی مستعد در استان همدان و همچنین شهرداری‌های شهرهای مختلف جهت استفاده از ظرفیت‌های بازار سرمایه برای تامین مالی پروژه‌های در دست اقدام، می‌تواند از جمله سیاست‌های بازار سرمایه باشد.

فصل دوازدهم

صنعت پیمه

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019

Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Province



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر صنعت بیمه

صنعت بیمه یکی از مولفه های بخش خدمات (از اجزاء اصلی تولید ناخالص داخلی) و از شاخص های توسعه یافتگی و پشتیبان همه فعالیت هاست. موفقیت این صنعت، انگیزه و محرکی برای دیگر صنایع است و موجب افزایش کارایی شرکت ها می شود و در واقع می توان مدعی بود که در سایه رقابت ها و تغییرات شدید در عرصه اقتصاد، حضور صنایع حمایتی کارا در آن عرصه یکی از مهمترین مزایای رقابتی کشورها به شمار می آید و صنعت بیمه، با بکارگیری توان و قدرت خویش در تامین، تشکیل سرمایه و تقویت بنیه سرمایه گذاری اقتصادی، افراد را در برابر مخاطرات و حوادث غیر مترقبه پوشش داده و مسیر سالم سرمایه گذاری را برای سرمایه های کوچک هموار می سازد. در سال ۱۳۹۷ سیاستهای اقتصادی همچون افزایش سطح نفوذ بالاتر از متوسط جهانی، رقابتی و حرفه ای شدن صنعت بیمه، استقرار نظام تنظیم و نظارت هوشمند، نهادینه شدن و آن در صنعت، گسترش پوشش های بیمه ای فردی با قیمت ارزان در سطح خانوارها، گسترش پوشش های بیمه ای کلان در سطح بنگاه ها و گسترش تعاملات منطقه ای و جهانی، ارتقا و توسعه فرهنگ و باورهای عمومی نسبت به صنعت بیمه در کشور و استان مورد پیگیری قرار گرفت و جهت گیری استان همدان در اجرای این سیاستها در قالب بهبود خدمات بیمه ای در استان برای افزایش ضریب نفوذ بیمه استان بوده است. در سالی که گذشت خروج آمریکا از برجام و اعمال تحریمهای یک جانبه ایالات متحده علیه جمهوری اسلامی ایران سبب شد تا برخی قراردادهای بیمه گران با خارج دچار ابهام شود. واکنش شرکتهای بیمه کشور و به تبع آن در استان در برابر افزایش نرخ ارز و درخواست آنها به افزایش سرمایه بیمه شوندگان و حضور گسترده استارت آپ ها در صنعت بیمه و واگذاری سهام دولتی بیمه آسیا به بخش خصوصی و عرضه سهام دولتی بیمه های البرز و اتکائی امین، ورود شرکت بیمه معلم به فرابورس و افتتاح شعب بیمه حکمت صبا در استان و تشکیل سندیکای بیمه گران در استان به عنوان اهم تحولات در صنعت بیمه کشور و استان بود. با توجه به اینکه در شرایط جاری موانع زیادی بر سر راه صنعت بیمه استان می باشد. به نظر می رسد با پیشنهادات راهبردی همچون تقویت شرکت های بیمه از طریق توسعه زیرساختها، ارتقاء خدمات بیمه ای، فرهنگ سازی برای استقبال از خدمات بیمه استان و... می توان به ترمیم و بهبود این صنعت در استان کمک نمود.



واژگان کلیدی: همدان، صنعت بیمه، حق بیمه تولیدی، خسارت پرداختی، ضریب نفوذ

بیمه

مقدمه

صنعت بیمه به عنوان یک بخش خدماتی دارای نقشی جبران کننده و حمایتی در اقتصاد هر کشوری است و یکی از شاخص‌های توسعه یافتگی و پشتیبان همه فعالیت‌هاست. تأکید برنامه‌های توسعه‌ای کشور نیز تأییدکننده این مهم است. موفقیت این صنعت، انگیزه و محرکی برای دیگر صنایع است و موجب افزایش کارایی شرکت‌ها می‌شود و درواقع می‌توان مدعی بود که در سایه رقابت‌ها و تغییرات شدید در عرصه اقتصاد، حضور صنایع حمایتی کارا در آن عرصه یکی از مهمترین مزایای رقابتی کشورها به شمار می‌آید. بنابراین صنعت بیمه، پشتوانه راسخی است که سهم قابل توجهی در تحقق این مهم خواهد داشت. بیمه مرکزی موظف است از طریق شرکت‌های بیمه نسبت به ارتقاء نقش اقتصادی بیمه در تامین رفاه و امنیت مردم و افزایش ضریب نفوذ بیمه بازرگانی در طول اجرای برنامه به ۷ درصد برسد. افزایش سهم بیمه‌های عمر از حق بیمه‌های تولیدی، افزایش ضریب نفوذ بیمه و تامین رفاه و امنیت مردم از اهداف پیش روی صنعت بیمه کشور و استان می‌باشد. در این فصل سیاست‌های اقتصادی صنعت بیمه استان و جهت‌گیری‌های استان در سال ۱۳۹۷ در بخش اول بررسی شده است. در بخش دوم نیز تحولات صنعت استان به تبعیت از کل کشور مورد تحلیل قرار گرفته است. در بخش سوم به بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌های صنعت بیمه استان پرداخته شده است و در بخش پایانی با جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از وضعیت صنعت بیمه استان توصیه‌های سیاستی پیرامون مرتفع کردن مشکلات و موانع پیش روی این صنعت، کارگزاران دولتی و بخش خصوصی و نیز بازار تقاضای خدمات بیمه‌ای استان و تقویت و بهبود شرایط بازار در استان در اختیار برنامه‌ریزان، سیاستگذاران و مدیران ارشد ملی و استان قرار گرفته است.

۱-۱۲- سیاست‌های اقتصادی صنعت بیمه و جهت‌گیری‌های استان

در شرایط کنونی و افزایش بی سابقه تحریم‌ها و فشار حداکثری بر اقتصاد کشور توجه به سیاست‌های اقتصاد مقاومتی برای گسترش و رونق تولید داخلی و در نتیجه آن افزایش قدرت اقتصادی موضوعی ضروری است که باعث ارتقاء هرچه بیشتر قدرت ملی خواهد

شد. از این رو لزوم داشتن یک اقتصاد پویا و قوی موجب بهبود محیط سرمایه گذاری در کشور خواهد بود. صنعت بیمه، با بکارگیری توان و قدرت خویش در تامین، تشکیل سرمایه و تقویت بنیه سرمایه گذاری اقتصادی، افراد را در برابر مخاطرات و حوادث غیر مترقبه پوشش داده و مسیر سالم سرمایه گذاری را برای سرمایه های کوچک هموار می سازد.

جهت ارتقای صنعت بیمه راهبردها و سیاست های دستیابی تدوین شده در کارگروه صنعت بیمه و در اقتصاد کشور و استان شامل افزایش سطح نفوذ بالاتر از متوسط جهانی، رقابتی و حرفه ای شدن صنعت بیمه کشور، استقرار نظام تنظیم و نظارت هوشمند، نهادینه شدن آن در صنعت، گسترش پوشش های بیمه ای فردی با قیمت ارزان در سطح خانوارها، گسترش پوشش های بیمه ای کلان در سطح بنگاه ها و گسترش تعاملات منطقه ای و جهانی، ارتقا و توسعه فرهنگ و باورهای عمومی نسبت به صنعت بیمه است.

بیمه ها نیز همچون بانکها که تامین کننده اعتبارات کوتاه مدت یا میان مدت واحدهای اقتصادی شناخته می شوند، به منزله یک منبع مهم تامین مالی و سرمایه گذاری نقش مهمی در اقتصاد ایفا می کنند، همچنین صنعت بیمه در راستای اقتصاد مقاومتی به اقتصاد خرد خانوارها، اقتصاد کلان کشور و استان در حوزه درمان کمک موثری می نماید. بیمه مرکزی به عنوان ناظر و تنظیم کننده سیاستها در تحول صنعت بیمه نقشی بسیار پر رنگ دارد. از مهمترین عوامل موثر بر گسترش صنعت بیمه کشور می توان ایفای نقش نظارتی و تنظیم گری بیمه مرکزی و خروج از تصدی گری، حضور صنعت بیمه کشور در محیط بین المللی، گسترش محیط رقابتی در صنعت بیمه، افزایش ضریب نفوذ و تنوع بخشی به محصولات بیمه ای و نیز ارتقا کمی و کیفی سرمایه انسانی در بیمه مرکزی و صنعت بیمه را نام برد.

۱۲-۲- بررسی وضعیت تحولات صنعت بیمه

از اتفاقات مهم و اثر گذار بر صنعت بیمه کشور و به تبع آن در استان طی سال ۱۳۹۷ می توان به خروج آمریکا از برجام و اعمال تحریمهای یک جانبه ایالات متحده علیه جمهوری اسلامی ایران اشاره کرد. این اتفاقات سبب گردید برخی قراردادهای بیمه گران با خارج از کشور دچار ابهام شود که البته به دنبال هوشمندی بیمه مرکزی و شرکتهای بیمه، با وجود صندوق تحریم بر توزیع مناسب ریسک در داخل کشور تاکید شد. یکی از



ملزومات نگهداری ریسک در داخل کشور به دلیل عدم انتقال آن به خارج، ناشی از تحریمهای موجود با استفاده از ظرفیتهای داخلی و ایجاد کمیته های تحریم در شرکتهای بیمه است که به نظر می رسد بیمه گران این مهم را دستور کار قرار خواهند داد.

با اعمال تحریمهای جدید و افزایش ناگهانی قیمت دلار این موضوع به صورت مستقیم و غیر مستقیم بر عملکرد شرکتهای بیمه تاثیر گذاشت و واکنش در برابر این رخداد موجب شد تا شرکتهای بیمه طی اطلاعیه ای از بیمه گزاران خود درخواست کردند تا به افزایش سرمایه بیمه رشته های بیمه ای به خصوص بدنه اتومبیل اقدام کنند.

در سال ۱۳۹۷ در صنعت بیمه ظهور استارت آپ های جدید بیمه ای و اهتمام شرکتهای بیمه برای ارتباط با ایشورتک ها بود که در قالب قراردادهای جدید بیمه گران با این کسب و کارهای نوپا خود را نشان داد. مسلماً این تعامل سازنده برگ برنده صنعت بیمه در تحول گرایی در سالهای آتی خواهد بود. تا کنون در سطح کشور ۱۰ استارت آپ بیمه ای وجود دارد که بیمه مرکزی در حال تنظیم مقررات برای آنها می باشد. بر این اساس، گام موثر و به موقع بیمه مرکزی در این جهت می تواند در انتظام بخشی به فعالیت استارت آپ ها کمک شایانی داشته باشد. در سال ۱۳۹۷ بنابر سیاست های ابلاغی اصل ۴۴ قانون اساسی خصوصی سازی سهام دولتی شرکتهای بیمه در دستور کار قرار گرفت و سهام دولتی بیمه آسیا به بخش خصوصی واگذار شد و مقرر شد تا سهام دولتی بیمه های البرز و اتکائی امین نیز عرضه شود که همچنان در صف عرضه و در دستور کار قرار دارد. همچنین در سال ۱۳۹۷ شرکت بیمه معلم به فرابورس ورود پیدا کرد که با ثبت نام این شرکت در کدال روند حرکت بیست ساله این شرکت بیمه ای وارد مسیر تازه ای شد. همینطور در استان یک شعبه برای فعالیت شرکت بیمه حکمت صبا در ابتدای سال ۱۳۹۷ تاسیس گردید که بدون شک می تواند باعث بهبود و گسترش وضعیت صنعت بیمه استان، هرچند به میزان کم شود. این شرکت بیمه با سرمایه نیروهای مسلح فعالیت خود را در استان همدان آغاز نمود.

در سال ۱۳۹۷ تشکیل سندیکای بیمه گران تحولی دیگر در این صنعت در استان همدان بود که با هدف توازن و هماهنگی بیشتر بیمه ها مورد استقبال کارگزاران دولتی و خصوصی قرار گرفت.

۱۲-۳- بررسی و تحلیل شاخص های کلان صنعت بیمه

صنعت بیمه به عنوان یکی از شاخص های توسعه یافتگی، از یک سو به عنوان یکی از عمده ترین نهادهای اقتصادی مطرح بوده و از طرفی دیگر، فعالیت دیگر نهادها را پشتیبانی می کند. به عبارت دیگر صنعت بیمه با گردآوری حق بیمه های دریافتی، در توسعه اقتصادی دارای نقش مهمی است و از سوی دیگر، با ایجاد امنیت و اطمینان برای فعالیت های خدماتی، تولیدی و... در جامعه، روند سازندگی، پیشرفت و ترقی را موجب می گردد. شاخص های مختلفی برای سنجش وضعیت صنعت بیمه مورد استفاده قرار می گیرد براساس این شاخص ها می توان جایگاه فعلی صنعت بیمه استان را مشخص کرد و براساس آنها موفقیت در سیاست های پیش برنده صنعت بیمه را مورد بررسی قرار داد. این شاخص های کلان در صنعت بیمه در چهار دسته حق بیمه تولیدی، حق بیمه سرانه، خسارت پرداختی و ضریب نفوذ بیمه در استان بسیار تعیین کننده جایگاه این صنعت در بین استانهای کشور هستند. در بخش بعدی به تحلیل وضعیت این چهار شاخص پرداخته می شود.

۱۲-۴- بررسی و تحلیل شاخص های عملکردی شرکت های بیمه استان

با توجه به ۳۱ شرکت فعال در کشور، در استان همدان بیمه ایران به عنوان تنها شرکت بیمه دولتی، سهم زیادی از فعالیت های بیمه ای استان را به عهده دارد و از بین ۳۰ شرکت بیمه ای که به صورت خصوصی فعالیت دارند ۲۰ شرکت بیمه ای در استان شعبه داشته و به فعالیت خدمات بیمه ای مشغول هستند که از میان این تعداد ۱۷ شرکت عملاً فعال ترین شرکت های بیمه ای خصوصی تلقی می شوند.

جدول ۱۲-۱. وضعیت عملکرد شرکت های بیمه استان همدان در سال ۱۳۹۷ (ارقام میلیون

ریال/تعداد)

نام شرکت بیمه	حق بیمه تولیدی (میلیون ریال)	حق بیمه سرانه (ریال)	خسارت پرداختی (میلیون ریال)	تعداد نمایندگی
بیمه ایران	۸۳۶۰۰۰	۴۶۳,۶۷۱	۶۳۷,۰۰۰	۱۰۱
جمع کل بیمه های دولتی	۸۳۶۰۰۰	۴۶۳,۶۷۱	۶۳۷,۰۰۰	۱۰۱
بیمه آسیا	۶۴۰,۵۳۶	۳۵۵,۲۶۱	۴۸۴,۲۰۹	۶۳
بیمه رازی	۱۵۱,۰۰۰	۸۳,۷۴۹	۱۱۱,۵۰۰	۲۹
بیمه دانا	۴۵۸,۳۲۳	۲۵۴,۲۰۰	۳۲۱,۶۲۱	۳۳



بیمه البرز	۲۳۰۰۰	۱۲,۷۵۶	۲۳۰۰۰	۳۳
بیمه میهن	۳۷۰۰۰	۲۰,۵۲۱	۲۷۰۰۰	۱۶
بیمه تجارت نو	۶۹۲۷۲	۳۸,۴۲۰	۳۷۰۹۱	۲۵
بیمه کوثر	۱۱۵۲۳۲	۶۳,۹۱۱	۸۸۳۹۸	۱۸
بیمه آرمان***	-	-	-	-
بیمه سرمد	۷۹۱۰۱	۴۳۸۷۲	۳۹۶۳۳	۲۴
بیمه کارآفرین	۶۵۵۴۴	۳۶,۳۵۳	۵۵۹۲۷	۱۸
بیمه دی	۱۵۹۳۱۰	۸۸,۳۵۸	۱۴۸۱۱۹	۱۳
بیمه پاسارگاد	۴۹۱۶۰۹	۲۷۲,۶۶۱	۹۳۶۷۱	۴۲
بیمه پارسبان	۲۳۲۲۳۸	۱۲۸۱۰۶	۱۱۲۵۶۰	۳۲
بیمه ما	۹۰۶۸۲	۵۰,۲۹۵	۳۸۸۳۷	۲۰
بیمه سینا	۲۳۷۳۳۸	۱۳۱,۶۳۵	۱۷۹۷۱۸	۲
بیمه نوین***	-	-	-	-
بیمه معلم	۳۳۵۶۰۵	۱۸۶۱۳۷	۱۸۹۹۹۷	۳۰
بیمه سامان	۲۱۵۲۷	۱۱,۹۴۰	۲۸۷۷	۳۰
بیمه حکمت صبا	۱۲۵۲۴	۶,۹۴۶	۲۲۰۴	۱۱
بیمه ملت***	-	-	-	-
جمع کل بیمه های خصوصی	۳۲۱۹۸۴۱	۱۷۸۵۸۲۴	۱۹۵۶۳۶۲	۴۳۹
وضعیت کل صنعت بیمه استان	۴۰۵۵۸۴۱	۲۲۴۹۴۹۲	۲۵۹۳۳۶۲	۵۴۰

مأخذ: شرکت های بیمه دولتی و خصوصی استان همدان

صنعت بیمه استان همدان در سال ۱۳۹۷ جمعا دارای ۴۰۵۵۸۴۱ میلیون ریال حق بیمه تولیدی و ۲۵۹۳۳۶۲ میلیون ریال خسارت پرداختی و ۵۴۰ شعبه فعال بیمه بوده است. در سال ۱۳۹۷ حق بیمه سرانه به ازای هر نفر در استان ۲۲۴۹۴۹۲ ریال محاسبه شده است. تنها نماینده بیمه های دولتی در استان بیمه ایران است که به تنهایی حدود ۲۰.۶۱ درصد از حق بیمه تولیدی و حق بیمه سرانه و حدود ۲۴.۵۶ درصد از خسارت پرداختی و معادل ۱۸.۷ درصد از شعبات نمایندگی های بیمه را از صنعت بیمه استان به خود اختصاص داده است. در سال ۱۳۹۷ حق بیمه تولیدی این شرکت ۸۳۶ میلیارد ریال و خسارت پرداختی آن ۶۳۷ میلیارد ریال بوده است. شرکت های بیمه گر خصوصی با مجموع ۳۲۱۹۸۴۱ میلیون ریال ۷۹.۳۹ درصد از کل حق بیمه تولیدی و حق بیمه سرانه و با ۱۹۵۶۳۶۲ میلیون ریال سهم ۷۵.۴۴ درصدی از کل خسارت پرداختی و با ۴۳۷ نمایندگی فعال سهم ۸۱.۳ درصدی در این

حوزه از صنعت بیمه استان در سال ۱۳۹۷ را به خود اختصاص داده اند. از تعداد ۲۰ شرکت بیمه خصوصی استان ۱۷ شرکت دارای اطلاعات بوده و جمعا دارای حق بیمه تولیدی آنها ۳۲۱۹۸۴۱ میلیون ریال و خسارت پرداختی ۱۹۵۶۳۶۲ میلیون ریال و تعداد ۴۳۹ شعبه نمایندگی می باشد.

۱۲-۵- جمع بندی واریه توصیه های سیاستی در صنعت بیمه برای استان

با توجه به شرایط سخت و طاقت فرسای اقتصاد کشور و استان در سال ۱۳۹۷، صنعت بیمه در سال مورد بررسی فراز و نشیب های زیادی را تجربه کرد. با توجه به اینکه خدمات بیمه ای جزء لاینفک اقتصاد در مسیر توسعه است. در این راستا توسعه کمی و کیفی خدمات بیمه ای در استان گام بلندی است که در سال ۱۳۹۷ دنبال شد. اما هنوز این صنعت نیاز به تحول دارد که با فراهم شدن بسترهای لازم و اهتمام مدیران ارشد استان می تواند در آینده نزدیک پیشرو و موثر در توسعه استان باشد لذا برای رسیدن به چنین هدفی مطابق توصیه های سیاستی بیان شده در سال گذشته می بایست راهکارهای پیشنهادی ذیل در اولویت و دستور کار مدیران ارشد استان باشد.

- ۱- تعامل صنعت بیمه با سایر حوزه های تأمین مالی از سیستم بانکی و بازار سرمایه
- ۲- ایجاد مشوق برای گسترش استفاده از بیمه عمر در جامعه از طریق بیمه مرکزی و ابلاغ آن به استان
- ۳- هدایت و سوق دادن فعالیت های بیمه ای در زمینه گسترش اشتغال و رونق تولید
- ۴- ارزیابی عملکرد و نظارت مستمر در صنعت بیمه استان
- ۵- گسترش و تحت پوشش قرار دادن بخش غالب و دارای مزیت نسبی استان (به عنوان نمونه بخش کشاورزی، صنعت و معدن، میراث فرهنگی و گردشگری و ساختمان) در سطح استان
- ۶- تلاش در جهت پوشش بیمه ای تمام شهروندان استان از طریق بیمه های مختلف و افزایش ضریب نفوذ بیمه استان
- ۷- ایجاد محیط رقابتی و همچنین افزایش مشارکت بخش خصوصی در بخش بیمه در سطح استان



۸- به جریان انداختن سرمایه‌های کلان بیمه‌ها در جهت کارآفرینی و بهبود محیط کسب و کار و ... استان

۹- توسعه شرکت‌های بیمه و طراحی پوشش‌های به روز و جدید بیمه‌ای و مناسب با شرایط اقتصادی گروه‌های هدف و موقعیت اقتصادی استان

۱۰- رونق و تنوع بخشی به شکل و نوع بیمه‌های عمر و زندگی و رقابتی تر کردن این فضا با طراحی و تنوع مزایای جانبی بیمه‌ها جهت ترغیب و تشویق بیمه‌گذاران عمر

۱۱- خصوصی سازی و اجرای سیاستهای آزادسازی و ایجاد محیط رقابتی و همچنین افزایش مشارکت بخش خصوصی در بخش بیمه

۱۲- تعامل بیشتر شرکت‌های بیمه استان با دستگاه قضایی و تعیین شعبات ویژه جهت رسیدگی به امورات بیمه‌ها

۱۳- سرمایه‌گذاری بیمه‌ها در بخش کسب و کار و کارآفرینی استان و پوشش ریسک سرمایه‌گذاری‌ها در این حوزه و حمایت بیمه‌ای از شرکت‌های دانش بنیان

۱۴- برنامه‌ریزی و هدایت سرمایه‌های بیمه‌ها در جهت حمایت و توسعه‌ی کارآفرینی و بهبود محیط کسب و کار و تولید

۱۵- گسترش بیمه کشاورزی در راستای توسعه بیمه کشاورزی

۱۶- کاهش و حذف بروکراسی‌های پیچیده و دست و پاگیر اداری در امورات مرتبط با بیمه (پرداخت خسارت و ...)

۱۷- تعامل بیشتر با سایر حوزه‌های مالی و اقتصادی کشور

۱۸- با توجه به تغییرات سریع در صنعت فناوری در سراسر دنیا، رقابت پذیری و بقای نهایی یک سازمان به توانایی آن در توسعه و تولید محصولات و خدمات جدید و نوآورانه وابسته است. کشورهای جهان با تکیه بر نوآوری در پی افزایش بهره‌وری و بهبود وضعیت اقتصادی هستند. توجه به صنعت بیمه کشور و هدایت منابع آن در کسب و کار و همچنین بازار سرمایه استان می‌تواند بازدهی بالای اقتصادی ایجاد نماید.

۱۹- بروز نمودن شیوه تبلیغات در بیمه‌ها و ایجاد شبکه‌های بازاریابی و فراهم کردن بسترهای لازم در این زمینه در استان رشد بیشتر این صنعت را در پی خواهد داشت.

فصل سیزدهم

بازار پول و اعتبار

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019

Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Province



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر بازار پول و اعتبار

بازار پول و اعتبار به عنوان یکی از بازارهای کارآ و اثرگذار در اقتصاد و پشتیبان بنگاه‌ها و خانوارها است. در سالهای اخیر نظام بانکی و مالی کشور پیشرفت‌های زیادی از حیث نقش کلان و ارائه خدمات داشته است. در حال حاضر بزرگترین مشکل ساختاری بانکها +برای تحقق اهداف کلان، بنگاه‌داری آنها است و خارج شدن آنها از رسالت و مأموریت اصلی خود معضلاتی چون رشد نقدینگی و تورم در اقتصاد را ایجاد کرده است. از جمله مهم‌ترین سیاست‌های مورد نظر در حوزه بازار پول و اعتبار در سال ۱۳۹۷، اصلاح نظام پولی و بانکی کشور، به منظور ایجاد پویایی و رونق درحوزه تولید، اشتغال و صادرات، برنامه ریزی برای کنترل نقدینگی و مهارتورم، جلوگیری از رکود، حرکت به سمت تک‌نرخ شدن ارز، واگذاری بنگاه‌های اقتصادی بانک‌ها، هدفگذاری نرخ ارز و تعامل بیشتر با صادرکنندگان برای برگرداندن ارز حاصله به چرخه اقتصاد بود که در بخش‌های یاد شده سیستم بانکی استان نیز به تبعیت از سیاست‌های اتخاذ شده در سطح کلان کشوری گام‌های مؤثری برداشت. شاخص‌های سیستم بانکی کشور در سال ۱۳۹۷ نسبتاً کاهشی و دارای نوسان بود که این موضوع سیستم بانکی کشور را با مشکلی جدی مواجه نمود. خروج امریکا از توافق‌نامه برجام و اعمال تحریم‌های یک‌جانبه، باعث اختلال در نظام ارزی و تشدید فعالیت‌های سفته‌بازی در بازار دارایی‌ها و التهابات قیمتی در این بازارها در سطح کشور و استان شد. بروز نوسانات و تلاطمات شدید در بهای دارایی‌ها سبب افزایش تقاضا برای پول و در نتیجه تبدیل سپرده‌های سرمایه‌گذاری به سپرده‌های جاری یا به عبارت فنی تبدیل شبه پول به پول شد. از آنجا که برخی از بانک‌های کشور و به تبع آن در استان نیز از قبل دارای مشکلات نقدینگی و محدودیت منابع بودند، تبدیل و جابه‌جایی سپرده‌ها، فشار نقدینگی را بر بانک‌ها افزایش داد و تلاش برای مدیریت نقدینگی در سطح بانک‌ها و مهار آن در سطح کلان را به یک مساله کلیدی تبدیل کرد. در این صورت، به منظور مقابله با چالش‌های یاد شده، انجام اصلاحات ساختاری در نظام پولی و بانکی کشور برای عملیاتی کردن در سطح کشور و استان کاملاً ضروری است تا در سالهای آتی با به کار بردن آن بتوان گام‌های مؤثر در مرتفع کردن مشکلات نظام پولی کشور و استان برداشت.

واژگان کلیدی: همدان، بازار پول و اعتبار، سپرده‌های بانکی، تسهیلات اعطایی، مطالبات معوق



مقدمه

بازار پول و اعتبار به عنوان یکی از بازارهای کارآ و اثرگذار در اقتصاد و پشتیبان بنگاه و خانوار است. در سالهای اخیر نظام بانکی و مالی کشور پیشرفت های زیادی از حیث نقش و ارائه خدمات کرده است. با این وجود، این موضوع از سویی هم آسیب های زیادی از شرایط حاکم بر کشور به جهت ناکارآمدی سیاستهای پولی، ارزی و مالی و مدیریتی دیده است. در حال حاضر بزرگترین مشکل ساختاری بانکها برای تحقق اهداف کلان بنگاه داری آنها است و خارج شدن آنها از رسالت و مأموریت اصلی خود معضلاتی چون رشد نقدینگی و تورم در اقتصاد را ایجاد کرده اند. با این توصیف در این فصل ضروری است تا مسایل مرتبط با بازار پول و اعتبار در سطح کشور و استان مورد بررسی قرار گیرد. به همین منظور در بخش اول این فصل سیاستهای اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت-گیریهای استان در سال ۱۳۹۷ بررسی شده است. در بخش دوم نیز تحولات این بازار و تأثیرپذیری استان به تبعیت از کل کشور مورد تحلیل قرار گرفته است. در بخش سوم به بررسی و تحلیل وضعیت شاخصهای بازار پول و اعتبار استان پرداخته شده است. در بخش پایانی با جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از وضعیت بازار پول و اعتبار استان توصیه‌های سیاستی پیرامون مرتفع کردن مشکلات و موانع پیش‌روی این بازار، در بخش دولتی و بخش خصوصی در راستای تقویت و بهبود شرایط بازار و کیفیت خدمات به ویژه نظام بانکی در استان در اختیار برنامه ریزان، سیاستگذاران و مدیران ارشد ملی و استان قرار گرفته است.

۱۳-۱- سیاستهای اقتصادی بازار پول و اعتبار و جهت‌گیریهای استان

از جمله مهم‌ترین سیاستهای مورد نظر در حوزه بازار پول و اعتبار در سال ۱۳۹۷، اصلاح نظام پولی و بانکی کشور، به منظور ایجاد پویایی و رونق درحوزه تولید، اشتغال و صادرات، برنامه ریزی برای کنترل نقدینگی و مهارتورم، جلوگیری از رکود، حرکت به سمت تک نرخ شدن ارز، واگذاری بنگاههای اقتصادی بانکها، هدفگذاری نرخ ارز و تعامل بیشتر با صادرکنندگان برای برگرداندن ارز حاصله به چرخه اقتصاد بوده است که در بخش‌های یاد شده سیستم بانکی استان نیز به تبعیت از سیاستهای اتخاذ شده در سطح کلان کشوری گام‌های مؤثری برداشت. با توجه به اینکه یکی از مهم‌ترین اولویت‌های نظام بانکی کشور و وظیفه اصلی بانک مرکزی مهارتورم و ایجاد شرایط مناسب برای رشد اقتصادی بشمار می‌آید، در این راستا برای تقویت ارزش پول ملی و مهارتورم، تا حد

ممکن از انباشت نقدینگی در شعب بانک های استان همدان طی سال ۱۳۹۷ جلوگیری بعمل آمد. در راستای اصلاح نظام پولی و بانکی کشور و افزایش استقلال بانک مرکزی، برنامه ریزی جهت تعدیل تدریجی نرخ سپرده های بانکی، نیز از سیاست های اتخاذی در سال ۱۳۹۷ بود.

همچنین در استان با عنایت به تصمیمات دولت و مسئولین ارشد استانی با هدف حمایت از تولید داخلی و اشتغال پایدار، تسهیلات اشتغال فراگیر و پایدار روستایی در سیستم بانکی به میزان قابل قبولی پرداخت گردید. در این زمینه حمایت و نظارت دستگاه های اجرایی ذیربط در استان با هدف رونق اشتغال و تولید استان دنبال می شود.

در سال ۱۳۹۷ هم راستا با سیاست های تعیین شده از سوی بانک مرکزی و شورای پول و اعتبار، بانک های استان همدان نیز در حوزه های مرتبط همگام با تحولات کشوری پیش رفته و در زمینه هایی همچون افزایش اعتماد عمومی و رشد سپرده های کوتاه مدت و بلند مدت و جذب منابع ارزان قیمت، افزایش تسهیلات اعطایی به بخش های مختلف اقتصادی، بخشودگی سود و سود تاخیر تسهیلات پرداختی معوق، ارائه تسهیلات وام ازدواج در کوتاه ترین زمان اقدامات جدی نموده است.

۱۳-۲- بررسی وضعیت تحولات بازار پول و اعتبار استان

یکی از مهم ترین مشکلات سیستم بانکی کشور در سال ۱۳۹۷، نوسان نرخ ارز بوده است که اثر منفی بر عملکرد بانک ها در شاخص های مختلف داشته است. در واقع نوسان نرخ ارز زمینه بروز انواع ریسک ها از جمله ریسک معاملاتی، ریسک اعتباری، ریسک نرخ سود، ریسک نرخ تورم و مانند آن را برای نظام بانکی فراهم آورده و در نتیجه سودآوری بانک ها را کاهش می دهد. همچنین نوسان نرخ ارز عاملی تأثیرگذار و مثبت در افزایش نسبت مطالبات معوق به کل تسهیلات پرداختی بانک ها است، زیرا موجب ایجاد ریسک اعتباری می شود که افزایش مطالبات معوق بانک ها را به دنبال دارد. در این راستا بانک مرکزی در حد توان، ارزش پول ملی را حفظ کرده و علیرغم تداوم فشارها بخصوص اعمال تحریم های جدید اقتصادی، سعی نمود تا تسلط لازم را بر بازار ارز داشته باشد. ارتباط با همسایگان و دیگر شرکای تجاری برای تسهیل اختصاص ارز صادرات به واردات از جمله سیاست های بکار گرفته در این حوزه بوده است. همچنین آغاز به کار کانال های مالی ایران با چندین کشور و حذف دلار از تبادلات تجاری ایران با آن کشورها را



اقداماتی مهم در حوزه تحریم مالی ایران می توان برشمرد . از دیگر تحولات ایجاد شده در شبکه بانکی کشور پیشرفت چشمگیر بانکداری الکترونیک و خدمات بانکداری الکترونیک می باشد و در این راستا می بایست تغییراتی در شعب بانک ها ایجاد گردد. بانکها اخیرا فروش املاک مازاد خود را در دستور کار قرار داده اند. موضوعی که می تواند منابع بانکها را افزایش دهد و بانکها از این فرصت استفاده کرده و شعب خود را هم کاهش دهند.

از دیگر تحولات نوپا در صنعت بانکداری می توان به فراهم شدن امکان برداشت مستقیم، مهاجرت از کارت های بانکی مغناطیسی به کارت های هوشمند، که امکان پرداخت موبایلی را در کشور ایجاد می کنند، انتشار پیش نویس سیاست های بانک مرکزی در حوزه رمز ارزها و ایجاد پلتفرم در بستر بلاک چین اشاره نمود.

و نهایتاً جهت اصلاح ساختار نظام بانکی با هدف تمرکز بر توانمندی ها و ظرفیت های بانک های وابسته به نیروهای مسلح، از اسفند ۱۳۹۷ فرآیند ادغام بانک های انصار، قوامین، حکمت ایرانیان، مهر اقتصاد و موسسه اعتباری کوثر در بانک سپه مطرح شد.

۱۳-۳- بررسی وضعیت بازار پول و اعتبار (وضعیت متغیرهای بانکی در استان)

با استفاده از شاخص نسبت تسهیلات به سپرده های بانک وضعیت مدیریت نقدینگی در بانک ها بررسی می شود. در واقع این شاخص نشانگر تعادل یا عدم تعادل در تراز بانک است و تعادل و تناسب در تراز بانک یکی از فاکتورهای عملکرد مناسب بانک ها می باشد. استاندارد این نسبت برای بانک ها حداکثر تا ۸۰ درصد تعریف شده است و هر چه این نسبت برای بانکی بیشتر محاسبه گردد بیانگر مواجهه بانک با ریسک نقدینگی و ریسک عملیاتی می باشد. طبق جدول (۱-۱۳) ملاحظه می شود نسبت تسهیلات اعطایی به سپرده های بانکی مرتبط با بانکهای عضو کمیسیون هماهنگی بانک های استان همدان در سال ۱۳۹۷ معادل ۶۶ درصد بوده است که نسبت به سال گذشته معادل ۱۱ درصد کاهش را نشان می دهد. طبق محاسبات جدول ذیل عدم تناسب شاخص مذکور در بانک های توسعه صادرات، صنعت و معدن، مسکن و کشاورزی به دلیل حجم بالای تسهیلات تکلیفی بانک های یاد شده است.

جدول ۱۳-۱. آمار و اطلاعات مربوط به بانکها و متغیرهای بازار پول و اعتبار در استان

(ارقام: درصد / میلیون ریال)

عنوان	واحد شمارش	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۶	تغییرات
نسبت تسهیلات به سپرده‌های بانک	درصد	۶۶	۷۷	-۱۱
خالص معوقات بانکی	میلیون ریال	۹,۲۵۷,۱۵۱	۱,۹۴۶,۰۹۱	۷,۳۱۱,۰۶۰

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان

۱۳-۴- بررسی و تحلیل اجزاء سپرده‌ها و تسهیلات بانکی استان

سپرده وجوهی است که توسط اشخاص حقیقی و حقوقی طبق ضوابطی به بانک سپرده می‌گردد و سود آن طبق ضوابط و مقررات موجود، محاسبه و پرداخت می‌گردد. همانطور که در جدول (۱۳-۲) مشاهده می‌شود مانده سپرده‌های بانکی بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان همدان در سال در سال ۱۳۹۷ معادل ۱۶۲,۴۶۸,۴۶۱ میلیون ریال بوده است و نسبت به سال ۱۳۹۶ با رشد ۵۲ درصدی همراه بوده است. قطعاً یکی از با اهمیت ترین وظایف و تکالیف بانک‌ها، اعطای تسهیلات می‌باشد که در این روند، بانکها با تجهیز و تامین منابع، آنها را در راستای اهداف از قبل تعیین شده در قالب تسهیلات ارائه می‌نماید. طبق جدول ذیل مانده تسهیلات بانکی بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان همدان در سال ۱۳۹۷ معادل ۱۰۸,۸۰۶,۸۰۱ میلیون ریال بوده است و نسبت به سال ۱۳۹۶ با رشد ۳۳ درصدی همراه بوده است.

جدول ۱۳-۲. آمار و اطلاعات مربوط به بانک‌ها و متغیرهای بازار پول و اعتبار در استان

(ارقام: درصد / میلیون ریال)

شرح	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۶	تغییرات
مانده انواع سپرده‌های بانکی به تفکیک نوع سپرده	۱۶۲,۴۶۸,۴۶۱	۱۰۶,۴۳۲,۱۱۷	۵۲
مانده انواع سپرده‌های بانکی به تفکیک بانک‌های استان	۱۶۲,۴۶۸,۴۶۱	۱۰۶,۴۳۲,۱۱۷	۵۲
مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بخش‌های اقتصادی	۱۰۸,۸۰۶,۸۰۱	۸۱,۶۴۴,۰۱۳	۳۳
مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک عقود	۱۰۸,۸۰۶,۸۰۱	۸۰,۷۳۱,۵۲۱	۳۴

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان



براساس جدول ذیل که مانده سپرده‌های بانک‌های عضو کمیسیون هماهنگی بانک‌های استان همدان به تفکیک نوع سپرده در سال ۱۳۹۷ را نشان می‌دهد، بیشترین جذب سپرده به ترتیب مربوط به بانک‌های ملی، قوامین و مسکن می‌باشد و کمترین میزان جذب سپرده هم به ترتیب مربوط به بانک‌های توسعه صادرات و صنعت و معدن است. همچنین طبق ارقام جدول ذیل در بخش میزان جذب سپرده از سوی بانک‌ها بیشترین سهم را سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه مدت داشته است که در این بخش نیز بانک قوامین بیشترین جذب سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه مدت را دارا می‌باشد.

جدول ۱۳-۳. مانده سپرده‌های بانک‌های استان همدان به تفکیک نوع سپرده در سال ۱۳۹۷
(ارقام: درصد/میلیون ریال)

نام بانک	سپرده های قرض الحسنه		سپرده های سرمایه گذاری		سایر	جمع کل سپرده ها
	جاری	پس انداز	کوتاه مدت	بلند مدت		
ملی	۴,۰۴۶,۹۰۷	۳,۷۱۶,۵۴۹	۸,۱۷۸,۱۶۸	۱۵,۷۳۶,۷۸۰	۶۷۹,۱۸۹	۳۲,۳۵۷,۵۹۳
ملت	۲,۴۷۵,۹۱۲	۱,۰۷۱,۶۰۷	۴,۹۹۸,۶۷۰	۵,۵۱۵,۸۴۶	۲۵۷,۰۲۴	۱۴,۳۱۹,۰۵۹
صادرات	۲,۱۸۲,۵۹۶	۱,۵۱۹,۹۴۸	۶,۷۰۵,۱۴۷	۶,۴۱۸,۵۷۱	۲۴۴,۷۹۴	۱۷,۰۷۱,۰۵۶
کشاورزی	۲,۲۵۲,۳۱۶	۱,۹۸۷,۹۳۰	۷,۲۹۱,۱۷۹	۲,۸۸۲,۸۶۲	۱,۶۸۶,۵۷۵	۱۶,۱۰۰,۸۶۲
تجارت	۱,۱۸۵,۷۲۵	۸۴۵,۸۰۷	۲,۸۵۸,۶۷۷	۶,۹۶۴,۶۹۳	۲۵۵,۱۳۲	۱۲,۱۱۰,۰۳۴
مسکن	۶۴۷,۰۰۰	۷۶۸,۶۰۰	۹,۴۰۵,۵۰۰	۱,۹۳۴,۴۰۰	۵,۶۹۲,۳۲۳	۱۸,۴۴۷,۸۲۳
سپه	۹۸۱,۵۹۱	۶۶۷,۰۵۸	۴,۵۳۹,۲۰۱	۶,۳۱۳,۲۲۹	۵۱,۸۳۷	۱۲,۵۵۲,۹۱۶
رفاه	۱,۷۳۰,۸۶۰	۹۵۳,۸۷۴	۳,۵۶۲,۲۳۷	۲,۸۲۳,۲۶۳	۳۴,۱۵۱	۹,۱۰۴,۳۸۵
صنعت و معدن	۳۳,۴۰۴	۳۷۲	۲۱۵,۸۸۸	۴,۵۳۹	۱۸,۳۰۶	۲۷۲,۵۰۹
توسعه صادرات	۲۶,۰۵۳	۳۵,۸۴۵	۲۲,۱۷۷	۱۴,۶۰۷	۷,۵۹۵	۱۰۶,۲۷۷
پست بانک	۵۶۸,۴۶۳	۱۱۲,۶۱۹	۵۵۰,۰۸۶	۴۸۴,۶۷۴	۶,۶۱۵	۱,۷۲۲,۴۵۷
توسعه تعاون	۳۶۵,۳۳۵	۲۴۳,۲۶۹	۹۹۱,۲۸۸	۱,۸۷۴,۲۲۷	۸,۲۶۳	۳,۴۸۲,۳۸۲
مهر ایران	۱,۳۰۰,۸۷۵	۲,۷۷۳,۲۵۵	-	-	-	۴,۰۷۴,۱۳۰
قوامین	۵۹,۰۷۵	۱۵۶,۸۴۰	۱۸,۱۲۷,۴۶۳	۲,۳۹۰,۴۱۷	۱۳,۱۸۳	۲۰,۷۴۶,۹۷۸
جمع	۱۷,۸۵۶,۱۱۲	۱۴,۸۵۳,۵۷۳	۶۷,۴۴۵,۶۸۱	۵۳,۳۵۸,۱۰۸	۸,۹۵۴,۹۸۷	۱۶۲,۴۶۸,۴۶۱

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانکهای استان

طبق جدول ذیل در سال ۱۳۹۷ از محل اعتبارات بانک های عضو کمیسیون هماهنگی بانک های استان همدان معادل ۹,۷۷۷,۹۰۶ میلیون ریال به بخش صنعت و معدن، معادل ۲۲,۵۴۶,۸۱۴ میلیون ریال به بخش کشاورزی، معادل ۴۰,۴۳۷,۶۱۰ میلیون ریال به بخش مسکن و ساختمان، معادل ۳۳,۰۹۳,۱۸۲ میلیون ریال به بخش بازرگانی و خدمات، معادل ۶۵۲,۵۹۳ میلیون ریال به بخش صادرات و معادل ۳,۸۹۱,۱۲۰ میلیون ریال به بنگاه های زود بازده تسهیلات پرداخت شده است. همچنین در سال ۱۳۹۷ در بخش صنعت و معدن بانک های ملی و صنعت و معدن بیشترین میزان تسهیلات را پرداخته اند. در بخش کشاورزی بانک های کشاورزی و ملی بیشترین میزان تسهیلات را پرداخته اند. در بخش مسکن و ساختمان بانک های مسکن و صادرات بیشترین میزان تسهیلات را پرداخته اند. در بخش بازرگانی و خدمات بانک های ملی و ملت بیشترین میزان تسهیلات را پرداخته اند. در بخش صادرات بانک های کشاورزی و توسعه صادرات بیشترین میزان تسهیلات را پرداخته اند و نهایتاً در بخش بنگاه های زود بازده بانک ملی و تجارت بیشترین میزان تسهیلات را پرداخته است.

جدول ۱۳-۴. مانده تسهیلات اعطایی بانک های استان همدان به تفکیک بخشهای اقتصادی در سال ۱۳۹۷ (ارقام: درصد / میلیون ریال)

شرح	تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن	تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی	تسهیلات اعطایی به بخش مسکن و ساختمان	تسهیلات اعطایی به بخش بازرگانی و خدمات	تسهیلات اعطایی به بخش صادرات	تسهیلات اعطایی برای بنگاه های زود بازده	کل تسهیلات اعطایی
ملی	۳,۱۴۳,۱۵۸	۲,۴۱۰,۵۶۷	۱,۸۶۶,۱۴۸	۱۱,۷۱۲,۰۳۶	۱۳,۷۵۳	۱,۳۱۲,۱۱۸	۲۰,۴۵۷,۷۸۰
ملت	۵۰۵,۱۰۹	۳۰۷,۰۶۶	۱,۳۳۳,۵۹۳	۴,۵۲۴,۴۹۱	-	۴۵۷,۶۱۴	۷,۱۲۷,۸۷۳
صادرات	۱,۲۵۹,۵۵۷	۵۴۹,۲۳۸	۳,۵۸۰,۳۳۱	۳,۷۴۲,۲۰۴	۲۰۰	-	۹,۱۳۱,۵۳۰
کشاورزی	-	۱۶,۷۸۴,۳۴۱	-	-	۳۴۸,۶۷۰	۳۵۰,۶۷۸	۱۷,۴۸۳,۶۸۹
تجارت	۱,۰۸۳,۷۳۰	۳۲۱,۱۰۵	۱,۶۸۵,۸۰۳	۹۲۳,۱۷۸	-	۱,۶۰۴,۰۰۰	۴,۰۱۳,۸۱۶
مسکن	۰	۰	۲۸,۸۲۷,۴۷۵	۱,۲۵۴,۷۹۶	۰	۰	۳۰,۰۸۲,۲۷۱
سپه	۱,۰۳۳,۹۰۶	۹۵۵,۹۴۲	۸۹۴,۵۸۹	۱,۴۴۴,۲۴۸	۵۶,۳۴۶	-	۴,۳۸۵,۰۳۱
رفاه	۴۴۰,۶۸۱	۲۳۰,۵۲۲	۱,۷۷۴,۰۱۲	۳,۱۳۲,۷۲۹	۹,۹۲۵	۰	۵,۵۸۷,۸۶۹
صنعت و معدن	۱,۴۵۶,۲۰۵	-	-	-	-	۱۴۴,۳۹۶	۱,۶۱۲,۱۷۷
توسعه صادرات	۴,۷۱۹	-	-	۷,۰۷۱	۲۲۳,۶۹۹	-	۲۳۵,۴۸۹
پست بانک	۱۰۷,۷۵۵	۳۱۱,۴۵۱	۱۰۰,۲۹۹	۱,۰۷۵,۳۳۷	-	-	۱,۵۹۴,۸۴۲



توسعه تعاون	۷۴۱,۸۴۲	۶۷۶,۵۸۲	۲۳۲,۳۲۶	۸۴۶,۲۱۷	-	-	۲,۴۹۶,۹۶۷
مهر ایران	۱,۲۴۴	-	۵۸,۵۸۷	۳,۲۶۶,۴۷۵	-	-	۳,۳۲۶,۳۰۶
قوامین	۰	۰	۸۴,۴۴۷	۱,۱۶۴,۴۰۰	۰	۲۲,۳۱۴	۱,۲۷۱,۱۶۱
سال ۱۳۹۷	۹,۷۷۷,۹۰۶	۲۲,۵۴۶,۸۱۴	۴۰,۴۳۷,۶۱۰	۳۳,۰۹۳,۱۸۲	۶۵۲,۵۹۳	۳,۸۹۱,۱۲۰	۱۰۸,۸۰۶,۸۰۱

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانکهای استان

طبق جدول (۱۳-۵) از مجموع ۱۰۸,۸۰۷,۸۰۱ میلیون ریال تسهیلات اعطایی بانک های عضو کمیسیون هماهنگی بانک های استان همدان معادل ۵۴,۰۳۱,۰۹۳ میلیون ریال تسهیلات فروش اقساطی، معادل ۱,۸۷۲,۱۹۳ میلیون ریال تسهیلات مضاربه، معادل ۱۸,۸۱۴,۳۸۰ میلیون ریال تسهیلات مشارکت مدنی، معادل ۱۱,۹۱۰,۰۲۱ میلیون ریال قرض الحسنه اعطایی، معادل ۱,۰۰۶,۰۹۹ میلیون ریال تسهیلات اجاره به شرط تملیک، معادل ۱,۳۷۶,۳۵۵ میلیون ریال تسهیلات معاملات سلف، معادل ۴,۶۴۴,۱۳۷ میلیون ریال تسهیلات جعاله، معادل ۱,۴۹۶,۶۶۸ میلیون ریال تسهیلات خرید دین و معادل ۱۳,۶۵۶,۸۵۵ میلیون ریال سایر تسهیلات پرداخت شده است که بیشترین تسهیلات اعطایی فروش اقساطی و کمترین تسهیلات پرداختی مربوط به اجاره به شرط تملیک بوده است.

جدول ۱۳-۵. مانده تسهیلات اعطایی بانکهای استان همدان به تفکیک عقود اسلامی در

سال ۱۳۹۷ (ارقام: درصد / میلیون ریال)						
شرح	فروش اقساطی	مضاربه	مشارکت مدنی	قرض الحسنه اعطایی	اجاره به شرط تملیک	معاملات سلف
سال ۹۷	۵۴,۰۳۱,۰۹۳	۱,۸۷۲,۱۹۳	۱۸,۸۱۴,۳۸۰	۱۱,۹۱۰,۰۲۱	۱,۰۰۶,۰۹۹	۱,۳۷۶,۳۵۵
شرح	مشارکت حقوقی	سرمایه گذاری مستقیم	جعاله	خرید دین	سایر	جمع
سال ۹۷	۰	۰	۴,۶۴۴,۱۳۷	۱,۴۹۶,۶۶۸	۱۳,۶۵۶,۸۵۵	۱۰۸,۸۰۷,۸۰۱

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانکهای استان

۱۳-۵- بررسی و تحلیل اجزاء مطالبات غیر جاری بانکهای استان

طبق جدول (۱۳-۶) مانده کل مطالبات غیر جاری شامل سررسید گذشته، مطالبات معوق و مشکوک الوصول در سال ۱۳۹۷ معادل ۹,۲۵۷,۱۵۱ میلیون ریال بوده است و سهم آن از

کل تسهیلات حدوداً ۸.۲۶ درصد بوده که نسبت به سال قبل ۰.۲۶ درصد افزایش یافته است.

جدول ۱۳-۶. مانده کل مطالبات غیر جاری و نسبت آن به کل مانده تسهیلات بانکی استان همدان در سال ۱۳۹۷ (ارقام: درصد / میلیون ریال)

شرح	واحد شمارش	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۶	تغییرات
نسبت مانده کل مطالبات غیر جاری به کل مانده تسهیلات بانکی	درصد	۸.۲۶	۸	۰.۲۶
مانده کل مطالبات غیر جاری	میلیون ریال	۹,۲۵۷,۱۵۱	۶۵۱۰,۷۵۷	۲۷۴۶,۳۹۴

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانکهای استان

در جدول (۷-۱۳) مطالبات غیر جاری شامل سررسید گذشته، مطالبات معوق و مشکوک الوصول به تفکیک بانکها در سال ۱۳۹۷ نشان داده شده است که بیشترین میزان مطالبات مربوط به مطالبات مشکوک الوصول است. بیشترین مطالبات سررسید گذشته مربوط به بانکهای کشاورزی، مسکن و ملی است. همچنین بیشترین مطالبات معوق مربوط به بانکهای مسکن، کشاورزی و تجارت است و نهایتاً بیشترین مطالبات مشکوک الوصول مربوط به بانکهای مسکن، کشاورزی و ملی است.

جدول ۱۳-۷. مانده مطالبات سررسید گذشته و معوق بانکهای استان همدان در سال ۱۳۹۷ (ارقام: درصد / میلیون ریال)

شرح	سررسید گذشته	مطالبات معوق	مشکوک الوصول	مانده کل مطالبات غیر جاری
ملی	۲۱۹,۰۵۲	۲۴۲,۰۸۹	۶۳۳,۰۳۳	۱,۰۹۴,۱۷۴
ملت	۷۴,۶۶۵	۷۴,۹۰۴	۳۸۲,۸۳۵	۵۳۲,۴۰۴
صادرات	۶۶,۸۹۰	۵۸,۵۴۸	۳۷۸,۷۹۱	۵۰۴,۲۲۹
کشاورزی	۵۰۲,۳۲۸	۷۸۸,۹۱۶	۱,۱۹۹,۴۱۹	۲,۴۹۰,۶۶۳
تجارت	۳۶,۰۳۹	۳۰۵,۹۹۸	۱۵۸,۶۴۸	۵۰۰,۶۸۵
مسکن	۳۲۱,۴۲۵	۱,۰۵۴,۳۰۲	۱,۳۹۷,۶۶۴	۲,۷۷۳,۳۹۱
سپه	۶۳,۱۱۲	۱۰۴,۳۳۹	۲۶۹,۲۷۴	۴۳۶,۷۲۵
رفاه	۲۳,۶۹۱	۲۱,۸۰۸	۳۷,۵۴۰	۸۳,۰۳۹
صنعت و معدن	۳,۰۶۷	۱۱۷,۲۶۳	۵۰۶,۳۹۱	۶۲۶,۷۲۱



توسعه صادرات	۱۶	-	۵۴۴	۵۶۰
پست بانک	۲۳,۴۲۲	۲۱,۶۶۸	۴۱,۸۹۲	۸۶,۹۸۲
توسعه تعاون	۴۵,۸۳۴	۳۲,۶۳۲	۹,۰۹۳	۸۷,۵۵۹
مهر ایران	۱۷,۴۵۳	۵,۳۵۳	۲,۷۰۷	۲۵,۵۱۳
قوامین	۱۰,۸۴۷	۳,۴۸۱	۱۷۸	۱۴,۵۰۶
سال ۱۳۹۷	۱,۴۰۷,۸۴۱	۲,۸۳۱,۳۰۱	۵,۰۱۸,۰۰۹	۹,۲۵۷,۱۵۱
سال ۱۳۹۶	۱,۷۰۱,۳۹۴	۱,۹۴۶,۰۹۱	۲,۸۶۳,۲۷۲	۶,۵۱۰,۷۵۷

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانکهای استان

۱۳-۶- بررسی کارایی بانکها

در سال ۱۳۹۷ تعداد شعب مختص بانکهای تجاری و تخصصی دولتی استان همدان ۳۳۸ که نسبت به سال قبل ۱۰۴ درصد کاهش یافته است. در حالی که تعداد پرسنل با رشد ۰.۲ درصدی نسبت به دوره ماقبل مواجه بوده است. همچنین تعداد دستگاههای ATM در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال قبل معادل ۸.۵ درصد افزایش یافته است.

نسبت سپرده به شعب در مقایسه با سال قبل معادل ۱۴۰۸۹۶ میلیون ریال افزایش و نسبت تسهیلات به شعب نیز نسبت به سال قبل معادل ۱۳۵۴۲۶ میلیون ریال افزایش داشته است. همچنین نسبت سپرده به پرسنل در مقایسه با سال قبل معادل ۱۵۲۱۲ میلیون ریال افزایش و نسبت تسهیلات به پرسنل نیز نسبت به سال قبل معادل ۱۱۳۰۱ میلیون ریال افزایش داشته است.

در نهایت نسبت تعداد دستگاههای ATM به شعب هم دارای افزایشی معادل ۰.۶ درصد در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال گذشته بوده است.

جدول ۱۳-۸. آمار و اطلاعات مربوط به کارایی بانکهای تجاری و تخصصی دولتی استان در سال ۱۳۹۷

شرح	واحد شمارش	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۶	تغییرات
تعداد شعب	تعداد	۳۳۸	۳۴۳	-۵
تعداد پرسنل	تعداد	۲۸۷۸	۲۸۷۱	۷
تعداد دستگاه ATM	تعداد	۸۴۰	۷۷۴	۶۶
نسبت سپرده به شعب	میلیون ریال به تعداد	۴۵۱۱۹۳	۳۱۰۲۹۷	۱۴۰۸۹۶
نسبت تسهیلات به شعب	میلیون ریال به تعداد	۳۷۳۴۵۵	۲۳۸۰۲۹	۱۳۵۴۲۶
نسبت سپرده به پرسنل	میلیون ریال به تعداد	۵۲۲۸۳	۳۷۰۷۱	۱۵۲۱۲
نسبت تسهیلات به پرسنل	میلیون ریال به تعداد	۳۹۷۳۸	۲۸۴۳۷	۱۱۳۰۱
نسبت تعداد دستگاههای ATM به تعداد شعب	درصد	۲.۹۳	۲.۳	۰.۶۳

مأخذ: کمیسیون هماهنگی بانکهای استان

۱۳-۷- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی در بازار پول و اعتبار برای استان

در سال گذشته سیستم بانکی کشور با مشکلی جدی مواجه بود. خروج از توافق‌نامه برجام و اعمال تحریم‌های یک‌جانبه، باعث اخلال در نظام ارزی و تشدید فعالیت‌های سفته‌بازی در بازار دارایی‌ها و التهابات قیمتی در این بازارها شد. بروز نوسانات و تلاطمات شدید در بهای دارایی‌ها سبب افزایش تقاضا برای پول و در نتیجه تبدیل سپرده‌های سرمایه‌گذاری به سپرده‌های جاری یا به عبارت فنی تبدیل شبه‌پول به پول شد. از آنجا که برخی از بانک‌ها نیز از قبل دارای مشکلات نقدینگی و محدودیت منابع بودند، تبدیل و جابه‌جایی سپرده‌ها، فشار نقدینگی را بر بانک‌ها افزایش داد و تلاش برای مدیریت نقدینگی در سطح بانک‌ها و مهار آن در سطح کلان را به یک مساله کلیدی تبدیل کرد. به منظور مقابله با چالش یاد شده انجام اصلاحات ساختاری در نظام پولی و بانکی کشور ضروری است. در این راستا پیشنهادات راهبردی ذیل راه‌گشا خواهد بود:

- کاهش نرخ سود سپرده‌های بانکی و متعادل کردن نرخ سود بانکی (سپرده و تسهیلات) می‌بایست در اولویت طرح اصلاح نظام بانکی باشد. چرا که پرداخت سودهای نامتعارف توسط موسسات مالی و حتی بانک‌ها، بیشترین تاثیر مخرب در



بازار پول و زایش بدون توجیه نقدینگی و در نتیجه افزایش تورم به دلیل عدم تزریق نقدینگی به سمت تولید را در پی دارد.

- رشد نرخ ارز از یک سو می تواند باعث رشد صادرات و کاهش واردات و از سوی دیگر حمایت از تولیدات ملی گردد. در این راستا دولت محترم و مقامات ارشد استان می بایست از این فرصت به نفع تولید داخلی بهره ببرند و صادرات را به سمت ارزهای غیر دلاری هدایت نمایند و از طریق حمایت از تولید داخلی و نه صرفاً از طریق پرداخت تسهیلات به رشد اشتغال و کاهش واردات توجه نمایند تا به تعادل بازار ارز و ثبات نرخ ها کمک گردد و مانند سایر استان های صنعتی از این فرصت جهت رشد تولید و صادرات بهره گرفت.

- ضروری است دولت و بانک ها با تامین نقدینگی واحدهای تولیدی استانی و داخلی که نیاز کمتری به ارز و واردات دارند، شرایط را برای عرضه محصولات داخلی فراهم کند. از جمله حمایت بانک ها و بیمه ها از صنایع می تواند ضمن رشد تولید محصولات با کیفیت ایرانی، هم نگرانی مردم و مسئولان را از بابت تعادل بازار کالا برطرف کند و هم نیاز ارزی را کاهش داده و گردش مالی به نفع تولید و اشتغال افزایش یابد.

- در راستای بستر سازی و تشویق جهت بهره گیری از خدمات بانکداری الکترونیک، توصیه می گردد بستر الکترونیک ارائه خدمات بانکداری در روستاها مورد توجه مسئولین ذیربط واقع گردد.

- حمایت از صنایع مادر و بخش خصوصی فعال استان در زمینه اشتغال و تولید می تواند علاوه بر بهبود وضعیت اقتصادی حاکم بر استان، از گسیل سرمایه های مادی به دیگر استان ها ممانعت نماید

فصل چهاردهم

نرخ تورم و شاخص های قیمتی

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019

Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Province



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر نرخ تورم و شاخص های قیمتی

طی سال ۱۳۹۷، جهش افزایشی سطح عمومی قیمتها و وقوع مسئله گرانی در کشور و به تبع آن در استان همدان، اقتصاد را در اکثر بخش ها به ویژه در سمت بنگاه ها و خانوارها دچار مشکل کرد. به طوری سرنوشت تورم در سال ۱۳۹۷، تحت تاثیر تصمیمات سیاستگذاران و اتخاذ استراتژی مشخص در بازار ارز و نرخ سود بانکی رقم خورد. در واقع عدم کنترل نوسانات ارز توسط سیاست گذاران به ویژه در نیمه اول سال ۱۳۹۷ و همزمانی آن با ادامه کاهش نرخ سود که از شهریور ۱۳۹۶ آغاز شده بود که در این راستا بانک ها طی سال ۱۳۹۷ نیز مکلف به کاهش نرخ سود سپرده شدند و به تبع اعمال اصلاحات در شبکه بانکی منجر به فشار بر تورم و افزایش روز افزون آن شد. در سالی که گذشت افزایش قیمت تولید کننده به دلیل افزایش قیمت نرخ ارز، کسری بودجه دولت در سال مورد بررسی، روند افزایشی نقدینگی در کشور و استان، اعمال و تشدید تحریم های اقتصادی و مالی و بروز مشکلات حاد در روابط تجاری و اقتصادی کشور و استان همگی دلالت بر رشد شتابان تورم در سطح کشور و نیز استان داشت و در پی نوسانات ارزی و اثر مخرب آن بر تورم باعث کاهش ذخایر ارزی شد. طبق بررسی از وضعیت شاخص قیمت و نرخ تورم استان همدان مشخص شد که این استان نسبتاً جزء استان های دارای بالاترین نرخ تورم در سالهای مورد بررسی بوده است که این موضوع نشان دهنده بالا بودن هزینه های سبد مصرفی خانوار در استان است. با این وجود، عواملی همچون عدم تعادل بین عرضه و تقاضا، افزایش هزینه تولید، بازدهی پایین تولید و بهره وری، افزایش نرخ ارز، رشد نقدینگی، افزایش قیمت کالاهای وارداتی، تحریم های حاکم بر اقتصاد و نوسانات بهای نفت، پایین بودن سهم سرمایه گذاری خصوصی، ناچیز بودن سرمایه گذاری خارجی، پایین بودن سهم صادرات، کاهش نرخ پس انداز، بی ثباتی قیمت ها و به ویژه نوسانات بازار طلا و سکه، وجود انتظارات تورمی در کشور و استان با سرایت آثار منفی اجرای سیاست های پولی و مالی مغایر با شرایط جاری اقتصاد ایران در استان های کشور که استان همدان نیز از این قاعده مستثنی نبوده، موجب افزایش نسبی تورم در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶ شد. در این زمینه نظارت شدید بر قیمت ها در استان با توجه به اجرای سیاست های پولی برای کاهش و مهار تورم می بایست برای کاهش تبعات منفی سیاست های پولی جاری کشور هم از جنبه روانی و هم به لحاظ ساختاری مورد توجه سیاستگذاران و برنامه ریزان کشور و



استان قرار گیرد. برای برون رفت از شرایط تورمی ایجاد شده در سال ۱۳۹۷ در استان و کشور می توان با هماهنگی سازی سیاستهای پولی، ارزی و مالی که به نوعی در تعدیل تورم و ثبات شرایط در استان و تنظیم بازار کالاها و خدمات استان و نظارت دقیق بر قیمت ها تاثیر معناداری دارد، این معضل اقتصادی را در سطح کشور و استان مرتفع نمود.

واژگان کلیدی: همدان، شاخص قیمت مصرف کننده، نرخ تورم، گروه کالایی

۱۲ گانه

مقدمه

افزایش سطح عمومی قیمت‌ها و وقوع مسئله گرانی در کشور و به تبع آن در استان همدان طی سال ۱۳۹۷، اقتصاد را در اکثر بخش‌ها به ویژه در سمت بنگاه‌ها و خانوارها دچار مشکل کرد. به استناد داده‌های مرکز آمار ایران و شرایط موجود در بازار کالا و خدمات، تقریباً افزایش سه برابری اقلام مصرفی خانوارها و وقوع نوعی ناپایداری در قیمت بازاری محصولات تولید داخل و محصولات وارداتی هم در بخش تولید و هم بخش مصرف در پی اتخاذ سیاست‌های ناصحیح در بازارهای پول و ارز، مسکن، طلا و سکه، خودرو، موبایل و... موجب شد طی سال مورد بررسی قیمت کالاها و خدمات مصرفی به اوج خود برسد.

با این توصیف، در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی شاخص قیمت مصرف‌کننده و نرخ تورم و جهت‌گیری‌های استان در سال ۱۳۹۷ بررسی شده است. در بخش دوم تحولات مرتبط با شاخص قیمت مصرف‌کننده و تورم استان در مقایسه با کل کشور مورد تحلیل قرار گرفته است. در بخش سوم به بررسی و تحلیل وضعیت اجزای شاخص قیمت مصرف‌کننده و نرخ تورم استان در مقایسه با کل کشور پرداخته شده است. در بخش پایانی با جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از بررسی وضعیت تورم استان توصیه‌های سیاستی پیرامون مرتفع کردن مشکلات، موانع و تعدیل تورم و کنترل بازار کالا و خدمات مصرفی در استان در اختیار برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران و مدیران ارشد ملی و استانی قرار گرفته است.

۱-۱۴- سیاست‌های اقتصادی تورم و جهت‌گیری‌های استان

در سال ۱۳۹۷ شاخص قیمت مصرف‌کننده و نرخ تورم با توجه به رشد روزافزون آن در سطح کشور و نیز استان همدان هر ماهه رشد زیادی را تا روزهای پایانی سال تجربه کرد. با توجه به اینکه سیاست کلان دولت و بانک مرکزی در سال مورد بررسی اتخاذ و اجرای سیاست تعدیل و کنترل تورم بود. بنابراین می‌توان اذعان داشت که نرخ تورم در صورتی کاهش پیدا می‌کند که عوامل به وجود آورنده آن کنترل شود به عبارتی رشد تورم صرفاً با افزایش تولید و ایجاد اشتغال، درآمد و غلبه آن بر تقاضای ملی کنترل می‌شود. در این صورت سیاست‌های اتخاذ شده در این سال توسط سیاست‌گذاران کشور و به تبع آن در استان همدان به منظور مهار و کنترل تورم، سیاست‌های کارآ و اثر بخش نبود. سیاست‌های پولی



دولت از جمله عدم دخالت در بازار ارز و نیز غایب بودن بانک مرکزی در بازار ارز طی ۷ ماه اول سال و سپس کنترل و دخالت در بازار و جلوگیری از نوسانات شدید آن در ۵ ماه باقی مانده سال بود، همچنین تاکید بر انضباط پولی و مالی و جلوگیری از ریخت و پاش های بودجه ای، جبران کسری بودجه یا درآمدهایی تشخیص داده شده از محل نفت در قالب بودجه دولت از دیگر سیاستهای کلان در جهت کنترل تورم بود. از آنجا که در سال مورد بررسی بودجه دولت به طور مستقیم عامل افزایش نقدینگی و رشد تورم بود و این موضوع به ویژه در شرایطی که درآمدهای نفتی دولت با شرایط تحریم نفت و الزام به کاهش تولید آن بیشتر نمود پیدا کرد و کاهش درآمدها باعث کسری بودجه دولت شده و برای جبران کسری بودجه از طریق استقراض از بانک مرکزی اقدام شد. بنابراین دولت از بانک مرکزی استقراض کرد و افزایش بدهی دولت به بانک مرکزی که یکی از منابع پولی است، خود به عنوان یکی از دلایل افزایش نرخ تورم در سال ۱۳۹۷ بوده است. در سالی که گذشت به مانند سال قبل درآمدهای نفتی با اندکی نوسان به سمت افزایش و در قالب بودجه عمومی دولت هزینه شد که در نهایت خالص دارایی های خارجی بانک مرکزی کمی تغییر کرد. علاوه بر آن در سال ۱۳۹۷ از دیگر سیاستهای دولت در راستای مهار و کاهش تورم، کنترل رشد نقدینگی بود. همچنین افزایش سطح کیفی ترکیب اقلام مصرفی خانوار شهری خط مشی مهم دولت در این زمینه بود. سیاستهایی چون اصلاح نظام بانکی و تغییر روش های محاسباتی نرخ سودسپرده بانکی (تبدیل فرمول روز شمار به ماه شمار)، پرداخت بدهی های دولت به بخش خصوصی و بانکها از سوی دولت در راستای مهار و کاهش تورم بوده که دنبال دار این سیاستها در چند سال اخیر بوده است و تاثیر کمابیش بر هزینه زندگی شهروندان استان همدان داشته که در زیر تشریح شده است. علاوه بر آن، هر آنچه در خصوص مرووری بر سیاستهای پولی دولت و بانک مرکزی یاد شد کما بیش اجرای آنها در استان نیز تکلیف بود و به تبع این سیاستها روال و نتیجه آن تقریباً و با درصد بالایی همان بود که کشور آن را در راستای اجرای سیاستهای پولی تجربه نمود. سیاست تنظیم بازار کالاها و خدمات مصرف کننده در کشور و به شکل تخصصی و ویژه در سطح استان از دیگر سیاستهای مهم در راستای کنترل قیمتهای مصرف کننده در سال مورد بررسی بود. این سیاست خاص استان در راستای تامین، توزیع و نظارت بر قیمت کالاهای اساسی شهروندان نقش حیاتی در سطح بازار استان داشته است.

۱۴-۲- بررسی وضعیت تحولات نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی استان

سرنوشت تورم در سال ۱۳۹۷ تحت تاثیر تصمیمات سیاست‌گذاران و اتخاذ استراتژی مشخص در بازار ارز و نرخ سود بانکی رقم خورد. در واقع عدم کنترل نوسانات ارز توسط سیاست‌گذاران به ویژه در نیمه اول سال ۱۳۹۷ و همزمانی آن با ادامه کاهش نرخ سود که از شهریور ۱۳۹۶ آغاز شده بود و بانک‌ها مکلف به کاهش نرخ سود شده بودند به تبع اعمال اصلاحات در شبکه بانکی منجر به فشار بر تورم شد. همچنین در سالی که گذشت افزایش قیمت تولید کننده به دلیل افزایش قیمت نرخ ارز، کسری بودجه دولت در سال مورد بررسی، روند افزایشی نقدینگی در کشور و استان، اعمال و تشدید تحریم‌های اقتصادی و مالی و بروز مشکلات حاد در روابط تجاری و اقتصادی کشور و استان همگی دلالت بر رشد شتابان تورم در سطح کشور و نیز استان بود. در پی نوسانات ارزی و اثر مخرب آن بر تورم باعث کاهش ذخایر ارزی شد.

در سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ تحولات سیاستی بانک مرکزی و دولت حول محور کاهش نرخ سود بانکی و اصلاحات بانکی بود. با توجه به آثار تورمی شدید این موضوع به همراه تلاطمات ارزی که به منظور کنترل و مهار تورم و جلوگیری از کاهش گردش پول بود اما پایداری در آن حاصل نشد. ادله محکم در این زمینه هم این ناپایداری و هم عدم تحقق اهداف در راستای کاهش تورم، رشد اقتصادی و منابع مالی و مالیاتی دولت را در پی تقویت تولید و سرمایه‌گذاری به جهت ضعف در هماهنگی سیاستهای پولی، ارزی و مالی تایید می‌نماید. ماحصل همه این تحولات را می‌توان در رشد شاخص قیمت تولید کننده و مصرف کننده و نرخ تورم موجود با در نظر گرفتن نوسانات معنادار سایر شاخص‌های کلان اقتصادی نظیر تولید، مصرف، سرمایه‌گذاری، مخارج دولتی، منابع درآمدی دولت (نفت و مالیات) و نیز صادرات غیر نفتی و واردات در سال ۱۳۹۷ متصور نمود که همگی اینها، توماً با هدف نهایی دولت در راستای جبران کسری بودجه حرکت نموده و در واقع بیانگر رکود و کساد در شاخص‌های کلان اقتصادی است و طبیعتاً اثرگذاری این شاخص‌ها در مجموع شرایط مطلوبی در سال ۱۳۹۷ بویژه در ماههای اخیر را به ارمغان نیاورد. چراکه جهش افزایشی قیمت کالاها و خدمات مصرفی در سراسر کشور به تبع افزایش مستمر نرخ ارز و کاهش شدید ارزش پول ملی، گران شدن یک باره و با سرعت



قیمت مسکن در نقاط شهری، افزایش مداوم قیمت طلا و سکه، افزایش پی در پی قیمت در بازار خودرو و موبایل، بالا بودن نرخ سود بانکی و عدم توان کنترل بانک مرکزی بر بانکها با توجه به سررسید شدن حساب های سپرده سرمایه گذاری یک ساله در شهریور ماه ۱۳۹۷ و شدت یافتن رویه بنگاه داری بانکها و تداوم و اصرار آنها بر فعالیت های سوداگرانه و اثرگذاری مخرب در بازارهای اشاره شده در بالا از ناحیه بانکها، حاکم بودن شرایط تحریم های اقتصادی و تشدید روز افزون آنها در اقتصاد ایران و... نیز اثر معنادار این افزایش ها روی شاخص قیمتها که غالباً نااطمینانی و عدم ثبات را در بازار کالا و خدمات داشته و در نتیجه تبعات روانی منفی اقتصادی و اجتماعی از جمله مسائلی چون احتکار، نایابی، کمیابی و در نتیجه گرانی حداکثر کالاها به ویژه کالاهای اساسی را در سطح کشور و استان همدان ایجاد نمود.

۱۴-۳- بررسی وضعیت شاخص های قیمتی استان

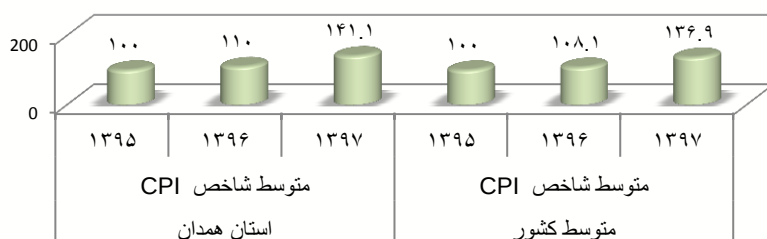
شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی معیار سنجش تغییرات قیمت کالاها و خدماتی است که توسط خانوارهای شهرنشین ایرانی به مصرف می رسد. این شاخص به عنوان وسیله ای برای اندازه گیری سطح عمومی قیمت کالاها و خدمات مورد مصرف خانوارها، یکی از بهترین معیارهای سنجش تغییر قدرت خرید پول در داخل کشور، به شمار می رود. از این رو محاسبه نرخ تورم برای اندازه گیری و تحلیل تغییر قدرت خرید پول و سایر شاخص های مذکور ضرورت دارد. در این گزارش از متوسط شاخص قیمت دوازده ماهه سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ به منظور بررسی و تحلیل بازار کالا و خدمات مصرف کننده در نقاط شهری در سالهای مورد بررسی استفاده شده است. همچنین برای محاسبه نرخ تورم، درصد تغییر متوسط شاخص بهای کالا و خدمات مصرفی سال ۱۳۹۷ نسبت به دوره مشابه قبل در نظر گرفته شده است. مراجع آماری برای داده های مورد استفاده مرکز آمار ایران می باشد. همانطور که در جدول و نمودارهای ذیل آمده است، شاخص بهای کالا و خدمات مصرفی نقاط شهری استان همدان و نیز نرخ تورم به روش محاسباتی متوسط سالانه برای سال های ۱۳۹۷ و مقایسه آن با سال ۱۳۹۶ با شاخص بهای کالا و خدمات مصرفی و نرخ تورم نقاط شهری کل کشور مورد بررسی و تحلیل مقایسه ای قرار گرفته است. طبق جدول و نمودارهای ذیل ملاحظه می شود براساس سال پایه ۱۳۹۵ متوسط

شاخص بهای مصرف‌کننده استان همدان در سال ۱۳۹۷ معادل ۱۴۱.۱ بوده که در مقایسه با کل کشور (۱۳۶.۹) در سال مورد بررسی معادل ۴.۲ واحد بالاتر بوده است.

جدول ۱-۱۴. مقایسه متوسط شاخص بهای مصرف‌کننده و نرخ تورم استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷

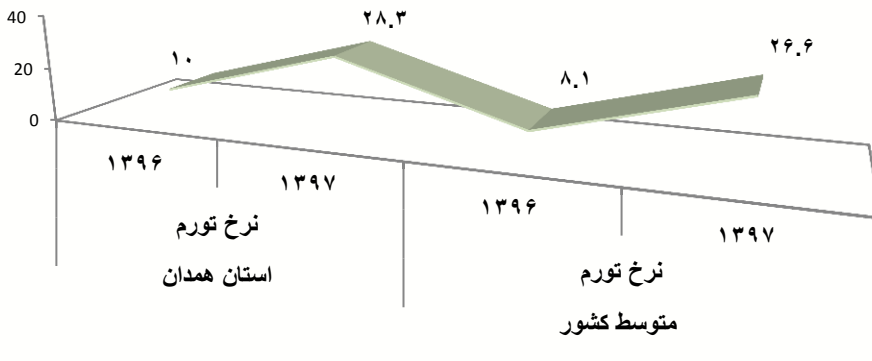
شاخص کل قیمت			استان همدان			کل کشور		
			متوسط شاخص CPI			نرخ تورم		
۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷
۱۰۰.۰	۱۱۰.۰	۱۴۱.۱	۱۰۰.۰	۱۰۸.۱	۱۳۶.۹	۲۶.۶	۸.۱	۲۶.۶

ماخذ: مرکز آمار ایران



نمودار ۱-۱۴. متوسط شاخص بهای مصرف‌کننده استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷

این در حالی است که با توجه به تغییر جهش تورم به سمت افزایش علی‌رغم سیاست‌های کاهش و مهار تورم توسط دولت و بانک مرکزی در سال‌های اخیر نرخ تورم استان همدان با افزایشی حدود سه برابری نسبت به سال ۱۳۹۶ از ۱۰ درصد در سال ۱۳۹۶ به ۲۸.۳ درصد در سال ۱۳۹۷ رسید. این افزایش نرخ تورم در مورد میانگین کل کشور (از ۸.۱ درصد در سال ۱۳۹۶ به ۲۶.۶ درصد در سال ۱۳۹۷) هم مشهود است. به طوری که با افزایشی معادل ۱۸.۵ واحد نسبت به سال ۱۳۹۶ مواجه بوده است.



نمودار ۱۴-۲. مقایسه نرخ تورم استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷

۱۴-۴- بررسی و تحلیل اجزاء شاخص‌های قیمتی استان

در جدول و نمودار زیر شاخص قیمت مصرفی گروه‌های اصلی (شامل ۱۲ گروه کالا و خدمات) نشان داده شده است، متوسط شاخص بهای مصرفی گروه‌های اصلی استان از ۱۱۰.۴ در سال ۱۳۹۶ به عدد ۱۵۰.۲ در سال ۱۳۹۷ رسیده است. این رقم برای کل کشور در سال ۱۳۹۶ معادل ۱۰۷.۲ بوده که در سال ۱۳۹۷ به عدد ۱۴۳.۹ رسیده است. این مقایسه نشان می‌دهد علاوه بر افزایش متوسط شاخص بهای مصرفی هم در استان و هم کل کشور می‌توان به این نتیجه رسید که متوسط شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی گروه‌های اصلی در استان همدان در دوره مورد بررسی (رشد ۳۹.۸ واحد نسبت به سال قبل) در مقایسه با میانگین کشور (رشد ۳۶.۷ واحد نسبت به سال قبل) با درجه نوسانی برابر ۳.۱ واحد بیشتر بوده و علاوه بر این میزان افزایش متوسط شاخص قیمت گروه‌های اصلی در مقایسه میانگین کشور هم بالاتر بوده است که این موضوع بیانگر بالا بودن هزینه‌های سبد مصرفی خانوار در استان نسبت به میانگین کشوری است.

جدول ۱۴-۲. شاخص بهای مصرف‌کننده و نرخ تورم گروه‌های اصلی استان
همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷

گروه‌های اصلی	استان همدان					کل کشور				
	متوسط شاخص CPI		نرخ تورم			متوسط شاخص CPI		نرخ تورم		
	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۷		۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۷	
۱- خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها	۱۰۰	۱۱۲.۷	۱۵۴.۹	۱۲.۷	۳۷.۵	۱۰۰	۱۱۲.۴	۱۵۴.۳	۱۲.۴	۳۷.۳
۲- دخانیات	۱۰۰	۱۱۰.۲	۲۲۹.۹	۱۰.۲	۱۰۸.۶	۱۰۰	۱۰۶.۹	۲۱۲.۴	۶.۹	۹۸.۷
۳- پوشاک و کفش	۱۰۰	۱۰۶.۸	۱۴۶.۰	۶.۸	۳۶.۷	۱۰۰	۱۰۶.۱	۱۳۷.۱	۶.۱	۲۹.۳
۴- مسکن، آب، برق، گاز و سایر سوخت‌ها	۱۰۰	۱۰۸.۷	۱۲۶.۹	۸.۷	۱۶.۸	۱۰۰	۱۰۷.۲	۱۲۵.۹	۷.۲	۱۷.۴
۵- مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آنها	۱۰۰	۱۰۶.۴	۱۶۳.۶	۶.۴	۵۳.۷	۱۰۰	۱۰۵.۴	۱۴۹.۶	۵.۴	۴۱.۹
۶- بهداشت و درمان	۱۰۰	۱۱۰.۱	۱۲۲.۳	۱۰.۱	۱۱.۱	۱۰۰	۱۰۷.۲	۱۲۵.۷	۷.۲	۱۷.۳
۷- حمل و نقل	۱۰۰	۱۰۷.۰	۱۳۳.۸	۷.۰	۲۵.۰	۱۰۰	۱۰۴.۹	۱۳۴.۳	۴.۹	۲۸.۱
۸- ارتباطات	۱۰۰	۱۱۲.۳	۱۴۶.۷	۱۲.۳	۳۰.۷	۱۰۰	۱۰۳.۰	۱۲۷.۲	۳.۰	۲۳.۴
۹- تفریح و فرهنگ	۱۰۰	۱۱۶.۵	۱۶۶.۵	۱۶.۵	۴۲.۹	۱۰۰	۱۰۷.۶	۱۵۴.۷	۷.۶	۴۳.۷
۱۰- آموزش	۱۰۰	۱۱۱.۶	۱۲۹.۱	۱۱.۶	۱۵.۷	۱۰۰	۱۱۱.۰	۱۳۰.۶	۱۱.۰	۱۷.۶
۱۱- هتل و رستوران	۱۰۰	۱۱۰.۱	۱۴۳.۶	۱۰.۱	۳۰.۵	۱۰۰	۱۰۶.۸	۱۲۹.۸	۶.۸	۲۱.۶
۱۲- کالاها و خدمات متفرقه	۱۰۰	۱۱۱.۹	۱۳۹.۲	۱۱.۹	۲۴.۵	۱۰۰	۱۰۷.۹	۱۴۵.۷	۷.۹	۳۵.۱
متوسط گروه‌های اصلی	۱۰۰	۱۱۰.۴	۱۵۰.۲	۱۰.۴	۳۶.۱	۱۰۰	۱۰۷.۲	۱۴۳.۹	۷.۲	۳۴.۳

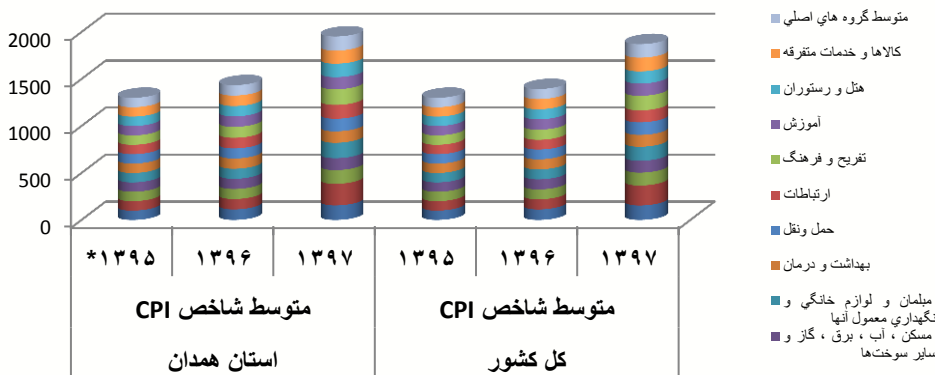
ماخذ: مرکز آمار ایران

بیشترین میزان شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی استان همدان در بین گروه‌های اصلی در سال ۱۳۹۶ مربوط به گروه‌های تفریح و فرهنگ (۱۱۶.۵) و خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها (۱۱۲.۷) بوده و در سال ۱۳۹۷ مربوط به گروه‌های دخانیات (۲۲۹.۹)، تفریح و فرهنگ (۱۶۶.۵)، مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آنها (۱۶۳.۶) و خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها (۱۵۴.۹) بوده است و این روند تقریباً در کشور هم به همین گونه بوده است. کمترین میزان شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی استان همدان در بین گروه‌های اصلی در سال ۱۳۹۶ مربوط به گروه مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول



آنها (۱۰۶.۴) می باشد. در حالی که در کشور پایین ترین میزان شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی مربوط به گروه ارتباطات (۱۰۳.۰) بوده است و در سال ۱۳۹۷ نیز با وجود روند افزایشی میزان شاخص بهای همه گروه های اصلی، کمترین میزان شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی استان همدان در بین گروه های اصلی مربوط به گروه بهداشت و درمان (۱۲۲.۳) و در سطح کشور مربوط به این گروه بوده است.

بررسی دیگر نشان می دهد که در سال ۱۳۹۷ در بین گروه های اصلی شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی همه گروه ها به غیر از بهداشت و درمان، حمل و نقل، آموزش، کالاها و خدمات متفرقه در سطح استان به مراتب بیشتر از میانگین کشور بوده است.

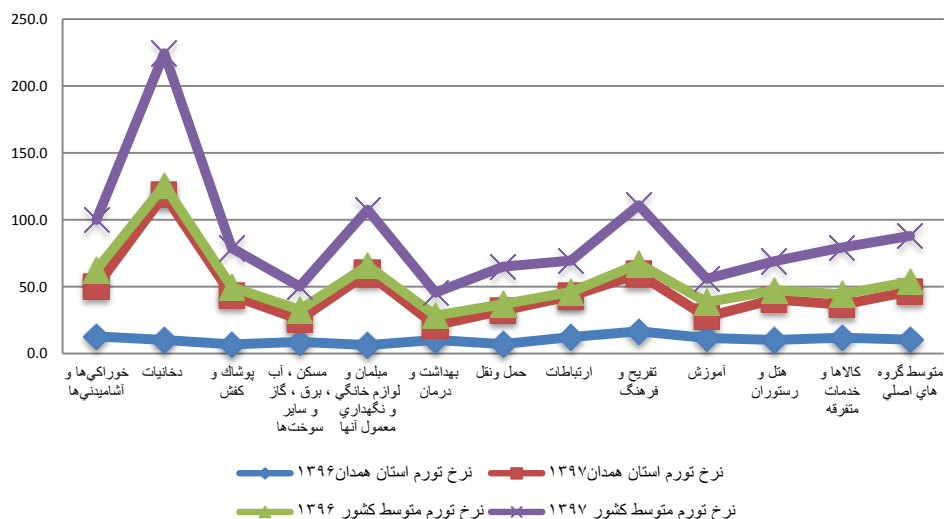


نمودار ۱۴-۳ مقایسه نرخ تورم گروه های اصلی استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶

بالاترین نرخ تورم در بین گروه های اصلی کالاها و خدمات مصرفی در استان همدان در سال ۱۳۹۶ مربوط به گروه های تفریح و فرهنگ و خوراکی ها و آشامیدنی ها بوده و در سال ۱۳۹۷ نیز گروه های خوراکی ها و آشامیدنی ها، دخانیات، مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آنها و فرهنگ و تفریح بیشترین نرخ تورم را داشته اند که بالاتر از نرخ تورم متوسط گروه های ۱۲ گانه (۳۶.۱ درصد) بوده است. پایین ترین نرخ تورم در بین گروه های اصلی در استان همدان در سال ۱۳۹۶ مربوط به گروه مبلمان و لوازم خانگی و نگهداری معمول آنها و در سال ۱۳۹۷ مربوط به گروه بهداشت و درمان و آموزش بوده است. با بررسی نرخ تورم کل کشور، نتیجه می شود که بالاترین و پایین ترین نرخ تورم در استان و کشور در گروه های اصلی تقریباً دارای وضعیت مشابهی است.

در سال ۱۳۹۶ نرخ تورم همه گروه های اصلی استان همدان به مراتب بیشتر از متوسط کشور بوده و در سال ۱۳۹۷ نرخ تورم گروه های مسکن ، آب ، برق ، گاز و سایر سوخت ها ،

بهداشت و درمان، حمل و نقل، تفریح و فرهنگ، آموزش و کالاهای و خدمات متفرقه استان همدان نسبت به متوسط کشور بیشتر بوده است.



نمودار ۱۴-۴. مقایسه نرخ تورم استان همدان و کشور طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷

ماخذ: بانک مرکزی

۱۴-۵- جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی نرخ تورم و شاخص‌های قیمتی برای استان

در این گزارش وضعیت شاخص قیمت و نرخ تورم در نقاط شهری بررسی شد. طبق این بررسی استان همدان نسبتاً جزء استان‌های دارای بالاترین نرخ تورم در سالهای مورد بررسی بوده است که این موضوع نشان‌دهنده بالا بودن هزینه‌های سبد مصرفی خانوار در استان است. با این وجود، عواملی همچون عدم تعادل بین عرضه و تقاضا، افزایش هزینه تولید، بازدهی پایین تولید و بهره‌وری، افزایش نرخ ارز، رشد نقدینگی، افزایش قیمت کالاهای وارداتی، تحریم‌های حاکم بر اقتصاد و نوسانات بهای نفت، پایین بودن سهم سرمایه‌گذاری خصوصی، ناچیز بودن سرمایه‌گذاری خارجی، پایین بودن سهم صادرات، کاهش نرخ پس‌انداز، بی‌ثباتی قیمت‌ها و به ویژه نوسانات بازار طلا و سکه، وجود انتظارات تورمی در کشور و استان با سرایت آثار منفی اجرای سیاست‌های پولی و مالی مغایر با شرایط جاری اقتصاد ایران در استان‌های کشور که استان همدان نیز از این قاعده مستثنی نبوده، موجب افزایش نسبی تورم در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶ شده است. در این زمینه نظارت شدید بر قیمت‌ها در استان با توجه اجرای سیاست‌های پولی برای کاهش و مهار



تورم می‌بایست برای کاهش تبعات منفی سیاست‌های پولی جاری کشور هم از جنبه روانی و هم به لحاظ ساختاری مورد توجه سیاست‌گذاران و برنامه ریزان کشور و استان قرار گیرد. با این توصیف برای برون رفت از شرایط تورمی ایجاد شده در سال ۱۳۹۷ در استان و کشور، پیشنهادات راهبردی در هماهنگی سازی سیاستهای پولی، ارزی و مالی که همگی به نوعی در تعدیل تورم و ثبات شرایط در استان موثر خواهند بود؛ می‌تواند گره‌گشای این معضل اقتصادی باشد.

- نظارت شدید بر قیمت‌ها برای جلوگیری از افزایش نامتعارف قیمت‌ها و اجرای دقیق دستورالعمل‌های نرخ گذاری صنفی در استان با توجه به اجرای سیاست‌های پولی برای کاهش و مهار تورم می‌بایست در راستای کاهش تبعات منفی سیاست‌های پولی جاری کشور هم از جنبه روانی و هم به لحاظ ساختاری مورد توجه و مذاقه قرار گیرد.
- طرح پایش بازار و قیمت‌گیری از کالاها و خدمات در سطح استان در راستای کنترل قیمت‌ها در سطح استان از طریق کمیسیون تنظیم بازار استان در مقاطع روزانه و ماهانه با جدیت پیگیری شود.
- در طرح پایش بازار مبتنی بر قیمت‌گیری از بازار، دستگاه‌های اجرایی دخیل در کنترل و نظارت بر بازار می‌بایست از الگوی سبد هزینه ای بانک مرکزی در استان بهره‌برداری نموده تا قیمت‌گیری از بازار و نظارت بر تخلفات صنفی در استان اثر بخش باشد.
- زمینه‌های انسجام و هماهنگی بین کارگزاران تنظیم بازار در راستای کنترل قیمت، توزیع و تامین اقلام مصرفی استان بیش از پیش فراهم شود.
- مدیریت و هدایت نقدینگی سرگردان در استان به سمت تولید و سرمایه‌گذاری، ترسیم برنامه برای خودکفایی تولید استان و جلوگیری از واردات بی‌رویه محصولات غیر ضروری با محوریت حمایت از تولید داخل استان صورت گیرد.
- با توجه به اینکه ارزش اجرای مسکن و تعمیرات در سبد هزینه ای خانوارهای استان سهم زیادی دارد لذا در این راستا اصلاح و بازنگری در شیوه‌های تولید و عرضه مسکن استان براساس نیاز و قدرت خرید متقاضیان و نظارت بر بازار مسکن استان انجام پذیرد.

- کشف عوامل کاهنده تورم به لحاظ داخل منطقه (استان و کشور) و نیز در روابط بین‌المللی از ضروریات این موضوع است. به عنوان مثال با در نظر گرفتن مزیت نسبی تولید و مزیت رقابتی محصولات تولید هر منطقه (استان‌ها) می‌توان در راستای تعدیل هزینه‌های حمل و نقل، خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها، کفش و پوشاک و برای اقلام قابل تجارت در سطح ملی و بین‌المللی گام برداشت.
- کاهش نرخ سود بانکی بعنوان سیاست کلان پولی در سطح کشور می‌تواند منجر به خروج سپرده‌گذاران از بانک‌ها و هدایت نقدینگی موجود استان به سمت تولید باشد و راهکار موثر در تعدیل پیامدهای تورمی و شکاف و ناهماهنگی یعنی نقدینگی و تورم باشد که از این طریق مسئولین استانی بعد از اتخاذ و اجرای سیاست پولی در کل کشور موظف خواهند شد تا بر مسیر حمایت از تولید داخل استان مراقبت بیشتری نمایند

فصل پانزدهم

وضعیت مالی و بودجه ای

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019

Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Province



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر وضعیت مالی و بودجه ای

نظام مالی و بودجه‌ای استان بخش مهمی از اقتصاد استان را تشکیل می‌دهد و بر پایه آن ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اقتصادی تولید و برنامه‌ریزی می‌شوند. روابط بین شاخص‌های کلان همچون درآمدهای عمومی و نیز درآمدهای مالیاتی و غیر مالیاتی و سهم آنها از تولید ناخالص داخلی استان و همچنین اعتبارات هزینه‌ای و عمرانی استان در بخش دولتی ساختار کلی نظام مالی و بودجه‌ای استان را بیان می‌کند.

اولویت‌های راهبردی وزارت امور اقتصادی و دارایی همچون ایجاد و یکپارچه‌سازی سامانه‌های اطلاعات و مدیریت و تقویت انضباط، سلامت و شفافیت مالی، اداری که مطابق با اسناد بالادستی و سیاست‌های کلی نظام تعریف گردیده و نیز نقش وسیع شرکت‌های دولتی در فعالیت‌های اقتصادی کشور و تأثیر آنها بر متغیرهای کلان اقتصادی از جمله تولید، اشتغال، سطح عمومی قیمت‌ها و سرمایه‌گذاری و ایفا نقش مهم در اجرا و تحقق برنامه‌های اقتصادی و توسعه‌ای دولت، لزوم جمع‌آوری اطلاعات آنها در قالب یک بانک اطلاعاتی جامع و به‌روز امری بسیار ضروری بوده و از این رو شفاف‌سازی و تقویت انضباط مالی یکی از مهمترین سیاست‌های پیشروی کشور در این زمینه است. درآمدهای عمومی استان در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶ رشد ۳۲ درصدی را تجربه نموده است و درآمدهای مالیاتی در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال قبل در حدود ۳۳ درصد افزایش یافته است. درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیرمستقیم به ترتیب ۲۷ و ۴۳ درصد رشد داشت. تخصیص اعتبارات استان به تفکیک سرمایه‌ای و هزینه‌ای در دوره مورد بررسی به ترتیب ۸ درصد و ۹.۵ درصد افزایش را نشان می‌دهد. با این وجود استفاده دولت از ابزارهای نوین مالی نظیر اسناد خزانه اسلامی، اوراق تسویه و اوراق صکوک، راهکاری کارشناسی شده برای برون رفت از محدودیت‌های اعتباری بوده که این موضوع بویژه درخصوص اسناد خزانه بند ز خلا ناشی از وقفه زمانی بین هزینه کرد اعتبارات در ابتدای سال مالی و حصول عمده درآمدها ترمیم نموده است که با مدیریت و برنامه ریزی بهتر از پیش می‌تواند بسیاری از مشکلات مربوط به پرداخت اعتبارات و همچنین تسویه بدهی را تسهیل نماید. با توجه به اینکه نسبت مصارف به درآمد استان در سال ۱۳۹۷ در مقایسه با سال گذشته با روندی کاهشی روبه‌رو بود و بخش اعظمی از درآمدهای مصوب تحقق یافت و اکثر دستگاه‌های درآمدزای استان دارای عدم تحقق در درآمدهای مصوب خود بودند. با



این وجود به منظور بهبود بهتر و بیشتر وضعیت مالی و بودجه‌ای استان می‌بایست با بالابردن نسبت مالیات‌ها به تولید ناخالص داخلی استان، شناسایی دقیق و جدید منابع درآمد استان و شناسایی پایه‌های جدید مالیاتی استان با تمرکز بر ظرفیت‌های شهرستانی در استان تلاش مضاعف نمود.

واژگان کلیدی: همدان، بودجه استان، درآمدهای عمومی، درآمدهای مالیاتی، دستگاه‌های اجرایی

مقدمه

انضباط پولی و مالیکی از اصولی است که دولت‌ها بر روی آن کاملاً مقید هستند و اگر توفیقاتی در زمینه مقابله با تورم و برقراری ثبات در عرصه اقتصاد کلان به دست آمده است، عمدتاً به دلیل پابندی دولت به انضباط مالی و مقررات بودجه‌ای است. پرداخت‌هایی که خزانه انجام می‌دهد متکی به تخصیص اعتباراتی است که توسط سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی صورت می‌گیرد. در خزانه هم تخصیص‌های صادره با قوانین و مقررات مالی سنجیده می‌شود و در صورتی که کاملاً منطبق با قوانین و مقررات باشد، پرداخت مربوطه صورت خواهد گرفت. در زمینه برقراری انضباط مالی نیز اقدامات گسترده‌ای در وزارت اقتصاد و خزانه‌داری کل کشور و همچنین طرحی برای هوشمندسازی خزانه‌داری تحت عنوان خزانه‌داری الکترونیکی انجام شده است که یکی از اجزای آن، استفاده از فناوری اطلاعات در خزانه است. نظام مالی و بودجه‌ای استان بخش مهمی از اقتصاد استان را تشکیل می‌دهد و بر پایه آن ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های اقتصادی تولید و برنامه‌ریزی می‌شوند. روابط بین شاخص‌های کلان همچون درآمدهای عمومی و نیز درآمدهای مالیاتی و غیر مالیاتی و سهم آنها از تولید ناخالص داخلی استان و همچنین اعتبارات هزینه‌ای و عمرانی استان در بخش دولتی ساختار کلی نظام مالی و بودجه‌ای استان را بیان می‌کند. بنابراین در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی وضعیت مالی و بودجه‌ای استان و جهت‌گیری‌های استان در سال ۱۳۹۷ بررسی شده است. در بخش دوم نیز تحولات مرتبط با وضعیت مالی و بودجه‌ای استان مورد تحلیل قرار گرفته است. در بخش سوم و چهارم به بررسی و تحلیل وضعیت کلی مالی و بودجه‌ای استان و وضعیت منابع و مصارف عمومی بودجه استان همدان پرداخته شده است و در بخش پایانی با جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از وضعیت مالی و بودجه‌ای استان توصیه‌های سیاستی پیرامون مرتفع کردن مشکلات و موانع و تعدیل آنها در استان در اختیار برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران و مدیران ارشد ملی و استان قرار گرفته است.

۱۵-۱- سیاست‌های اقتصادی مالی و بودجه‌ای و جهت‌گیری‌های استان

با عنایت به اولویت‌های راهبردی وزارت امور اقتصادی و دارایی شامل «ایجاد و یکپارچه‌سازی سامانه‌های اطلاعات و مدیریت» و «تقویت انضباط، سلامت و شفافیت مالی، اداری» که مطابق با اسناد بالادستی و سیاست‌های کلی نظام تعریف گردیده و همچنین



نقش وسیع شرکت‌های دولتی در فعالیت‌های اقتصادی کشور (بودجه این شرکت‌ها ۷۰ درصد بودجه کل کشور را تشکیل می‌دهد) و تأثیر آن‌ها بر متغیرهای کلان اقتصادی از جمله تولید، اشتغال، سطح عمومی قیمت‌ها و سرمایه‌گذاری و ایفا نقش مهم در اجرا و تحقق برنامه‌های اقتصادی و توسعه‌ای دولت، لزوم جمع‌آوری اطلاعات آن‌ها در قالب یک بانک اطلاعاتی جامع و به‌روز امری بسیار ضروری به شمار می‌آید. از این‌رو شفاف‌سازی و تقویت انضباط مالی یکی از مهم‌ترین سیاست‌های پیشروی کشور است.

۱۵-۲- بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه‌ای

در زمینه بررسی وضعیت تحولات مالی و بودجه‌ای در استان در راستای اجرای ۸ ابر پروژه اقتصادی اقدامات اساسی صورت گرفته است، یکی از پروژه‌ها، مربوط به پروژه خزانه‌داری الکترونیک بوده و این طرحی است که در حال اجرا است و پیشرفت‌های قابل ملاحظه‌ای داشته است. در چارچوب این طرح، خزانه‌داری با سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، بانک مرکزی، سیستم بانکی و تمامی دستگاه‌هایی که به نوعی از بودجه عمومی استفاده می‌کنند به صورت کاملاً الکترونیک ارتباط پیدا می‌کنند و این موضوع سبب می‌گردد تا بخش مالی و بودجه‌ای استان و کشور به صورت شفاف‌تر و سالم‌تر با هزینه کم‌تر و کارایی بیشتر در خزانه‌داری انجام شود. ارتباط خزانه با سازمان مدیریت و بانک مرکزی و بعضی از سازمان‌ها از جمله گمرک نیز از طریق ارتباطات الکترونیک امکان‌پذیر است. مسلماً پروژه خزانه‌داری الکترونیک، بودجه را شفاف‌تر و اطلاعات را بروزتر می‌کند و این به هنگام بودن در تنظیم و نظارت بر بودجه نقش مهمی را دارد که با توجه به این ابزار بودجه دولت در سنوات اخیر نسبت به سال‌های گذشته از مشکلات کمتری در جهت شفاف‌سازی و انضباط مالی برخوردار بوده است. از مزایای خزانه‌داری الکترونیک این است که ارزیابی بودجه سال جاری و سپس تنظیم بودجه سال آینده براساس عملکرد بودجه سال جاری خیلی ساده‌تر و راحت‌تر صورت می‌گیرد. اقدامات دیگری که در حوزه مدیریت مالی و به خصوص انضباط مالیدر حال انجام و پیگیری است، موضوع مربوط به مدیریت بدهی‌های دولت و همچنین مدیریت دارایی‌های دولت است چرا که یکی از پروژه‌های فرعی خزانه‌داری الکترونیک، بحث مربوط به مدیریت بدهی‌های دولت است. در واقع کلیه بدهی‌هایی که دولت به نهادهای مختلف از جمله

بدهی‌های خارجی، داخلی، بدهی به نظام بانکی، بدهی به پیمانکاران، بدهی به فروشندگان کالا و خدمات به دولت، بدهی به سیستم بانک‌ها و غیره را شامل می‌شود.

۱۵-۳- بررسی و تحلیل کلی وضع مالی و بودجه‌ای استان

جدول (۱۵-۱) به بررسی و تحلیل وضعیت درآمدهای عمومی استان طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ می‌پردازد. در سال‌های مورد بررسی درآمدهای عمومی استان ۳۲ درصد رشد داشته است. سهم درآمدهای مالیاتی محقق شده از کل درآمدهای عمومی محقق شده در سال ۱۳۹۷ در حدود ۹۰ درصد می‌باشد و تنها ۱۰ درصد از درآمدهای استان از محل درآمدهای غیر مالیاتی می‌باشد

طبق اطلاعات جدول ذیل کل درآمدهای عمومی مصوب استانی در سال ۱۳۹۷ در حدود ۶۵۶۰ میلیارد ریال بوده است که از این میزان درآمد مصوب، مجموعاً ۶۰۲۷ میلیارد ریال محقق گردیده است. این بدان معناست که در حدود ۹۲ درصد از درآمدهای مصوب شده استانی محقق گردیده است این در حالی است که در سال قبل (سال ۱۳۹۶) این رقم در حدود ۴۵۷۱ میلیارد ریال و در حدود ۷۶ درصد بوده است.

جدول (۱۵-۱) درآمدهای عمومی استان مصوب و عملکرد (ارقام به: میلیارد ریال)

عنوان درآمد	مصوب ۱۳۹۷	عملکرد ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۶	عملکرد ۹۶	درصد تغییرات
یکساله	لغایت	عملکرد نسبت به مصوب (درصد)	یکساله	لغایت	عملکرد نسبت به مصوب (درصد)
جمع کل درآمدهای استانی	۶۵۶۰	۶۰۲۷	۹۲	۴۵۷۱	۷۶
کل درآمدهای مالیاتی استان	۵۴۹۱	۵۴۱۵	۹۹	۴۰۷۹	۷۸
کل درآمدهای غیر مالیاتی	۱۰۶۹	۶۱۲	۵۷	۴۹۲	۶۴
سهم درآمدهای مالیاتی محقق شده از کل درآمدهای عمومی محقق شده (درصد)	۸۴	۹۰	—	۸۹	—

مأخذ: خزانه معین استان همدان و محاسبات تحقیق

جدول (۱۵-۲) به بررسی و تحلیل وضعیت درآمدهای مالیاتی استان طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ می‌پردازد. در سال‌های مورد بررسی درآمدهای مالیاتی استان در حدود ۳۳ نسبت به سال قبل رشد داشته است. سهم مالیات‌های مستقیم از کل درآمدهای مالیاتی در سال



۱۳۹۷ در حدود ۶۱ درصد می باشد و سهم مالیات های غیرمستقیم از کل درآمدهای مالیاتی در سال ۱۳۹۷ در حدود ۳۹ درصد می باشد.

طبق اطلاعات جدول ذیل کل درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۳۹۷ در حدود ۵۴۱۵ میلیارد ریال بوده است که از آن مقدار در حدود ۳۳۰۴ میلیارد ریال به مالیات های مستقیم و در حدود ۲۱۱۲ میلیارد ریال به مالیات های غیرمستقیم اختصاص دارد.

درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶ به تفکیک مستقیم و غیرمستقیم به ترتیب در حدود ۲۷ و ۴۳ درصد رشد داشته اند.

جدول (۱۵-۲) درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم

عنوان	سال ۱۳۹۷				عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۶ عملکرد ۹۷ به ۹۶	درصد تغییرات عملکرد ۹۷ به ۹۶
	مصبوب دوازده ماهه ۱۳۹۷	عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۷	سهم از کل درآمدهای مالیاتی	عملکرد نسبت به مصبوب		
	(میلیارد ریال)	(میلیارد ریال)	(درصد)	(درصد)	(میلیارد ریال)	(درصد)
کل درآمدهای مالیاتی	۵۴۹۱	۵۴۱۶	۱۰۰	۹۹	۴۰۷۹	۳۳
مالیاتهای مستقیم	۳۳۹۵	۳۳۰۴	۶۱	۹۷	۲۵۹۸	۲۷
مالیاتهای غیرمستقیم	۲۰۹۶	۲۱۱۲	۳۹	۱۰۱	۱۴۸۱	۴۳

مأخذ: خزانه معین استان همدان

جدول (۱۵-۳) و (۱۵-۴) به بررسی و تحلیل وضعیت اعتبارات هزینه ای استان طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ می پردازد. در سال ۱۳۹۷ میزان اعتبار هزینه ای استان در حدود ۳۰۷۳ میلیارد ریال می باشد که در حدود ۲۹۳۸ میلیارد ریال آن تخصیص یافته است که در حدود ۹۵.۶ درصد می باشد. میزان پرداختی استان در سال ۱۳۹۷ در حدود ۲۹۲۴ میلیارد ریال بوده است که نسبت پرداختی به اعتبار در حدود ۹۵.۲ درصد و نسبت پرداختی به تخصیص ۹۹.۵ درصد می باشد. تخصیص اعتبارات استان در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال قبل در حدود ۹.۵ درصد افزایش داشته است.

جدول (۱۵-۳) عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۳۹۶ - اعتبارات هزینه ای

عنوان	اعتبار (میلیارد ریال)	تخصیص (میلیارد ریال)	تخصیص به اعتبار (درصد)	پرداختی (میلیارد ریال)	پرداختی به اعتبار (درصد)	پرداختی به تخصیص (درصد)
سایر اعتبار هزینه ای	۱۰۷۹	۱۰۷۹	۱۰۰	۱۰۷۹	۱۰۰	۱۰۰
ردیف های هزینه ای	۱۲۴	۱۲۳	۹۹.۲	۱۲۰	۹۶.۸	۹۷.۶
ماده ۱۰ قانون تنظیم	۰	۰	۰	۰	۰	۰
ماده ۱۲ مدیریت بحران	۹۰۰	۰	۰	۰	۰	۰
حقوق و مزایای دستگاههای اجرایی	۱۴۹۸	۱۴۷۹	۹۸.۸	۱۴۷۹	۹۸.۷	۱۰۰
جمع	۳۶۰۱	۲۶۸۱	۷۴.۵	۲۶۷۸	۷۴.۴	۹۹.۹

مأخذ: خزانه معین استان همدان

جدول (۱۵-۴) عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۳۹۷ - اعتبارات هزینه ای

عنوان	اعتبار (میلیارد ریال)	تخصیص (میلیارد ریال)	تخصیص به اعتبار (درصد)	پرداختی (میلیارد ریال)	پرداختی به اعتبار (درصد)	پرداختی به تخصیص (درصد)
سایر اعتبار هزینه ای	۱۰۸۸	۱۰۰۷	۹۲.۶	۱۰۰۷	۹۲.۶	۱۰۰
ردیف های هزینه ای	۱۸۲	۱۳۵	۷۴.۲	۱۲۱	۶۶.۵	۸۹.۶
ماده ۱۰ قانون تنظیم	۷	۳	۵۰	۳	۵۰	۱۰۰
ماده ۱۲ مدیریت بحران	۷	۳	۵۰	۳	۵۰	۱۰۰
حقوق و مزایای دستگاههای اجرایی	۱۷۹۰	۱۷۹۰	۱۰۰	۱۷۹۰	۱۰۰	۱۰۰
جمع	۳۰۷۳	۲۹۳۸	۹۵.۶	۲۹۲۴	۹۵.۲	۹۹.۵

مأخذ: خزانه معین استان همدان



جدول (۱۵-۵) و (۱۵-۶) به بررسی و تحلیل وضعیت اعتبارات عمرانی استان طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ می‌پردازد. در سال ۱۳۹۷ میزان اعتبارات عمرانی استان در حدود ۵۳۰۳ میلیارد ریال می‌باشد که در حدود ۳۱۰۲ میلیارد ریال آن تخصیص یافته است که در حدود ۵۸.۵ درصد می‌باشد. میزان پرداخت نقد استان در سال ۱۳۹۷ در حدود ۱۰۴۶، پرداخت اسناد خزانه ۱۲۴۱ میلیارد ریال و جمع پرداخت اسناد خزانه در حدود ۲۲۸۶ میلیارد ریال بوده است. درصد پرداختی به اعتبار در حدود ۴۳.۱ درصد و میزان پرداختی به تخصیص در حدود ۷۳.۷ درصد می‌باشد.

تخصیص اعتبارات استان در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال قبل در حدود ۸ درصد افزایش داشته است.

جدول (۱۵-۵) عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۳۹۶ - اعتبارات عمرانی

عنوان	اعتبار (میلیارد ریال)	تخصیص (میلیارد ریال)	تخصیص به اعتبار (میلیارد ریال)	پرداخت نقد (میلیارد ریال)	پرداخت اسناد خزانه (میلیارد ریال)	جمع پرداختی (میلیارد ریال)	پرداختی به اعتبار (درصد)	پرداختی به تخصیص (درصد)
سایر اعتبارات تملک دارایی های سرمایه ای	۲۰۳۰	۱۱۶۱	۵۷.۲	۱۴۵	۱۰۱۶	۱۱۶۱	۵۷.۲	۱۰۰
نفت و گاز	۶۶۱	۶۰۴	۹۱.۳	۲۰۰	۱۰۹	۳۰۹	۴۶.۷	۵۱.۲
۲۷ صدم مالیات بر ارزش افزوده	۱۵۲	۸۳	۵۴.۷	۸۳	۰	۸۳	۵۴.۷	۱۰۰
ردیف های تملک	۲۱۴۱	۵۸۱	۲۷.۱	۱۷	۵۶۳	۵۸۰	۲۷.۱	۹۹.۸
ملی استانی شده	۶۴۱	۲۵۴	۳۹.۷	۰	۲۳۰	۲۳۰	۳۵.۹	۹۰.۴
ماده ۱۰ قانون تنظیم	۲۵	۴	۱۴.۱	۰	۴	۴	۱۴.۱	۱۰۰
ماده ۱۲ مدیریت بحران	۱۶۵	۵۷	۳۴.۳	۰	۵۷	۵۷	۳۴.۳	۱۰۰
تسویه بدهی های دولت به اشخاص حقیقی و حقوقی	۱۲۸	۱۲۸	۱۰۰	۰	۱۲۸	۱۲۸	۱۰۰	۱۰۰
جمع	۵۹۴۲	۲۸۷۱	۴۸.۳	۴۴۵	۲۱۰۵	۲۵۵۰	۴۲.۹	۸۸.۸

مأخذ: خزانه معین استان همدان

جدول (۱۵-۶) عملکرد خزانه معین استان همدان در سال ۱۳۹۷-اعتبارات عمرانی

عنوان	اعتبار (میلیارد ریال)	تخصیص (میلیارد ریال)	تخصیص به اعتبار (میلیارد ریال)	پرداخت نقد (میلیارد ریال)	پرداخت اسناد خزانه (میلیارد ریال)	جمع پرداختی (میلیارد ریال)	پرداختی به اعتبار (درصد)	پرداختی به تخصیص (درصد)
سایر اعتبارات تملك دارایی های سرمایه ای	۸.۶	۵۸۲	۷۲.۳	۲۷۵	۳۰۷	۵۸۲	۷۲.۲	۱۰۰
نفت و گاز	۵۰۲	۵۰۲	۱۰۰	۴۰۸	۰	۴۰۸	۸۱.۲	۸۱.۳
۲۷ صدم مالیات بر ارزش افزوده	۱۵۰	۱۲۰	۸۰.۵	۱۲۰	۰	۱۲۰	۸۰	۱۰۰
ردیف های تملك	۲۹۸۱	۱۱۳۷	۳۸.۱	۲۳۵	۷۷۶	۱۰۱۱	۳۳.۹	۸۹
ملی استانی شده	۶۷۰	۵۹۶	۸۹	۰	۰	۰	۰	۰
ماده ۱۰ قانون تنظیم	۲۷	۱۱	۴۲.۵	۳	۸	۱۱	۴۲.۵	۱۰۰
ماده ۱۲ مدیریت بحران	۲۷	۱۱	۴۲.۵	۳	۸	۱۱	۴۲.۵	۱۰۰
تسویه بدهی های دولت به اشخاص حقیقی و حقوقی	۱۴۲	۱۴۲	۱۰۰	۰	۱۴۲	۱۴۲	۱۰۰	۱۰۰
جمع	۵۳۰۳	۳۱۰۲	۵۸.۵	۱۰۴۶	۱۲۴۱	۲۲۸۷	۴۳.۱	۷۳.۳

مأخذ: خزانه معین استان همدان

جدول (۱۵-۷) سایر درآمدها (وصولی خزانه معین استان همدان) (واحد: میلیون ریال)

عنوان دستگاه	مصوب ۱۳۹۷	عملکرد ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۶	عملکرد ۱۳۹۶	درصد تغییرات عملکرد ۹۷ به ۹۶
جمع کل درآمدهای استانی	۶۵۵۹۷۳۸	۶۰۲۷۰۳۲	۶۰۲۴۲۷۴	۴۵۷۱۲۴۱	۳۲
استانداری	۲۱۰	۱۰۷۵	۱۲۸۹۰	۱۳	۸۴۰۵
نیروی انتظامی	۷۹۲,۹۴۶	۳۵۶۶۲۰	۵۴۳۰۷۷	۳۰۷۳۱۵	۱۶
پزشکی قانونی	۳۰,۸۴۴	۳۰,۳۹۴	۲۲۵۰۰	۲۴۲۵۷	۲۵
ثبت اسناد	۸۰,۷۰۰	۱۵۵۹۰۵	۷۸۱۳۰	۱۰۶۳۱۸	۴۷
امور مالیاتی	۵,۴۹۱,۰۳۳	۵۴۱۵۱۰۶	۵۲۴۹۹۴۷	۴۰۷۸۵۷۸	۳۳
گمرک	۱,۸۰۰	۱۸۲۲	۱۶۰۰	۱۲۲۰	۴۹



۱۱	۱۳۰۹	۱۲۰	۳۰۵	۱۴۵۱	۴۷۵	تعاون، کار و رفاه اجتماعی
۲۵	۱۶۰۴۸	۳۹۸۵۰	۱۰۹	۲۰۰۵۹	۱۸,۳۴۰	میراث فرهنگی
۶۹۱	۱۲۷	۱۰۰	۹۰۹	۱۰۰۰	۱۱۰	فرهنگ و ارشاد اسلامی
.	.	.	.	.	۲۴۰	نوسازی مدارس
۴۳	۱۲۶۱۵	۱۵۱۲۰	۱۳۲	۱۷۹۷۹	۱۳,۶۰۰	انتقال خون
۶۴	۴۹	۶۰	۱۰۱	۸۱	۸۰	بهریستی
۳۳	۹۹	۲۶۰	۷۹	۱۳۲	۱۶۸	راه و شهرسازی
۹۱	۱۲۰۵	۱۰۳۷	۷۸	۲۳۰۱	۲,۹۴۰	محیط زیست
۱۵۰	۳۰۹۳	۲۳۳۹	۲۸۵	۷۷۱۸	۲,۷۱۲	استاندارد و تحقیقات صنعتی
.	.	.	۲۲۴	۴۴۸	۲۰۰	صنعت، معدن و تجارت
۳۴	۷۷۰	۲۲۰	۲۰۶۰	۱۰۳۰	۵۰	جهاد کشاورزی
-۱۷	۱۶۷۲۵	۵۷۴۲۴	۱۱	۱۳۹۰۹	۱۲۳,۸۷۰	متفرقه دستگاه ها
.	.	۱۰۰	.	.	۲۰	فنی حرفه ای

مأخذ: خزانه معین استان همدان

۱۵-۴- جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی در نظام مالی و بودجه ای برای استان

استفاده دولت از ابزارهای نوین مالی نظیر اسناد خزانه اسلامی، اوراق تسویه و اوراق صکوک راهکاری کارشناسی شده برای برون رفت از محدودیت های اعتباری بوده که این امر بویژه در خصوص اسناد خزانه بند ز خلا ناشی از وقفه زمانی بین هزینه کرد اعتبارات در ابتدای سال مالی و حصول عمده درآمدها ترمیم نموده است که با مدیریت و برنامه ریزی بهتر از پیش می تواند بسیاری از مشکلات مربوط به پرداخت اعتبارات و همچنین تسویه بدهی را تسهیل نماید. براساس آمار و اطلاعات موجود در سال های اخیر اقدامات اساسی در زمینه شفاف سازی و بهبود وضعیت مالی و بودجه ای استان رقم خورده است که از جمله آن می توان به پروژه های اولویت دار وزارت اقتصاد در قسمت های مختلف از جمله خزانه داری کل اشاره نمود که ماحصل این اقدام سبب گردیده است ضمن شناسایی و رفع مشکلات قبلی پرداخت حقوق، آموزش، دارایی و بدهی های دولت در کمترین زمان ممکن انجام پذیرد. از جمله اقدام مهم دیگر در بحث بودجه ای رویکرد دستگاه های اجرایی استان به سمت بودجه ریزی عملیاتی، برگزاری منظم جلسات ستاد درآمد استان و ... است. همچنین نسبت مصارف به درآمد استان در سال مورد بررسی در

مقایسه با سال گذشته با روندی کاهشی روبه‌رو بوده است. بررسی وضعیت درآمدهای عمومی استان نشان می‌دهد که در سال مورد بررسی بخش اعظمی از درآمدهای مصوب تحقق یافته است. همچنین اکثر دستگاه‌های درآمدزای استان دارای عدم تحقق در درآمد-های مصوب خود می‌باشند. با چنین شرایطی به منظور بهبود وضعیت مالی و بودجه‌ای استان توصیه‌های سیاستی به شرح ذیل ارائه می‌گردد:

۱- تلاش در بالابردن نسبت مالیات‌ها به تولید ناخالص داخلی استان با توجه به اینکه مالیات علاوه بر اینکه یک درآمد پایدار است خود به عنوان یک ابزار سیاستی جهت اعمال سیاست‌های مالی مفید بود و همچنین به برقراری عدالت اقتصادی در جامعه کمک می‌نماید.

۲- شناسایی دقیق و جدید منابع درآمد و تلاش جهت تحقق درآمدهای مصوب در استان

۳- شناسایی پایه‌های جدید مالیاتی استان با تمرکز بر ظرفیت‌های شهرستانی در استان

فصل شانزدهم

نظام مالیاتی

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019

Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Province



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر نظام مالیاتی

وابستگی اقتصاد ایران به درآمدهای نفتی در شرایط تحریم اقتصادی و به ویژه تحریم نفت در سال ۱۳۹۷ و شرایط کسری بودجه دولت و نابسامانی های به وجود آمده در بازارهای پول و ارز، تنها راه حل برای برون رفت از محیط یاد شده برای اقتصاد ایران و یا تعدیل دشواریها در این زمینه، اتکا دولت به درآمدهای پایدار داخلی است و این موضوع هم صرفاً در نظام مالیاتی نهفته است. از این رو مالیات به عنوان یکی از اصلی ترین ابزارهای کسب درآمد دولت در مسیر دستیابی به اهداف اقتصادی و اجتماعی با گسترش و تنوع فعالیت های اقتصادی و نقش فزاینده دولت در ایجاد و گسترش خدمات عمومی، تأمین اجتماعی و گسترش تعهدات دولت در عرصه های اقتصادی و اجتماعی و تلاش در جهت تحقق رشد اقتصادی و توزیع عادلانه درآمد، پرداخت و دریافت مالیات می تواند مهم و مؤثر باشد. در سال ۱۳۹۷ در ادامه اجرای دو پروژه مهم اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی در زمینه طرح جامع مالیاتی و اجرای کامل ارزش افزوده به منظور افزایش درآمد های مالیاتی همراه با عدالت نسبی، تفویض اختیار ماده ۲۵۱ مکرر قانون مالیاتهای مستقیم از اوایل سال به استانها داده شد. این رخداد به منظور برقراری عدالت مالیاتی در حقوق حقه دولت و مودیان مالیاتی، تکریم مودیان و ارتقاء فرهنگ بالا بردن انگیزه عمومی و ترغیب شهروندان به پرداخت مالیات در کشور و استان بود. همچنین جایگزینی سیاست اعتبار مالیاتی با نرخ صفر به جای معافیت های مالیاتی و ثبت معافیت مالیاتی مذکور به صورت جمعی - خرجی در قانون بودجه سالانه و پیشنهاد ۳ پایه مالیاتی در کشور توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی (مالیات بر مجموع درآمد، مالیات بر عایدی سرمایه با اولویت مالیات بر عایدی املاک و مالیات بر سود سپرده بانکی) ارائه گردید. همین طور در سال ۱۳۹۷ افزایش سهم مالیات از بودجه سالانه نسبت به سال قبل و سهم یک سومی درآمدهای مالیاتی از بودجه سالانه و در نتیجه جهت گیری استان به این سیاستها و تحولات در راستای اهداف، با تحقق کامل درآمدهای مالیاتی پیش بینی شده استان و افزایش سهم استان همدان از کل درآمدهای مالیاتی کشور به منظور قطع وابستگی بودجه به درآمدهای نفتی در سال ۱۳۹۷ نسبتاً رضایت بخش بود و از طرفی هم در زمینه اتکای کشور به درآمدهای پایدار مالیاتی، بعنوان یکی از محورهای مهم اقتصاد مقاومتی طی سال در استان در پی تحولات و سیاستهای راهبردی با جدیت در حال پیگیری بود. با این حال هنوز



سیستم مالیاتی استان نیاز به ترمیم و بهبود دارد که می توان از طریق ایجاد پایه های مالیاتی پیشنهادی وزارت اقتصاد و شناسایی کلیه منابع درآمدی اشخاص حقیقی و حقوقی با همکاری و مشارکت دستگاههای اجرایی، سازمانها و اصناف برای ارتقاء محتوای مورد نیاز پایگاه اطلاعاتی مودیان در اجرای طرح جامع مالیاتی و... با امکان بیشتری به هدف یاد شده در نظام مالیاتی دست یافت.

واژگان کلیدی: همدان، نظام مالیاتی، مالیات مستقیم، مالیات غیر مستقیم

تحولات اقتصادی صورت گرفته در طول سال ۱۳۹۷ به ویژه تاثیر مستقیم و غیر مستقیم تحریمهای اعمال شده بر درآمدهای کشور بخصوص محدودیت های ایجاد شده بر بخش نفت اهمیت مالیات و درآمدهای مالیاتی را دو چندان نموده است و طبیعتاً با کاهش قیمت نفت و کاهش درآمدهای ارزی، با مشکلات جدی از جمله کسری بودجه، عدم توانایی در تأمین مالی پروژه های عمرانی، بی ثباتی نرخ ارز و کاهش ارزش پول ملی و تشدید تورم رخ می دهد. مالیات به عنوان یکی از اصلی ترین ابزارهای کسب درآمد دولت ها در مسیر دستیابی به اهداف اقتصادی و اجتماعی مطرح است. گسترش و تنوع فعالیت های اقتصادی و نقش فزاینده دولت ها در ایجاد و گسترش خدمات عمومی، تأمین اجتماعی و گسترش تعهدات دولت در عرصه های اقتصادی و اجتماعی و تلاش در جهت تحقق رشد اقتصادی و توزیع عادلانه درآمد، پرداخت و دریافت مالیات را به مسئله ای مهم و مؤثر تبدیل نموده است. براین اساس در این فصل ابتدا سیاست های اقتصادی نظام مالیاتی و جهت گیری های استان در سال ۱۳۹۷ بررسی شده است. در بخش دوم نیز تحولات مرتبط با وضعیت نظام مالیاتی استان مورد تحلیل قرار گرفته است. در بخش سوم و چهارم به بررسی و تحلیل وضعیت کلی نظام مالیاتی استان همدان پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع بندی و نتیجه گیری از وضعیت نظام مالیاتی استان توصیه های سیاستی پیرامون مرتفع کردن مشکلات و موانع و تعدیل آنها در استان در اختیار برنامه ریزان، سیاستگذاران و مدیران ارشد ملی و استان قرار گرفته است.

۱-۱۶- سیاست های مالیاتی و جهت گیری های استان

اقتصاد ایران و نیز استان به دلیل وابستگی بودجه به درآمدهای نفتی در چند دهه گذشته همواره با چالش هایی مواجه بوده است. شوک های تورمی به دلیل نوسان قیمت نفت در بازار جهانی از یک سو سیاست های سمت عرضه اقتصاد را هدف قرار داده و از سوی دیگر بر رفاه خانوارهای ایرانی تاثیر منفی داشته است. در سال های اخیر تلاش های گسترده ای جهت بکارگیری و برقرار کردن یک نظام مالیاتی کارآمد و غیر وابسته به - درآمد نفتی صورت گرفته است. از اهم اقدامات دولت در این زمینه می توان به تدوین اصلاحیه قانون مالیات های مستقیم و تدوین لایحه اصلاح قانون مالیات بر ارزش افزوده اشاره کرد که با ابلاغ قانون اصلاحی کلیه واحدهای مالیاتی در مراکز استان ها نیز در اجرای



قانون یکپارچه و منسجم مکلف می باشند. همینطور افزایش کارایی فرایندهای مالیاتی و نهادینه کردن این نوع درآمد متعارف که در تمام کشورهای توسعه یافته اعمال می شود، می تواند در میزان اثرگذاری سیاست های دولت هر چه بیشتر موثر باشد. به همین منظور سیاست های مالیاتی کشور به سمت توسعه و گسترش اخذ مالیات حرکت نموده است و اقدامات مهمی از جمله طرح جامع مالیاتی، اجرای مالیات بر ارزش افزوده و... در دستور کار سازمان امور مالیاتی کشور و استان ها قرار گرفته است. در این راستا در استان همدان در این زمینه اقدامات شایان ذکری انجام پذیرفته است.

۱۶-۲- بررسی وضعیت تحولات مالیاتی

به منظور دستیابی به اهداف بالادستی و بالا بردن نسبت مالیات به تولید ناخالص داخلی اقدامات و تحولات اساسی در نظام مالیاتی کشور صورت پذیرفته است که از جمله آن می توان به دو پروژه مهم اقتصادی وزارت اقتصاد در زمینه طرح جامع مالیاتی و اجرای کامل ارزش افزوده به منظور افزایش درآمدهای مالیاتی همراه با عدالت نسبی اشاره نمود. در سال ۱۳۹۷ در ادامه اجرای دو پروژه مهم اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی در زمینه طرح جامع مالیاتی و اجرای کامل ارزش افزوده به منظور افزایش درآمدهای مالیاتی همراه با عدالت نسبی، تفویض اختیار ماده ۲۵۱ مکرر قانون مالیاتهای مستقیم از اوایل سال به استانها داده شد. این رخداد به منظور برقراری عدالت مالیاتی در حقوق حقه دولت و مودیان مالیاتی، تکریم مودیان و ارتقاء فرهنگ پرداخت مالیات در کشور و استان و تحقق اهداف سیاستهای کلی اقتصاد مقاومتی بود. همچنین جایگزینی سیاست اعتبار مالیاتی با نرخ صفر به جای معافیت های مالیاتی و ثبت معافیت مالیاتی مذکور به صورت جمعی - خرجی در قانون بودجه سالانه^۱ و پیشنهاد ۳ پایه مالیاتی در کشور توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی (مالیات بر مجموع درآمد، مالیات بر عایدی سرمایه با اولویت مالیات بر عایدی املاک و مالیات بر سود سپرده بانکی) ارائه گردید. همین طور در سال ۱۳۹۷ افزایش سهم مالیات از بودجه سالانه نسبت به سال قبل و سهم یک سومی درآمدهای مالیاتی از بودجه سالانه و در نتیجه جهت گیری استان به این سیاستها و تحولات در راستای اهداف، با تحقق کامل درآمدهای مالیاتی پیش بینی شده استان و افزایش سهم استان همدان

۱. موضوع ماده ۱۴۶ مکرر اصلاحیه قانون مالیاتهای مستقیم مصوب ۱۳۹۴

از کل درآمدهای مالیاتی کشور به منظور قطع وابستگی بودجه به درآمدهای نفتی یک سیاست راهبردی در سال ۱۳۹۷ نسبتاً رضایت بخش بود و از طرفی هم در زمینه اتکای کشور به درآمدهای پایدار مالیاتی، بعنوان یکی از محورهای مهم اقتصاد مقاومتی طی سال در استان در پی تحولات با جدیت در حال پیگیری بود.

۱۶-۳- بررسی و تحلیل عملکرد وصولی انواع درآمدهای مالیاتی

طبق اطلاعات جدول (۱-۱۶) و (۲-۱۶) کل درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۳۹۷ در حدود ۵۴۱۵ میلیارد ریال بوده است که از آن مقدار در حدود ۳۳۰۴ میلیارد ریال به مالیات های مستقیم و در حدود ۲۱۱۲ میلیارد ریال به مالیات های غیرمستقیم اختصاص دارد. درآمدهای مالیاتی استان همدان در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶ به تفکیک مستقیم و غیرمستقیم به ترتیب در حدود ۲۷ و ۴۳ درصد رشد داشته اند.

جدول (۱-۱۶) درآمدهای عمومی استان مصوب و عملکرد (ارقام به: میلیارد ریال)

عنوان درآمد	مصوب ۱۳۹۷	عملکرد ۱۳۹۷	مصوب ۱۳۹۶	عملکرد ۹۶	درصد تغییرات عملکرد ۹۶ به ۹۷
	یکساله	لغایت	عملکرد	یکساله	لغایت
	اسفند	نسبت به مصوب (درصد)	نسبت به مصوب (درصد)	اسفند	نسبت به مصوب (درصد)
جمع کل درآمدهای استانی	۶۵۶۰	۶۰۲۷	۹۲	۶۰۲۴	۴۵۷۱
کل درآمدهای مالیاتی استان	۵۴۹۱	۵۴۱۵	۹۹	۵۲۵۰	۴۰۷۹
کل درآمدهای غیرمالیاتی	۱۰۶۹	۶۱۲	۵۷	۷۷۴	۴۹۲
سهم درآمدهای مالیاتی محقق شده از کل درآمدهای عمومی محقق شده (درصد)	۸۴	۹۰	—	۸۷	۸۹

مأخذ: ستاد درآمد و تجهیز منابع استان - خزانه معین استان همدان

جدول (۲-۱۶) به بررسی و تحلیل وضعیت درآمدهای مالیاتی استان طی سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ می پردازد. در سال های مورد بررسی درآمدهای مالیاتی استان در حدود ۳۳ نسبت به سال قبل رشد داشته است. سهم مالیات های مستقیم از کل درآمدهای مالیاتی در سال



۱۳۹۷ در حدود ۶۱ درصد می باشد و سهم مالیات های غیرمستقیم از کل درآمدهای مالیاتی در سال ۱۳۹۷ در حدود ۳۹ درصد می باشد.

جدول (۱۶-۲) درآمدهای مالیاتی به تفکیک مستقیم و غیر مستقیم

عنوان	سال ۱۳۹۷				عملکرد	درصد
	مصوب دوازده ماهه ۱۳۹۷	عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۷	سهم از کل درآمدهای مالیاتی	عملکرد نسبت به مصوب	دوازده ماهه ۱۳۹۶	تغییرات عملکرد ۹۷ به ۹۶
	(میلیارد ریال)	(میلیارد ریال)	(درصد)	(درصد)	(میلیارد ریال)	(درصد)
کل درآمدهای مالیاتی	۵۴۹۱	۵۴۱۶	۱۰۰	۹۹	۴۰۷۹	۳۳
مالیاتهای مستقیم	۳۳۹۵	۳۳۰۴	۶۱	۹۷	۲۵۹۸	۲۷
مالیاتهای غیرمستقیم	۲۰۹۶	۲۱۱۲	۳۹	۱۰۱	۱۴۸۱	۴۳

مأخذ: ستاد درآمد و تجهیز منابع استان - خزانه معین استان همدان

در جدول (۱۶-۳) مالیات های مستقیم به تفکیک اجزا نشان داده شده است. در سال ۱۳۹۷ در بخش مالیات های مستقیم بیشترین سهم را بند دوم یا به عبارتی مالیات بردرآمد و زیر مجموعه آن مالیات بر حقوق بخش عمومی تشکیل می دهد و کمترین سهم هم مربوط به بند سوم مالیات بر ثروت و مالیات اتفاقی و مالیات نقل و انتقال سهام می باشد.

جدول (۱۶-۳) عملکرد مالیات مستقیم استان همدان به تفکیک اجزا در سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷

عنوان	واحد شمارش	عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۷	سهم از کل	عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۶	سهم از کل	درصد تغییرات ۹۷ به ۹۶ (درصد)
جمع مالیات های مستقیم	میلیارد ریال	۳۳۰۳	۶۱	۲۵۹۸	۶۴	۲۷
بند اول: مالیات بر شرکت ها	میلیارد ریال	۸۸۰	۱۶	۶۴۵	۱۶	۳۷
مالیات شرکتهای غیردولتی	میلیارد ریال	۸۸۰	۱۶	۶۴۵	۱۶	۳۷
بند دوم: مالیات بر درآمد	میلیارد ریال	۲۰۶۴	۳۸	۱۷۲۵	۴۲	۲۰

۳۰	۱۹	۷۵۵	۱۸	۹۸۳	میلیارد ریال	مالیات حقوق بخش عمومی
۸	۶	۲۴۸	۵	۲۶۹	میلیارد ریال	مالیات حقوق بخش خصوصی
۱۳	۱۶	۶۵۱	۱۴	۷۳۸	میلیارد ریال	مالیات مشاغل
۵	۲	۶۸	۱	۷۱	میلیارد ریال	مالیات مستغلات
۴۵	۰	۲	۰	۳	میلیارد ریال	مالیاتهای متفرقه
۵۷	۶	۲۲۹	۷	۳۶۰	میلیارد ریال	بندسوم: مالیات بر ثروت
۳۱	۱	۵۷	۱	۷۵	میلیارد ریال	مالیات ارث
۲۹۵	۰	۰.۶	۰	۲	میلیارد ریال	مالیات اتفاقی
۹۵	۲	۶۹	۲	۱۳۵	میلیارد ریال	مالیات نقل و انتقال و سرقتی
۱۱۵	۰	۹	۰	۲۰	میلیارد ریال	مالیات نقل و انتقال سهام
۳۷	۲	۶۸	۲	۹۳	میلیارد ریال	مالیات نقل و انتقال املاک
۴۱	۱	۲۵	۱	۳۵	میلیارد ریال	حق تمبر و اوراق بهادار

مأخذ: ستاد درآمد و تجهیز منابع استان-خزانه معین استان همدان

در جدول (۱۶-۴) مالیات‌های غیرمستقیم به تفکیک اجزا برای سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ نشان داده شده است. در بخش مالیات‌های غیرمستقیم که نسبت به سال گذشته از رشد ۴۳ درصدی برخوردار است. بیشترین سهم را از این بخش منابع مالیاتی را مالیات بر ارزش افزوده تشکیل می‌دهد.



جدول (۱۶-۴) عملکرد مالیات غیر مستقیم استان همدان به تفکیک اجزا در سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷

عنوان	عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۷ (میلیارد ریال)	سهم از کل در سال ۱۳۹۷ (درصد)	عملکرد دوازده ماهه ۱۳۹۶ (میلیارد ریال)	سهم از کل در سال ۱۳۹۶ (درصد)	درصد تغییرات ۹۷ به ۹۶ (درصد)
جمع مالیات‌های غیر مستقیم	۲۱۱۲	۱۰۰	۱۴۸۱	۱۰۰	۴۳
بند پنجم: مالیات بر کالاها و خدمات	۲۱۱۲	۱۰۰	۱۴۸۱	۱۰۰	۴۳
دو درصد مالیات سایر کالاها و خدمات	۲۳	۱	۲	۰	۱۳۰۲
عوارض خروج مسافر از مرزهای کشور	۲۳	۱	۸	۱	۱۷۸
مالیات نقل و انتقالات اتومبیل	۱۲۹	۶	۸۳	۶	۵۶
مالیات شماره گذاری خودرو	۱۰۴	۰	۹	۱	-۸۴
درآمد حاصل از یک درصد نرخ مالیات بر ارزش افزوده -موضوع ماده ۳۷	۰	۰	۱۱۶	۸	-۱۰۰
مالیات بر ارزش افزوده	۱۹۳۵	۹۲	۱۲۶۳	۸۵	۵۳

مأخذ: ستاد درآمد و تجهیز منابع استان - خزانه معین استان همدان

۱۶-۴- جمع‌بندی واریه توصیه‌های سیاستی نظام مالیاتی برای استان

مالیات اهمیت ویژه‌ای برای تامین منابع مالی مورد نیاز دولت‌ها دارد و به عنوان یکی از منابع درآمد اصلی دولت‌ها و راهی برای بهبود سطح زندگی مردم در اکثر کشورهای جهان محسوب می‌شود. نظام مالیاتی با توجه به کارکردهای خود نقش بسیار مهمی در توسعه اقتصاد کشور دارد و نبض اقتصاد کشور محسوب می‌شود، زیرا مالیات‌ها از پایدارترین و با ثبات‌ترین منابع درآمدی دولت‌ها هستند و پرداخت مالیات از مهمترین عوامل رشد و توسعه جامعه محسوب شده و موجب رونق اقتصادی، تحقق عدالت اجتماعی، افزایش خدمات، عمران و آبادانی کشور می‌شود. از اینرو ارتقای روز افزون نظام مالیاتی و همگام ساختن آن با دانش روز، نقش انکارناپذیری در توسعه اقتصادی کشور دارد. به این ترتیب دولت‌ها با استفاده از ابزار دریافت انواع مالیات‌ها از افراد حقیقی و حقوقی کشور، درآمد لازم برای امنیت، بهداشت، آموزش، ایجاد زیرساخت و بستر

فعالیت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری و... کشور را تأمین می‌کنند. همچنین برقراری نظام مطلوب و بهینه مالیاتی، موجب توزیع عادلانه‌تر درآمد و ثروت در بین افراد کشور می‌شود.

بر این اساس، برنامه‌ریزی برای وصول کامل مالیات و جایگزین کردن درآمدهای مالیاتی به جای درآمدهای نفتی که در بیشتر موارد ناپایدار است از اساسی‌ترین محورهای برنامه‌ریزی برای توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور است. با توجه به نقش مهم درآمدهای مالیاتی در توسعه و پیشبرد اهداف دولت، نظام مالیاتی کشور می‌بایست با اجرای قوانین مطلوب مالیاتی و رفع موانع، مشکلات پیشرو را با اتخاذ تدابیر مناسب برطرف سازد. در ادامه به منظور دستیابی به اهداف مورد نظر، توصیه‌های سیاستی به شرح زیر ارائه می‌گردد:

۱- ساماندهی معافیت‌های مالیاتی به ویژه از طریق کاهش معافیت‌های مالیاتی مربوط به مناطق خاص (مناطق آزاد تجاری-صنعتی و کمتر توسعه‌یافته)، کاهش معافیت‌های غیرضروری بخش کشاورزی و کاهش معافیت‌های مالیات بر واردات به ویژه در خصوص معافیت‌های منطقه‌ای و تخفیفات سود بازرگانی برخی بنادر و گمرکات و همچنین کاهش معافیت‌های گسترده و عام مربوط به بخش‌های تولیدی، معدنی و گردشگری.

۲- ارتقاء تمکین مالیاتی از طریق بهبود فرهنگ مالیاتی به واسطه ایجاد شفافیت در هزینه‌کرد درآمدهای مالیاتی، ارائه خدمات و اطلاع‌رسانی مطلوب به مودیان مالیاتی و همچنین اجرای دقیق احکام مربوط به ضمانت اجرای وصول مالیات‌ها به ویژه ماده ۲۷۴ الحاقی به قانون مالیات‌های مستقیم (موضوع تبیین مصادیق جرم مالیاتی و جرایم کیفری مربوطه).

۳- وضع پایه‌های جدید مالیاتی همچون "مالیات بر مجموع درآمد"، "مالیات بر عایدی سرمایه یا بر اولویت مالیات بر عایدی املاک" و "مالیات بر سود سپرده بانکی".

۴- اصلاح نظام مالیات بر ارزش افزوده از طریق پیگیری تصویب لایحه اصلاح قانون مالیات بر ارزش افزوده (با توجه به اصلاحات صورت پذیرفته در قالب آن همچون کاهش جرایم مالیاتی، ساماندهی معافیت‌های مالیات بر ارزش افزوده و اصلاح فرآیند مالیات ستانی از پیمانکاران طرف قرارداد با دولت)، پیگیری تصویب لایحه



صندوق مکانیزه فروش (با توجه به تاثیر بسیار مطلوب بهره گیری از این سامانه های فروش بر رفع چالش های نظام مالیات بر ارزش افزوده) و نیز افزایش نرخ مالیات بر ارزش افزوده به صورت تدریجی از ۶ به ۱۰ درصد

۵- بهبود شاخص سهولت پرداخت مالیات از طریق اتخاذ تمهیداتی شامل: "اجرای کامل طرح جامع مالیاتی به ویژه اجرای کامل پروژه سیستم یکپارچه اطلاعات مالیاتی با هدف فراهم شدن امکان مکانیزاسیون تمامی فرآیندهای مالیاتی،" دریافت الکترونیکی تمامی اظهارنامه های مالیاتی"، "تسهیل مراحل ثبت نام مودی و تشکیل پرونده مالیاتی" و "الکترونیکی شدن پرداخت مالیات از طریق تکمیل امضای الکترونیک در خصوص کلیه مودیان".

۶- جهت بالا بردن فرهنگ مالیاتی، پیشنهاد می شود نشریات تخصصی در زمینه مالیات و فرهنگ مالیاتی به صورت منظم در کشور و استان منتشر شوند و رسانه های جمعی مانند صدا و سیما برنامه های خاص، عمومی و جذاب را برای مخاطبین خود تولید و پخش نمایند.

فصل هفدهم

بازار کار

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019

Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Province



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر نرخ تورم و شاخص های قیمتی

طی سال ۱۳۹۷، جهش افزایشی سطح عمومی قیمتها و وقوع مسئله گرانی در کشور و به تبع آن در استان همدان، اقتصاد را در اکثر بخش ها به ویژه در سمت بنگاه ها و خانوارها دچار مشکل کرد. به طوری سرنوشت تورم در سال ۱۳۹۷، تحت تاثیر تصمیمات سیاستگذاران و اتخاذ استراتژی مشخص در بازار ارز و نرخ سود بانکی رقم خورد. در واقع عدم کنترل نوسانات ارز توسط سیاست گذاران به ویژه در نیمه اول سال ۱۳۹۷ و همزمانی آن با ادامه کاهش نرخ سود که از شهریور ۱۳۹۶ آغاز شده بود که در این راستا بانک ها طی سال ۱۳۹۷ نیز مکلف به کاهش نرخ سود سپرده شدند و به تبع اعمال اصلاحات در شبکه بانکی منجر به فشار بر تورم و افزایش روز افزون آن شد. در سالی که گذشت افزایش قیمت تولید کننده به دلیل افزایش قیمت نرخ ارز، کسری بودجه دولت در سال مورد بررسی، روند افزایشی نقدینگی در کشور و استان، اعمال و تشدید تحریم های اقتصادی و مالی و بروز مشکلات حاد در روابط تجاری و اقتصادی کشور و استان همگی دلالت بر رشد شتابان تورم در سطح کشور و نیز استان داشت و در پی نوسانات ارزی و اثر مخرب آن بر تورم باعث کاهش ذخایر ارزی شد. طبق بررسی از وضعیت شاخص قیمت و نرخ تورم استان همدان مشخص شد که این استان نسبتاً جزء استان های دارای بالاترین نرخ تورم در سالهای مورد بررسی بوده است که این موضوع نشان دهنده بالا بودن هزینه های سبد مصرفی خانوار در استان است. با این وجود، عواملی همچون عدم تعادل بین عرضه و تقاضا، افزایش هزینه تولید، بازدهی پایین تولید و بهره وری، افزایش نرخ ارز، رشد نقدینگی، افزایش قیمت کالاهای وارداتی، تحریم های حاکم بر اقتصاد و نوسانات بهای نفت، پایین بودن سهم سرمایه گذاری خصوصی، ناچیز بودن سرمایه گذاری خارجی، پایین بودن سهم صادرات، کاهش نرخ پس انداز، بی ثباتی قیمت ها و به ویژه نوسانات بازار طلا و سکه، وجود انتظارات تورمی در کشور و استان با سرایت آثار منفی اجرای سیاست های پولی و مالی مغایر با شرایط جاری اقتصاد ایران در استان های کشور که استان همدان نیز از این قاعده مستثنی نبوده، موجب افزایش نسبی تورم در سال ۱۳۹۷ نسبت به سال ۱۳۹۶ شد. در این زمینه نظارت شدید بر قیمت ها در استان با توجه به اجرای سیاست های پولی برای کاهش و مهار تورم می بایست برای کاهش تبعات منفی سیاست های پولی جاری کشور هم از جنبه روانی و هم به لحاظ ساختاری مورد توجه سیاستگذاران و برنامه ریزان کشور و



استان قرار گیرد. برای برون رفت از شرایط تورمی ایجاد شده در سال ۱۳۹۷ در استان و کشور می توان با هماهنگی سازی سیاستهای پولی، ارزی و مالی که به نوعی در تعدیل تورم و ثبات شرایط در استان و تنظیم بازار کالاها و خدمات استان و نظارت دقیق بر قیمت ها تاثیر معناداری دارد، این معضل اقتصادی را در سطح کشور و استان مرتفع نمود.

واژگان کلیدی: همدان، شاخص قیمت مصرف کننده، نرخ تورم، گروه کالایی
۱۲ گانه

مقدمه

شرایط اقتصادی، اجتماعی، صنعتی و فرهنگی امروز کشور به گونه ای است که حل مشکلات و تنگناها، الگوها و راه حل‌های جدید و متفاوتی را می‌طلبد. ترکیب جمعیت جوان کشور، مشکل اشتغال جوانان تحصیل کرده، ضرورت ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و نیز روند کاهش درآمدهای نفتی از عوامل عمده‌ای هستند که باعث شده سیاستگذاران و تصمیم‌سازان کلان کشور به منبع درآمد دیگری به غیر از نفت بیاندیشند که آن منبع، جز فکرهای نو و به کارگیری استعداد و توانایی جوانان کشور چیز دیگری نمی‌تواند باشد. توجه هر چه بیشتر به موضوع اشتغال در جامعه می‌تواند منجر به افزایش سطح رفاه عمومی و توسعه همه‌جانبه در جامعه گردد.

از طرفی دیگر باید گفت که یکی از اصلی‌ترین شاخص‌های اقتصاد، تولید و به تبع آن اشتغال بوده که افزایش تولید در نگاه اول به معنای رونق اقتصاد و در ادامه کاهش وابستگی و واردات، افزایش قدرت خرید مردم، افزایش سرمایه‌گذاری داخلی و ارتقای فعالیت بخش خصوصی و افزایش قدرت اقتصادی جامعه و... را به دنبال دارد. تولید ملی مستمر و با ثبات و مبتنی بر توان و توانمندیهای داخلی، کسب و کار داخلی را رونق می‌بخشد و نیروی انسانی متخصص را در چرخه اقتصادی بکار می‌گیرد. به تعبیری دیگر تولید و اشتغال ملی در تعاملی تنگاتنگ و دو سویه، علت و معلول همدیگر هستند. بطوری‌که افزایش تولید به نوعی به معنای افزایش اشتغال است و بالعکس. ثبات و پایداری در حوزه تولید داخل، اشتغال مستمر را نوید می‌دهد که به تبع آن از حجم واردات کاسته و به میزان صادرات می‌افزاید، این همان دورنمای سند چشم‌انداز بیست‌ساله و هدف نهایی اقتصاد مقاومتی است.

با توجه به نقش و اهمیت نیروی کار در اقتصاد، در این فصل با استفاده از مهم‌ترین شاخص‌های موجود، بازار کار استان ارزیابی می‌شود و در انتها با توجه به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های موجود در استان همدان توصیه‌های سیاستی و راهکارهای موثر به منظور استفاده بهینه از نیروی کار موجود و رفع مشکل بیکاری در استان ارائه می‌گردد.

واژگان کلیدی: نیروی کار، اشتغال، بیکاری، مشارکت اقتصادی، تولید، رشد اقتصادی



۱۷-۱- سیاست‌های ایجاد اشتغال استان همدان در سال ۱۳۹۷

با توجه به مشکلات ساختاری اقتصاد کشور، بیکاری پدیده پیچیده‌ای است که به منظور کاهش آن بایستی سیاست‌های متنوعی در حوزه‌های مختلف اتخاذ گردد، البته خوشبختانه در سالیان اخیر به منظور کاهش نرخ بیکاری و اشتغال‌زایی سیاست‌هایی نظیر بهبود محیط کسب و کار، حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال از طریق اعطای تسهیلات بانکی، انضباط پولی و مالی و پرداخت بدهی‌های دولت به نظام بانکی و بخش خصوصی، پایدارسازی کسب و کارهای خرد، کوچک و متوسط اقتصادی، حمایت و گسترش کسب و کارهای مجازی، توسعه مشاغل خانگی و خوداشتغالی بخشی و آموزش و توانمندسازی نیروی کار در قالب بسته‌های اشتغال اتخاذ شده است.

در استان همدان نیز متناسب با سیاست‌های راهبردی کشور به منظور کاهش نرخ بیکاری و افزایش اشتغال اقداماتی داشته که در نتیجه آن در ۱۳۹۷ استان همدان بعد از استان سمنان دومین استان کشور در کاهش نرخ بیکاری شناخته شده است. از جمله مهمترین سیاست‌های استان در کاهش نرخ بیکاری در سال ۱۳۹۷ می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

- تقویت مدیریت و سیاستگذاری بازار کار
- بهبود نظام اطلاعات بازار کار
- حمایت مالی از طرح‌های اقتصادی بخش خصوصی و تعاونی
- پایدارسازی کسب و کارهای خرد، کوچک و متوسط
- حمایت‌های فنی از بنگاه‌های اقتصادی بخش خصوصی و تعاونی
- توانمندسازی و رقابت‌پذیری بنگاه‌های اقتصادی
- تقویت تحقیق و توسعه
- بهبود فرایندها و حذف موانع ایجاد بنگاه
- کاهش هزینه‌های سربار تولید
- توسعه مشاغل خانگی خود اشتغالی به ویژه در حوزه صنایع دستی و کسب و کارهای خرد
- افزایش انعطاف در بازار کار
- حمایت از اشتغال مناطق محروم و اقشار خاص

- ساماندهی آموزش‌های مهارتی
- توسعه اشتغال بخش تعاون
- جهت‌گیری‌های استان همدان در سال ۱۳۹۷:
- تقویت جایگاه اشتغال و کارآفرینی در تشکیلات دستگاه‌های اجرایی
- برگزاری مستمر جلسات کارگروه استانی و شهرستانی
- طراحی و استقرار نظام آمار و اطلاعات بازار کار در استان
- ساماندهی کاریابی‌های داخلی و خارجی
- ایجاد صندوق مردمی تامین اعتبارات کسب و کارهای کوچک و حمایت از کارآفرینان نوپا
- نظارت بر اعطای تسهیلات و اجرای طرح‌های اقتصادی
- تقویت و توسعه صندوق‌های ضمانت سرمایه‌گذاری صنایع کوچک و تعاون
- شناسایی مشاغل جدید و معرفی و توسعه بازار کار برای آنها
- توسعه مراکز مشاوره کسب و کار و کلینیک‌های اشتغال
- پیگیری اعمال تخفیفات بیمه‌ای، مالیاتی و جریمه‌های معوق بانکی به منظور کاهش هزینه‌های سربار تولید
- بازننگری و اصلاح ترتیبات نهادی ناظر بر بازار کار
- باز توزیع امکانات و فرصت‌های آموزشی با رویکرد آمایشی و اولویت مناطق کمتر برخوردار
- اصلاح نظام آموزش مهارتی و اجرای طرح آموزش در محیط کار واقعی
- تدوین برنامه اشتغال بخش گردشگری به تفکیک سیاحتی-زیارتی، درمانی، علمی و آموزشی و ورزشی
- تدوین اشتغال بخش ICT و شرکت‌های دانش‌بنیان
- ترویج و توسعه آموزش‌های کارآفرینی مبتنی بر مهارت‌های خاص
- تهیه و طرح اشتغال در زمینه انرژی‌های تجدیدپذیر و توسعه مشاغل سبز
- توسعه تعاونی‌های فراگیر و ایجاد تعاونی‌های نوع جدید



۱۷-۲- بررسی وضعیت تحولات بازار کار استان

بیکاری علاوه بر اتلاف منابع انسانی، مسایل و مشکلات متعدد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی را به همراه دارد. از اینرو اشتغال و بازار کار در فرایند برنامه‌ریزی و توسعه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از اینرو توجه و اهتمام ویژه به این مبحث و شناسایی دلایل عمده بیکاری ضروری است. در ادامه این بخش به بررسی تحولات عمده بازار کار استان همدان در سال ۱۳۹۷ و سپس بیان دلایل عمده وجود بیکاری در استان پرداخته می‌شود.

بر اساس مستندات دریافتی از اداره تعاون، کار و رفاه اجتماعی استان همدان در این سال تعداد ۱۴۸ طرح به مبلغ ۹۴۰ میلیارد ریال تسهیلات از محل اشتغال فراگیر با اشتغال ایجاد و تثبیت اشتغال ۱۴۳۲ نفر و تعداد ۱۴۵۶ طرح به مبلغ ۲۳۱۹ میلیارد ریال با ایجاد ۲۱۲۰ فرصت اشتغال از محل اشتغال روستایی در استان پرداخت شده است.

همچنین با عنایت به اینکه در راستای توسعه اشتغال و کارآفرینی توسعه مشاغل خانگی به عنوان یک نیاز اساسی مطرح می‌شود و نقش مهمی در احیای برخی هنرها و صنایع دستی خانگی فراموش شده و تثبیت جایگاه بانوان به عنوان نیمی از جمعیت فعال جامعه در اقتصاد خانواده و توسعه تولید داخلی دارد، لذا در سال ۱۳۹۷ رونق و توسعه مشاغل خانگی یکی از اهداف و سیاست‌های اشتغال‌زایی استان همدان در سال ۱۳۹۷ بوده که در این حوزه نیز تعداد ۱۵۰۱ طرح به مبلغ ۱۱۸.۴ میلیارد ریال پرداخت شده است.

با توجه به اینکه تعهد پیش‌بینی شده در سال ۱۳۹۷ برای کارورزی فارغ التحصیلان دانشگاهی به منظور آشنایی هرچه بیشتر فارغ التحصیلان با محیط کار واقعی برای استان همدان ۳۶۰ نفر در نظر گرفته شده بود، در مجموع تعداد ۳۶۶ نفر جهت طی نمودن دوره کارورزی به بنگاه‌های اقتصادی سطح استان معرفی گردیدند که از این تعداد ۹۵ نفر پس از سپری نمودن دوره کارورزی در همان بنگاه مشغول به کار شدند.

از دیگر تحولات عمده بازار کار استان همدان در این سال در نظر گرفتن تسهیلات بلاعوض در راستای توسعه و رونق رسته‌های پراشتغال و مزیت‌دار در هر منطقه (به عنوان مثال در شهرستان ملایر کشت زعفران، گیاهان دارویی، مبل و منبت که با توجه به بحران آب دارای مزیتی عمده به شمار می‌رود) از جمله اقدامات موثر و مهم در زمینه اشتغال‌آفرینی در استان است.

به منظور شناسایی ریشه‌های بیکاری باید به صورت همه جانبه تمامی متغیرهای اثر گذار را مورد بررسی قرار داد. به طور خلاصه می‌توان از علل و عوامل افزایش بیکاری به موارد زیر اشاره کرد:

- افزایش جمعیت فعال در سنین ۲۹-۲۴ سالگی که موجب مازاد عرضه قابل توجهی در بازار کار شده است.
- افزایش ظرفیت مراکز آموزش عالی و پذیرش دانشجو بدون برنامه‌ریزی که موجب افزایش نیروی کار تحصیلکرده شده است.
- ناکافی بودن و عدم توسعه صنایع استان و همچنین وجود ظرفیت‌های خالی تولید که موجب افزایش هزینه‌های سربار و قیمت تمام شده محصول می‌گردد.
- مکانیزه شدن و جایگزینی سرمایه به جای نیروی کار
- سرمایه‌گذاری ناکافی در بخش‌های صنایع تولیدی کاربر
- عدم استفاده از نیروهای متخصص و به‌کارگیری تولید با شیوه‌های سنتی
- عدم توجه به بخش خصوصی و نقش کمرنگ آن در ایجاد اشتغال
- مشکلات عدیده در مسیر تولیدکنندگان و کارآفرینان اقتصادی که زمینه دلسردی آنها را فراهم نموده و به یکی از معضلات اصلی در بکارگیری نیروی انسانی و سرمایه‌های تولیدی تبدیل شده است.
- در حقیقت تحریم‌ها و محدودیت‌های تجاری و بازرگانی گذشته که موجب افزایش ریسک تجاری کشور و فقدان برخورداری تولیدات داخلی از فناوری‌های مدرن و بروز شده بود که این موضوع موجب تعطیلی یا نیمه فعال شدن برخی کارخانجات و واحدهای تولیدی استان شده است.
- فقدان وجود برنامه‌های بلندمدت و استراتژیک و نبود چشم‌انداز مطلوب و مناسب برای بازار کار
- فقدان توسعه و تجهیز بازار سرمایه و نقش ناچیز آن در تأمین مالی طرح‌های اقتصادی



۱۷-۳- بررسی و تحلیل وضعیت شاخص‌ها و متغیرهای مرتبط با نیروی کار:

تامین اشتغال برای نیروی انسانی مهمترین و اساسی‌ترین هدف برنامه ریزی اقتصادی - اجتماعی هر کشوری را تشکیل می‌دهد. توسعه زمانی تحقق می‌یابد که از تمام عوامل و امکانات و منابع تولید کشور استفاده به عمل آید.

۱۷-۳-۱- نرخ مشارکت اقتصادی:

در خصوص نرخ مشارکت اقتصادی باید گفت که نرخ مشارکت اقتصادی یا همان نرخ فعالیت، عبارت است از نسبت جمعیت فعال (شاغل و بیکار) به جمعیت در سن کار. در واقع جمعیت فعال از جمع شاغلین و بیکاران (افراد جوینای کار) به دست می‌آید به اعتقاد کارشناسان، افزایش نرخ مشارکت در بلندمدت را می‌توان فرصتی برای تقویت توسعه اقتصادی کشور برشمرد. به اعتقاد کارشناسان، افزایش نرخ مشارکت در بلندمدت را می‌توان فرصتی برای تقویت توسعه اقتصادی کشور برشمرد. خوشبختانه باید گفت که به دلیل ظرفیت‌های تاریخی، زیرساخت‌ها و نیز اقدامات صورت گرفته، استان همدان وضعیت بسیار خوبی در ایجاد اشتغال دارد. بررسی نتایج طرح آمارگیری از نیروی کار در سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد، با وجود نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر - ۴۰.۵ درصدی کل کشور، این نرخ در استان همدان ۴۱.۹ درصد بوده است. همچنین باید گفت که نرخ مشارکت اقتصادی سال در استان همدان در همه شاخص‌ها چون زنان (۱۶.۴)، مردان (۶۷.۶)، نقاط شهری (۳۹.۹) و نقاط روستایی (۴۵.۴) از شاخص مشابه کشوری بالاتر می‌باشد.

افزایش نرخ مشارکت می‌تواند پشتوانه مهمی برای رشد و توسعه اقتصادی کشور باشد. در این میان عوامل مختلفی بر نرخ مشارکت اقتصادی در استان همدان تأثیر دارند که از جمله این عوامل باید به افزایش سطح تحصیلات و دانش افراد، نوع نگاه جامعه به زنان و مقوله کار و فعالیت اقتصادی و نیز مهیا شدن بسترهای لازم و نیز فرصت‌های بیشتر در بازار کار برای حضور هرچه بیشتر زنان در چرخه اقتصادی استان اشاره نمود.

جدول ۱- نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر
استان همدان و کشور در طی دوره زمانی ۹۷-۱۳۹۶

تغییرات	۱۳۹۷	۱۳۹۶	واحد شمارش	عنوان
۱	۴۱.۹	۴۰.۹	درصد	استان همدان
۰.۴	۴۰.۵	۴۰.۱	درصد	کشور
---	۱.۴	۰.۸	درصد	اختلاف استان و کشور

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۲- نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر
استان همدان و کشور در سال ۱۳۹۷

عنوان شاخص یا نماگر	واحد	کشور	استان همدان
نرخ مشارکت اقتصادی	درصد	۴۰.۵	۴۱.۹
نرخ مشارکت اقتصادی مردان	درصد	۶۴.۸	۶۷.۶
نرخ مشارکت اقتصادی زنان	درصد	۱۶.۱	۱۶.۴
نرخ مشارکت اقتصادی مناطق شهری	درصد	۳۹.۸	۳۹.۹
نرخ مشارکت اقتصادی مناطق روستایی	درصد	۴۲.۶	۴۵.۴

مأخذ: مرکز آمار ایران

۱۷-۳-۲- نرخ بیکاری

گفتنی است، بیکاری از مهم‌ترین چالش‌های اقتصادی کشور است که اگر درمان نشود ابعاد اجتماعی و سیاسی وسیعی پیدا خواهد کرد. بنابراین، لازم است همواره افزایش اشتغال و کاهش بیکاری به عنوان یکی از اصلی‌ترین اهداف برنامه‌های اقتصادی مدنظر سیاستگذاران باشد.

همچنین بررسی نرخ بیکاری نشان می‌دهد، در سال ۱۳۹۷ استان همدان بعد از استان سمنان دومین استان در کاهش نرخ بیکاری بوده است به طوریکه این شاخص در استان همدان ۸.۳ درصد بوده که نسبت به سال گذشته که نرخ بیکاری استان ۱۰.۶ بوده است ۲.۳ درصد



کاهش یافته است این در حالی است که نرخ بیکاری در کل کشور در سال ۱۳۹۷ معادل ۱۲ و در سال ۱۳۹۶ نیز ۱۱.۹ درصد بوده است.

جدول ۳- نرخ بیکاری استان همدان و کشور در طی دوره زمانی ۹۷-۱۳۹۶

نرخ بیکاری				عنوان
تغییرات	۱۳۹۷	۱۳۹۶	واحد شمارش	
-۲.۳	۸.۳	۱۰.۶	درصد	استان همدان
۰.۱	۱۲	۱۱.۹	درصد	کشور
---	-۳.۷	-۱.۳	درصد	اختلاف استان و کشور

مأخذ: مرکز آمار ایران

در سال ۱۳۹۷ نرخ بیکاری ۱۰ ساله و بیشتر در استان همدان در بین زنان (۷.۵ درصد) و مردان (۸.۵ درصد) و در نقاط شهری (۹.۳ درصد) و نقاط روستایی (۶.۸ درصد) می باشد. آنچه مشخص است این است که دولت در برنامه ششم توسعه، مکلف شده است نرخ بیکاری را تا چشم انداز ۱۴۰۰ به ۸.۶ درصد کاهش دهد. در حال حاضر دولت با اجرای طرح اشتغال روستایی و عشایری و طرح ساماندهی فارغ التحصیلان بیکار به عنوان دو هدفگذاری مهم در حوزه اشتغال، به سمت مقابله با بیکاری گام برداشته است.

بر اساس مستندات دریافتی از اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی باید گفت که استان همدان در سال ۱۳۹۷ به منظور تحقق این هدف بزرگ در این سال تعداد ۱۴۸ طرح به مبلغ ۹۴۰ میلیارد ریال تسهیلات از محل اشتغال فراگیر با اشتغال ایجاد و تثبیت اشتغال ۱۴۳۲ نفر و تعداد ۱۴۵۶ طرح به مبلغ ۲۳۱۹ میلیارد ریال با ایجاد ۲۱۲۰ فرصت اشتغال از محل اشتغال روستایی در استان پرداخت شده است.

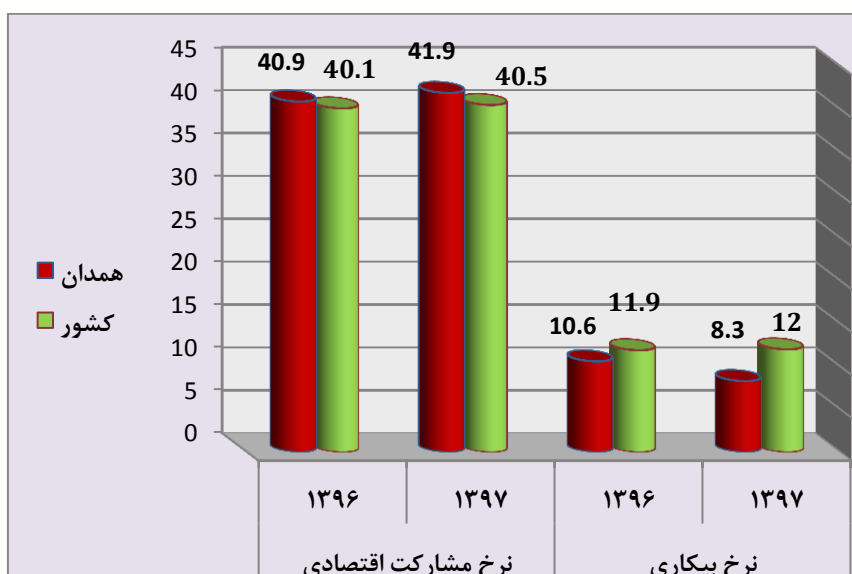
همچنین با عنایت به اینکه در راستای توسعه اشتغال و کارآفرینی توسعه مشاغل خانگی به عنوان یک نیاز اساسی مطرح می شود و نقش مهمی در احیای برخی هنرها و صنایع دستی خانگی فراموش شده و تثبیت جایگاه بانوان به عنوان نیمی از جمعیت فعال جامعه در اقتصاد خانواده و توسعه تولید داخلی دارد، لذا در سال ۱۳۹۷ رونق و توسعه مشاغل خانگی یکی از اهداف و سیاست های اشتغال زایی استان همدان در سال ۱۳۹۷ بوده که در این حوزه نیز تعداد ۱۵۰۱ طرح به مبلغ ۱۱۸.۴ میلیارد ریال پرداخت شده است که این اقدامات

تأثیر بسزایی در کاهش نرخ بیکاری استان همدان به ویژه در حوزه زنان و بخش روستایی نسبت به میانگین کشوری شده است.

جدول ۴- نرخ بیکاری استان همدان و کشور در سال ۱۳۹۷

عنوان شاخص یا نماگر	واحد شمارش	کشور	استان همدان
نرخ بیکاری	درصد	۱۲	۸.۳
نرخ بیکاری مردان	درصد	۱۸.۹	۷.۵
نرخ بیکاری زنان	درصد	۱۰.۴	۸.۵
نرخ بیکاری مناطق شهری	درصد	۱۳.۵	۹.۳
نرخ بیکاری مناطق روستایی	درصد	۷.۵	۶.۸

مأخذ: مرکز آمار ایران



نمودار - مقایسه نرخ بیکاری و مشارکت اقتصادی استان همدان و کشور در سال های ۹۷-۱۳۹۶ (درصد)



۱۷-۳-۳-نسبت اشتغال:

نسبت اشتغال به جمعیت به این صورت تعریف می‌شود: "نسبت افراد شاغلی که در سن کار هستند." این میزان، اطلاعاتی راجع به توانمندی اقتصاد در ایجاد شغل را نشان می‌دهد. در بسیاری از کشورها اهمیت این ارقام به میزان نرخ بیکاری است. با وجود اینکه میزان بالای این آمار به نظر خوب می‌رسد، اما این شاخص به تنهایی نشان دهنده مشکلات بازار کار، مانند درآمد پایین، نیمه بیکاری، شرایط بد کاری، و یا وجود اقتصاد غیررسمی می‌باشد. هر اقتصادی در جهان که از شرایط بازار کار اطلاعات جمع آوری می‌کند، باید اطلاعاتی راجع به نسبت اشتغال به جمعیت را داشته باشد.

در حقیقت این شاخص تاحد زیادی به عنوان پایه‌ای برای مقایسه بازار کار در بین برخی کشورها معمول شده است.

بر اساس آخرین آمار در دسترس در سال ۱۳۹۷ نسبت اشتغال جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر در استان همدان ۳۸.۴ درصد بوده که نسبت به سال گذشته که این نسبت ۳۶.۶ درصد بوده ۱.۸ درصد افزایش داشته است. این در حالی است که در سال ۱۳۹۷ نسبت اشتغال در کشور ۳۵.۶ درصد بوده است. آمارها حاکی از آن هستند که نسبت اشتغال در استان همدان وضعیت بهتری نسبت به کشور دارد و این بدان معناست که توانایی این استان برای ایجاد اشتغال و به دنبال آن توسعه اقتصادی بیشتر است.

جدول ۵- نسبت اشتغال استان همدان و کشور در طی دوره زمانی ۹۷-۱۳۹۶

عنوان	۱۳۹۶	۱۳۹۷	تغییرات
استان همدان	۳۶.۶	۳۸.۴	۱.۸
کشور	۳۵.۳	۳۵.۶	۰.۳
اختلاف استان و کشور	-۱.۳	-۲.۸	---

مأخذ: مرکز آمار ایران

۱۷-۳-۴-توزیع شاغلان در بخش های اقتصادی:

جدول زیر حاوی اطلاعات مربوط به توزیع شاغلان در بخش های مختلف اقتصادی می‌باشد، مقایسه آمارهای مربوط به استان همدان و کشور نشان می‌دهد که سهم اشتغال استان همدان در بخش کشاورزی نسبت به سهم اشتغال کشور در این بخش بالاتر است و این موضوع نشان‌دهنده آن است که یکی از پایه‌های اساسی اقتصاد استان بخش کشاورزی

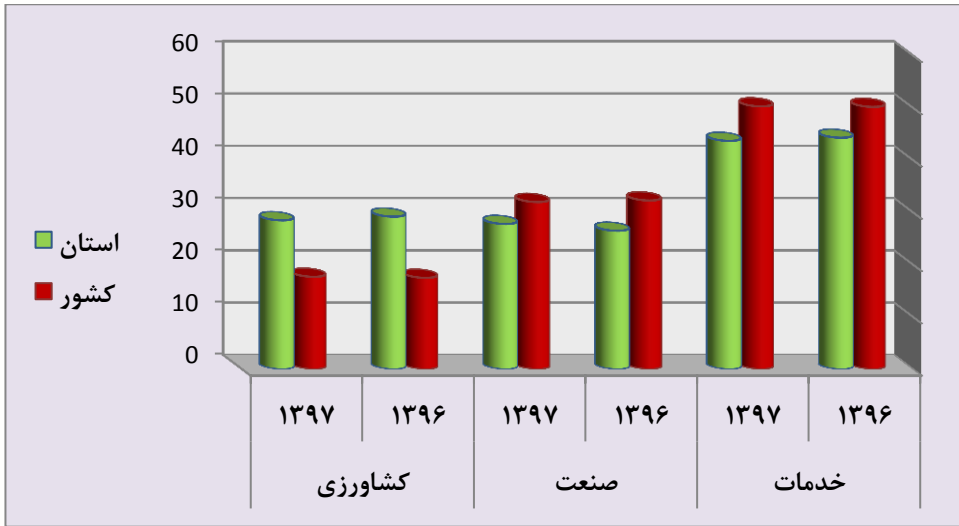
است که با توجه به پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های موجود در این بخش با برنامه‌ریزی و حمایت از شاغلان این بخش می‌توان به توسعه اقتصادی و افزایش اشتغال بخش کشاورزی استان کمک نمود. در سال ۱۳۹۷ سهم اشتغال استان همدان در بخش کشاورزی ۲۸.۵ درصد بوده که نسبت به سال گذشته (۲۹.۲) حدود ۲ درصد کاهش داشته است و سهم بخش کشاورزی کشور در سال ۱۳۹۷ معادل ۱۷.۷ درصد است. در بخش صنعت نیز سهم شاغلان استان همدان ۲۷.۸ بوده که نسبت به سال گذشته (۲۶.۵) حدود ۵ درصد افزایش داشته و این نسبت در کشور در سال ۱۳۹۷ معادل ۳۲ درصد بوده است.

نگاهی به آمار بخش خدمات نیز نشان می‌دهد که بالاترین سهم اشتغال را هم در استان (۴۳.۷) و هم در کشور (۵۰.۳) این بخش به خود اختصاص داده که در این خصوص باید گفت برغم اینکه بالا بودن سهم اشتغال در این بخش در ایجاد ارزش افزوده موثر است اما سهم مشارکت تولیدی به نسبت پایین است. از اینرو ضروری است با برنامه‌ریزی‌های کارشناسانه‌تر و سرمایه‌گذاری‌های هدایت شده تلاش گردد تا سهم بالای اشتغال و رونق موجود در بخش خدمات جای خود را با بخش تولید عوض کند تا بدین طریق نرخ رشد اقتصادی نه از لحاظ خدماتی بلکه از جنبه تولیدی افزایش یابد.

جدول ۶- سهم اشتغال در بخش‌های عمده فعالیت‌های اقتصادی در استان همدان و کشور در طی دوره زمانی ۱۳۹۶-۹۷

عنوان	کشاورزی		صنعت		خدمات	
	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۷	۱۳۹۶
استان	۲۸.۵	۲۹.۲	۲۷.۸	۲۶.۵	۴۳.۷	۴۴.۳
کشور	۱۷.۷	۱۷.۵	۳۲	۳۲.۳	۵۰.۳	۵۰.۲
اختلاف استان و کشور	۱۰.۸	۱۱.۷	-۴.۲	-۵.۸	-۶.۶	-۵.۹

ماخذ: مرکز آمار ایران



نمودار مقایسه‌ای نسبت اشتغال در بخش‌های اقتصادی در استان همدان و کشور در سال-
های ۹۷-۱۳۹۶

۱۷-۳-۵- سهم اشتغال ناقص

بر اساس تعریف مرکز آمار ایران، افراد دارای اشتغال ناقص شامل تمام شاغلانی است که در هفته مرجع (هفته‌ای که مأمور آمارگیری به فرد مراجعه می‌کند) حاضر در سر کار یا غایب موقت از محل کار بوده و به دلایل اقتصادی نظیر رکود، پیدا نکردن کار با ساعات کار بیشتر، قرار داشتن در فصل غیر کاری و ... کمتر از ۴۴ ساعات در هفته کار کرده و خواهان و آماده کار برای انجام کار در هفته مرجع بوده‌اند. نرخ این شاخص از نسبت جمعیت دارای اشتغال ناقص زمانی به جمعیت فعال (شاغل و بیکار) ضرب در ۱۰۰ محاسبه می‌گردد.

همچنین در خصوص جمعیت دارای اشتغال ناقص زمانی باید گفت که این گروه از شاغلان کسانی هستند کارشان تمام وقت نیست، خودشان تمایل به افزایش ساعت کاری دارند اما کارفرما راضی نیست. البته شاغلانی که مهارت و تخصص آنها در راستای شغلشان نیست، شاغلانی که آمادگی فعالیت در شغل با درآمد بالاتر را دارند اما پیشنهاد مناسب ندارند نیز در این گروه قرار می‌گیرند.

برخی کارشناسان دلیل میزان بالای اشتغال ناقص را سوءاستفاده برخی کارفرمایان می‌داند که جای استفاده از چند نیروی ثابت به استفاده از تعداد بیشتری از افراد اما به صورت نیمه وقت تمایل دارند. اشتغال ناقص باعث تضییع حقوق نیروی کار می‌شود و مشکلات آنها را تشدید می‌کند.

بر اساس آمارهای ارائه شده توسط مرکز آمار ایران باید گفت که سهم جمعیت دارای اشتغال ناقص در سال ۱۳۹۷، در کشور معادل ۱۰.۸ و در استان همدان معادل ۸.۲ درصد می‌باشد.

۱۷-۴- جمع‌بندی و ارایه توصیه‌های سیاستی:

۱۷-۴-۱- جمع‌بندی:

بازار کار در بین بازارهای پنج‌گانه اقتصاد (بازار سرمایه، بازار پول، بازار تأمین اطمینان، بازار کالاها و خدمات و بازار کار)، در تنظیم روابط عرضه و تقاضای نیروی کار و تعادل در متغیرهای کلان اقتصادی از جمله اشتغال جایگاه ویژه و نقش محوری و تعیین‌کننده دارد و به دلیل وجود عامل انسانی در عرضه و تقاضای این بازار، آن را از دیگر بازارهای اقتصاد متمایز می‌سازد. پیامدها و آثار فراوان اقتصادی-اجتماعی تعادل در بازار کار به نحوی است که مورد توجه ویژه سیاستمداران و سیاستگذاران قرار دارد. در این راستا موضوع اشتغال و رفع معضل بیکاری در سال‌های اخیر از مهمترین دغدغه‌های مسئولین کشوری و به فراخور آن استانی می‌باشد. با نگاهی به آمارهای مربوط به شاخص نرخ مشارکت اقتصادی در می‌یابیم که در کل کشور و استان همدان بخش خدمات نزدیک به نیمی از اشتغال را به خود اختصاص داده است و طیف وسیعی از مشاغل را شامل می‌شود بدان معنا که اکثر جوانان در کارهای خدماتی مشغول به انجام کار هستند که هرچند منجر به افزایش نرخ رشد اقتصادی می‌گردد. اما متأسفانه مشارکت تولیدی در کشور و استان به نسبت ظرفیت‌ها و توانمندی‌های بالقوه موجود بسیار پایین است. البته در استان همدان به دلیل سیاست‌ها و پیگیری‌های انجام شده در حوزه حمایت از کارآفرینی و کسب و کارهای خرد از طریق رسمیت بخشیدن و تسهیل صدور مجوز برای صاحبان این مشاغل و تجهیز منابع مالی خرد و منابع مالی محلی در مشاغل خرد و فعالیت‌های کوچک به صورت زنجیره‌ای با حمایت از نهاده عمومی و محلی مانند شهرداری‌ها و ... توانسته عملکرد قابل ملاحظه‌ای را در جهت کاهش نرخ بیکاری داشته باشد، به طور خلاصه در سال ۱۳۹۷ شاخص نرخ بیکاری در استان همدان ۸.۳ درصد بوده که نسبت به سال گذشته ۲.۳ درصد کاهش یافته است، نرخ مشارکت اقتصادی استان نیز ۴۱.۹ بوده که نسبت به سال گذشته ۱ درصد افزایش داشته است. بیشترین سهم اشتغال استان همدان در سال ۱۳۹۷



مربوط به بخش خدمات با ۴۳.۷ درصد و پس از آن بخش های کشاورزی با ۲۸.۵ و صنعت با ۲۷.۸ درصد قرار دارند.

۱۷-۴-۲- توصیه های سیاستی و راهکارها جهت ارتقا توان تولید و ایجاد فرصت های شغلی:

- همسوسازی سیاست های کلان دولت با برنامه های اشتغال در استان
- هماهنگی و همکاری بیشتر دستگاه های اجرایی
- تکمیل و راه اندازی طرح های نیمه تمام با اولویت پیشرفت فیزیکی دارای توجیه اقتصادی و فنی
- تقویت حلقه های پیشین و پسین تولید در استان به ویژه در حوزه کشاورزی و صنایع دستی که بارزترین زمینه تولید در استان می باشد و ضعف قابل توجهی در زمینه صنایع تبدیلی و تکمیلی این بخش ها در استان مشاهده می شود.
- متناسب سازی آموزش ها و کارگاه های آموزشی با نیازهای بازار کار در استان و منطقه
- بازبینی فعالیت های اولویت دار بخش های اقتصادی و اختصاص تسهیلات به فعالیت های دارای مزیت و همچنین افزایش نقش محوری کارگروه توسعه اشتغال در استان در خصوص تصمیم گیری نحوه توزیع اعتبار و سیاست گذاری مسائل مرتبط با اشتغال
- تقویت نگرش مثبت جامعه نسبت به نقش سرمایه گذاران در امر تولید و اشتغال
- استفاده بهینه از ظرفیت پنجره واحد سرمایه گذاری استان در راستای تسهیل و تسریع در امر سرمایه گذاری
- بررسی راهکارهای هدایت منابع از بخش کشاورزی به سمت بخش گردشگری و صنایع دستی که از توانمندی های بالقوه بالا و دارای بازده اقتصادی قابل توجهی در استان همدان است.
- توجه ویژه به شرکت ها و صنایع کوچک و متوسط استان و نقشی که در کارآفرینی و توسعه دارند.
- با توجه به شرایط نامساعد جوی و خشکسالی و کم آبی های اخیر استان بررسی راهکارهای هدایت منابع به سمت طرح های مولد و دانش بنیان و کنترل بخش های

واسطه‌ای و حذف جاذبه سرمایه‌گذاری در آنها به منظور هدایت سرمایه‌ها و نقدینگی به بازارهای مولد

- بررسی طرح‌ها و پروژه‌های قابل واگذاری دستگاه‌های اجرایی به بخش خصوصی
- تشکیل کارگروهی ویژه از کارآفرینان موفق بنگاه‌های اقتصادی بزرگ و استفاده از تجارب و نظرات آنها در آسیب‌شناسی وضعیت تولید و هدایت سرمایه‌ها و منابع استان به سمت فعالیت‌های اشتغال‌زا

فصل هجدهم

محیط کسب و کار

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019

Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Province



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر بهبود محیط کسب و کار

محیط کسب و کار از جمله شاخص‌های تعیین‌کننده وضعیت اقتصادی هر کشور است که با استناد به آن می‌توان، به بررسی و تجزیه و تحلیل شرایط بخش‌های مختلف پرداخت. در واقع محیط کسب و کار در کشورها، هرچه شفاف‌تر و رقابتی‌تر باشد، منجر به افزایش سلامت اقتصادی کشورها و اتخاذ سیاست‌های مطلوب شده و روند بهبود شاخص‌های اقتصادی را به دنبال خواهد داشت. بهبود محیط کسب و کار، تسهیل سرمایه‌گذاری، کوتاه کردن فرایندهای اخذ مجوز، مشکلات اخذ تسهیلات بانکی و بهبود رونق اقتصادی استان نیازمند شناخت واقعی وضع موجود است و می‌توان آن را پیش‌نیاز و سرآغازی برای تهیه نقشه راه سرمایه‌گذاری قلمداد نمود. محیط کسب و کار از آغازین سال‌های برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مورد توجه قرار گرفت؛ و در سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه نیز به‌عنوان اصلی‌ترین راه تحقق رشد پرشتاب و مستمر در نظر گرفته شد. در سند چشم‌انداز در افق ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران که یک سند بالادستی، بسیار موقی و پیشرو است، ضرورت دستیابی به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در منطقه مورد تأکید است. ارتقاء جایگاه اقتصادی از طریق بهبود محیط کسب و کار، در جایگاه بسیار مهمی قرار دارد. نتایج پایش ملی محیط کسب و کار ایران در زمستان ۱۳۹۷، عدد ۶/۲۶ را برای استان همدان نشان می‌دهد که حاکی از بهبود ۰.۱۷ درصدی این شاخص و بهبود یک پله ای رتبه کسب و کار استان دارد. تعداد ۱۵ مؤلفه کسب و کار استان همدان با بهبود، و تعداد ۱۳ مؤلفه با نزول همراه بوده‌اند. در راستای بهبود محیط کسب و کار و ارتقاء رتبه‌های استان و کشور در شاخص‌های محیطی کسب و کار ضروری است در فرایند تدوین و تصویب قوانین برنامه و بودجه‌های سنواتی، عوامل و مؤلفه‌های نرم‌افزاری بهبود محیط کسب و کار شامل اصلاح قوانین و مقررات و بازنگری فرایندها در اولویت قرار گیرند. شناسایی قوانین، مقررات و بخشنامه‌های اخلاف‌گر تولید و سرمایه‌گذاری در کشور، حذف ضوابط و مقررات پیچیده و زائد در این زمینه بسیار راهگشا خواهد بود.

واژگان کلیدی: همدان، محیط کسب و کار، شاخص و مؤلفه‌های کسب و کار



مقدمه

اصلاح محیط کسب و کار و بهبود شاخص‌های مزبور در عرصه جهانی نه تنها گامی مثبت و اساسی در جهت تقویت جنبه مشارکت بخش خصوصی در عرصه اقتصاد، ارتقاء سطح اشتغال و تولید در کشور محسوب می‌شود بلکه به‌طور قطع، پیام‌آوری مهم برای استقبال سرمایه‌گذاران خارجی برای ورود به کشور و ارتقاء و تسهیل جریان ورود فناوری و منابع پولی و مالی جدید به کشور به شمار می‌رود. لذا بررسی کارشناسانه و همه‌جانبه موضوع محیط کسب و کار جهت شناخت بیشتر وضع موجود و نیل به وضع مطلوب قطع به یقین حائز اهمیت است. بنا به اهمیت موضوع، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی از تیرماه ۱۳۸۹ تا پاییز ۱۳۹۵ به ارائه گزارش وضعیت کسب و کار استانهای کشور می‌پرداخت. اما با عنایت به اینکه ماده ۴ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار مصوب ۱۳۹۰/۱۱/۱۶ این امر را به اتاق‌ها محول نموده است، از پاییز ۱۳۹۵ تاکنون، اتاق بازرگانی ایران این مهم را بر عهده گرفته و وضعیت کسب و کار استانهای کشور را به صورت فصلی مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی بهبود محیط کسب و کار و جهت‌گیری‌های استان در این زمینه بررسی شده است و در بخش دوم وضعیت تحولات محیط کسب و کار در استان مورد بررسی و تحلیل قرار می‌گیرد. در بخش سوم به بررسی و تحلیل وضعیت زیرشاخص‌های بهبود محیط کسب و کار پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی این فصل، توصیه‌های سیاستی لازم برای بهبود محیط کسب و کار در استان در اختیار سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان استان و کشور قرار گرفته است.

۱-۱۸- سیاست‌های مربوط به بهبود محیط کسب و کار و جهت‌گیری‌های استان

مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۹۲ طی قانون اصلاح مواد ۱، ۶ و ۷ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی هیأتی را تحت عنوان هیئت مقررات‌زدایی و تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار پیش‌بینی نمود که وظیفه آن حذف مقررات زائد و تسهیل صدور مجوزهای کسب و کار با تکیه بر سه عامل کاهش زمان، کاهش هزینه و کاهش مراحل صدور است. این هیأت که هیأتی فراقوه‌ای و با عضویت اعضای اصلی بخش غیردولتی می‌باشد، بعدها در ماده ۵۷ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقاء نظام مالی کشور کاملتر شده، وظایف و اختیارات آن نیز به شکل بهتری مدنظر قرار گرفت به

گونه‌ای که تمام وظایف ماده‌های ۶۲ و ۷۰ برنامه پنجم توسعه شامل بهینه‌سازی نحوه ارائه خدمات و صدور مجوزهای کشور و شناسایی دستگاه‌های اصلی و فرعی پنجره‌های واحد کشور در جهت بهبود محیط کسب و کار بر عهده این هیأت نهاده شد. قطعاً بدون اطلاع از وضعیت موجود کشور، امکان بهینه‌سازی آن نیز میسر نخواهد بود. همچنین نظارت سیستماتیک بر عملکرد دستگاه‌های اجرایی نیز لازم خواهد بود تا وضعیت حال حاضر و بهینه‌سازی شده مورد پایش مستمر قرار گرفته و از انحراف جلوگیری گردد. وزیر امور اقتصادی و دارایی به عنوان رئیس و معاون امور اقتصادی این وزارتخانه به عنوان دبیرخانه این هیئت، برای شناسایی گلوگاههای مخل کسب و کار و پایش میدانی محیط کسب و کار نیاز به یک نظام سیستماتیک هوشمند و قابل رصد نیاز داشته تا بتواند راه حل‌های واقعی و کارگشا در این خصوص ارائه دهند. با توجه به نزدیکی و همبستگی اقدامات منتج به بهبود محیط کسب و کار با اهداف پیاده سازی و توسعه دولت الکترونیکی، همچنین وظیفه ذاتی وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات در این خصوص و همچنین مصوبه شماره ۵۳۶۰۷/ت/۵۴۴۱ هـ مورخه ۱۳۹۳/۰۵/۱۵ هیأت محترم وزیران، مقرر گردید تا مرکزی جامع با عنوان "مرکز ملی پایش محیط کسب و کار" طراحی با سامانه‌های تخصصی در خصوص صدور مجوز، دریافت شکایات، پاسخ به ابهامات و سوالات و ... با مدیریت راهبردی وزارت امور اقتصادی و دارایی و مدیریت فنی زیرساختی سازمان فناوری اطلاعات ایران ایجاد گردد. بر اساس مصوبه ۵۰۸۶۸ ستاد اقتصاد مقاومتی مورخ ۱۳۹۶/۵/۱ "استقرار و توسعه مرکز ملی پایش محیط کسب و کار کشور" در تمام استان‌های کشور طراحی و پیاده سازی شد. بر اساس ماده ۲ این تصویب نامه، چهار سامانه دادور، یاور، سام و نما، جهت بهبود محیط کسب و کار تعبیه گردید. راه اندازی این سامانه‌ها، در واقع تلاشی در جهت استقرار دولت الکترونیک، کاهش زمان صدور مجوزهای کسب و کار، کاهش هزینه های مربوطه و کاهش بروکراسی های اداری می‌باشد. سامانه دادور به متقاضیان کسب و کار فعالین اقتصادی این فرصت را می‌دهد که بدون هیچ گونه ترس و واهمه‌ای، از دستگاه های اجرایی که در روند صدور مجوزها یا استعلامات ایجاد اخلاص می‌نمایند یا کار را با تأخیر انجام می‌دهند، به راحتی و بدون مراجعه حضوری، شکایت نمایند و پاسخ خود را در ظرف کمتر از ۷ روز از زمان ثبت شکایت دریافت نمایند. سامانه یاور به عنوان میز مشاور کسب و کار به متقاضیان کسب و کار این امکان را می‌دهد که در



هر ساعتی از شبانه روز، مسائل و مشکلات خود را با متخصصان حوزه کسب و کار در هر دستگاه اجرایی مطرح نموده و پاسخ خود را به صورت آنلاین و کاملاً رایگان، دریافت نمایند. سامانه نما به متقاضیان کسب و کار این امکان را می‌دهد که قبل از شروع به فعالیت اقتصادی، متوجه شوند که از چه دستگاه‌هایی باید استعلامات صورت پذیرد و نهایتاً سامانه سام، این امکان را فراهم می‌آورد تا تمامی فرایندهای اخذ مجوز کسب و کار از صفر تا ۱۰۰، به صورت الکترونیکی انجام پذیرد و دیگر نیاز به هیچ گونه مراجعه حضوری نخواهد بود. در این راستا، در پنجمین جلسه کمیته پایش محیط کسب و کار استان مورخ ۱۳۹۶/۱۰/۳ به معرفی سامانه دادور و وظایف دستگاه‌های اجرایی در سامانه مذکور پرداخته شد. در تاریخ ۷ دی ماه ۱۳۹۶ نیز با همکاری استانداری همدان، کارگاه آموزشی سامانه دادور در حضور مدیران ارشد و نمایندگان دستگاه‌های اجرایی، برگزار گردید که در آن به تشریح و تبیین وظایف دستگاه‌های اجرایی در خصوص رسیدگی به شکایات مجوزهای کسب و کار پرداخته شد.

در ادامه و در تاریخ ۱۳۹۶/۱۲/۲۱ با ارسال نامه‌ای مبنی بر چاپ بروشور و بئر سامانه دادور مطابق با فرمت ارائه شده توسط مرکز ملی پایش محیط کسب و کار کشور به دستگاه‌های اجرایی، آغاز به کار رسمی سامانه مذکور اعلام گردید. همچنین سامانه مرکز فوریت‌های کسب و کار موسوم به سامانه یاور از دی ماه ۱۳۹۷، روی سایت g4b.ir بارگذاری شده است و کاربران حوزه‌های تخصصی مختلف دستگاه‌های اجرایی آماده پاسخگویی و ارائه مشاوره به متقاضیان کسب و کار در استان همدان می‌باشند.

۱۸-۲- بررسی وضعیت تحولات محیط کسب و کار

- شروع کسب و کار: استقرار سامانه ثبت الکترونیکی
- پرداخت مالیات: جایگزینی مالیات بر ارزش افزوده به جای مالیات بر فروش
- تجارت فرامرزی: کم کردن زمان فرایندها در بندر شهید رجایی و تسهیل فرایند بازرسی در گمرک
- اخذ مجوزهای ساخت: راه‌اندازی دفاتر خدمات الکترونیک شهر، تسهیل فرایند اخذ مجوزها و کاستن از زمان اخذ انشعابات آب و برق

- **شاخص دسترسی به برق:** الکترونیکی شدن برخی از فرایندها و نیز تفویض اختیارات بیشتر به واحدهای اجرایی که دیگر به ستاد مراجعه نکنند و نیز افزودن مختصات X و Y محل و اجرایی کردن GIS
- **استقرار و پیاده سازی سامانه دادر** جهت پاسخگویی و رسیدگی به شکایات متقاضیان کسب و کار در استانها
- **استقرار و پیاده سازی سامانه یاور** جهت ارائه مشاوره به فعالین اقتصادی و متقاضیان کسب و کار

۱۸-۳- بررسی و تحلیل وضعیت زیر شاخص های بهبود فضای کسب و کار استان همدان

بر اساس گزارش بهار ۱۳۹۷ اتاق بازرگانی ایران، استان همدان با شاخص ۶.۲۹، رتبه ۲۰ کشوری در زمینه محیط کسب و کار را به خود اختصاص داده است. این شاخص در زمستان ۱۳۹۶ به ۵.۸۸ رسیده بود که نشان از افت ۰.۴۱ واحدی و ۷ درصدی در شاخص مذکور دارد و رتبه استان را از ۱۷ در زمستان به رتبه ۲۰ در بهار نزول داده است. این شاخص در تابستان به ۶.۵۳ رسیده بود که نشان از افت ۰.۲۴ واحدی در شاخص مذکور دارد و رتبه استان را از ۲۰ در بهار به رتبه ۲۲ در تابستان نزول داده است.

نتایج پایش ملی محیط کسب و کار ایران در پاییز ۱۳۹۷، عدد ۶.۴۳ را برای استان همدان نشان می دهد که حاکی از بهبود ۰.۱۰ درصدی این شاخص و بهبود یک پله ای رتبه کسب و کار استان (از رتبه ۲۲ به رتبه ۲۱) دارد. نهایتاً اینکه در زمستان ۱۳۹۷ علی رغم بهبود ۰.۱۷ واحدی وضعیت کسب و کار استان همدان و نیل به عدد ۶.۲۶ در شاخص محیط کسب و کار، این استان از نظر رتبه ای هیچ تغییری را در میان استان های کشور نداشته است.

مقایسه رتبه استان های کشور در شاخص محیط کسب و کار بر اساس پژوهش های اتاق ایران در فصول بهار، تابستان، پاییز و زمستان سال ۱۳۹۷ در جدول زیر آمده است:



جدول ۱: مقایسه رتبه استانهای کشور در شاخص محیط کسب و کار بر اساس پژوهش‌های اتاق بازرگانی ایران

رتبه	رتبه	رتبه	رتبه	رتبه	رتبه	رتبه	رتبه	استان
رتبه زمستان	رتبه پاییز	رتبه تابستان	رتبه بهار	زمستان	پاییز	تابستان	بهار	
۱۰	۱۵	۱	۶	۶.۰۶	۶.۳۷	۶.۰۳	۵.۸۳	آذربایجان شرقی
۲	۲	۴	۱۱	۵.۷۶	۵.۹۱	۶.۰۸	۶.۰۵	آذربایجان غربی
۱۳	۱۶	۱۷	۱۲	۶.۱۴	۶.۳۷	۶.۳۷	۶.۱۱	اردبیل
۲۲	۲۵	۲۴	۲۴	۶.۳۲	۶.۵۶	۶.۵۸	۶.۴۳	اصفهان
۳۰	۲۶	۱۸	۱	۶.۵۴	۶.۵۸	۶.۴۲	۶.۳۵	البرز
۲۶	۳۰	۲۸	۱۷	۶.۳۹	۶.۶۰	۶.۶۵	۶.۲۲	ایلام
۲۷	۱۹	۱۹	۲۲	۶.۳۹	۶.۴۰	۶.۴۵	۶.۳۳	بوشهر
۱۶	۲۰	۲۵	۲۶	۶.۱۷	۶.۴۱	۶.۵۸	۶.۴۸	تهران
۲۴	۲۲	۲۹	۲۷	۶.۳۶	۶.۴۴	۶.۶۹	۶.۴۸	چهارمحال و بختیاری
۶	۷	۱۱	۱۵	۶	۶.۱۳	۶.۲۵	۶.۱۶	خراسان جنوبی
۱۷	۴	۸	۱۴	۶.۱۷	۶.۰۱	۶.۲۰	۶.۱۴	خراسان رضوی
۲۸	۳۱	۲۶	۳۱	۶.۴۲	۶.۶۶	۶.۶۱	۶.۶۸	خراسان شمالی
۲۰	۲۳	۲۳	۲۹	۶.۲۲	۶.۴۴	۶.۵۶	۶.۵۶	خوزستان
۳	۳	۳	۴	۵.۹۲	۵.۹۷	۶.۰۵	۵.۷۵	زنجان
۴	۸	۹	۱۸	۵.۹۳	۶.۱۷	۶.۲۱	۶.۲۷	سمنان
۳۱	۲۸	۲۷	۳۰	۶.۶	۶.۵۹	۶.۶۲	۶.۶۰	سیستان و بلوچستان
۸	۵	۷	۳	۶.۰۲	۶.۰۴	۶.۱۹	۵.۷۱	فارس
۱۹	۱۲	۱۲	۷	۶.۱۹	۶.۲۳	۶.۲۶	۵.۸۹	قزوین
۷	۱۰	۱۰	۸	۶	۶.۲۲	۶.۲۲	۵.۹۱	قم
۲۹	۲۷	۲۱	۲۵	۶.۵	۶.۵۸	۶.۵۳	۶.۴۳	کردستان
۱۵	۱۳	۱۶	۲۱	۶.۱۶	۶.۲۴	۶.۳۶	۶.۳۱	کرمان
۲۳	۲۹	۳۰	۲۸	۶.۳۵	۶.۵۹	۶.۷۶	۶.۴۹	کرمانشاه
۹	۱۱	۱۳	۱۹	۶.۰۴	۶.۲۲	۶.۲۹	۶.۲۸	کهگیلویه و بویراحمد
۱۸	۱۸	۱۵	۱۶	۶.۱۸	۶.۳۹	۶.۳۲	۶.۲۰	گلستان
۱	۱	۲	۲	۵.۶۷	۵.۸۰	۶.۰۳	۵.۶۵	گیلان
۲۵	۲۴	۳۱	۲۳	۶.۳۷	۶.۵۳	۶.۸۰	۶.۴۲	لرستان
۵	۶	۵	۵	۵.۹۵	۶.۱۱	۶.۱۰	۵.۸۰	مازندران
۱۲	۱۴	۲۰	۱۳	۶.۱۱	۶.۲۵	۵.۵۲	۶.۱۱	مرکزی

هرمزگان	۵.۹۳	۶.۲۹	۶.۳۷	۶.۱۵	۱۰	۱۴	۱۷	۱۴
همدان	۶.۲۹	۶.۵۳	۶.۴۳	۶.۲۶	۲۰	۲۲	۲۱	۲۱
یزد	۵.۹۲	۶.۱۶	۶.۱۸	۶.۰۶	۹	۶	۹	۱۱

منبع: اتاق بازرگانی ایران

مؤلفه‌های مورد ارزیابی اتاق بازرگانی ایران جهت تعیین وضعیت کسب و کار استانهای کشور شامل ۲۸ مورد است که امتیازات استان همدان در جدول زیر آورده شده است.

جدول ۲: میانگین ساده ارزیابی فعالین اقتصادی استان همدان از مؤلفه‌های محیط کسب و کار در ۱۳۹۷

مؤلفه	بهار	تابستان	پاییز	زمستان
نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصولات	۴.۰۰	۵.۰۹	۴.۹۳	۴.۰۵
برداشت‌های سلیقه‌ای و غیر قابل پیش بینی مأموران از قوانین و مقررات (برق، گاز، محیط زیست، تأمین اجتماعی و ...	۶.۷۷	۶.۸۰	۶.۸۴	۷.۵۲
بی تعهدی طرفهای قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده هایشان	۶.۴۵	۷.۵۱	۶.۰۷	۶.۵۰
بی ثباتی سیاستها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر به کسب و کار	۷.۲۶	۸.۱۲	۷.۹۴	۸.۶۱
غیر قابل پیش بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات	۸.۹۱	۹.۱۲	۹.۵۹	۹
رویه های سختگیرانه ادارات کار و بیمه تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی	۷.۲۲	۶.۷۷	۶.۷۷	۷.۰۶
تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی	۶.۴۶	۶.۲۸	۵.۶۵	۴.۶۵
تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار	۷.۱۰	۷.۹۸	۷.۳۱	۷.۲۴
وجود رقابت غیر منصفانه شرکتها و موسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار	۶.۸۶	۷.۳۴	۶.۷۷	۶.۹۲
رویه های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات	۷.۴۸	۷.۴۵	۷.۸۷	۷.۱۲
دشواری تأمین مالی از بانکها	۸.۵۵	۸.۷۵	۸.۰۴	۹.۱۱
فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی	۶.۳۱	۷.۴۸	۷.۵۲	۷.۱۲
ضعف زیرساختهای حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)	۵.۶۲	۵.۸۵	۵.۶۷	۴.۹۱
ضعف دادگاه ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران	۷.۱۹	۷.۴۷	۶.۹۴	۸.۴۳
وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبای بازار	۷.۰۷	۷.۵۶	۷.۵۰	۸.۳۱
ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار	۶.۶۱	۶.۱۹	۶.۲۰	۵.۹۶
عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران	۶.۴۱	۷.۹۵	۶.۵۵	۶.۹۲
فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار	۵.۶۷	۶.۶۱	۷.۰۹	۵.۶۶
دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار	۶.۵۲	۶.۸۷	۶.۸۹	۶.۴۶
کارگریزی عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه	۵.۹۵	۶.۱۵	۵.۷۹	۵.۹۴
کمبود تقاضای موثر در بازار	۶.۶۴	۶.۱۹	۶.۴۶	۵.۱۲



۶.۲۰	۶.۷۶	۶.۶۹	۶.۶۴	کمیود فناوری های نوین و تجهیزات مورد نیاز
۴.۸۹	۵.۸۰	۵.۲۷	۵.۵۶	کمیود نیروی کار ماهر
۳.۱۴	۲.۸۸	۳.۴۷	۴.۳۶	محدودیت های دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت
۲.۹۸	۲.۸۵	۳.۶۴	۳.۴۹	محدودیت دسترسی به آب
۲.۹۰	۳.۰۵	۳.۷۲	۳.۱۸	محدودیت دسترسی به حامل های انرژی (برق، گاز، گازوئیل و ...)
۶.۳۹	۷.۲۹	۷.۱۳	۶.۹۸	فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه های اجرایی
۷.۶۸	۷.۶۱	۷.۷۱	۶.۸۹	موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه های اجرایی

* هرچه اعداد به صفر نزدیکتر باشد به معنی بهبود محیط کسب و کار آن استان خواهد بود.

منبع: اتاق بازرگانی ایران

در گزارش بهار ۱۳۹۷ استان همدان با افت ۳ پله ای در رتبه کسب و کار همراه بوده است و از رتبه ۱۷ در زمستان ۱۳۹۶ به رتبه ۲۰ کشوری رسیده است. در این راستا، تنها ۵ مولفه از ۲۸ مولفه مورد ارزیابی با بهبود و پیشرفت همراه بوده اند که عبارتند از:

- ۱) نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصولات
 - ۲) برداشتهای سلیقه ای و غیرقابل پیش بینی مأموران از قوانین و مقررات (برق، گاز، محیط زیست، تأمین اجتماعی و ...)
 - ۳) بی ثباتی سیاستها، قوانین و مقررات و رویه های اجرایی ناظر به کسب و کار
 - ۴) کمیود تقاضای موثر در بازار
 - ۵) فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه های اجرایی
- در گزارش اعلامی بهار ۱۳۹۷ نیز ۲۳ نماگر با تنزل همراه بوده اند که عبارتند از:
- ۱) بی تعهدی طرفهای قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده هایشان
 - ۲) غیرقابل پیش بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات
 - ۳) رویه های سختگیرانه ادارات کار و بیمه تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی
 - ۴) تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی
 - ۵) تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار
 - ۶) وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و موسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار

- ۷) رویه های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات
- ۸) دشواری تأمین مالی از بانکها
- ۹) فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی
- ۱۰) ضعف زیرساختهای حمل و نقل (جاده ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)
- ۱۱) ضعف دادگاه ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران
- ۱۲) وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبای بازار
- ۱۳) ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار
- ۱۴) عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران
- ۱۵) فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار
- ۱۶) دخالت های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت ها در بازار
- ۱۷) کارگریزی عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه
- ۱۸) کمبود فناوری های نوین و تجهیزات مورد نیاز
- ۱۹) کمبود نیروی کار ماهر
- ۲۰) محدودیتهای دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت
- ۲۱) محدودیت دسترسی به آب
- ۲۲) محدودیت دسترسی به حامل های انرژی (برق، گاز، گازوئیل و ...)
- ۲۳) موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه های اجرایی.

در گزارش تابستان ۱۳۹۷ استان همدان با افت ۲ پله ای در رتبه کسب و کار همراه بوده است و از رتبه ۲۰ در بهار ۱۳۹۷ به رتبه ۲۲ کشوری رسیده است. در این راستا، تنها ۶ مؤلفه از ۲۸ مؤلفه مورد ارزیابی با بهبود و پیشرفت همراه بوده اند که عبارتند از:

- ۱) رویه های سختگیرانه ادارات کار و بیمه تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی

- ۲) تمایل عمومی به خرید کالاها و خدمات خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی



- ۳) رویه های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات
- ۴) ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار
- ۵) کمبود نیروی کار ماهر
- ۶) محدودیتهای دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت.

در گزارش اعلامی تابستان ۱۳۹۷ نیز ۲۲ نماگر با تنزل همراه بوده اند که عبارتند از:

- ۱) نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصولات
- ۲) برداشتهای سلیقه‌ای و غیرقابل پیش بینی مأموران از قوانین و مقررات (برق، گاز، محیط زیست، تأمین اجتماعی و ...)
- ۳) بی تعهدی طرفهای قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده هایشان
- ۴) بی ثباتی سیاستها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر به کسب و کار
- ۵) غیرقابل پیش بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات
- ۶) تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار
- ۷) وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و موسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار
- ۸) دشواری تأمین مالی از بانکها
- ۹) فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی
- ۱۰) ضعف زیرساختهای حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)
- ۱۱) ضعف دادگاه ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق

دیگران

- ۱۲) وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبا در بازار
- ۱۳) عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران
- ۱۴) فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول

در بازار

- ۱۵) دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار
- ۱۶) کارگریزی عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه
- ۱۷) کمبود تقاضای موثر در بازار
- ۱۸) کمبود فناوری های نوین و تجهیزات مورد نیاز
- ۱۹) محدودیت دسترسی به آب

- (۲۰) محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی (برق، گاز، گازوئیل و ...)
- (۲۱) فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی
- (۲۲) موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی.

در گزارش پاییز ۱۳۹۷، ۱۶ مورد از مؤلفه‌های کسب و کار استان همدان با بهبود، ۱ مؤلفه بدون تغییر و ۱۱ مؤلفه با نزول همراه بوده‌اند. ۱۶ مؤلفه‌ای که استان همدان در آن با بهبود نسبی همراه بوده است عبارتند از:

- (۱) نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصولات
- (۲) بی‌تعهدی طرفهای قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده‌هایشان
- (۳) بی‌ثباتی سیاستها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر به کسب و کار
- (۴) تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی‌ رغبتی به خرید محصولات ایرانی
- (۵) تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار
- (۶) وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و موسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار
- (۷) دشواری تأمین مالی از بانکها
- (۸) ضعف زیرساختهای حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)
- (۹) ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق دیگران

- (۱۰) وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبای بازار
- (۱۱) عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ایران
- (۱۲) کارگریزی عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه
- (۱۳) محدودیتهای دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت
- (۱۴) محدودیت دسترسی به آب
- (۱۵) محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی (برق، گاز، گازوئیل و ...)
- (۱۶) موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی.

شایان ذکر است که در ۱۱ مؤلفه زیر استان همدان با پسرفت روبرو بوده است.



- ۱) برداشت‌های سلیقه‌ای و غیرقابل پیش‌بینی مأموران از قوانین و مقررات (برق، گاز، محیط زیست، تأمین اجتماعی و ...)
- ۲) غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات
- ۳) رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات
- ۴) فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی
- ۵) ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار
- ۶) فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار
- ۷) دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار
- ۸) کمبود تقاضای موثر در بازار
- ۹) کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز
- ۱۰) کمبود نیروی کار ماهر
- ۱۱) فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی.

و در مؤلفه رویه‌های سختگیرانه ادارات کار و بیمه تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی انسانی، هیچ تغییری حادث نشده است.

نهایتاً در گزارش اعلام شده در زمستان ۱۳۹۷، ۱۵ مورد از مؤلفه‌های کسب و کار استان همدان با بهبود و ۱۳ مؤلفه با نزول همراه بوده‌اند. مؤلفه‌هایی که با پیشرفت مواجه بوده‌اند عبارتند از:

- ۱) نحوه استقبال مشتریان از نوآوری و ابتکار در ارائه خدمات و محصولات
- ۲) غیرقابل پیش‌بینی بودن و تغییرات قیمت مواد اولیه و محصولات
- ۳) تمایل عمومی به خرید کالاهای خارجی و بی رغبتی به خرید محصولات ایرانی
- ۴) تولید و عرضه نسبتاً آزاد کالاهای غیراستاندارد و تقلبی در بازار
- ۵) رویه‌های ناعادلانه ممیزی و دریافت مالیات
- ۶) فقدان یا شفاف نبودن آمار و اطلاعات مورد نیاز برای فعالیت اقتصادی
- ۷) ضعف زیرساختهای حمل و نقل (جاده‌ای، ریلی، هوایی، دریایی و بندری)
- ۸) ضعف نظام توزیع و مشکل در رساندن محصول به بازار

۹) فقدان ارتباط مناسب میان عوامل تأمین مواد اولیه، تولید و عرضه یک محصول در بازار

۱۰) دخالت‌های غیرمنطقی نهادهای حاکمیتی در تعیین قیمت‌ها در بازار

۱۱) کمبود تقاضای موثر در بازار

۱۲) کمبود فناوری‌های نوین و تجهیزات مورد نیاز

۱۳) کمبود نیروی کار ماهر

۱۴) محدودیت دسترسی به حامل‌های انرژی (برق، گاز، گازوئیل و ...)

۱۵) فساد و سوء استفاده افراد از مقام و موقعیت اداری در دستگاه‌های اجرایی.

همچنین در ۱۳ مولفه زیر نیز با پسرفت روبرو بوده است:

۱) بی‌تعهدی طرفهای قرارداد و معامله به اجرای تعهدات و وعده‌هایشان

۲) بی‌ثباتی سیاستها، قوانین و مقررات و رویه‌های اجرایی ناظر به کسب و کار

۳) وجود رقابت غیرمنصفانه شرکتها و موسسات دولتی یا شبه دولتی در بازار

۴) دشواری تأمین مالی از بانکها

۵) ضعف دادگاه‌ها در رسیدگی به شکایات و پیگرد موثر متجاوزان به حقوق

دیگران

۶) وجود انحصار، امتیاز یا هر نوع رانت به یک یا تعدادی از رقبای بازار

۷) عرضه کالاهای و محصولات قاچاق در بازار ایران

۸) کارگریزی عمومی و ضعف فرهنگ کار در جامعه

۹) محدودیتهای دسترسی به شبکه تلفن همراه و اینترنت

۱۰) محدودیت دسترسی به آب

۱۱) موانع در فرایندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه‌های اجرایی.

۱۲) برداشت‌های سلیقه‌ای و غیرقابل پیش‌بینی مأموران از قوانین و مقررات (برق،

گاز، محیط زیست، تأمین اجتماعی و ...)

۱۳) رویه‌های سختگیرانه ادارات کار و بیمه تأمین اجتماعی برای مدیریت نیروی

انسانی.



رتبه استان همدان در بهار، تابستان و پاییز و زمستان ۱۳۹۷ در جدول ذیل آمده است:

جدول (۵): رتبه کسب و کار استان همدان در سال ۱۳۹۷

فصل	بهار	تابستان	پاییز	زمستان
رتبه	۲۰	۲۲	۲۱	۲۱

منبع: اتاق بازرگانی ایران

۱۸-۴- جمع‌بندی و آرایه توصیه‌های سیاستی بهبود محیط کسب و کار برای استان

مهمترین راهکارها و توصیه سیاستی که می‌توان در راستای بهبود فضای کسب و کار و ارتقاء رتبه‌های استان و کشور در شاخص‌های محیطی کسب و کار ارائه نمود، موارد ذیل می‌باشند و اینکه در فرایند تدوین و تصویب قوانین برنامه و بودجه‌های سنواتی، عوامل و مؤلفه‌های نرم افزاری بهبود محیط کسب و کار شامل اصلاح قوانین و مقررات و بازنگری فرایندها در اولویت قرار گیرند.

➤ شناسایی قوانین، مقررات و بخشنامه‌های اخلاص گر توليد و سرمايه گذاري در

کشور، حذف ضوابط و مقررات پیچیده و زائد

➤ کاستن از بوروکراسی‌های اداری و دولتی

➤ استقرار و پیاده سازی عملیاتی پنجره واحد سرمايه گذاري در سطح کشور و استانها

➤ اصلاح و بازنگری در فرایند صدور مجوزهای سرمايه گذاري و ساخت وساز، در دستگاه‌های اجرایی

➤ تسريع فرایندهای انجام امور و فعالیت‌های اقتصادی از طریق توسعه سیستم‌های الکترونیکی و مکانیزه در دستگاه‌های اجرایی ارائه خدمات از مسیر تقویت و توسعه زیرساخت‌های فناوری‌های نوین ارتباطی و الکترونیکی در حوزه‌های مختلف، اخذ مجوزها، ثبت شرکت‌ها، پرداخت مالیات، ترخیص کالا در گمرک و ...

➤ اصلاح ساختار نظام قضایی کشور و کارآمدسازی آن جهت بهبود و تسهیل شاخص‌های مرتبط با قوه قضائیه

- اصلاح نظام تأمین مالی کشور و به‌روز رسانی و کارآمدسازی تأمین مالی در کشور از طریق اصلاح ساختار نظام بانکی و بیمه‌ای و تقویت نقش و جایگاه بازار سرمایه در کشور.
- اصلاح ساختار نظام مالیاتی کشور در قالب اجرای طرح تحول نظام مالیاتی و نظام جامع اطلاعات مالیاتی
- اصلاح ساختار نظام گمرکی و بازرگانی کشور در قالب اجرای طرح تحول نظام گمرکی
- اصلاح نظام اداری و آماری کشور به منظور افزایش بهره‌وری نظام اداری.
- طراحی و تنظیم «نقشه راه سرمایه گذاری و اشتغال» با آمایش سرزمین
- فراهم کردن زمینه برای اطلاع دقیق از وضعیت بازارهای مالی، پولی، سرمایه، بازار کار
- برنامه ریزی برای طراحی «نقشه جامع آموزش و اشتغال» برای تربیت نیروی انسانی ماهر در دانشگاه ها
- شناسایی و حمایت از خوشه ها و بنگاه های کسب و کار
- هدایت نظام مند و نهادینه اقتصاد غیر رسمی به سوی اقتصاد رسمی
- کوچک سازی دولت
- توجه به روند رشد انواع کسب و کار، و جلوگیری از روند قارچ گونه برخی مشاغل
- تنظیم برنامه جامع حمایتها و مشوقهای بیکاران
- اقدام برای هدایت صحیح یارانه های نقدی به سوی تولید، کارآفرینی و اشتغال
- کاهش زمان و هزینه های مرتبط با حوزه کسب و کار
- بهبود دسترسی به ابزارهای مالی

فصل نوزدهم

درآمد هزینه خانوار و توزیع درآمد

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019

Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Province



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر درآمد- هزینه خانوار و توزیع درآمد

از اهداف کلان دولت در راستای تامین معیشت شهروندان؛ بهبود شرایط اشتغال و درآمد خانوارها و کنترل تورم و اتخاذ سیاستهای پولی در راستای تعدیل و تثبیت قیمت کالاها و خدمات مصرفی بوده که مورد تاکید برنامه های توسعه ای و اسناد بالا دستی کشور است. الزاماً این مهم با اجرای سیاستهای درآمدی در کشور و استانها تعقیب می گردد و تمام تلاش برای اصلاح فرایندها و بهبود شرایط در این زمینه است. در سال ۱۳۹۷ مهار و کنترل تورم و شاخص قیمت مصرف کننده برای ایجاد تعادل نسبی در هزینه های خانوار، فراهم کردن زمینه های اشتغال و بهبود شرایط درآمدی خانوارها، کاهش شکاف بودجه خانوار ها در بین طبقات هزینه و درآمدی و نیز بین مناطق جغرافیایی و پرداخت یارانه نقدی به خانوارها، اختصاص سبد کالا برای خانوارهای مشمول (سه دهک پایین جامعه)، پرداخت سود سهام عدالت به مشمولین و واجدین شرایط، پرداخت تسهیلات خود اشتغالی به متقاضیان وام و معجریان طرح های خوداشتغالی، کارآفرینان و مشاغل خانگی، پرداخت تسهیلات ویژه اشتغال به روستاییان و عشایر استان (تسهیلات اشتغال فراگیر)، پیگیری مجدانه مشکلات تولیدکنندگان استان از طریق ستاد تسهیل و رفع موانع تولید استان به منظور احیا و فعال نمودن واحدهای تولیدی استان از جمله سیاستهای دولت برای حمایت و رونق تولید داخلی با اهداف کلان و بهبود وضعیت معیشتی شهروندان با تاکید بر توزیع عادلانه درآمد و در نتیجه کاهش شکاف طبقاتی است که در راستای توزیع درآمد و کاهش شکاف طبقاتی بود. در سال ۱۳۹۶ ضریب جینی در مناطق شهری استان با کاهش روبرو بوده که این اتفاق حاکی از شرایط بهبودی جزئی توزیع درآمد در نقاط شهری استان و در مقایسه با میانگین کشوری این کاهش نسبتاً مطلوب به نظر می رسد. اما در مناطق روستایی با افزایش مواجه شد که نسبت به میانگین کشور افزایش اندکی داشت و در مقایسه با مناطق شهری استان وضعیت بهبود در توزیع درآمد در مناطق روستایی را به نحو مطلوبی نشان نمی دهد. در سال ۱۳۹۶ سهم فقیرترین افراد (۱۰ تا ۵۰ درصد) نسبت به سال ۱۳۹۵ کمتر شد. به طوری که درصد تغییرات بیانگر کاهش این سهم در سال ۱۳۹۶ است که حکایت از شکاف طبقاتی و نابرابری توزیع درآمد و نیز وخیم شده شرایط بودجه خانوار شهری و روستایی استان طی سالهای مورد بررسی است. کاهش متوسط هزینه ناخالص خانوارها و افزایش متوسط درآمد ناخالص خانوارهای شهری و روستایی در سالهای مورد



بررسی با وجود شرایط تورمی، افزایش نقدینگی و شرایط نسبتاً نامطلوب تولید و اشتغال در استان وضعیت نامناسب بودجه خانوار استان را اثبات می نماید. به منظور تقویت و بهبود بودجه خانوار استان در سال های آتی اجرای پیشنهادات راهبردی با فراهم نمودن زمینه های تعادل در بودجه خانوارهای شهری و روستایی از طریق شناسایی فرصت ها و پتانسیل های هر منطقه استان، اتخاذ سیاستهای تشویقی و حمایتی از خانوارها به منظور تعدیل هزینه های گروه کالاهای اساسی و خدمات تفریحی، بهداشت و درمان و... از طریق توسعه مکان های ورزشی تفریحی گسترش بیمه های تامین اجتماعی و درمانی، توسعه بهداشت عمومی، حمایت از خانوارهای بی بضاعت و کم درآمد از طریق نهادهای حمایتی و پشتیبان و توانمندسازی خانوارهای روستایی و ... می تواند راهگشا باشد.

واژگان کلیدی: همدان، بودجه خانوار، شهری، روستایی، ضریب جینی، هزینه ناخالص، درآمد ناخالص

مقدمه

توزیع عادلانه درآمد و ثروت و کاهش شکاف طبقاتی از مهمترین موضوعات در بخش بودجه خانوار است. در این راستا اهداف کلان دولت در راستای تامین معیشت شهروندان؛ بهبود شرایط اشتغال و درآمد خانوارها و کنترل تورم و اتخاذ سیاستهای پولی در راستای تعدیل و تثبیت قیمت کالاها و خدمات مصرفی بوده که مورد تاکید برنامه های توسعه ای و اسناد بالا دستی کشور است. الزاماً این مهم با اجرای سیاستهای درآمدی در کشور و استانها تعقیب می گردد و تمام تلاش برای اصلاح فرایندها و بهبود شرایط در این زمینه است. با این توصیف در این فصل در بخش اول به بررسی سیاستهای اقتصادی در زمینه بودجه (درآمد - هزینه) خانوارها و همچنین چگونگی توزیع درآمد و جهت گیری های استان در این ارتباط پرداخته شده است. در بخش دوم نیز تحولات مرتبط با وضعیت درآمد هزینه خانوارها و توزیع درآمد استان مورد تحلیل قرار گرفته است. در بخش سوم وضعیت شاخص های توزیع درآمد مورد بررسی قرار گرفته که در این بخش از شاخص ضریب جینی به عنوان شاخص برابری توزیع درآمد در مناطق شهری و روستایی استان و همچنین سهم دهک های هزینه ای از کل هزینه ها و نیز متوسط درآمد و هزینه ناخالص یک خانوار به تفکیک شهری و روستایی طی دوره مورد بررسی به عنوان سایر شاخص جهت بررسی وضعیت توزیع درآمد استان استفاده شده است. در قسمت چهارم و نیز بخش پایانی با بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد بین خانوارهای استان به تفکیک شهری و روستایی طی دوره مورد بررسی به جمع بندی و ارائه توصیه های سیاستی در خصوص بودجه خانوار و توزیع درآمد پرداخته شده است.

۱۹-۱- سیاست های اقتصادی در زمینه درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد و جهت گیری های استان

سیاستهایی همچون مهار و کنترل تورم و شاخص قیمت مصرف کننده برای ایجاد تعادل نسبی در هزینه های خانوار، فراهم کردن زمینه های اشتغال و بهبود شرایط درآمدی خانوارها، کاهش شکاف بودجه خانوارها در بین طبقات هزینه و درآمدی و نیز بین مناطق جغرافیایی و... همواره از جمله مهمترین سیاستهای کلان تعقیبی کارگزاران دولتی و قابل اجرا در برنامه های توسعه ای و اسناد بالادستی کشور محسوب می شود در سال های مورد



بررسی پرداخت یارانه نقدی به خانوارها، اختصاص سبد کالا برای خانوارهای مشمول (سه دهک پایین جامعه)، پرداخت سود سهام عدالت به مشمولین و واجدین شرایط، پرداخت تسهیلات خود اشتغالی به متقاضیان وام و مجریان طرح های خوداشتغالی، کارآفرینان و مشاغل خانگی، پرداخت تسهیلات ویژه اشتغال به روستاییان و عشایر استان (تسهیلات اشتغال فراگیر)، پیگیری مجدانه مشکلات تولیدکنندگان استان از طریق ستاد تسهیل و رفع موانع تولید استان به منظور احیا و فعال نمودن واحدهای تولیدی استان و از جمله سیاستهای دولت حمایت و رونق تولید داخلی با اهداف کلان و بهبود وضعیت معیشتی شهروندان با تاکید بر توزیع عادلانه درآمد و در نتیجه کاهش شکاف طبقاتی است که در راستای توزیع درآمد و کاهش شکاف طبقاتی بود.

با عنایت به اینکه نابرابری گسترده در توزیع درآمد به بروز فقر و افزایش دامنه آن منجر می شود از دیگر سیاستهای مورد تاکید دولت کاهش فقر و رفع شکاف طبقاتی در کشور می باشد که در استان همدان نیز این موضوع در دستور کار مسئولین ارشد استان بوده است. در این زمینه تامین، توزیع و نظارت بر بازار کالاها و خدمات به ویژه کالاهای اساسی شهروندان به منظور کاهش هزینه های خانوارهای استان می باشد. که از طریق کمیسیون تنظیم بازار استان مجدانه مورد پیگیری و انجام قرار گرفته است.

۱۹-۲- بررسی وضعیت تحولات مرتبط با درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد

سال های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷ سالهای دشواری برای اقشار درآمدی کشور و به ویژه برای شهروندان استان همدان بود. دشواری از این حیث که نوسانات ایجاد شده در متغیرهای کلان اقتصادی همچون تولید و رشد اقتصادی، اثر منفی افزایش نقدینگی، افزایش مستمر قیمت ارز، طلا و سکه و زمین و مسکن بر روند شاخص قیمت مصرف کننده و تولید کننده و به تبع آن افزایش روز افزون نرخ تورم مصرف کننده به ویژه در سال ۱۳۹۷ به تدریج منجر به کوچک شدن سبد مصرفی خانوارها در سطح کشور و استان همدان شد. هرچند که در سالهای مورد بررسی تمام تلاش دولت برای تداوم پرداخت یارانه نقدی و تخصیص یارانه غیر نقدی (سبد کالا) به خانوارها به ویژه به دهک های پایین درآمدی، توزیع سود سهام عدالت به مشمولین و واجدین شرایط بود، در کنار این اقدامات دولت

اتخاذ سیاستهای بهبود روابط و تعامل با خارج، دور زدن و تعدیل تحریم‌ها، اجرای سیاست‌های اشتغال‌زایی، سیاستهای تولیدی در جهت رفع موانع تولید و حمایت از کالای ایرانی از طریق ارتقاء کیفی محصولات و ارتقاء شاخص‌های رقابت‌پذیری و بهبود محیط کسب و کار از مهمترین تحولات در زمینه بهبود شرایط معیشتی شهروندان هم در سمت تعدیل هزینه‌های خانوارها و هم در راستای بهبود درآمد خانوارها بوده است. اما کیفیت و سرعت اجرای سیاستهای مزبور و اینکه همه آنها درصد قابل قبولی از اثر بخشی و کارایی را در درون خود داشته باشند، کمتر می‌توان نتایج مهمی در زمینه تحقق اهداف ترسیمی در این ارتباط را یافت چرا که در سالهای مورد بررسی به حقیقت ملاحظه می‌شود که با رشد شتابان نرخ تورم کشور و نیز استان همدان به شدت قدرت خرید شهروندان کاهش یافته و به مرور سبد مصرفی خانوارها کوچک و کوچک‌تر شده و همچنین بودجه خانوار به سمت شکاف معنادار سوق پیدا کرده است. در نهایت با رشد روزافزون نرخ تورم مصرف‌کننده، دهک‌های درآمدی پایین به طور مستمر این شکاف را بیشتر از دهک‌های متوسط به بالا و نیز دهک‌های پردرآمد لمس نموده‌اند و دهک‌های پردرآمد از افزایش نرخ تورم نسبت به شرایط بودجه‌ای خود بیشتر منتفع شده‌اند.

۱۹-۳- بررسی وضعیت شاخص‌های توزیع درآمد

معیارهای سنجش وضعیت توزیع درآمد استان از جمله ضریب جینی، سهم دهک‌های هزینه‌ای از کل سبد هزینه‌ای خانوار، سهم نسبی ثروتمندان افراد به فقیرترین افراد، سهم گروه‌های درآمدی از کل درآمد خانوار و... در دو بخش خانوارهای شهری و روستایی در سالهای ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ طبق داده‌های جداول ذیل مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است.

با توصیف فوق یکی از شاخص‌های سنجش نابرابری درآمد، ضریب جینی بوده که عددی بین صفر و یک (یا صفر و صد درصد) است. عدد صفر به مفهوم توزیع کاملاً برابر درآمد یا ثروت و عدد یک به معنای نابرابری مطلق در توزیع درآمد است. ضریب جینی مناطق روستایی و شهری استان و کشور در جداول ذیل نشان داده شده است.



جدول ۱۹-۱. وضعیت ضریب جینی مناطق شهری استان همدان

تغییرات	۱۳۹۶	۱۳۹۵	واحد شمارش	ضریب جینی مناطق شهری
۰.۰۰۶۳	۰.۳۷۹۳	۰.۳۷۳۰	درصد	کشور
۰.۰۰۶۶۹-	۰.۳۱۶۲	۰.۳۲۲۹	درصد	استان همدان

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۱۹-۲. وضعیت ضریب جینی مناطق روستایی استان همدان

تغییرات	۱۳۹۶	۱۳۹۵	واحد شمارش	ضریب جینی مناطق روستایی
۰.۰۱۹۷	۰.۳۵۵۹	۰.۳۳۶۲	درصد	کشور
۰.۰۱۶۵	۰.۳۲۵۲	۰.۳۰۸۷	درصد	استان همدان

مأخذ: مرکز آمار ایران

ارقام جداول فوق، بیانگر آن است که در سال‌های مورد بررسی ضریب جینی در مناطق شهری استان با کاهش ۰.۰۰۶ درصدی روبرو بوده و از عدد ۰.۳۲۲۹ در سال ۱۳۹۵ به عدد ۰.۳۱۶۲ در سال ۱۳۹۶ کاهش یافته است که این اتفاق حاکی از شرایط بهبودی جزئی توزیع درآمد در نقاط شهری استان بوده و در مقایسه با میانگین کشوری این کاهش نسبتاً مطلوب به نظر می‌رسد. ضریب جینی در مناطق روستایی با ۰.۰۱۶۵ درصد افزایش مواجه بوده و از عدد ۰.۳۰۸۷ در سال ۱۳۹۵ به عدد ۰.۳۲۵۲ در سال ۱۳۹۶ افزایش یافته است که نسبت به میانگین کشور افزایش اندکی داشته و در مقایسه با مناطق شهری استان وضعیت بهبود در توزیع درآمد در مناطق روستایی را به نحو مطلوبی نشان نمی‌دهد. با این وجود می‌توان اذعان داشت سیاست‌های درآمدی کشور و به تبع آن جهت‌گیری‌های استان در سال‌های مورد بررسی به بهبودی کمتر شرایط توزیع درآمد در مناطق شهری استان شده و در مناطق روستایی استان این بهبودی حتی ناچیز هم نبوده و منجر به وخیم شدن این شاخص در مناطق روستایی استان شده است. تغییر سبک زندگی و الگوهای مصرفی خانوار در اثر خط مشی‌های تولید و حاکم بر بازار کالاها و خدمات مصرفی، میل به مهاجرت روستاییان به شهر در اثر ضعف برنامه‌های کلان برای فرهنگ سازی و نقش روستاها در بخش تولید که با شرایط موجود منجر به کاهش انگیزه‌های تولید در روستاها به دلیل این قییل عوامل و نیز خشکسالی در سالهای اخیر در استان بوده است.

از دیگر شاخص های مهم دیگر توزیع درآمد، شاخص نسبت پراکندگی (نابرابری) است که این نسبت متوسط هزینه های ثروتمندترین افراد را به فقیرترین افراد اندازه گیری می کند. به منظور محاسبه این شاخص از دهک یا پنجک استفاده می شود. این نسبت بین ثروتمندترین افراد و فقیرترین افراد خانوارهای شهری و روستایی در سالهای مورد بررسی در جداول ذیل در چهار بخش ۱۰، ۲۰، ۴۰ و ۵۰ درصد بیان شده است. همان طور که در جداول مربوطه ملاحظه می شود سهم نسبی دسته های ۱۰، ۲۰، ۴۰ و ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در مناطق شهری و روستایی در سال ۱۳۹۶ نسبت به سال ۱۳۹۵ رشد تقریباً زیادی را نشان می دهد که در واقع به مفهوم نابرابری زیاد در توزیع درآمد خانوارها و جهت نامطلوب بودجه خانوارهای مناطق شهری مناطق شهری و روستایی استان است.

جدول ۱۹-۳. وضعیت نسبت ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در خانوارهای شهری

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۵	۱۳۹۶	تغییرات
سهم ۱۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۱۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار شهری	درصد	۲.۱۹	۲.۳۳	۶.۳۹
سهم ۲۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۲۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار شهری	درصد	۱.۵۸	۱.۸۸	۱۸.۹۹
سهم ۴۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۴۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار شهری	درصد	۱.۳۴	۱.۵۲	۱۳.۴۳
سهم ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۵۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار شهری	درصد	۱.۳۴	۱.۴۱	۵.۲۲



جدول ۱۹-۴. وضعیت نسبت ثروتمندترین افراد به فقیرترین افراد در

خانوارهای روستایی

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۵	۱۳۹۶	تغییرات
سهم ۱۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۱۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار روستایی	درصد	۲.۶۴	۵.۶۱	۱۱۲.۵
سهم ۲۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۲۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار روستایی	درصد	۱.۷۰	۲.۹۶	۷۴.۱
سهم ۴۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۴۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار روستایی	درصد	۱.۴۱	۲.۰۲	۴۳.۳
سهم ۵۰ درصد ثروتمندترین افراد به ۵۰ درصد فقیرترین افراد در خانوار روستایی	درصد	۱.۳۶	۱.۶۲	۱۹.۱

مأخذ: مرکز آمار ایران

همچنین تایید این موضوع در جداول ذیل و مربوط به بررسی سهم فقیرترین افراد از کل سبد هزینه ای در خانوارهای شهری و روستایی طی دوره مورد بررسی قابل ملاحظه است. همانطور که در جداول مربوطه نشان داده شده است در سال ۱۳۹۶ سهم فقیرترین افراد (۱۰ تا ۵۰ درصد) نسبت به سال ۱۳۹۵ کمتر شده است. به طوری که درصد تغییرات بیانگر کاهش این سهم در سال ۱۳۹۶ است. در نهایت این شرایط حکایت از شکاف طبقاتی و نابرابری توزیع درآمد و نیز بدتر شده شرایط بودجه خانوار شهری و روستایی استان طی سالهای مورد بررسی است.

جدول ۱۹-۵. وضعیت سهم فقیرترین افراد از کل سبد هزینه ای در خانوارهای شهری استان همدان

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۵	۱۳۹۶	تغییرات
سهم ده درصد فقیرترین افراد خانوار شهری از کل هزینه سبد خانوارهای شهری	درصد	۵.۹۸	۵.۷۹	-۳.۲
سهم بیست درصد فقیرترین افراد خانوار شهری از کل هزینه سبد خانوارهای شهری	درصد	۱۴.۷۵	۱۳.۳۰	-۹.۸
سهم سی درصد فقیرترین افراد خانوار شهری از کل هزینه سبد خانوارهای شهری	درصد	۲۴.۷۵	۲۱.۵۶	-۱۲.۹
سهم چهل درصد فقیرترین افراد خانوار شهری از کل هزینه سبد خانوارهای شهری	درصد	۳۴.۷۱	۳۲.۳۸	-۶.۷
سهم پنجاه درصد فقیرترین افراد خانوار شهری از کل هزینه سبد خانوارهای شهری	درصد	۴۲.۷۸	۴۱.۵۱	۳.۰-

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۱۹-۶. وضعیت سهم فقیرترین افراد از کل سبد هزینه ای در خانوارهای روستایی استان همدان

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۵	۱۳۹۶	تغییرات
سهم ده درصد فقیرترین افراد خانوار شهری از کل هزینه سبد خانوارهای روستایی	درصد	۵.۰۰	۲.۵۳	-۴۹.۴
سهم بیست درصد فقیرترین افراد خانوار شهری از کل هزینه سبد خانوارهای روستایی	درصد	۱۴.۳۱	۸.۵۵	-۴۰.۳
سهم سی درصد فقیرترین افراد خانوار شهری از کل هزینه سبد خانوارهای روستایی	درصد	۲۳.۳۳	۱۶.۴۲	-۲۹.۶
سهم چهل درصد فقیرترین افراد خانوار شهری از کل هزینه سبد خانوارهای روستایی	درصد	۳۳.۰۱	۲۴.۹۵	-۲۴.۴
سهم پنجاه درصد فقیرترین افراد خانوار شهری از کل هزینه سبد خانوارهای روستایی	درصد	۴۲.۳۰	۳۸.۱۱	-۹.۹

مأخذ: مرکز آمار ایران



۱۹-۴- بررسی و تحلیل وضعیت توزیع درآمد بین خانوارها (شهری و روستایی)
درجداول ذیل وضعیت متوسط هزینه ناخالص خانوار شهری و روستایی به تفکیک گروه های هزینه ای بررسی شده است. متوسط هزینه ناخالص خانوارهای شهری در سال ۱۳۹۶ نسبت به سال ۱۳۹۵ درگروه های هزینه ای اول، ششم، نهم و دهم کاهش یافته است و متوسط هزینه ناخالص گروه های هزینه ای دوم، سوم، چهارم، پنجم، هفتم و هشتم درسال ۱۳۹۶ نسبت به سال گذشته افزایش یافته است که بیشترین افزایش در گروه چهارم و پنجم بوده است.

جدول ۱۹-۲. وضعیت متوسط هزینه ناخالص خانوار شهری به تفکیک گروه های هزینه ای

عنوان	واحد	۱۳۹۵	۱۳۹۶	تغییرات
شمارش				
گروه اول (۷۵ میلیون و کمتر)	ریال / درصد	۷.۴۹۶.۰۲۵	۷.۱۹۰.۲۳۹	۴.۱ -
گروه دوم (۷۵ تا ۱۰۰ میلیون)	ریال / درصد	۱۲.۱۶۱.۷۸۴	۱۲.۲۲۴.۶۵۳	۰.۵
گروه سوم (۱۰۰ تا ۱۲۰ میلیون)	ریال / درصد	۱۴.۵۳۳.۱۱۴	۱۴.۷۱۴.۳۹۸	۱.۲
گروه چهارم (۱۲۰ تا ۱۶۵ میلیون)	ریال / درصد	۱۶.۵۲۳.۳۴۲	۱۷.۹۷۳.۰۸۰	۸.۸
گروه پنجم (۱۶۵ تا ۱۹۵ میلیون)	ریال / درصد	۲۰.۱۸۹.۸۶۷	۲۲.۴۰۷.۰۲۴	۱۱.۰
گروه ششم (۱۹۵ تا ۲۷۰ میلیون)	ریال / درصد	۲۳.۳۲۱.۹۵۷	۲۲.۷۳۵.۴۲۶	۲.۵ -
گروه هفتم (۲۷۰ تا ۳۶۰ میلیون)	ریال / درصد	۲۶.۱۴۸.۹۳۴	۲۷.۰۷۷.۱۳۵	۳.۵
گروه هشتم (۳۶۰ تا ۴۸۰ میلیون)	ریال / درصد	۳۰.۴۶۷.۷۴۲	۳۱.۰۴۱.۲۲۳	۱.۸
گروه نهم (۴۸۰ تا ۶۰۰ میلیون)	ریال / درصد	۴۰.۷۲۱.۲۳۲	۳۷.۱۵۰.۱۲۹	۸.۸ -
گروه دهم (۶۰۰ میلیون و بیشتر)	ریال / درصد	۷۲.۷۹۹.۲۵۹	۶۴.۱۸۰.۵۹۱	۱۱.۸ -
جمع	ریال / درصد	۲۶۴.۳۹۳.۲۵	۲۵۶.۶۹۳.۸۹۶	۲.۹ -
		۸		

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۱۹-۸. وضعیت متوسط هزینه ناخالص خانوار روستایی به تفکیک گروه های هزینه ای

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۵	۱۳۹۶	تغییرات
گروه اول (۴۵ میلیون و کمتر)	ریال / درصد	۴.۵۲۱.۵۶۹	۲.۶۴۰.۲۷۲	- ۴۱.۶
گروه دوم (۴۵ تا ۷۵ میلیون)	ریال / درصد	۷.۳۸۳.۵۱۰	۵.۷۴۸.۸۵۵	- ۲۲.۱
گروه سوم (۷۵ تا ۹۰ میلیون)	ریال / درصد	۹.۶۰۹.۶۹۱	۸.۲۹۲.۹۴۲	- ۱۳.۷
گروه چهارم (۹۰ تا ۱۲۰ میلیون)	ریال / درصد	۱۰.۷۷۸.۶۷۴	۱۰.۵۹۸.۹۶۷	- ۱.۷
گروه پنجم (۱۲۰ تا ۱۶۵ میلیون)	ریال / درصد	۱۴.۰۸۵.۸۳۸	۱۱.۶۹۳.۷۲۶	- ۱۷.۰
گروه ششم (۱۶۵ تا ۱۹۵ میلیون)	ریال / درصد	۱۴.۲۶۵.۳۷۷	۱۴.۲۷۶.۶۰۳	۰.۱
گروه هفتم (۱۹۵ تا ۲۷۰ میلیون)	ریال / درصد	۱۵.۶۷۱.۲۳۹	۱۵.۲۱۸.۵۵۷	- ۲.۹
گروه هشتم (۲۷۰ تا ۳۶۰ میلیون)	ریال / درصد	۱۹.۷۸۸.۹۹۱	۱۹.۳۷۳.۷۷۹	- ۰.۳
گروه نهم (۳۶۰ تا ۴۸۰ میلیون)	ریال / درصد	۲۴.۱۶۸.۳۶۹	۲۳.۶۲۳.۱۴۷	- ۲.۳
گروه دهم (۴۸۰ میلیون و بیشتر)	ریال / درصد	۳۸.۲۲۶.۰۳۴	۴۵.۲۲۳.۵۸۷	۱۸.۳
جمع	ریال / درصد	۱۵۸.۴۹۹.۲۹۴	۱۵۷.۰۵۴.۴۳۵	- ۰.۹

مأخذ: مرکز آمار ایران

طبق جدول فوق متوسط هزینه ناخالص خانوارهای روستایی در سال ۱۳۹۶ نسبت به سال ۱۳۹۵ همه گروههای هزینه ای به غیر از گروه هزینه ای ششم و دهم کاهش یافته است و بیشترین افزایش متوسط هزینه ناخالص مربوط به گروه دهم بوده است. همانطور که در جدول ذیل ملاحظه می شود در سالهای مورد بررسی سهم دهک های هزینه ای از مجموع سبد هزینه ای خانوارهای شهری برای دهک های متوسط به غیر از دهک ششم و دهک های پردرآمد رو به افزایش و برای دهک پایین درآمدی رو به کاهش بوده است.

جدول ۱۹-۹. وضعیت سهم دهک های هزینه ای از مجموع سبد هزینه خانوارهای شهری استان همدان

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۵	۱۳۹۶	تغییرات
سهم دهک اول	درصد	۰.۰۵۹۸	۰.۰۵۷۹	- ۳.۲
سهم دهک دوم	درصد	۰.۰۸۷۷	۰.۰۷۵۱	- ۱۴.۴
سهم دهک سوم	درصد	۰.۱۰۰۰	۰.۰۸۲۶	- ۱۷.۴
سهم دهک چهارم	درصد	۰.۰۹۹۶	۰.۱۰۸۲	۸.۶
سهم دهک پنجم	درصد	۰.۰۸۰۸	۰.۰۹۱۳	۱۳.۰
سهم دهک ششم	درصد	۰.۱۰۷۲	۰.۰۹۳۰	- ۱۳.۲



سهم دهک هفتم	درصد	۰.۱۲۳۷	۰.۱۲۹۱	۴.۴
سهم دهک هشتم	درصد	۰.۱۰۸۴	۰.۱۱۲۷	۴.۰
سهم دهک نهم	درصد	۰.۱۰۱۹	۰.۱۱۵۴	۱۳.۲
سهم دهک دهم	درصد	۰.۱۳۰۹	۰.۱۳۴۷	۲.۹

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۱۹-۱۰. وضعیت سهم دهک های هزینه ای از مجموع سبد هزینه

خانوار های روستایی استان همدان

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۵	۱۳۹۶	تغییرات
سهم دهک اول	ریال / درصد	۰.۰۵۰۰	۰.۰۲۵۳	- ۴۹.۴
سهم دهک دوم	ریال / درصد	۰.۰۹۳۱	۰.۰۶۰۱	- ۳۵.۴
سهم دهک سوم	ریال / درصد	۰.۰۹۰۲	۰.۰۷۸۸	- ۱۲.۶
سهم دهک چهارم	ریال / درصد	۰.۰۹۶۸	۰.۰۸۵۳	- ۱۱.۹
سهم دهک پنجم	ریال / درصد	۰.۰۹۲۹	۰.۱۳۱۶	۴۱.۷
سهم دهک ششم	ریال / درصد	۰.۱۱۳۰	۰.۱۱۴۱	۱.۰
سهم دهک هفتم	ریال / درصد	۰.۱۱۷۴	۰.۱۲۶۹	۸.۱
سهم دهک هشتم	ریال / درصد	۰.۱۰۳۰	۰.۱۲۴۶	۲۱.۰
سهم دهک نهم	ریال / درصد	۰.۱۱۱۵	۰.۱۱۱۱	- ۰.۴
سهم دهک دهم	ریال / درصد	۰.۱۳۲۱	۰.۱۴۲۲	۷.۶

مأخذ: مرکز آمار ایران

مطابق داده های جدول فوق در سالهای مورد بررسی سهم دهک های هزینه ای از مجموع سبد هزینه ای خانوارهای روستایی برای دهک های متوسط به غیر از دهک چهارم و دهک های پردرآمد رو به افزایش و برای دهک پایین درآمدی و نیز دهک با درآمد متوسط (دهک چهارم) رو به کاهش بوده است.

همانطور که در جدول ذیل ملاحظه می شود متوسط درآمد ناخالص خانوارهای شهری در سال ۱۳۹۶ نسبت به سال ۱۳۹۵ در مجموع دارای افزایش ۱۶.۸ درصدی بوده است که اکثراً هم در دهک های پایین و متوسط این افزایش نسبت به سال گذشته مشهود است.

جدول ۱۹-۱۱ بررسی وضعیت متوسط درآمد ناخالص خانوار شهری به تفکیک گروه های درآمدی

عنوان	واحد	۱۳۹۵	۱۳۹۶	تغییرات
شمارش				
گروه اول (۷۵ میلیون و کمتر)	ریال / درصد	۱.۳۲۱.۶۴۵	۲۰.۳۴۰.۶۲۷	۱۴۳۹.۰
گروه دوم (۷۵ تا ۱۰۰ میلیون)	ریال / درصد	۱۰.۸۹۵.۵۳۱	۲۷.۰۴۴.۵۶۱	۱۴۸.۲
گروه سوم (۱۰۰ تا ۱۲۰ میلیون)	ریال / درصد	۱۴.۵۵۹.۱۰۵	۲۹.۸۴۷.۴۵۲	۱۰۵.۰
گروه چهارم (۱۲۰ تا ۱۶۵ میلیون)	ریال / درصد	۱۷.۲۶۴.۸۵۹	۲۳.۴۲۶.۰۷۷	۳۵.۷
گروه پنجم (۱۶۵ تا ۱۹۵ میلیون)	ریال / درصد	۲۰.۴۵۰.۵۸۱	۲۹.۷۱۳.۷۷۲	۴۵.۳
گروه ششم (۱۹۵ تا ۲۷۰ میلیون)	ریال / درصد	۲۳.۴۱۹.۵۸۳	۳۲.۵۰۷.۷۲۱	۳۸.۸
گروه هفتم (۲۷۰ تا ۳۶۰ میلیون)	ریال / درصد	۲۵.۷۱۷.۷۵۱	۲۷.۸۳۳.۰۱۴	۸.۲
گروه هشتم (۳۶۰ تا ۴۸۰ میلیون)	ریال / درصد	۳۰.۸۰۱.۹۲۲	۳۰.۳۱۰.۶۵۱	- ۱.۶
گروه نهم (۴۸۰ تا ۶۰۰ میلیون)	ریال / درصد	۳۸.۲۳۰.۶۵۶	۳۱.۸۷۸.۶۲۳	- ۱۶.۶
گروه دهم (۶۰۰ میلیون و بیشتر)	ریال / درصد	۵۹.۸۰۸.۷۸۵	۳۰.۳۷۰.۷۲۹.۷۷	- ۴۹.۲
جمع	ریال / درصد	۲۴۲.۴۷۰.۴۹۱	۲۸۳.۲۷۳.۹۲۲	۱۶.۸

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۱۹-۱۲ بررسی وضعیت متوسط درآمد ناخالص خانوار روستایی به تفکیک گروه های درآمدی

عنوان	واحد	۱۳۹۵	۱۳۹۶	تغییرات
شمارش				
گروه اول (۴۵ میلیون و کمتر)	ریال / درصد	۳.۳۴۰.۸۶۶	۳.۳۸۰.۹۷۳	۱.۲
گروه دوم (۴۵ تا ۷۵ میلیون)	ریال / درصد	۷.۱۵۸.۹۰۹	۷.۴۴۷.۶۰۶	۴.۰
گروه سوم (۷۵ تا ۹۰ میلیون)	ریال / درصد	۹.۲۴۷.۴۰۷	۱۰.۶۸۲.۸۳۳	۱۵.۵
گروه چهارم (۹۰ تا ۱۲۰ میلیون)	ریال / درصد	۱۰.۴۶۳.۹۰۵	۱۳.۷۴۸.۹۱۲	۳۱.۴
گروه پنجم (۱۲۰ تا ۱۶۵ میلیون)	ریال / درصد	۱۲.۸۱۹.۸۱۹	۱۴.۵۹۳.۰۹۱	۱۳.۸
گروه ششم (۱۶۵ تا ۱۹۵ میلیون)	ریال / درصد	۱۴.۱۲۴.۴۷۳	۱۶.۲۵۷.۷۸۰	۱۵.۱
گروه هفتم (۱۹۵ تا ۲۷۰ میلیون)	ریال / درصد	۱۶.۱۶۰.۴۱۹	۱۹.۱۲۴.۶۸۷	۱۸.۳
گروه هشتم (۲۷۰ تا ۳۶۰ میلیون)	ریال / درصد	۲۰.۴۷۳.۶۹۵	۲۲.۹۸۸.۶۸۳	۱۲.۳
گروه نهم (۳۶۰ تا ۴۸۰ میلیون)	ریال / درصد	۲۴.۲۸۸.۸۷۲	۲۶.۶۳۷.۸۹۷	۹.۷
گروه دهم (۴۸۰ میلیون و بیشتر)	ریال / درصد	۴۲.۵۴۳.۲۱۶	۳۹.۶۴۷.۴۷۹	- ۶.۸
جمع	ریال / درصد	۱۶۰.۶۲۱.۵۸۱	۱۷۴.۵۰۹.۹۴۲	۸.۶

مأخذ: مرکز آمار ایران



طبق جدول فوق ملاحظه می شود متوسط درآمد ناخالص خانوارهای روستایی در سال ۱۳۹۶ نسبت به سال ۱۳۹۵ در مجموع دارای افزایش ۸.۶ درصدی بوده است که در همه دهک های پایین و متوسط و پردرآمد این افزایش نسبت به سال گذشته مشهود است. البته این افزایش در میزان متوسط درآمد ناخالص در مقایسه با خانوارهای شهری به مراتب کمتر بوده است.

جدول ۱۹-۱۳. بررسی وضعیت سهم گروه های درآمدی از مجموع درآمد ناخالص خانوار های شهری استان همدان

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۵	۱۳۹۶	تغییرات
سهم دهک اول	درصد	۰.۰۰۵۵	۰.۰۷۱۸	۱,۲۰۵.۵
سهم دهک دوم	درصد	۰.۰۴۴۹	۰.۰۹۵۵	۱۱۲.۷
سهم دهک سوم	درصد	۰.۰۶۰۰	۰.۱۰۵۴	۷۵.۷
سهم دهک چهارم	درصد	۰.۰۷۱۲	۰.۰۸۲۷	۱۶.۲
سهم دهک پنجم	درصد	۰.۰۸۴۳	۰.۱۰۴۹	۲۴.۴
سهم دهک ششم	درصد	۰.۰۹۶۶	۰.۱۱۴۸	۱۸.۸
سهم دهک هفتم	درصد	۰.۱۰۶۱	۰.۰۹۸۳	-۷.۴
سهم دهک هشتم	درصد	۰.۱۲۷۰	۰.۱۰۷۰	-۱۵.۷
سهم دهک نهم	درصد	۰.۱۵۷۷	۰.۱۱۲۵	-۲۸.۷
سهم دهک دهم	درصد	۰.۲۴۶۷	۰.۰۷۱۸	-۷۰.۹

مأخذ: مرکز آمار ایران

جدول ۱۹-۱۴. بررسی وضعیت سهم گروه های درآمدی از مجموع درآمد ناخالص خانوار های روستایی استان همدان

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۵	۱۳۹۶	تغییرات
سهم دهک اول	درصد	۰.۰۲۰۸	۰.۰۱۹۴	-۶.۷
سهم دهک دوم	درصد	۰.۰۴۴۶	۰.۰۴۲۷	-۴.۳
سهم دهک سوم	درصد	۰.۰۵۷۶	۰.۰۶۱۲	۶.۳
سهم دهک چهارم	درصد	۰.۰۶۵۱	۰.۰۷۸۸	۲۱.۰
سهم دهک پنجم	درصد	۰.۰۷۹۸	۰.۰۸۳۶	۴.۸
سهم دهک ششم	درصد	۰.۰۸۷۹	۰.۰۹۳۲	۶.۰
سهم دهک هفتم	درصد	۰.۱۰۰۶	۰.۱۰۹۶	۸.۹
سهم دهک هشتم	درصد	۰.۱۲۷۵	۰.۱۳۱۷	۳.۳
سهم دهک نهم	درصد	۰.۱۵۱۲	۰.۱۵۲۶	۰.۹
سهم دهک دهم	درصد	۰.۲۶۴۹	۰.۲۲۷۲	-۱۴.۲

مأخذ: مرکز آمار ایران

در جدول ذیل وضعیت مازاد / کسری بودجه خانوار های شهری و روستایی استان همدان بررسی شده است. در سال ۱۳۹۶ بودجه خانوار در مناطق شهری و روستایی مازاد داشته است و باتوجه به کسری بودجه خانوار شهری در سال ۱۳۹۵ میزان مازاد بودجه خانوار شهری در سال ۱۳۹۶ نسبت به سال ۱۳۹۵ کاهش داشته است اما میزان مازاد در خانوارهای روستایی افزایش چشمگیری داشته است.

جدول ۱۹-۱۵. بررسی وضعیت مازاد / کسری بودجه خانوار های شهری و روستایی استان همدان

عنوان	واحد شمارش	۱۳۹۵	۱۳۹۶	درصد تغییرات
متوسط درآمد ناخالص شهری	ریال / درصد	۲۴۲.۴۷۰.۴۱۹	۲۸۳.۲۷۳.۹۲۲	۱۶.۸
متوسط هزینه ناخالص شهری	ریال / درصد	۲۶۴.۳۹۳.۲۵۸	۲۵۶.۶۹۳.۸۹۶	-۲.۹
مازاد یا کسری بودجه خانوار شهری	ریال / درصد	-۲۱.۹۲۲.۸۳۹	۲۶.۵۸۰.۰۲۶	-۲۲۱.۲
متوسط درآمد ناخالص روستایی	ریال / درصد	۱۶۰.۶۲۱.۵۸۱	۱۷۴.۵۰۹.۹۴۲	۸.۶
متوسط هزینه ناخالص روستایی	ریال / درصد	۱۵۸.۴۹۹.۲۹۴	۱۵۷.۰۵۴.۴۳۵	-۰.۹
مازاد یا کسری بودجه خانوار روستایی	ریال / درصد	۲.۱۲۲.۲۸۷	۱۷.۴۵۵.۵۰۷	۷۲۲.۵



۱۹-۵- جمع‌بندی و توصیه‌های سیاستی درآمد - هزینه خانوار و توزیع درآمد برای استان

بودجه خانوار (درآمد و هزینه خانوار) به تفکیک شهری و روستایی در استان همدان طی سال‌های مورد بررسی بررسی شد. ضریب جینی در مناطق شهری استان با کاهش ۰.۰۰۶ درصدی روبرو بوده که این اتفاق حاکی از شرایط بهبودی جزئی توزیع درآمد در نقاط شهری استان و در مقایسه با میانگین کشوری این کاهش نسبتاً مطلوب به نظر می‌رسد. ضریب جینی در مناطق روستایی با ۰.۰۱۶۵ درصد افزایش مواجه بوده که نسبت به میانگین کشور افزایش اندکی داشت و در مقایسه با مناطق شهری استان وضعیت بهبود در توزیع درآمد در مناطق روستایی را به نحو مطلوبی نشان نمی‌دهد. در سال ۱۳۹۶ سهم فقیرترین افراد (۱۰ تا ۵۰ درصد) نسبت به سال ۱۳۹۵ کمتر شده است. به طوری که درصد تغییرات بیانگر کاهش این سهم در سال ۱۳۹۶ است که حکایت از شکاف طبقاتی و نابرابری توزیع درآمد و نیز وخیم شده شرایط بودجه خانوار شهری و روستایی استان طی سالهای مورد بررسی است. کاهش متوسط هزینه ناخالص خانوارها و افزایش متوسط درآمد ناخالص خانوارهای شهری و روستایی در سالهای مورد بررسی با وجود شرایط تورمی، افزایش نقدینگی و شرایط نسبتاً نامطلوب تولید و اشتغال در استان وضعیت نامناسب بودجه خانوار استان را اثبات می‌نماید. در این راستا سیاست‌های درآمدی کشور و به تبع آن جهت‌گیری‌های استان در سال‌های مورد بررسی به بهبودی کمتر شرایط توزیع درآمد در مناطق شهری استان شده و در مناطق روستایی استان این بهبودی حتی ناچیز هم نبوده و منجر به وخیم شدن آن در مناطق روستایی استان شده است. تغییر سبک زندگی و الگوهای مصرفی خانوار در اثر خط مشی‌های تولید و حاکم بر بازار کالاها و خدمات مصرفی، میل به مهاجرت روستاییان به شهر در اثر ضعف برنامه‌های کلان برای فرهنگ سازی و نقش روستاها در بخش تولید که با شرایط موجود منجر به کاهش انگیزه‌های تولید در روستاها به دلیل این قبیل عوامل و نیز خشکسالی در سالهای اخیر در استان بوده است. به منظور تقویت و بهبود بودجه خانوار استان در سال‌های آتی اجرای پیشنهادات راهبردی به شرح ذیل در این زمینه می‌تواند بسیار راه‌گشا باشد.

۱- فراهم نمودن زمینه‌های تعادل در بودجه خانوارهای شهری و روستایی از طریق

شناسایی فرصت‌ها و پتانسیل‌های هر منطقه استان

- ۲- اتخاذ سیاستهای تشویقی و حمایتی از خانوارها به منظور تعدیل هزینه های گروه کالاهای اساسی و خدمات تفریحی، بهداشت و درمان و... از طریق توسعه مکان های ورزشی تفریحی گسترش بیمه های تامین اجتماعی و درمانی، توسعه بهداشت عمومی، حمایت از خانوارهای بی بضاعت و کم درآمد از طریق نهادهای حمایتی و پشتیبان و توانمندسازی خانوارهای روستایی
- ۳- ایجاد زمینه های لازم برای اشتغال پایدار و مولد از طریق به کارگیری سیاستهای تشویقی در زمینه تولید مولد، اصلاح قوانین و مقررات تولید و بهبود کسب و کار و انجام اقدامات لازم برای ممانعت از مهاجرت روستاییان به شهرها، شناسایی مزیت های نسبی استان برای افزایش سرمایه گذاری و تولید و تقویت درآمد خانوارها، توسعه زیر ساختها در روستاها،
- ۴- اصلاح فرایند و رویه های توزیع، تامین و نظارت و کنترل قیمت کالاها و خدمات مصرفی به منظور تعدیل هزینه های خانوارهای شهری و روستایی

فصل بیستم

هدفمند کردن یارانه‌ها

Economic Landscape of Hamedan Province in 2019

Directorate General for Economic Affairs and Finance of
Hamedan Province



Compiled by:
Economic Department

February 2020

مرور اجمالی بر هدفمند کردن یارانه‌ها

طرح هدفمند کردن یارانه‌ها از برنامه‌های کلان دولت در راستای بهبود وضعیت معیشتی شهروندان و توزیع عادلانه درآمد و نیز ترویج فرهنگ صرفه‌جویی در مصرف انرژی در کشور است. این طرح با قدمتی حدود ۸ سال از اجرا در سال ۱۳۹۷ هم ادامه یافت. در این سال هم به مانند سال قبل حذف دهک‌های پردرآمد و متوسط به بالا در دستور کار سازمان هدفمندی یارانه‌ها بود. آیین‌نامه اجرایی مربوط به پرداخت‌های نقدی و غیرنقدی یارانه‌ها در سال ۱۳۹۷ هم توسط دولت و به منظور تحقق عدالت، کاهش فقر مطلق و توسعه بهداشت و سلامت مردم و پرداخت یارانه نقدی به خانوارهای نیازمند در خرداد ماه تصویب شد. مصوبه مجلس در مورد هدفمندی یارانه‌ها سال ۱۳۹۷ در بخش منابع، مالیات بر ارزش افزوده فرآورده‌های نفتی، سهم ۱۴.۵ درصد شرکت ملی نفت ایران از محل فروش داخلی و صادرات فرآورده‌های نفتی، هزینه و کارمزد حمل و نقل، توزیع و فروش (کارمزد جایگاه‌ها) فرآورده‌های نفتی، واردات فرآورده‌های نفتی، بازپرداخت تعهدات طرح‌های گازرسانی و بهینه‌سازی مصرف انرژی، موضوع ماده ۱۲ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور، هزینه تولید، انتقال، توزیع و فروش گاز طبیعی، کارمزد جایگاه‌های CNG، عوارض گازرسانی سی‌ان‌جی موضوع ماده ۶۵ قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی (دولت ۲)، مالیات بر ارزش افزوده CNG، هزینه تولید، انتقال و توزیع، فروش و خرید برق از نیروگاه‌های بخش خصوصی، واردات برق، هزینه تولید، انتقال، توزیع و فروش آب و در بخش مصارف هدفمندی هم پرداخت یارانه نقدی و غیرنقدی خانوارها، کاهش فقر مطلق خانوارهای هدف از طریق افزایش پرداخت خانوارهایی که درآمد آنها کمتر از خط حمایتی کمیته امداد و سازمان بهزیستی کشور می‌باشد، ماده ۴۶ قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی «دولت ۲» موضوع کاهش هزینه‌های مستقیم سلامت مردم، ایجاد دسترسی عادلانه به خدمات بهداشتی و درمانی، کمک به تأمین هزینه‌های تحمل‌ناپذیر درمان، پوشش دارو، درمان بیماری‌های خاص و صعب‌العلاج، یارانه نان و خرید تضمینی گندم، بود. در این راستا به دلیل عدم همکاری اکثر دستگاه‌های موضوع این قانون وضعیت عملکردی هدفمندی یارانه‌ها در استان به طور دقیق مشخص نیست. با این وجود، عدم اجرای کامل مواد قانونی و اجرایی نشدن بسته‌های سیاستی و حمایتی پیش‌بینی شده در



راستای اجرای هدفمندسازی یارانه‌ها اجرای این طرح بزرگ را با مشکلاتی مواجه نموده است که در این شرایط می‌تواند با بازنگری در قانون و مطالعه و بررسی تجارب کشورهای موفق برای اجرای صحیح و کارآمد این طرح در استانها گام موثر برداشت.

واژگان کلیدی: همدان، هدفمندی یارانه‌ها، منابع و مصارف، دستگاههای اجرایی، مشمولین طرح

مقدمه

قانون هدفمند کردن یارانه‌ها از برنامه‌های کلان دولت در راستای بهبود وضعیت معیشتی شهروندان و توزیع عادلانه درآمد و نیز ترویج فرهنگ صرفه‌جویی در مصرف انرژی در کشور می‌باشد که این برنامه با اهداف یاد شده با طرح هدفمندی یارانه‌ها از اواخر دهه ۸۰ و اجرای آن در دو فاز در دهه ۹۰ دنبال شد. در سال ۱۳۹۷ با ادامه این طرح یعنی پرداخت یارانه نقدی به مردم دولت اقدام خاصی برای حذف دهک‌های بالای درآمدی انجام نداد و کارشناسان دلیل آن را حمایت دولت از مردم در شرایط تحریم و تورم می‌دانند. از جمله اهداف تعیین شده در فاز دوم هدفمندی یارانه‌ها اصلاح قیمت حامل‌های انرژی مانند بنزین، گازوئیل و نفت کوره و نزدیکتر کردن آن‌ها به قیمت فوب خلیج فارس بود. با این توصیف در این فصل ابتدا سیاست‌های اقتصادی هدفمندی یارانه‌ها و جهت‌گیری‌های استان در سال ۱۳۹۷ بررسی شده است. در بخش دوم نیز تحولات مرتبط با هدفمندی یارانه‌های استان مورد تحلیل قرار گرفته است. در بخش سوم و چهارم به بررسی و تحلیل وضعیت کلی هدفمندی یارانه‌ها در استان همدان پرداخته شده است و در بخش پایانی نیز با جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از وضعیت هدفمندی یارانه‌ها در استان توصیه‌های سیاستی درخصوص مرتفع کردن مشکلات و موانع و تعدیل آن‌ها در استان در اختیار برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران و مدیران ارشد ملی و استان قرار گرفته است.

۲۰-۱- سیاست‌های هدفمند کردن یارانه‌ها و جهت‌گیری‌های استان

از جمله بخش‌های مهم طرح تحول اقتصادی در سالهای اخیر هدفمند نمودن پرداخت یارانه به مردم توسط دولت با هدف توزیع درآمد، کاهش فقر، اصلاح الگوی مصرف، حمایت از واحدهای تولیدی و ... می‌باشد. درآمد حاصل از اجرای این قانون و آزاد سازی بخشی از قیمت حامل‌های انرژی در ابتدا با پرداخت یارانه نقدی به مشمولین ثبت‌نام شده به صورت یکسان اجرایی گردید. در این راستا بسته‌های سیاستی در این حوزه به دستگاه‌های مربوطه جهت اجرا ابلاغ و به منظور حسن انجام کار ستاد هدفمندسازی یارانه‌ها در کشور و به تبعیت از آن در کلیه استان‌ها تشکیل گردید. ادارات کل امور اقتصادی و دارایی استان‌ها به عنوان دبیر ستاد منصوب شدند. تاکید هدفمندی یارانه‌ها در قانون بودجه سال ۹۷ و اجرای ماده (۳۹) قانون برنامه ششم توسعه، که تمامی دریافتی‌ها



(منابع) به استثنای عوارض شهرداری‌ها و دهیاری‌ها به حساب سازمان هدفمندی یارانه‌ها نزد خزانه‌داری کل کشور واریز می‌شود و پس از تخصیص توسط سازمان برنامه و بودجه کشور، هزینه می‌شود. در سال ۹۷ به دلیل شرایط ویژه تحریمی اقتصاد کشور و تورم افسارگسیخته دولت ترجیح داد که فعلاً اقدام خاصی در خصوص حذف دهک‌های درآمدی انجام ندهد ستاد هدفمندکردن یارانه‌های استان همدان در اجرای بخشنامه شماره ۲۲۲۰۱۲ مورخ ۱۳۸۸/۱۱/۱۱ ریاست محترم جمهوری به استانداران محترم در تاریخ ۱۳۸۸/۱۲/۱۷ تشکیل و در سال ۱۳۹۷ هم همچنان اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان به عنوان دبیرخانه ستاد و مقام مدیرکل به عنوان دبیر ستاد هدفمندی یارانه‌های استان جهت اجرای وظایف با همکاری سایر اعضا امور متقاضیان و مشمولین را پیگیری می‌نمود.

۲۰-۲- بررسی وضعیت تحولات مرتبط با هدفمند کردن یارانه‌ها

هدفمندی یارانه‌ها با تحولات گوناگون از بدو شروع به همراه بوده است که در پاره‌ای از موارد این تحولات موفق و در پاره‌ای دیگر ناموفق بوده است که از جمله تحولات مربوطه به شرح ذیل است:

- طراحی و اجرای بسته‌های سیاستی و حمایتی از بخش‌های درگیر هدفمندی یارانه‌ها
- پرداخت نقدی یارانه‌ها
- پرداخت سبد کالا به مشمولین دارای درآمدهای پایین (یارانه غیرنقدی)
- افزایش قیمت حامل‌های انرژی (آزاد سازی قیمت‌ها)
- اجرای فاز دوم هدفمندی یارانه‌ها
- تشویق به خود انصرافی از دریافت یارانه نقدی
- شناسایی و قطع یارانه افراد پردرآمد و تهیه ساز و کار مربوط به نحوه اعتراض افراد محذوف
- کمک به تأمین هزینه مسکن، مقاوم سازی مسکن و اشتغال
- توانمندسازی و اجرای برنامه‌های حمایت اجتماعی (پرداخت نقدی به حساب مشمولین دارای حقوق کمتر از سه میلیون تومان در ماه و افزایش یارانه نقدی مشمولین تحت پوشش نهادهای حمایتی کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی کشور)

۲۰-۳- منابع و مصارف قانون هدفمند کردن یارانه ها در استان

۲۰-۳-۱- منابع به تفکیک شرکتهای موضوع قانون

جدول شماره (۲۰-۱) منابع به تفکیک شرکتهای موضوع قانون هدفمند کردن یارانه‌ها را نشان می‌دهد. بر اساس اطلاعات موجود منابع هدفمندسازی یارانه‌ها در سال ۱۳۹۶ معادل ۱،۶۹۴،۹۶۱ میلیون ریال بود. شرکتهای موضوع ماده ۷ قانون مذکور در سال ۱۳۹۷ عملکردی در این زمینه گزارش نمودند.

جدول ۲۰-۱. منابع ماده ۷ قانون هدفمندسازی یارانه‌ها به تفکیک

شرکتهای موضوع قانون استان همدان

نام شرکت	واحد شمارش	سال قبل (۱۳۹۶)	سال مورد مطالعه (۱۳۹۷)	تغییرات (درصد)
شرکت آب و فاضلاب شهری	میلیون ریال	۷۱۰	۰	۰
شرکت آب و فاضلاب روستایی	میلیون ریال	۱۸۰	۰	۰
شرکت گاز	میلیون ریال	۱۶۹۴۰۷۱	۰	۰
شرکت برق	میلیون ریال	۰	۰	۰
شرکت نفت	میلیون ریال	*	*	*
جمع کل منابع هدفمندی	میلیون ریال	۱۶۹۴۹۶۱	*	*

مأخذ: شرکت آب و فاضلاب شهری-شرکت آب و فاضلاب روستایی، شرکت گاز شایان ذکر است اطلاعات مربوط به سهم هدفمندسازی یارانه‌ها از درآمدهای تحقق یافته شرکت پخش و توزیع فرآورده‌های نفتی به علت تجمع در مرکز قابل تهیه به صورت برش استانی نبوده است و طبق مکاتبات به عمل آمده، شرکت توزیع برق استان همدان براساس بند(پ) ماده ۲ تصویب نامه هیات وزیران به شماره ۷۸۸۵۶/ت ۵۳۳۷۷-ه مورخ ۹۵/۷/۳ و ۱۶۲۳۰۰/ت ۵۴۰۷۳ ه مورخ ۹۵/۱۲/۲۱ درخصوص سهم هدفمندسازی یارانه ها و با توجه به اینکه تخصیص اعتبار معادل سهم تخصیص یافته هدفمندسازی به صنعت برق، توسط سازمان برنامه و بودجه کشور در راستای حمایت از صنعت برق از شرکت مدیریت تولید، انتقال و توزیع نیروی برق ایران (توانیر) به شرکت برق همدان ابلاغ گردیده ، اعمال حساب هدفمندسازی یارانه ها از سال مالی ۱۳۹۵ به بعد در حسابهای شرکت توزیع نیروی برق استان همدان موضوعیت ندارد. با توجه به پاسخ های مکتوب



سایر شرکت های موضوع ماده ۷ قانون هدفمند سازی یارانه ها که نشان می دهد در سال ۱۳۹۷ عملکردی در این خصوص نداشته اند لذا می توان نتیجه گرفت که آن شرکت ها نیز وضعیت مشابه با شرکت پخش و توزیع فراورده های نفتی و یا شرکت توزیع نیروی برق دارند.

۲۰-۳-۲- مصارف ماده ۷ قانون هدفمند کردن یارانه ها

جدول (۲۰-۲) مصارف ماده ۷ قانون هدفمند کردن یارانه ها در استان همدان را نشان می دهد. براساس اطلاعات موجود میزان پرداخت یارانه نقدی استان در سال ۱۳۹۶ معادل ۹,۷۲۰,۱۵۳ میلیون ریال و در سال ۱۳۹۷ معادل ۹,۸۱۹,۱۷۷ میلیون ریال بوده است. میزان یارانه پرداختی سرانه استان در سال ۱۳۹۷ با جمعیت برآوردی ۱۷۹۸۳۸۴ نفر به مبلغ ۵,۴۶۰,۰۰۰ میلیون ریال و میزان یارانه پرداختی سرانه در هر ماه معادل ۴۵۵,۰۰۰ ریال بوده است.

جدول ۲۰-۲. مصارف ماده ۷ قانون هدفمند کردن یارانه ها

در استان همدان**

تغییرات (درصد)	سال ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۶	واحد شمارش	مصارف ماده ۷ قانون هدفمند کردن یارانه ها
۱۰۰۲	۹,۸۱۹,۱۷۷	۹,۷۲۰,۱۵۳	میلیون ریال	پرداخت یارانه نقدی
-۵۲.۱۲	۲۱۲,۴۷۶	۴۴۳,۷۸۷	میلیون ریال	میزان یارانه سلامت
۱۸۱.۹۶	۴۵,۹۵۹	۱۶,۳۰۰	میلیون ریال	افزایش بسته خدمتی در خصوص پوشش دارویی و درمان بیماران خاص و صعب العلاج
-۳.۲۰	۱۰,۰۷۷,۶۱۲	۱۰,۱۸۰,۲۴۰	میلیون ریال	جمع کل مصارف ماده ۷ قانون هدفمندی یارانه ها

* مأخذ: سازمان هدفمندسازی یارانه ها- دانشگاه علوم پزشکی استان همدان- بیمه سلامت استان همدان

****اطلاعات پرداخت یارانه غیرنقدی به مشمولین و قسمت هایی از اجرای نظام جامع تامین اجتماعی برای سالهای مورد نظر در دسترس نبود.**

در سال ۱۳۹۷ مصارف ماده ۷ قانون هدفمندی یارانه ها حدود ۱.۰۱ درصد کاهش نسبت به سال ۱۳۹۶ داشته است. میزان سهم بسته خدماتی درخصوص پوشش دارویی و درمان

بیماران خاص و صعب‌العلاج نیز دارای رشدی حدوداً ۱۸۱.۹۶ نسبت به سال گذشته بوده که ناشی از اثرات تحریم های دارویی و نیز تورم افسارگسیخته بازار دارو می باشد. در حالی که میزان یارانه سلامت با کاهش حدوداً ۵۲.۱۲ درصدی نسبت به سال گذشته مواجه شد که بنا به اظهارات کارشناسان بودجه دانشگاه علوم پزشکی همدان این کاهش ناشی از عدم تخصیص های موضوع ماده مذکور از دی ماه سال ۱۳۹۷ به بعد توسط سازمان برنامه و بودجه است.

۲۰-۳-۲- مصارف ماده ۸ قانون هدفمند کردن یارانه‌ها

جدول (۲۰-۳) مصارف ماده ۸ قانون هدفمندسازی یارانه‌ها در استان را نشان می‌دهد. در سال مورد بررسی شرکت آب و فاضلاب شهری، شرکت گاز، شرکت توزیع نیروی برق، سازمان صنعت معدن و تجارت و شرکت پخش فراورده‌های نفتی فاقد کمک‌های بلاعوض (موضوع ماده ۸ قانون هدفمند کردن یارانه‌ها) بوده‌اند. اطلاعات شرکت توزیع نیروی برق، آبفای روستایی، شرکت گاز و سازمان صنعت معدن و تجارت در موضوع کمک های بلاعوض موضوع ماده ۸ برای سال ۱۳۹۷ طبق اظهارات مکتوب این شرکتها و سازمانها صفر بوده و کلیه موارد مرتبط با هدفمندی یارانه‌ها از طریق مرکز انجام می‌گردد.

جدول ۲۰-۳. مصارف ماده ۸ قانون هدفمند کردن یارانه‌ها

نام شرکت	واحد شمارش	۱۳۹۶	۱۳۹۷	تغییرات (درصد)
شرکت آب و فاضلاب روستایی	میلیون ریال	۲۷۰	۰	-۱۰۰
شرکت توزیع نیروی برق	میلیون ریال	۰	۰	-
سازمان جهاد کشاورزی	میلیون ریال	۶۷۲۹۱۱	۲۹۹۴۶۶	-۵۵
شهرداری	میلیون ریال	۰	۳۵۳۲	-
شرکت آب و فاضلاب شهری	میلیون ریال	۷۱۰	۲۵۶۰۰۰	۳۵.۹۵۶
شرکت گاز	میلیون ریال	۰	۰	-
سازمان صنعت معدن و تجارت	میلیون ریال	۰	۰	-
جمع کل مصارف و کمک‌های بلاعوض ماده ۸	میلیون ریال	۶۷۳۸۹۱	۵۵۸۹۹۸	-۱۷



مأخذ: شرکت آب و فاضلاب شهری- شرکت آب و فاضلاب روستایی، شرکت گاز، شرکت توزیع نیروی برق، شهرداری همدان، شرکت نفت، سازمان صنعت، معدن و تجارت
سازمان جهاد کشاورزی استان همدان دارای تقریباً بیشترین کمک های بلاعوض موضوع ماده ۸ قانون هدفمند سازی یارانه ها می باشد.

۲۰-۴- جمع بندی و ارایه توصیه های سیاستی هدفمندی کردن یارانه ها

برای استان

با تصویب قانون ۱۶ ماده هدفمندسازی یارانه ها و آنچه در آن به عنوان مواد قانونی دیده شده بود اجرای هدفمندسازی یارانه در قالب آن می توانست کمترین چالش را به همراه داشته باشد. اما عدم اجرای کامل مواد قانونی و اجرایی شدن بسته های سیاستی و حمایتی پیش بینی شده در راستای اجرای هدفمندسازی یارانه ها اجرای این طرح بزرگ را با مشکلاتی مواجه نموده است که از مهمترین مشکلات آن می توان به موارد زیر اشاره نمود. یکی از اصلی ترین اهداف هدفمند کردن یارانه ها برقراری عدالت در جامعه بوده است که نحوه پرداخت یارانه نقدی نه تنها باعث افزایش عدالت در سطح جامعه نشد، بلکه با افزایش تورم و تضعیف معیشت اقشار آسیب پذیر جامعه همراه بود بسیاری پرداخت یارانه به همه اقشار جامعه را علت این موضوع دانسته که تنها بار مالی برای دولت ایجاد کرده است. دولت به سبب آنکه نظام آماری درستی در اختیار نداشته و از این رو بهترین راه حل را در پرداخت یارانه به همه اقشار دانسته که این موضوع خود علتی جهت بالارفتن تورم و فشار بر مردم بوده است. به نظر می رسد دولت چاره ای جز حذف دهک های بالای درآمدی نداشته باشد. و ادامه روند کنونی پرداخت یارانه ها به رشد بیشتر تورم در اقتصاد کشور منجر خواهد شد. تجربه نشان داده است که اجرای هدفمندی یارانه ها به روش پرداخت نقدی یکسان و همگانی عادلانه و منطقی نیست. درعین حال به نظر نمی رسد جایگزین نمودن کالا با پول نقد هم معطوف به نتیجه و بدون آفت باشد. عدم تحقق عدالت و کاهش ارزش پول ملی از عمده ترین معضلات پرداخت یارانه نقدی بوده است. با عنایت به مطالب گفته شده به منظور اجرای صحیح هدفمندسازی یارانه ها و جلوگیری از چالش های پیش رو توصیه های سیاستی به شرح ذیل ارایه می گردد:

- ۱- تنگناها و مشکلات اقتصادی و اجتماعی در اجرای فازهای بعدی هدفمند سازی یارانه ها مد نظر قرار گرفته و لحاظ گردند.
- ۲- تاسیس و طراحی یک نظام تامین اجتماعی کارآمد، طبق قانون قرار بود بخشی از درآمد حاصل از هدفمندی صرف اصلاح سیستم تأمین اجتماعی شود که عملاً اتفاق نیفتاده است.
- ۳- پایه ریزی یک نظام اطلاعاتی شفاف
- ۴- صرفه جویی در تمام امور و جلوگیری از هزینه های اضافی
- ۵- کاهش تعطیلی ها، تولید و بهره وری بیشتر
- ۶- اتخاذ سیاست های حمایتی خاص برای جلوگیری از رشد فزاینده ی تورم
- ۷- زمان بندی مشخص برای اجرای فازهای بعدی این طرح ارائه شود یعنی به شکل پروژه ای دقیق تعریف شود.
- ۸- اصلاح ساختار صنایع و تولید
- ۹- حفظ کالاهای ضروری در سبد مصرفی و جلوگیری از افزایش بی رویه قیمت آنها با سیاستهای کنترلی و نظارتی
- ۱۰- افزایش نظارت بر درآمدهای دولت
- ۱۱- کنترل تبعات اجتماعی -سیاسی
- ۱۲- وجود عوامل کنترل بر قیمت کالاها در بازار
- ۱۳- قیمت حامل های انرژی (آب، برق، گاز، سوخت های فسیلی) با توجه به میزان کشش بازار، حجم بازدهی، منطقه مورد استفاده از حامل انرژی و ... تعیین گردد و به منظور جلوگیری از افزایش هزینه های انرژی بحث تهاتر نمودن یارانه نقدی پرداختی به خانوارها و هزینه های مصرفی انرژی انجام گیرد.
- ۱۴- قوی سازی پایه آمار و اطلاعات در اجرای هدفمندسازی یارانه ها جزء لاینفک اجرای موفق این طرح می باشد. لذا می بایست به هر شیوه ممکن آمار دقیق افراد یارانه بگیر جامعه و دیگر آمار و اطلاعات موجود جمع بندی و مورد آنالیز قرار بگیرد.
- ۱۵- در اجرای فاز بعدی هدفمندسازی حمایت بیشتر از افراد خاص (افراد تحت پوشش نهادهای حمایتی، افراد دارای بیمه بیکاری، افراد فاقد شغل و ...) انجام گیرد.
- ۱۶- تمهیدات لازم جهت پرداخت یارانه نقدی به حساب سرپرست خانوار و یاتک تک افراد خانوار اندیشیده شود.



۱۷- پرداخت‌های یارانه نقدی به حساب‌های افراد به هیچ وجه از منابع ایجاد شده از هدفمندسازی یارانه‌ها تجاوز ننماید.

۱۸- بسته‌های سیاستی و حمایتی موجود و یا بسته‌های سیاستی و حمایتی مورد نیاز جدید با توجه به تجربه فاز اول و دوم هدفمندسازی یارانه‌ها تهیه و به مرحله اجرا و عمل درآید.

۱۹- در شناسایی منابع آسیب‌پذیر و تخصیص اعتبارات به آنها به صورت کشوری عمل نشود بلکه به صورت استانی و کارگروه مربوطه انجام گیرد.

۲۰- نظارت مستمر و جدی بر عملکرد واحدهای مرتبط با هدفمندسازی یارانه‌ها از طریق مسئولین مربوطه صورت پذیرد.

۲۱- بازنگری در طرح هدفمندسازی یارانه‌ها و فراهم ساختن تمهیدات لازم و همچنین اجرای طرح تحول در حوزه‌های پیش نیاز مانند نظام بانکی، ارزی، مالیات و گمرک به منظور اجرای کم هزینه آن

۲۲- پرداخت یارانه برای توسعه زیرساخت‌های کاربرد دانش در بخش‌های تولیدی (اعم از کالا و خدمات)

۲۳- شناسایی و قطع یارانه افراد غیر نیازمند، افرادی که در خارج از کشور زندگی می‌نمایند و همچنین افرادی که فوت شده ولی در حال حاضر برای آنها یارانه پرداخت می‌شود.

۲۴- افزایش بی رویه نرخ ارزهای خارجی در مبادلات و به تبع آن کاهش شدید ارزش پول ملی باعث فشار حداکثری بر اقشار آسیب‌پذیر شده و قدرت خرید این قشر بسیار پایین تر از حد معمول گردیده است، لذا به نظر می‌رسد یارانه نقدی ۴۵۵۰۰۰ ریالی نمیتواند پوشش دهنده بخش زیادی از هزینه‌های تحمیل شده به دهک‌های درآمدی پایین تر باشد و دولت محترم با روش‌هایی همچون اعطاء یارانه کالایی، افزایش یارانه نقدی دهک‌های پایین درآمدی و حذف یارانه افراد با درآمدهای بالا در این حوزه اقدام نماید

۲۵- تلاش جهت ساماندهی حضور بخش خصوصی در محیط سرمایه‌گذاری در بخش‌های مربوط به تولید و فروش حامل‌های انرژی با حمایت مسئولان ارشد استان و وزارتخانه.



فهرست منابع

- قادری، جعفر و ایزدی، بهنام (۱۳۹۵)، "بررسی تاثیر عوامل اقتصادی و اجتماعی بر قیمت مسکن در ایران"، فصلنامه اقتصاد شهری، ۷۳-۹۳.
- کریمی پتانلار، سعید، نادمی، یونس و زیری، هدی (۱۳۹۴)، "اندازه دولت و بیکاری در اقتصاد ایران"، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش های رشد و توسعه اقتصادی، سال پنجم، ۱۸، ۵۱-۶۴.
- آمار و اطلاعات اخذ شده از دستگاه های اجرایی استان:
- اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی همدان
- اداره کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی
- اداره کل راه آهن غرب (همدان)
- اداره کل راهداری و حمل و نقل جاده ای استان همدان
- اداره کل گمرک استان همدان
- اداره کل مسکن و شهرسازی استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک تجارت استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک توسعه تعاون استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک توسعه صادرات استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک رفاه کارگران استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک سپه استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک صادرات استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک صنعت و معدن استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک قوامین استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک کشاورزی استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک مسکن استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک ملت استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بانک ملی استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب بیمه های خصوصی استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب پست بانک استان همدان
- آمار و اطلاعات امور شعب مرکزی بیمه ایران
- آمار و اطلاعات سازمان هدفمندی یارانه ها



- آمار و اطلاعات سازمان جهاد کشاورزی استان همدان
- آمار و اطلاعات سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران
- آمار و اطلاعات اداره کل بیمه سلامت استان همدان
- آمار و اطلاعات دانشگاه علوم پزشکی استان همدان
- آمار و اطلاعات شرکت آب و فاضلاب روستایی استان همدان
- آمار و اطلاعات شرکت آب و فاضلاب شهری استان همدان
- آمار و اطلاعات شرکت برق استان همدان
- آمار و اطلاعات شرکت گاز استان همدان
- تالار بورس منطقه ای همدان
- خزانه معین استان همدان
- سازمان جهاد کشاورزی استان همدان
- سازمان صنعت، معدن و تجارت استان همدان
- سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان همدان
- سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان همدان
- سالنامه آماری استان همدان در سال های ۱۳۹۳-۱۳۹۶
- شرکت توزیع نیروی برق استان همدان
- شرکت گاز استان همدان
- شرکت ملی پخش فرآورده های نفتی ایران منطقه همدان
- شهرداری همدان
- فرودگاه همدان
- گزارش بهار ۱۳۹۷ مرکز پایش بهبود محیط کسب و کار اتاق بازرگانی ایران
- گزارش پاییز ۱۳۹۷ مرکز پایش بهبود محیط کسب و کار اتاق بازرگانی ایران
- گزارش تابستان ۱۳۹۷ مرکز پایش بهبود محیط کسب و کار اتاق بازرگانی ایران
- گزارش زمستان ۱۳۹۶ مرکز پایش بهبود محیط کسب و کار اتاق بازرگانی ایران
- مرکز آمار ایران
- World Bank, Doing Business Reports (2018). Available At : www.doingbusiness.org

